

Solska kronika

3

26/2017

Revija za zgodovino šolstva in vzgoje – L
School Chronicle – Journal of the History of Schooling and Education

Šolska kronika

3

Šolska kronika - 26
Revija za zgodovino šolstva in vzgoje - L
Ljubljana

School Chronicle - Journal of the
History of Schooling and Education

26/2017

SCHOOL CHRONICLE – JOURNAL OF THE HISTORY OF SCHOOLING AND EDUCATION
– BULLETIN OF THE SLOVENIAN SCHOOL MUSEUM. LJUBLJANA, SLOVENIA.

Urednik / Editor: Anton Arko

Uredniški odbor / Editorial Board: Anton Arko, mag. Marjetka Balkovec Debevec, dr. Theodor Domej (Avstrija / *Austria*), dr. Darko Friš, dr. Boris Golec, Ksenija Guzej, Tatjana Hojan, Polona Koželj, mag. Marija Lesjak Reichenberg, Marko Ljubič, Miha Mali, dr. Zdenko Medveš, mag. Stane Okoliš (odgovorna oseba izdajatelja / *Responsible person for the publisher*), dr. Mojca Peček Čuk, dr. Leopoldina Plut Pregelj (ZDA / *USA*), dr. Edvard Protner, Mateja Ribarič, dr. Branko Šuštar

Zaslužna člana uredniškega odbora / Emeritus members of the Editorial Board: Slavica Pavlič, mag. Mladen Tancer

Članke je recenziral uredniški odbor. Za znanstveno vsebino člankov odgovarjajo avtorji. Ponatis člankov in slik je mogoč samo z dovoljenjem uredništva in navedbo vira. / *The articles have been reviewed by the Editorial Board. The authors are solely responsible for the content of their articles. No parts of this publication may be reproduced without the publisher's prior consent and full mention of the source.*

© Slovenski šolski muzej / *Slovenian School Museum, Ljubljana*

Redakcija te številke je bila zaključena 3. 11. 2017.

The editing of this issue was completed on November 3rd, 2017.

Prevodi / *Translation:*

Maja Visenjak Limon (angleščina / *English*)

Maja Hakl Saje (nemščina / *German*)

in avtorji člankov (*and the authors of individual articles*)

Lektoriranje / *Proofreading:*

Valentina Tominec (*Slovene*)

Uredništvo in uprava /

Editorial and administrative office:

Slovenski šolski muzej, Plečnikov trg 1,
SI-1000 Ljubljana, Slovenija

Telefon, fax / *Phone, Fax:*

+386 (0)1 2513 024

E-pošta / *E-Mail:*

solski.muzej@guest.arnes.si

Spletna stran / *Website:*

www.ssolski-muzej.si

Transakcijski račun / *Bank Account No.:*

01100-6030720893

Sofinancira / *Co-financed by:*

Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport /

Ministry of Education, Science and Sport

Agencija za raziskovalno dejavnost R Slovenije - ARRS /
Slovenian Research Agency

Izdajatelj / *Publishers:*

Slovenski šolski muzej / *Slovenian School Museum*

Zveza zgodovinskih društev Slovenije /

Historical Association of Slovenia

Oblikovanje in računalniški prelom /

Design and Computer Typesetting:

Matjaž Kavar, RAORA d.o.o.

Tisk / *Printed by:*

Abo grafika d.o.o.

Naklada / *Number of copies:*

650 izvodov

Revija je vpisana v razvid medijev pri Ministrstvu za kulturo Republike Slovenije pod zaporedno številko 43, z dne 14. 2. 2002.

Šolska kronika – revija za zgodovino šolstva in vzgoje je vključena v / *School Chronicle – Journal of the History of Schooling and Education is included in:*

ProQuest/Periodicals Acquisitions, Michigan, USA

EBCO Publishing, Ipswich, USA

ERIH PLUS, c/o NSD

COBISS - Co-operative Online Bibliographic System Services, Slovenia

Š O L S K A K R O N I K A
REVIJA ZA ZGODOVINO ŠOLSTVA IN VZGOJE
Glasilo Slovenskega šolskega muzeja, Ljubljana

Leto 2017, številka 3

Letnik 26 – L

School Chronicle / Schulchronik
Journal of the History of Schooling and Education.
Bulletin of the Slovenian School Museum. Ljubljana. Slovenia.
Zeitschrift für Schul- und Erziehungsgeschichte. Organ des
Slowenischen Schulmuseums. Ljubljana. Slowenien.

VSEBINA / CONTENTS / INHALTSVERZEICHNIS

ČLANKI IN PRISPEVKI / ARTICLES AND OTHER CONTRIBUTIONS /
ARTIKEL UND BEITRÄGE

- Milan Hladnik: **Prvi slovenski matematični učbeniki** ...291–323
First Slovene mathematical textbooks
Die ersten slowenischen mathematischen Lehrbücher
- Jan Dominik Bogataj: **Patrologija v kontekstu teološkega študija v 18. in 19. stol. na Slovenskem: primer rokopisnega priročnika Patrologia (FSLJ 1 d 47)** ...324–341
Patrology in the Context of Theological Study in the 18th and 19th Centuries in Slovenia: the Example of the Manuscript Textbook Patrologia (FSLJ 1 d 47)
Patrologie im Kontext des theologischen Studiums im 18. und 19. Jahrhundert in Slowenien: ein Beispiel des Handbuchs „Patrologia“ (FSLJ 1 d 47)
- Mateja Jevšnik: **Razvoj šolstva v Marenbergu/Radljah ob Dravi** ...342–357
The development of schooling in Marenberg/Radlje ob Dravi
Entwicklung des Schulwesens in Mahrenberg / Radlje ob Dravi
- Matej Prevc: **Erazem Rotterdamski in humanistična vzgoja otrok** ...358–373
Erasmus of Rotterdam and the humanist education of children
Erasmus von Rotterdam und die humanistische Bildung von Kindern

Tanja Cukjati: **Lik osnovnošolskega učiteljstva v obdobju med obema vojnama – feminizacija učiteljskega poklica** ...374–396
The image of primary school teachers between the two World Wars – feminization of the teaching profession
Die Gestalt des Grundschullehrers in der Zwischenkriegszeit - Feminisierung des Lehrberufs

Taja J. Gubenšek: **Fenomen učnih ur v Slovenskem šolskem muzeju** ...397–408
The Phenomenon of learning lessons in The Slovenian School Museum
Das Phänomen der Unterrichtsstunden im Slowenischen Schulmuseum

**SPOMINI NA ŠOLO /
REMINISCENCES OF SCHOOLING / ERINNERUNG AN DIE SCHULE**

Tatjana Hojan: **Spomini na 7. državno gimnazijo v Ljubljani** ...409–412
Miha Mali: **Pogovor z učiteljem g. Francem Rihtaršičem** ...413–418

**POROČILA IN OCENE / REPORTS AND REVIEWS /
BERICHTE UND REZENSIONEN**

Bogoljub Šijaković in Aleksandar Raković. *The University and Serbian Theology: The Historical and Educational Context of the Establishment of the Faculty of Orthodox Theology in Belgrade* (Simon Malmenvall) ...419–421

Saint Joseph Parish, Joliet, Illinois. *Celebrating 125 Years of Faith & Community 1891–2016* (Branko Šuštar) ...422–428

17. mednarodni simpozij šolskih muzejev na Nizozemskem
Onderwijs museum Dordrecht Holland, 5.–8. 7. 2017
(Mateja Ribarič) ...429–430

School Memories
New Trends in the History of Education (Maja Hakl Saje) ...431–432

Prvi Nacionalni posvet šola in muzeji (Taja J. Gubenšek) ...433–440

ŠOLSKA KRONIKA – BIBLIOGRAFIJA

1992–2016

...441–499

AVTORJI PRISPEVKOV Šolske kronike št. 3, 26/L, 2017 /

LIST OF CONTRIBUTORS / AUTOREN

...501

SODELAVCI Šolske kronike št. 3, 26/L, 2017 /

LIST OF CONTRIBUTORS / MITARBEITER

...502

NAVODILA AVTORJEM IN AVTORICAM / INSTRUCTIONS

TO CONTRIBUTORS / ANLEITUNGEN FÜR AUTOREN

...503–504

Šolska kronika – revija za zgodovino šolstva in vzgoje. Glasilo Slovenskega šolskega muzeja, Ljubljana (Slovenija) je slovenska znanstvena in strokovna revija za zgodovino šolstva, pedagogike in vzgoje, ki jo od leta 1992 samostojno izdaja Slovenski šolski muzej v Ljubljani. Revija ima začetke v skupnem zborniku šolsko-pedagoških muzejev v Ljubljani, Zagrebu in Beogradu, ki je začel izhajati leta 1964 kot Zbornik za zgodovino šolstva in prosvete.

School Chronicle – Journal of the History of Schooling and Education. Bulletin of the Slovenian School Museum. Ljubljana (Slovenia) is a Slovenian scientific and professional publication concerned with schooling, pedagogy and education. Since 1992 it has been independently issued by the Slovenian School Museum in Ljubljana. The Miscellany has developed from a joint publication of the school-pedagogical museums in Ljubljana, Zagreb in Belgrade, which began to be published in 1964 under the title of A Miscellany of the History of Schooling and Education.

<http://www.ssolski-muzej.si/slo/schoolchronicles.php>

Članki in prispevki

UDK 37.091.64(497.4)(091):51
1.02 Pregledni znanstveni članek
Prejeto: 29. 1. 2017

Milan Hladnik*

Prvi slovenski matematični učbeniki *First Slovene mathematical textbooks*

Izvleček

Prispevek opisuje in med seboj primerja matematično in deloma jezikovno vsebino prvih treh slovenskih učbenikov računstva, ki so jih napisali Marko Pohlin 1781 (»Bukuvce za rajtengo«), Valentin Vodnik 1817 (»Številstvo za slovenske šole«) in Franc Metelko 1830 (»Številstvo za slovenske šole«). Natisnjena sta bila le prvi in tretji učbenik, drugi pa je ostal v rokopisu. Vsak od njih prinaša standardno snov, namenjeno začetnemu pouku matematike, tj. zapis števil in osnovne računske operacije z njimi, slednja dva pa še računanje z ulomki in metode za hitrejše oziroma skrajšano računanje ter v vsakem poglavju veliko število rešenih nalog in praktičnih zgledov, zato sta precej bolj obsežna. Vodnikov in Metelkov spis sta si tudi zelo podobna, saj sta verjetno nastala po isti nemški predlogi. Na koncu so opisane nekatere matematične in jezikovne posebnosti ter terminološke razlike v obravnavanih besedilih.

Abstract

This contribution describes and compares mathematical and partially also linguistic contents of the first three arithmetical textbooks written in Slovene language by Marko Pohlin 1781 (»Bukuvce za rajtengo«), Valentin Vodnik 1817 (»Številstvo za slovenske šole«) and Franc Metelko 1830 (»Številstvo za slovenske šole«). Only the first and the third textbook appeared as a printed version while the second one remained as a manuscript. Each of them offers a standard mathematical introduction for beginners, i.e. representations and fundamental operations with numbers, the last ones also manipulations with rational numbers and methods for fast calculations as well as a lot of solved exercises and practical examples in every chapter; so, they are of bigger size. The texts of Vodnik and Metelko are also very similar to each other, probably based on the same German original work. At the end, some mathematical and linguistic peculiarities and terminological differences of the considered texts are described.

Ključne besede: Prve slovenske računice, Pohlinove *Bukvice*, Vodnikovo *Številstvo*, Metelkovo *Številstvo*, matematična vsebina

Key words: First Slovene arithmetical textbooks, Pohlin's *Bukvice*, Vodnik's *Številstvo*, Metelko's *Številstvo*, mathematical contents

V drugi polovici 18. stoletja je bila Habsburška monarhija prisiljena poskrbeti za boljšo splošno izobrazbo prebivalstva, če ni hotela zaostajati za drugimi

* izr. prof. dr. Milan Hladnik, univerzitetni učitelj v pokojju, e-pošta: milan.hladnik@fmf.uni-lj.si

evropskimi državami. Prosvetljena vladarja Marija Terezija in Jožef II. sta uvedla vrsto reform, od upravnih, sodnih, davčnih in denarnih do kmetijskih, vojaških, cerkvenih in šolskih. Na področju šolstva se je to kazalo v spoznanju, da je boljša izobrazba potrebna tako za duhovni in posvetni razvoj posameznika kot za praktične koristi za državo. Načrtovana preobrazba je ljudsko šolo opredelila kot državno ustanovo ter uvedla obvezno obiskovanje pouka za otroke od šestega do dvanajstega leta. Ustanovili so posebno študijsko komisijo, ki je izdelala nov šolski red, reformirali so jezuitsko gimnazijo, uvedli nove vrste strokovnih šol itd.

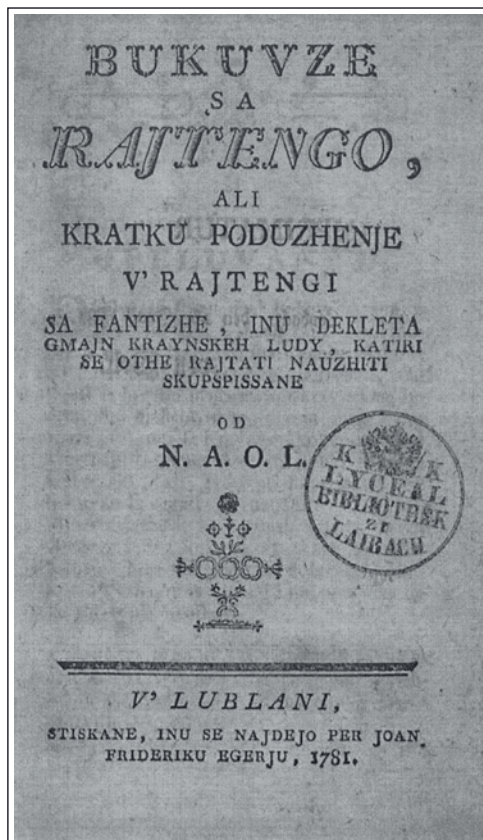
Nove smernice so se odražale tudi pri pouku računstva, ki mu je bil, tako kot branju in pisanju, dan večji poudarek. Za pouk pa so potrebni primerni učbeniki, za katere naj bi v narodno mešanih deželah poskrbele deželne šolske komisije, predvsem s prevodi nemških šolskih knjig. Na začetni stopnji vsakega in tudi računskega opismenjevanja prebivalstva je bil seveda materni jezik nujen. Tako so nastale tudi prve računice v slovenščini.

Kolikor je znano, so bila prva tri obsežnejša slovenska besedila, namenjena računstvu sploh,¹ Pohlinove *Bukuvce za rajtengo*, natisnjene v (nekoliko prilagojeni) bohoričici v Ljubljani leta 1781, Vodnikovo *Števstvo za slovenske šole* v bohoričici iz leta 1817, ki je ostalo v rokopisu, in Metelkovo *Številstvo za slovenske šole*, natisnjeno v metelčici v Ljubljani leta 1830. V sestavku bomo na kratko predstavili njihovo matematično vsebino, uporabljene slovenske izraze za določene pojme v zvezi z računstvom ter vsa tri dela primerjali med seboj. Poglobljeno znanstveno obravnavo z vidika moderne matematične pedagoške vede prepuščamo drugim strokovnjakom.

1. Pohlinove *Bukuvce* (1781)

Za prvo slovensko računnico² veljajo *BUKUVZE SA RAJTENGO, ALI KRATKU PODUZHENJE V' RAJTENGI SA FANTIZHE, INU DEKLETA GMAJN KRAYNSKEH LUDY, KATIRI SE OTHE RAJTATI NAUZHITI. SKUPSPISANE OD N. A. O. L. V' LUBLANI 1781*. Pisec je bosonogi avguštinec p. Marko Pohlin (1735–1801), slovenski jezikoslovec.³ Zadnje inicialke pomenijo okrajšavo ustanove, s katero se je avtor identificiral: *Novus Academiae Operosorum Laba-*

-
- 1 Delna izjema je besedilo v Kušovčevih *ABC Bukvah* in dva sestavka z naslovom „Podvuzhenje od rajtanja“ v Vodnikovih *Velikih pratikah* za leti 1796 in 1797, glej Milan Hladnik, Prvi zapisi o številih in računstvu v slovenskem jeziku, 2017, str. 81–85.
 - 2 Vlado Schmidt, *Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem I. (do 1805)*, 1988, str. 240. Za primerjavo povejmo, da so Hrvatje svojo prvo računico dobili leta 1758. To je bila *Arithmetika Horvatszka*, ki jo je v kajkavščini napisal matematik, pisec in katoliški duhovnik Mihajl Šilobod (1724–1787). Leta 2008 so v Zagrebu izdali ličen faksimile s spremljajočimi razpravami (vir: knjižnica rokopisnega oddelka NUK).
 - 3 France Kidrič, Pohlin, Marko (1735–1801), 2013.

Naslovnica prve slovenske računice, Pohlinovih Bukuvz sa rajtengo iz leta 1781 (vir: Digitalna knjižnica Slovenije).

censis.⁴ Knjižica je bila napisana kmalu potem, ko je bila tudi po Pohlinovem prizadevanju ljubljanska Akademija delavnih po več kot petdesetih letih obnovljena. V Ljubljani jo je natisnil Janez Friderik Eger, eden glavnih založnikov in tiskarjev naših piscev iz obdobja razsvetljenstva.

Računica je nedvomno rezultat Pohlinovih preporodnih prizadevanj v skladu z načrti slovenskih razsvetljencev. Izkoristil je ugodne družbene razmere, ki so podpirale širjenje ljudske izobrazbe prek različnih učbenikov. Je pa res, da ni bila priznana kot uradni učbenik; za oblast so bili bolj pomembni učbeniki z moralno-vzgojno vsebino. Še več, Kumerdej je Pohlina, najbrž zaradi jezikovnih nesoglasij, celo prijavil oblasti, češ da »neki pater Marcus« na svojo roko izdaja šolske knjige, kakor to dokazuje njegova računica, in zahteval, naj mu glavarstvo to prepove, dokler jih on ne pregleda in priporoči. Pritožbo pa so mu zavrnil, češ da vsaka knjiga tako in tako pride v roke cenzorju, sam pa naj zgolj pazi, da bodo v šolah uporabljali samo potrjene učbenike.⁵

4 France Novak, *Iz zgodovine slovenskega znanstvenega jezika: Pohlinova računica*, 1986, str. 90.

5 Schmidt I 1988, str. 240–241.

Kakorkoli, Pohlinova računica se je obdržala. Da so jo uporabljali v šolah, je sicer izpričano samo na Štajerskem (v lavantinski škofiji)⁶, vsekakor pa je Pohlin z njo (zaradi naraščajoče potrebe po znanju računstva) ustregel tako šolam kot samoukom, saj jo je namenil širokemu krogu bralcev. Že v naslovu je kot možne uporabnike omenil »fantizhe, inu dekleta gmajn kraynskeh ludy, katiri se othe rajtati nauzhiti«, v uvodu pa poudaril njen namen, »de be kraynski otrozi, katiri drugega jefika koker kraynskega govoriti nafnajo, bres te narvikshe dobrute (koker je njo Pythagoras spoŋnal) inu bres uka tega shtivenja naoftali.« Pred njim ni, kot kaže, o računstvu sistematično v slovenščini še nihče pisal.⁷

Pregled matematične vsebine v Pohlinovih *Bukuvcah*

Prva slovenska računica obsega 56 strani in ima poleg uvoda (*upeluvanja*) tri poglavja (*dejle*), šest zabavnih dodatkov (*perftavkov fa shpas*) in še dve tabeli (*fa petice in fa dvojazhe*). Na kratko bomo opisali in s primeri ilustrirali vsako od njih.

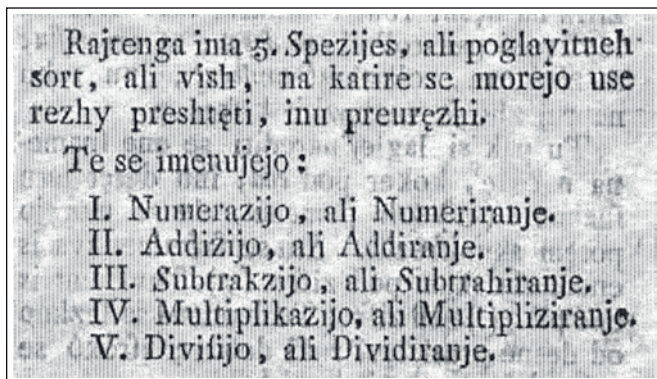
UPELUVANJE (str. 3–5). V uvodu avtor razlaga že omenjeni namen učbenika, potem pa pove, kaj je po njegovem računanje: »Rajtenga je en uk, ali faftopnoft na zifre, inu shtivilu, tu je: zifre po enemu gvishnemu shtivenju ufęti, ali na enu gvishnu shtivilu potegniti.« in kaj številu: »Shtivilu pak je en fapopadk ene rezhy, katira se vęzh, ked enkrat ufame, ali da; koker 5. sovdiv, tu je: pętkrat se po enemu sovdu shtęje, de njuh 5. skup prejde.« Ena reč zase še ne pomeni nobenega števila, »temuzh le sama na sebi oftane; doklej vęzh takeh skupej napride. En zhlovek, en kojn, ena petiza, i. t. dr. Kader fe pak enkrat le dve take rezhy same na sebi ufamejo, je she enu shtivilu, ter gre na razhun, ali rajtengo, koker 2. zhloveka, 3. kojni 4. petize.« Pomembno je, da štejemo ali računamo le količine iste vrste (tj. da ne mešamo hrušk in jabolk): »Rezhy, katire se otę skupifrajtati, morejo enu imę imęti; tok se kojni skupej, inu ludji skupej shtejejo.« Zgled: »Potemtakem namorem toku shtęti: 1. zhlovek, inu 1. kojn: fta 2. kojna, ali 2. zhloveka, temuzh le fmirej 1. zhlovek, inu 1. kojn oftane. Dergazhi je: jęft dam en repar, inu ti en repar; tedej doby mesar od naj dveh 2. repara fa mesu.

Nadalje pravi Pohlin, da je števk (*zifr*) le devet, 1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8. 9. in da se zraven privzame še ena o., ki pa ima poseben status, saj kot sam pravi: »Ta o. se le nameft ene druge zifre poftavla, pak nekol nez h naverfhe, nez h navęlâ, deslih fa *desęt*: ali fa *ftu*, ali nameft *taufhent* ftojy.« Potem pa zključi: »S' teh 9. zifr se use te druge shtivila pishejo, inu ifrekô, kader se 2. ali 3. ali she vezh takeh zifr fapored poftave.«

Na koncu uvoda pa ugotavlja, da imamo računanja (*rajtenge*) pet vrst (*spezi-jes*, *poglavitneh sort* ali *vish*): štetje, seštevanje, odštevanje, množenje in deljenje.

6 Prav tam, str. 237 in 240.

7 Milan Hladnik, Prvi zapisi o številih in računstvu v slovenskem jeziku, 2017.

Izsek iz uvoda v Pohlinovo računico, kjer avtor našteva vrste osnovnih računskih operacij (str. 5).

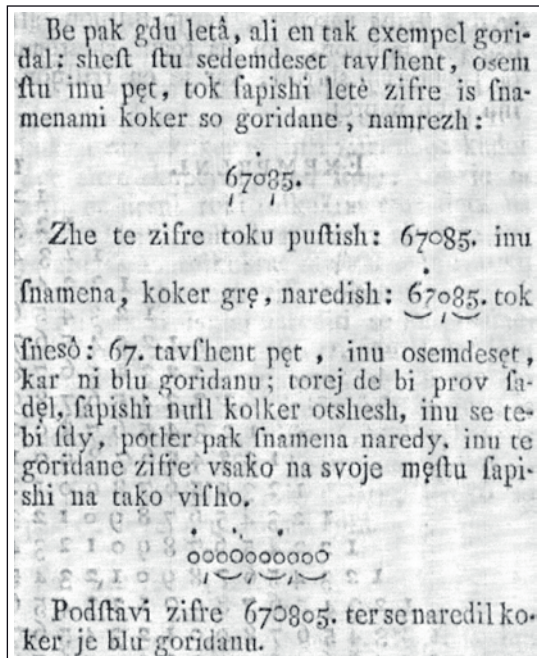
Zanimivo je, da za te osnovne računске operacije uporablja na tem mestu kar latinske besede, morda le nekoliko prilagojene slovenščini (glej zgornjo sliko). Morda se je že tedaj zavedal, da v tej prvi dobi slovenska matematična terminologija nikakor še ni ustaljena.

Kasneje je v besedilu sicer skušal marsikateri pojem izraziti po domače; ustvarjal je celo nove besede, a se njegovi terminološki predlogi v kasnejšem razvoju večinoma niso obdržali oziroma so se še precej spreminjali.⁸ Morda bi bilo bolje, če bi se še naprej držal mednarodnih terminov.⁹

PERVE DEJL (str. 5–29). Prvo poglavje obsega pregled vseh petih vrst osnovnih računskih operacij. Začne seveda s štetjem ali *Numerazijo* (ta *perva Spezijes*), kar poimenuje in definira tudi slovensko z besedami: »*Shtetje*, ali *Sh-tivenje*, uzhy te gori dane zifre skupej isshteti, inu ifrêzhi.« Posebej opozori na mestni zapis števil, pri čemer si je treba dobro zapomniti štiri besede: *Ena*, *Deset*, *Stu*, *Tavfhent* z naslednjim pojasnilom: »... fakaj, kader se le ena sama zifra fapishe, tok pomêne, de je tolkukrat *ena*, koker je tiifti zifri imê: kader dve zifre skupej fapored ftoje, tok je ta zifra na dęsni roki tolkukrat *ena*: leta na levi roki pak tolkukrat *desêt*: ta trêta *ftu*: ta zheterta, tolkukrat *tavfhent*, inu toku naprej zhe je vezh zifr koker 4.« Priporoča tudi označevanjem enic in desetih skupaj s spodnjim lokom, stotic s spodnjo črtico in tisočic z zgornjo piko, poleg tega pa opozori na možne napake pri zapisu (kot kaže naslednja slika).

⁸ Novak 1986, str. 89.

⁹ Tudi v moderni dobi se predvsem na novih raziskovalnih področjih matematike slovenski pisci srečujemo s podobnimi problemi. Le redko se posreči najti ustrezen in lep slovenski izraz za kakšen nov matematični pojem, zato je pogosto bolje ostati pri mednarodnih izrazih oziroma pri tujkah.

Primer označevanja decimalnih mest na zgledu števila, ki je najprej zapisano napačno, nato pa popravljeno (str. 8).

Razdelek o štetju se zaključí z dvema nedolžnima, po istem modelu sestavljenima ugankama: »Brat je fa 3. lejta ftarejshe koker seftra, koku be obęh ftaroft is eno glih zifro fapisal?« in »Syn je fa 33. lejt mlajshe ked ozhe; koku se ftaroft, ali lejta obęh is eneme, inu temeifteme ziframe pishejo?«

Addizijo (ta druga Spezijes), po domače *skuppotegovanje*, je druga računska operacija, ki »uzhy vezh shum, ali goridaneh zifr v' eno shumo skuppejpotegniti.« Bralca uči, da je treba števila natančno podpisovati v stolpcih in zraven izreči dve besedi: *inu ter je* (npr. »Rezhi 2. inu 3. je 5.«). Nato predstavi celostransko tabelo seštevanja števil od 1+1 do 9+9; pri tem upošteva komutativnost (tako da zapiše npr. samo 4+7=11, ne pa tudi 7+4=11) in poda nekaj primerov (*exempelnov*) kot npr. na straneh 11 in 12.

Pohlin predlaga različne preskuse (*probe*), če je naše seštevanje pravilno, npr. vse številke nad črto, seštete po modulu 9 (»kader zhes 9. nashtejesh, verfhi 9. prezh«), in vse številke pod črto, seštete po modulu 9, morajo dati isti rezultat; enako velja za seštevanje v različnih vrstnih redih ali po skupinah števil. Na koncu razdelka pokaže še dokaj naiven primer, kako iz treh različnih števil napraviš tri enaka števila. Avtor sicer to prikaže grafično s števili, zapisanimi ob vogalih trikotnika, ampak v resnici gre za to, da na tri načine seštejemo eno od števil z vsoto ostalih dveh. Zaradi asociativnosti seštevanja seveda vedno dobimo isti rezultat.

Subtrakzijo (ta tretja Spezijes), po naše *prezhjemanje*, »uzhy to majnshe shumò od te vezhe prezhjemati.« Večje število napišemo zgoraj, manjše spodaj, beremo od spodaj in govorimo npr. 3 od 8 ostane 5. Pregled odštevanja majhnih števil (začenši z 1 od 1 ostane 0, pa vse do 9 od 18 ostane 9) nudita tabeli na strani

EXEMPELNI.

3	14	40	314402
2	23	163	223163
1	30	230	170270
6	67	795	667795

Kader vezh zifr v'eni versti pride, tok se more na tu dobru aliengo dati, de se usaka zifra na svoje pravy meštu postave, tu je: stu pod stu, tavfhent pod tavfhent, sizer se besh kmalu fimotil.

Od Christusovega rojstva da lejtas je 1781. lejt: od fazhetka tega svejta da Christusovega rojstva je 4017. lejt pretéklu, kolku lejt fhe svejt ftojy?

1781
4017
5798

Stojy fhe svejt 5798. lejt.

Lublana so bli fazheli fidati po stvarjenju tega svejta v'lejt 2721. da Christusovega rojstva je potem fteklu 1286. lejt: od Christusovega rojstva shtejemo fdej 1781. lejt. Kolku lejt fhe Lublana ftojy.

Zgledi za seštevanje iz Pohlinove računice (str. 11 in 12).

16 in 17. Kako pa je z odštevanjem večmestnih števil? Če je vsaka številka zgoraj večja od podpisane številke spodaj, ni problema. Sicer pa pravi Pohlin, da si moramo eno enko »sposoditi« od številke levo zgoraj. To pojasni tako kot na spodnji sliki in postreže s tremi zgledi. Preskus seveda napravimo tako, da seštejemo števili tik nad črto in pod njo.

Multiplikazijo (ta zheterta Spezijas), pravi Pohlin, »je tolkajn, koker pogmiranje, ter uzhy, kokù se fna ena rezh vezhkrat ufėti, ali dati.« Loči množitelja in množenca: »Imâ z verfte zifr: ena katira pogmira: ta druga, katira se ima pogmirati.«, vendar ne piše množitelja za množencem, tako kot je v navadi danes, ampak pod njim, tako kot pri seštevanju. Seveda priznava komutativnost množenja, vendar priporoča množenje večjega števila z manjšim: »Je szer use enu, zhe ta velika fgorej, ali spodej ftojy, vonder grę rajtenga bel od rok, ke se s' to majnshe multiplizira.« Opozarja, da množenje z nič da le nič, množenje z ena pa pusti število na miru. Poudarja dobro poznavanje poštevanka (*Tabla fa multipliziranje* ali *Ein mal Eins* na strani 23), pri množenju z večmestnimi števili pa pravilno podpisovanje. Drugače, kot smo navajeni iz šole, začne množiti s števkami z desne in delne rezultate zamika v levo, za kar podaja več primerov. Nazadnje vse skupaj seštejemo.

Tedej postavi k' ti bližnji zifri pruti levi roki eno pizhezo sa snamene, de od teiste 1. na posvojo ufamesh: inu zhe je o, tok moresh ne le per o, ampak per eni drugi zifri naprej eno pizhezo narediti, inu tedej je usaka taka is eno pizhezo poleg sebe fahnamenuvana zifra sa 1. mejn v' ti fgorni verfti. Tu bosh kmalu v' exempelnih videl.

$$\begin{array}{r}
 5487 \\
 1234 \\
 \hline
 4253
 \end{array}
 \quad
 \begin{array}{r}
 5412 \\
 3487 \\
 \hline
 1925
 \end{array}
 \quad
 \begin{array}{r}
 620070 \\
 235167 \\
 \hline
 384903
 \end{array}$$

Navodilo za odštevanje s sposojo enke, kadar je spodnja številka večja od zgornje (str. 18).

EXEMPELNI.

$ \begin{array}{r} 1234 \\ \underline{2} \\ 2168 \end{array} $	$ \begin{array}{r} 345 \\ \underline{3} \\ 1035 \end{array} $	$ \begin{array}{r} 678 \\ \underline{4} \\ 2612 \end{array} $	$ \begin{array}{r} 1901 \\ \underline{1020} \\ 38020 \\ \underline{19010} \\ 1939020 \end{array} $
--	---	---	--

Kader se is vezh ziframe multiplizira, se more na tu dobru mirkati, de se morejo uselej te nove zifre lih pod toisto zifro odspod fazheti postavlati, kjer taista stoji, s' katiro se fazhne multiplizirati; na sadne pak se morejo use verfte v' eno shumo skup addirati.

$ \begin{array}{r} 345 \\ \underline{23} \\ 1035 \\ 690 \\ \hline 7935 \end{array} $	$ \begin{array}{r} 6789 \\ \underline{415} \\ 33945 \\ 6789 \\ \hline 27156 \\ 2817435 \end{array} $	$ \begin{array}{r} 81205 \\ \underline{9016} \\ 487230 \\ 81205 \\ \hline 7308450 \\ 732144280 \end{array} $
---	--	--

Zgledi Pohlinovega načina množenja (str. 23).

Preskus množenja po Pohlinovo opravimo z redukcijo obeh faktorjev in produkta po modulu 9 (dovolj je, če reduciramo vsoto števk). Za tiste, ki dobro znajo poštevanko, če je en faktor manjši od 6, težko pa si zapomnijo poštevanko s števili od 6 dalje, pa ima dve praktični navodili: eno z uporabo prstov na obeh rokah (v bistvu z redukcijo na množenje števil do 5) in drugo z uporabo obrazca: $a \times b = (a+b-10) \times 10 + (10-a) \times (10-b)$.

Pohlin seveda nima take splošne formule, ampak postopek razloži z besedami in ilustrira na primerih.

Divisijo (ta peta Spezijas) »se prave refdejenje, uzhy eno vezhe shumo v' vezh majnsheh, ali med vezh resdejli.« Deljenje v bistvu poteka na moderen način (začnemo z leve in se vprašamo, kolikokrat gre delitelj v začetek deljenca), le zapis je drugačen, kot smo vajeni: najprej je zapisan delitelj, nato deljenec, na koncu pa rezultat. Npr. $6|738|123$ namesto $738 : 6 = 123$, ali $42|21546|513$ namesto $21546 : 42 = 513$. Pri deljenju z večmestnimi števili je treba vmesne rezultate seveda podpisovati, tako kot smo vajeni pri dolgem načinu.

$$\begin{array}{r} 42|21546|513 \\ \underline{210} \\ --54 \\ \underline{42} \\ 126 \\ \underline{126} \\ --- \end{array} \quad \begin{array}{r} 230|93159|405 \text{ } 9 \\ \underline{920} \\ -115 \\ \underline{115} \\ ---9 \end{array}$$

Per temu sadnemu exempelnu je na sadne 9, oflatu, tu se more samirkati, de se per probi noterpele, katira se skus multiplikacijon naredy na tako viho:

$$\begin{array}{r} 405 \\ \underline{230} \\ 12159 \\ 810 \\ \underline{\quad} \\ 93159 \end{array}$$

Tu so rajmno teifte zifre, katire se dividiral.

Dva zgleda deljenja pri Pohlinu (str. 28); v drugem primeru dobimo ostanek 9, kar je treba upoštevati tudi pri preskusu.

Na strani 29 je predstavljena varianta znanega Jožefovega problema.¹⁰ To pot gre za 15 Judov in 15 kristjanov: kako jih postaviti v krog, da bodo ob izločanju vsakega devetega človeka najprej izločeni vsi Judi? Pohlin brez razlage navede rešitev: 45213112231221 (4 kristjani, 5 Judov, 2 kristjana, 1 Jud itd.).

DRUGE DEJL (str. 30–37). Obravnavane so računske operacije z imenovanimi števili, zato nosi poglavje naslov *Od Shtivila is imęnam* (npr. »ena petiza, 2. vatla, 3. polizhe, 8. mirnekov«). Najprej pojasni odnose med različnimi vrstami denarja, ki je bil takrat v rabi, zlasti na Kranjskem in v nemških deželah, nato še časovno, vinsko, žitno, zidarsko mero ter kramarsko, zlato, srebrno vago, nazadnje še nekaj drugih koristnih pojmov (glej naslednjo sliko).

¹⁰ Problem izvira iz antike in se imenuje po rimskem zgodovinarju judovskega rodu Jožefu Flaviju, ki je živel v prvem stoletju n. št. V srednjem veku in kasneje so se pojavile različne variante tega teoretičnega kombinatoričnega problema, ki ga danes matematiki obravnavajo čisto splošno (za prvo informacijo glej npr. Wikipedijo pod terminom *Josephus problem*).

Sreberne dnarji nemškega štivoila.

	fl.	fr.
1 Krona - - - - -	2	12
1 Tölar terd. Ttr. - - - - -	2	—
1 Nemške Tölar, Tr. - - - - -	1	30
1 Goldinar is krono fl. - - - - -	1	6
1 Goldinar ima 20. nemsh. grosh. - - - - -	—	60
1 Grosh. gr. - - - - -	—	3
1 Krajzar 4. vinarje. kr.		
1 Vinar 2. welezha. dl.		

Dnarji kraynskega štivoila.

En *Rajnsch* ali 3. petize.
 Ena *Petiza* velá 5. reparjov, ali 6. groshov, 30. sovdov.
 Ena *Libra* velá 20. sovdov.
 En *Repar* 6. sovdov.
 En *Grosh* 5. sovdov
 En *Dnarsch* velá 2. sovdá inu 1. vinar.
 En *Krajzar* velá 1. sovd, inu 1. vinar.
 En *Sovd* 2. vinarja.

Vínska mira.

1 Sod se rajta, de derfhy 10. vedrov. 1
 1 Vèdr 40. nemshkeh bokalov. 1
 1 Bokal 2. polizha, ali 4. maselze. 1
 1 Maselz 4. kolarze.
 1 Kraynske vèdr dersly 24. bokalov.

Shitna mira.

1 Nemshke muti imá 30. starjov.
 1 Stár 4. Mirneke.
 1 Kibov 2. Mirneka.
 1 Mirnek 2. polovnika, ali 4. zhetertinke.
 1 Zhetertinka 1. osminke.
 1 Stár kraynske mire ima 4. mirneke.
 1 Mirnek 2. polovizi.
 1 Poloviza, ali polovnik, 2. zhetertinke.

Nekaj primerov pretvarjanja denarnih enot (levo, str. 31) ter vinskih in žitnih mer (desno, str. 32).

Seštevanje in odštevanje imenovanih števil poteka z desne proti levi zelo podobno kot seštevanje števil v desetiškem sistemu, ko moramo desetice ali stotice prenašati naprej oziroma si jih pri odštevanju izposojati. Zdaj seveda računamo z drugačnimi (večjimi in manjšimi) enotami oziroma njihovimi razmerji, zato je treba poznati pretvorbe med njimi. V prvem od naslednjih primerov moramo npr. vedeti, da je en krajzar (*kr.*) veljal 4 vinarje (*dl.*) in en goldinar (*fl.*) 60 krajzarjev, v drugem pa, da en bokal drži 4 maselce, eno vedro 40 bokalov in en sod 10 veder.

	fl.	60.	fr.	4.	dl.
prejel					
Un tēdn	14	—	36	—	2
Ta tēdn.	9	—	49	—	3
Se skupej prejel:	24	—	26	—	1

	sod	10 ved	40 bok.	4 masl.
je kupil 1 wirth vin.	8	—	2	—
je plazhal :	7	—	9	—
je dolžn:	—	—	2	—
PROBA.	8	—	2	—

Seštevanje denarja (levo, str. 34) in odštevanje količine vina (desno, str. 35).

Množenje in deljenje imenovanih števil se pač izvrši tako, da se najprej pretvori različne denarne enote in mere na isto osnovo, opravi račun in pretvori nazaj v različne enote. Pri tem loči Pohlin dve operaciji: *rezoluzijo* (»kader se debelina v' drobish fverfhe«) in *redukcijo* (»ke se drobish v' debelino preverfhe«). Če bi npr. radi vedeli, koliko vinarjev znese 15 goldinarjev in 58 krajzarjev, najprej pretvorimo goldinarje v krajzarje, tako pomnožimo 15 s 60, nato tem 900 krajzarjem prištejemo še tistih 58, vsoto 958 pomnožimo s 4 in dobimo rezultat 3832 vinarjev.

TRETJI DEJL (str. 38–43) nosi naslov *REGULA DE TRI*, ker imamo znane tri količine in iščemo četrto (»Se toku imenuje, ke ima tri pošte, katire se goridadô, inu fa to zheterto se prasha«). Nadalje pravi Pohlin:

»Dvoje sorte je regula de Tri, namrezh: ena prov, ali na lize: ta druga ta sprebernena, ali na robe; fdej od te prve; per katiri mirkaj:

1. De na levi roki, ali na temu pervemu meřtu poftavesh lih tu danu shtivilu, katiru se s' toifto rezhjo fgliha, fa katiro gdu prasha, kaj vela, ali fnèse.

2. Na tu drugu meřtu, tu je: v' sredo poftavi zeno te rezhy, katira je goridana.

Na tu trețtu meřtu na desno roko poftavi to rezh, fa katiro tebe gdu prasha, kaj velâ, ali verfhe. Kader se tu use fhe toku goripoftavel: tok multipliziraj s' to fadno: shumo, katira s' tega vonkejpride, dividiraj s' to pervo zifro. Kar vonpride, je odgovor na prashanje.« (Glej naslednjo sliko, levo.)

.....

»*Regulo de Tri na robe* spofnati, je treba pamet nuzati, namrezh: kader be po Reguli se Tri na lize imeľu kaku shtivilu, katiru nagre, inu namore biti; ke je prevezh, ali premalu vonkej priditi, tedej se spofnâ, de je Regula de Tri na robe. Koker 3, fidarji imajo en fid fidati 8. dny; zhe njuh 6. ufamesh, tok morejo ja poprej firteg biti. Zhe po Reguli de Tri na lize naredish, bodesh videl, de 6. fidarjov be imeľu dalej delati, koker 8. dny, kar pamet kafhe, de nagre.

Torej de prov naredish, multipliziraj s' to pervo, ali na levi roki ftojezho pofto to sredno; to fadno ali na desni roki ftojezho pofto pak dividiraj, tok bosh fadel« (raĉun za zidarje torej $3 : 8 = 6. : , 3 \times 8 = 24, 6|24|4$, odgovor 4 dni).«¹¹ Še en zgled je predstavljen na naslednji sliki, desno.

3. Vatli seknâ koshtajo 7. fl. kolku bode koshralu 9. vatlov.

Vatl.	fl.	Vatl.
3.	: 7.	= 9.
9		
3	63	21. fl. kofla 9. vatlov.
	6	
	-3	
	3	
	3	

12. Kószov pokosy eno snofhet v' 18. dnêh, koku dolgu njuh bo 8. kószov kosilu ?

Kosz.	dny.	=	kosz.
12.	: 18.	=	8.
12			
36			
18			
8	216	27.	Dny.

Dva zgleda uporabe pravila Regula de Tri: levo na lize (str. 39), desno na robe (str. 42).

¹¹ Tu podaja Pohlin samo mehansko pravilo brez posebne razlage oziroma poskusa, da bi učenci postopek razumeli. Drug tak primer smo videli pri Jožefovem problemu. Nasploh je bila razlaga šolske matematike v času pred učbeniki Franca Močnika sredi 19. stoletja precej pomanjkljiva; učenci so se morali računska pravila v glavnem učiti na pamet.

Vidimo, da gre pri tem pravilu za premo in obratno sorazmerje dveh količin. Včasih smo temu v šoli rekli sklepní račun.

VI. *Perstavkov fá shpas* (str. 43–54) prinaša različne kratkočasne računské igrice in uganke. Tipičen primer je, kako z računom (za nepoučene presenetljivo) uganemo število, ki si ga je nekdo izmislil in ga obdržal zase. Naštejmo najprej teh šest uganek v obliki, kot jih je zastavil Pohlin:

I. *PERSTAVK. Uganiti, kajfeno numero si je gdu v'mislah fbral.*

II. *PERSTAVK. Uganiti, kajfeno numero si je njuh vezh pershon (al vonder ne zhes 10.) v' mislah fbralu.*

III. *PERSTAVK. Is 21. qvart uganiti, katiro si je gdu v' mislah fbral.*

IV. *PERSTAVK. Uganiti gdu is vezh ludy, na kajfenemu perftu, inu na kajfenemu glidu perfta je on ta perftan, katiriga si ti na mifo polofhil, kader se is hishe shl, nataknil.*

V. *PERSTAVK. Uganiti kolku imâ gdu dnarjov v' arfhatu.*

VI. *PERSTAVK. Uganiti, kedu je is vezh ludy kako rëzh fmaknil, ali perkryl.*

Ob vsaki uganke daje Pohlin v nekaj točkah podrobnejša navodila, kako jo rešiti z množenjem, deljenjem in seštevanjem. Pri vsaki ponudi tudi enega ali več konkretnih zgledov, da je postopek bolj razumljiv. Vse igrice, razen pete, so smiselne in lahko razložljive z nekaj računanja.

Prva uganke temelji v bistvu na dveh identitetah: $x = 2 \lfloor x/2 \rfloor$ za sodi x ter $x = 2\lfloor(3x+1)/6\rfloor + 1$ za lihi x , kjer pomeni $\lfloor y \rfloor$ celi del števila y (z nekoliko bolj zapletenim, a enakovrednim navodilom za izvedbo postopka). Druga izkorišča množenje s primerno potenco števila 10 ter prištevanjem in odštevanjem istega števila z namenom, da se v večmestnem končnem rezultatu pojavijo po vrsti ravno vsa prvotno zamišljena števila. Tretja uganke je znana igrice s trikratnim prelaganjem 21 kart na tri kupe, tako da je tisti, ki vsebuje izbrano karto, vedno na sredi; na koncu je izbrana karta srednja (tj. enajsta). Postopek pri četrti uganke je enak kot pri drugi. Pri peti igrice gre pravzaprav za prevaro, ker rezultat ni absolutno število denarja v žepu, kot bi udeleženec v igri pričakoval, ampak le relativno (koliko manj denarja ima v žepu, potem ko je izpraševalcu dal nekaj krajcarjev). Šesta uganke pa je zgrajena na preprosti identiteti $x = ((10x+25)-5)/10 - 2$.

Dve tabeli, *Ta lëna TABLA fá Petize* (str. 55) in *Ta lëna TABLA fá Dvojazhe* (str. 56), na koncu knjižice sta v pomoč pri preračunavanju denarja, če bi petica (hipotetično) znašala 17 krajcarjev, dvojaja pa 7 krajcarjev.

Slovenski matematični izrazi pri Pohlinu

Jezik Pohlinovih *Bukvz* je leta 1986 obravnaval dr. France Novak.¹² Pozornost je posvetil izrazju za računske operacije in ga primerjal s kasnejšim razvojem (npr. s Cafovim prevodom Močnikove računice iz leta 1848, Močnikovim *Navodom iz glave poštevati* iz leta 1856, Tuškovo *Matematično terminologijo* iz leta 1871, Cigaletovo *Znanstveno terminologijo* iz leta 1880 ter drugimi kasnejšimi Močnikovimi matematičnimi učbeniki). Zato Pohlinove računice z jezikovnega stališča tu ne bomo podrobneje obdelali. Nekaj malega Pohlinovih slovenskih poimenovanj smo mimogrede že spoznali in ob tem morda opazili, da nam različne besede v zvezi z računanjem danes zvenijo nenavadno, čudno ali celo smešno. Tega pa mu ne smemo preveč zameriti. Zavedati se namreč moramo, da je na prodročju slovenske matematične terminologije takorekoč oral ledino.

Opazimo lahko, da pri pisavi, npr. pri uporabi znakov *f* in *s* za črki *s* in *z* ter *fh* in *sh* za *š* in *ž*, Pohlin ni preveč dosleden. Morda pa je to značilnost njegove variante zapisovanja bohoričice.

Opozorimo še na eno njegovo posebnost glede pojma sodosti in lihosti. Pohlin npr. na str. 44 uporablja za sodo število izraz *glih*, za liho pa *naunglih*. Na str. 14 pa lahko opazimo da zapiše izraz *sodu shtivilu* v pomenu lihega števila, kar je v nasprotju z današnjo rabo; pravi namreč takole: »Koku be naunglih, ali sodu shtivilu sglihal?« Tu pomeni glagol *sglihati* najbrž *zravnati*, natančneje *napraviti* (*število*) *sodo*, ali z njegovimi besedami »v' pare perpraviti«.

2. Vodnikovo Števstvo (1817)

Nekatere Vodnikove prispevke o računstvu v slovenskem jeziku smo že obravnavali: abecednik *Abezéda ali Asbuka* iz leta 1812 in dva njegova sestavka z naslovom *Podvuzhenje od rajtanja* iz njegove *Velike pratike* 1796 in 1797.¹³ V Slovenskem biografskem leksikonu pa najdemo omenjen še en daljši Vodnikov tekst v zvezi z računstvom.¹⁴

Slovenski razsvetljenec in frančiškan Valentin Vodnik (1758–1819), sicer prvi slovenski pesnik, prevajalec, jezikoslovec, učitelj, časnikar in urednik, je namreč tudi avtor besedila, končanega leta 1817, z naslovom: *Shtevstvo sa slovenske shole po Ilirskim kraljestvu. Pervi delj sa shole triklafne*. Najbrž je to besedilo nastajalo več let in se tudi spreminjalo, saj sta ohranjeni dve varianti iste snovi, ki se deloma prekrivata. Poleg tega je celotno gradivo, ki zajema omenjen spis, precej očitno sestavljeno iz več (v različnih obdobjih in na osnovi različnih virov napisanih) sestavkov, ki so sicer vsi povezani z računstvom. Na to opozarjajo tudi

¹² Novak 1986.

¹³ Hladnik 2017.

¹⁴ Janko Kos, Jože Toporišič, Vodnik, Valentin (1758–1819), 2013.

različni vzporedni in v glavnem prečrtani naslovi posameznih bolj ali manj fragmentarnih delov Vodnikovega rokopisa; eden od delnih naslovov je npr. *Shtevna vumétnoft sa perve fhole*.¹⁵ Celotno gradivo je ostalo v rokopisu, ki ga pod oznako Ms 412 hrani Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani.

Zunanji opis gradiva

Vodnikovo gradivo o računstvu je ohranjeno v obliki štirih sivih map, označenih z (a), (b), (c), (d), v katerih so vložene pole velikosti približno A4 ali A5.¹⁶

Mapa (a) vsebuje 10 pol (dvojnih listov velikega formata 23 cm x 33,1 cm), označenih z rimskimi številkami I.–X.; ker sta druga in zadnja stran prazni, je torej popisanih 38 strani. Poleg tega je dodan še en začetni list (malo manjšega formata 20 cm x 32,2 cm) z eno samo popisano stranjo, na kateri je bila očitno kasneje v nemščini zapisana pripomba, da je rokopis iz Metelkove zapuščine: *Aus Metelko's Nachlaß*, in opis vsebine: *Vodnik's Shtevstvo za slovenske shole (Rechenkunst)*. Skupaj s to dodatno stranjo je vseh popisanih strani torej 39. Na prvi strani pole I., ki je naslovnica Vodnikovega besedila, je prečrtan naslov *Rajtemba*, prav tako prečrtan naslov *Rajtva*, tako da je potem obveljal naslov: *Shtevstvo sa flovenfke fhole po Ilirfskim kraleftvu* (prečrtano: *zefarfkim kraljevim Estrajhu, po kralvi Ilirii*). *Pervi delj sa fhole triklafne* (prečrtano: *trojoklasne*). Druga stran je, kot rečeno, prazna, na tretji pa potem sledi vsebinski uvod (*Vvod*) v računsko umetnost.

Josip Marn omenja,¹⁷ da je Vodnik rokopis z zgornjim naslovom pripravil na podlagi nemškega učbenika *Anleitung zur Rechenkunst zum Gebrauch der deutschen Schulen in den kaiserlich königlich Staaten*.¹⁸

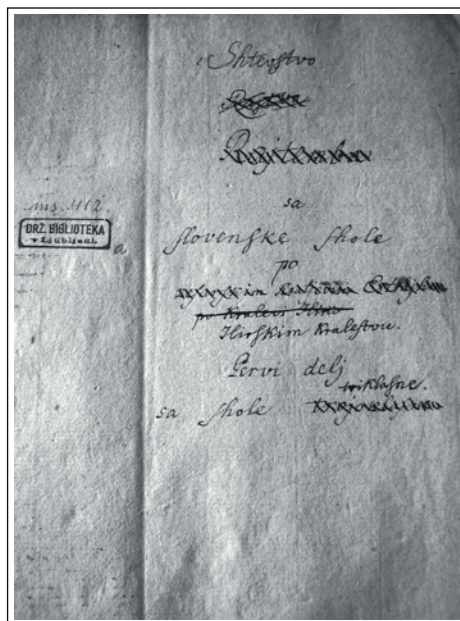
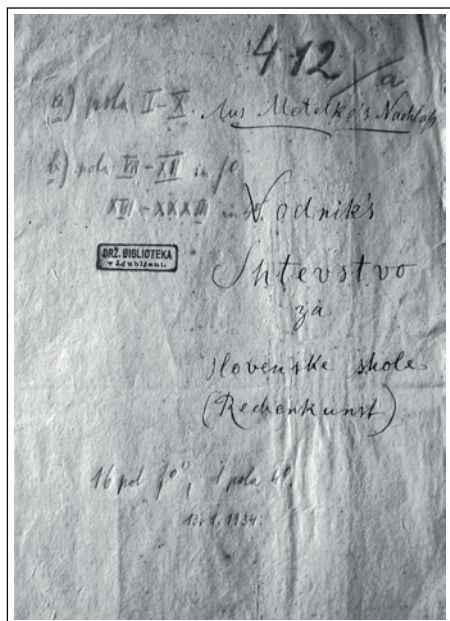
Mapa (b) je nekakšno nadaljevanje mape (a): ima 6 pol (VII.–XII.) formata kot v mapi (a), vendar so zadnje tri strani prazne, in 21 pol (XIII.–XXXIII) formata 17,5 cm x 24,8 cm (zadnja stran prazna). Skupaj je torej popisanih 21 + 83 = 104 strani. Snov se na polah VII.–X. ponavlja s snovjo iz mape (a), tista na polah XI. in XII. pa je nova. V mapah (a) in (b) je po obsegu tako največ celotnega gradiva: skupaj ga je za 142 strani (brez kasneje dodanega lista z naslovnico). Ta tekst predstavlja po prej omenjenem nemškem izvorniku prevedeni učbenik računstva.

15 Za Vodnikove rokopise je menda na sploh značilno, da so se ohranili v več različicah, glej Herta Lausegger, Valentin Vodnik – sooblikovalec slovenskega računskega izrazja, 1997, str. 23, op. 21.

16 V razpravi dr. Herta Lausegger (glej predhodno opombo 15) opisana klasifikacija rokopisnega besedila je nekoliko drugačna, a se po številu strani ujema z zgornjo.

17 Za informacijo glej Josip Marn, *Jezičnik ali Metelko v slovenskem šolstvu*, 1873, str. 30.

18 Znano je, da je učbenike s takim naslovom že v sedemdesetih letih 18. stol. pisal Johann Ignaz Felbiger, glej npr. G. Feimann, *Mädchenerziehung in den pädagogischen Schriften Johann Ignaz von Felbigers, Eine Spurensuche in seiner Literatur zum Elementarschulwesen der Habsburgermonarchie*, 2007, str. 116. Enak naslov je naveden tudi v L. M. Pacher, *Der elementare Rechenunterricht in deutschsprachigen Lehrbüchern Österreichs von Maria Theresia bis zum Ende der Monarchie*, 2008, str. 67. Po podobni nemški predlogi je svoj učbenik napisal tudi Metelko (glej zadnji razdelek).

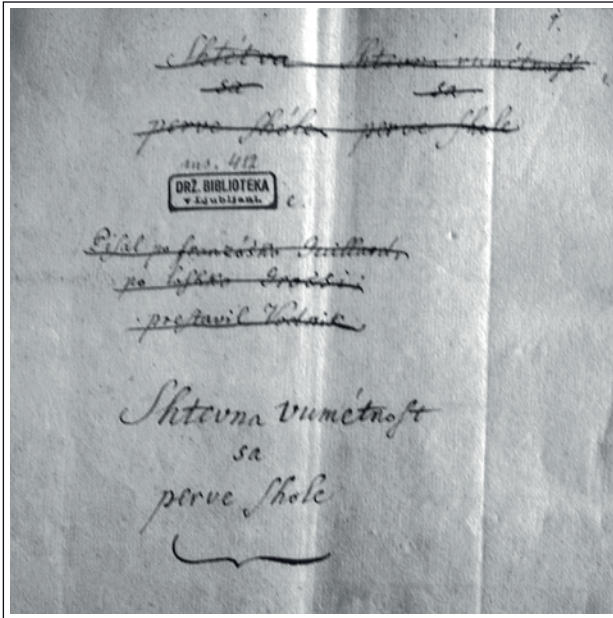

Začetek (naslovnici oziroma prvi dve strani) Vodnikovega rokopisa v mapi (a) (vir: fotokopija iz originala v Narodni in univerzitetni knjižnici).

Prevodu je Vodnik izbral naslov *Shtevstvo sa flovenfke šole*, pod katerim ga poznamo danes.

Gradivo v mapi (c) nosi svoj naslov: *Shtevna vumétnoft sa perve šole*. Pred tem je enak naslov enkrat že prečrtan, prav tako pa tudi drugačen, namreč *Sh-tétva sa perve šhóle* (slednji se ponovno pojavi na naslednji strani pred glavnim besedilom zgoraj). Na naslovni strani se vidi tudi prečrtana opomba o predlogi in o avtorju originalnega besedila: *Pifal po franzósko Guillard, po lafhko Grossi; prestavil Vodnik*. Ta del gradiva predstavlja očitno fragment nekega drugega Vodnikovega učbenika, pisanega po francoskem vzoru (oziroma ustreznem italijanskem prevodu).¹⁹ Vsebinsko gre za začetek računstva tedanje dobe z navodili za štetje in zapisovanje števil, opisom osnovnih mer, uteži in denarnih enot ter z razlago seštevanja kot prve računске operacije. Čeprav so seveda vsi začetki v računstvo približno enaki, se hitro vidi, da se razpored in način pisanja razlikuje od tistega iz *Shtevstva* v mapi (a). Najbolj zanimiva značilnost tega drugega Vodnikovega matematičnega besedila se zdi uvedba tako decimalnega številskega sistema (saj že na tej osnovni stopnji razlaga npr. tudi računanje z decimalkami) kot tudi modernega (francoskega) metričnega sistema merskih enot (namesto

19 Na spletu najdemo citirano gradivo, ki je bilo morda podlaga temu delu Vodnikovega rokopisa: Nicolas Antoine Guillard, Luigi Grossi, *L'artmetica delle prime scuole e delle scuole secondarie* ..., 1809.

Naslovnica Vodnikovega rokopisa iz mape (c) (vir: fotokopija iz originala v Narodni in univerzitetni knjižnici).

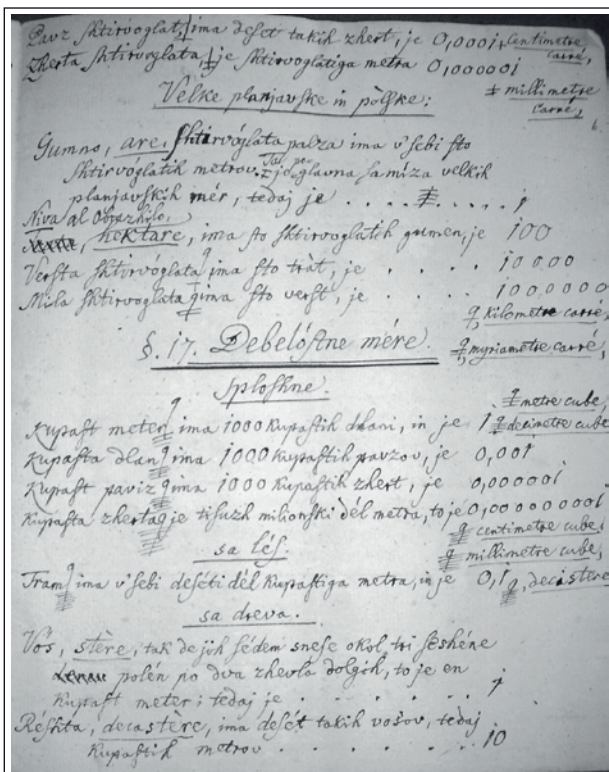
starih avstrijskih mer). Oboje se najbrž v slovenskem jeziku tu pojavlja prvič v zgodovini, žal le v rokopisni ne pa tudi v tiskani obliki.²⁰ Gradiva v mapi (c) ni veliko; obsega samo pet pol in en list formata 18,8 cm x 22,9 cm, skupaj 11 listov. Ker je pet strani praznih, je tega besedila le za 17 polnih strani.

Besedilo v mapi (d) prav tako obsega 17 pisanih strani, namreč 5 listov formata kot v mapi (c) (zadnja stran je prazna) in 4 liste formata kot v mapi (b) s polami XIII. do XXXIII. Sestavljeno je iz več različnih sestavkov: prve 4 strani obsega spis o merskih enotah, ki je nekakšna skrajšana verzija rokopisa iz mape (c), naslednjih 5 strani zajemajo poskusi dvo- in večjezičnega slovarčka računskih pojmov (v glavnem o merah); slovenske izraze prevede v nemščino, včasih tudi v francoščino in italijanščino, nekatere besede pa so zapisane celo v ruščini. Tudi nadaljnjih 6 strani zavzema slovarček splošnih računskih pojmov, vendar gre zdaj za nemško-slovenskega, in sicer v dveh verzijah.²¹ Kaže, da si je Vodnik vse te izraze v različnih jezikih beležil ob pripravah na pouk matematike ali ob pisanju svoje računice. Zadnji dve strani v mapi (d) namreč zapolnjuje tudi nemško besedilo o prevajalskih težavah z iskanjem primernih slovenskih matematičnih izrazov.²²

20 Gotovo bi bilo koristno napraviti primerjalno analizo starih in novih mer v Pohlinovem in Vodnikovem času. Znano je, da si je za uvedbo metričnega sistema v Avstriji prizadeval že Jurij Vega; uresničen pa je bil šele v sedemdesetih letih 19. stoletja.

21 Nekaj teh sistematično sestavljenih slovenskih izrazov s prevodom v nemščino navaja tudi La-usegger 1997, str. 14.

22 Ta del je gotovo zanimiv za nadaljnjo (bolj terminološko in jezikovno kot vsebinsko matematično) obravnavo.

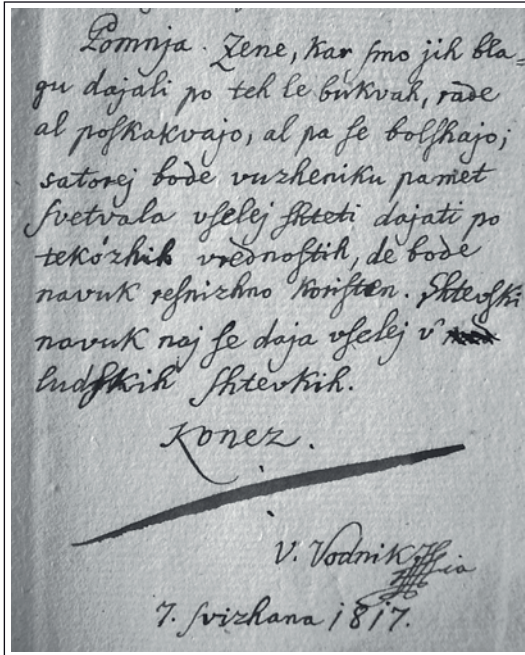
Posnetek Vodnikovega rokopisa o merah iz mape (c) (vir: fotokopija iz originala v Narodni in univerzitetni knjižnici).

Štiri mape z Vodnikovim rokopisom niso urejene kronološko. Zdi se, da je najstarejše besedilo tisto iz mape (c), nastalo najbrž že leta 1811 ali 1812, ko je pod Francozi na preurejeni ljubljanski gimnaziji učil vse predmete v 2. humanitetnem razredu, že od prej pa je bil hkrati ravnatelj ljubljanskih osnovnih šol (écoles primaires) ter ravnatelj umetno-obrtnih ali rokodelskih šol (écoles des artes et métiers). Vodnik je verjetno znal tako francosko kot italijansko. Zapiski v slovensščini so njemu ali njegovim kolegom prišli zelo prav pri pouku matematike. Na zgodnji datum nastanka kaže tudi dejstvo, da je le nekaj let prej izšla francoska oziroma italijanska predloga, po kateri je Vodnik povzel svojo računico.²³ Gradivo iz mape (d) pa najbrž izvira iz različnih let, ko je pripravljajl gradivo za pouk računstva.

Najmlajša sta gotovo teksta v mapah (a) in (b).²⁴ Ob zaključku slednjega je avtor celo zapisal natančen datum, ko ga je končal: 7. svečan 1817, torej le slabi dve leti pred smrtjo.

23 Glej opombo 19.

24 Lausegger 1997, str. 22, op. 14.

Konec Vodnikovega rokopisa v mapi (b) (vir: fotokopija iz originala v Narodni in univerzitetni knjižnici).

Matematična vsebina Vodnikovega Števstva

Besedili v mapah (a) in (b), ki sta najboljšežnejši in predstavljata jedro računice, danes poznane pod naslovom *Števstvo za slovenske šole*, bomo obravnavali nekoliko podrobneje.

Glede obravnavane snovi učbenik ni kaj dosti drugačen od podobnih računice tistega časa. Poleg štetja in zapisa večmestnih števil se ukvarja s štirimi osnovnimi računskimi operacijami, precej na dolgo s premimi in obratnimi sorazmerji oziroma sklepnim računom ter nekaj malega z merskimi enotami različnih praktičnih področij (geometrijske meritve, merjenje časa, tehtanje, poznavanje denarja). Novost (vsaj glede na Pohlinovo računico) je precej podrobna obravnava ulomkov in daljše poglavje o pospešenem računanju (*Shtevski prihitelji*). Koristno je tudi veliko število konkretnih primerov in nalog za računanje, raztresenih po celotnem besedilu.

V uvodu nameni Vodnik dva odstavka (paragrafa §1 in §2) razlagi, kaj razume pod pojmom računstvo in zakaj je le-to koristno, ter pove, da poznamo dve vrsti računstva: »§1. Rajtati se pravi po fhtevilih snanih najiti fhtevila nesnane. Rajtemstvo (prečrtano: Rajtemba) je vsakimu koristno. Kdor sna rajtati, ima vse opravke v redi, sapifova prejémke, sapifova isdajke. Vé, per zhém je; ne sabrede v dolgove. §2. Rajtva je dvojá: rajtva na pamet bres pifma, bres zifre; in rajtva na pifmo s' ziframi.«

Nadaljnja snov je razdeljena v poglavja (*štave*). Perva štava ima naslov *Sh-tétva*; najprej pojasni, kaj je število, kaj imenovano in kaj neimenovano število: »§3. Stvar eno in samo imenujemo, de je enòta, bi rekel: bukve, perft. Vezh štvari,

ki so ene *fhare*, vkup *fh*tetih delajo *fh*tevílo, bi *djal*: dvoje bukve, dva *perfta*. *Shte*-vílo, ki ima *fvoje* ime, *rezhemo*, de je *kerfsheno fh*tevílo, *poštavim* : tri *rajnsh*i. Nima *fh*tevílo nizh imena, *mu pravimo*, de je *nekerfsheno*.« Sledi razlaga, kaj pomeni štetje, kako štejemo, kaj so cifre in kaj števk (ničla je po njegovem cifra, ni pa števk, ker nič ne šteje). Nadalje opisuje, kako pišemo večmestna števila, kako jih pravilno izgovarjamo (*»Shteti se pravi fh*tevíla *prav fh*téti, *pišati*, *pišane prav isre*-kati«); predstavi rimske in arabske številke, primerja dve števili, katero je večje itd. Za prvo poglavje ali *ftavo* porabi polo in pol oziroma 6 strani.

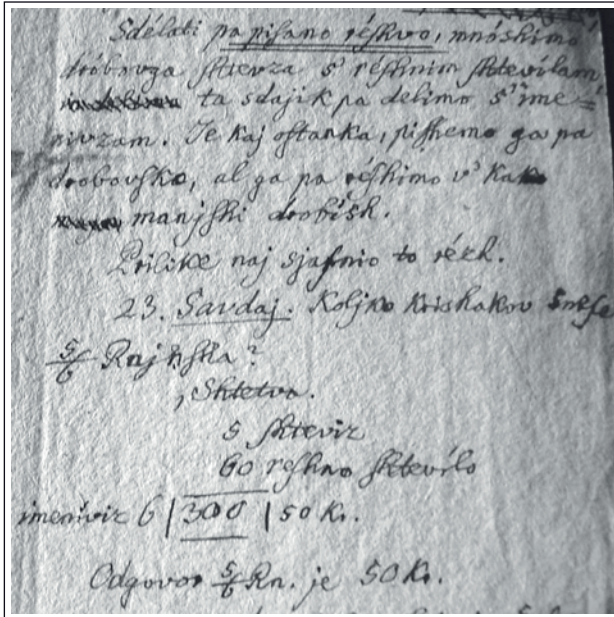
Druga, tretja in zheterta ftava so namenjene osnovnim trem operacijam, kot so seštevanje (*Skladva enako kerfshenih fh*tevíl), odštevanje (*Odkladva* ali, prečrtano, *Odjémva fh*tevíl *enako kerfshenih*) in množenje (*Mnoshitva fh*tevíl *enako imenovanih*). Pri vsaki teh operacij poda tabelo za seštevanje, odštevanje ali množenje najmanjših števil, veliko zgledov, pri računanju z večmestnimi števili opozori na pravilno podpisovanje itd. *Peta ftava* ima naslov *Drobifhva*, toda predno se res loti računanja, pravi: *»To rezh vumeti povemo najpred. Kakshine drobneje déle imajo mére, teshila, pénesi, in druge fh*tévane stvari.« Zato se najprej posveti različnim vrstam mer in uteži; to so:

Dolgoftne mére (na *zhevle*, na *vatle*), *Planjavska méra*, *Debeloftna méra*, *Zhafovna méra*, *Téshe in teshila*. Nazadnje se v *fh*esti *ftavi* z naslovom *Delitva enako kerfshenih fh*tevíl loti še deljenja, s tabelo, zgledi in postopki pri računanju z večmestnimi števili. Prične tudi razpravo o ulomkih. Vse to znese 8 pol ali 32 strani.

Takoj moramo povedati, da se vsebina petega in šestega poglavja (*ftave*) ponovi na začetku mape (b) v malce spremenjeni obliki in tudi z drugačnimi slovenskimi izrazi za matematične pojme in nekoliko drugačnimi naslovi.²⁵ Tako je npr. peto poglavje (o *merah*) zdaj poimenoval *Drobitva*, šesto poglavje (o deljenju) pa *Rasklada spojimkanih fh*tevíl. Namesto prejšnjih *dolgoftnih mer* imamo zdaj *dolgotne* (tudi *podolgamne*) *mere*, namesto *planjavskih* dobimo *planjške*, namesto *tefshil* pa *tehtala*. Tudi osnovne operacije so dobile, vsaj deloma, novo ime: seštevati je po novem *skladati*, odštevati *odkladati*, množiti *nakladati*, odštevati pa *raskladati*. Deljenje je zanj dveh vrst: *»Rasklada nam stréshe v' dveh rezheh, to je, de al 1. Raskladamo fh*tevílo v *vezh enazih dejlov. Taka rasklada je prava vdejlitva raskladana med enake dejléshe. Poštavim, 8 rajnsh, zhe jih raskladam dvema, bodeta dobila vřak po 4 v' dejlesh. 2. Al pa de svemo, koljko krat je kako fh*tevílo sapopadeno v' *nezhim fh*tevílu.«

Sedma ftava ima naslov *Debelitva*, *to je drobne prijmkje v vekfhe debéliti ali drobish v debelish dévati*. Takole pravi: *»Drobovi ali drobish fo enaki droblanzi kake debeline, kaziga debelísha, al zevza. Debelína, debelish ali zévez pa je ftvar, ki jo v enake droblanze sdrobimo.«* Osmo poglavje (*osma ftava*) povzema glavna dejstva o osnovnih štirih računskih operacijah, kar pove že naslov: *»Shtir fh*tevembe, *to je fklada, odklada, naklada in rasklada s' nesprijmkanih fh*tevíli.«

25 Podrobneje glej Lausegger, 1997, str. 15–17. Vodnik je rad iskal nove, boljše, slovenske izraze, zato je svoja že končana besedila večkrat popravljaj in dopolnjeval.

Navodilo za izdelavo rešitve in primer praktične naloge za množenje ulomka s celim številom: 23. Savdaj. Koljko krishakov snefe 5/6 Rajnfha? Križak je krajcar, rajniš pa goldinar, ki je veljal 60 krajcarjev, kar je za rešitev naloge potrebno vedeti (vir: fotokopija iz originala v Narodni in univerzitetni knjižnici).

Deveto poglavje (deveta štava) nosi naslov *Od drobov* in seveda govori o ulomkih. Pred njihovo obravnavo mora bralcu pojasniti marsikaj o deljivosti celih števil. Sestavljena števila imenuje *ponakladana*, njihove faktorje pa *storivze*. Definira tudi praštevila, po njegovo *pervize*, in sicer z naslednjimi besedami: »*Shtevilo, ki nam pride le po fami feboj nakladani enkli, in rasun enkle nima nobenega storivza, je perviza.*« Našteje tudi 26 praštevil od 1 do 101 in nato pribije: »*Vfa med temi vmefna fhtevila fo nakladnize, in pa nakladana s' dvema al vezh teh le perviz.*« Kot zanimivost povejmo, da med praštevila prišteva tudi 1 (česar danes več ne delamo), med začetnimi praštevili pa pozabi omeniti tudi število 3 (kar lahko imamo za čisti lapsus). Nadalje navaja različne kriterije za deljivost števil z 2, 3, 4, 5, 6, 8, 9, 10 in 11 (za deljenje s 7 pravilno pravi, da ni preprostega pravila).

Tako kot že pri Pohlínu, tudi pri Vodniku naletimo na zamenjano vlogo pojmov *sodo* in *liho*, torej na rabo, ki je drugačna od današnje. Takole pravi v odstavku 96: »*Shtevilo, ki ma narsadaj od defne / na entifju / eno teh zifer: 2, 4, 6, 8 al pa 0, je raskladano s' dvojklo bres vfiga oftanka. Postavim fhtevila: 2, 4, 6, 8, 10, 12, 784, 1878. Takim pravimo, de fo liha.*« in v odstavku 97: »*Ima fhtevilo narsadaj od defne 1, 3, 5, 7, 9, ta fe ne dajo bres oftanka raskladati s' 2; povfot mu oftaja 1. Postavim: 1, 3, 5, 7, 9, 11, 13, 287, 719. Takim pravimo, de fo fodev, ali fodu.*«

O samih ulomkih Vodnik pravi: »*Drobove pišemo s' dvema fhtevilima. 1. Eno je imenivz, ki imenova, v' koljko enakih drobirjov de je zelina droblena. ... 2. Eno pa je fhteviz, ki fhteje, koljko tazih droblanzov de imamo.*« Pojasni, kaj pomeni, da je ulomek okrajšan in zakaj je to dobro. Nadalje obravnava računanje z ulomki (seštevanje in odštevanje, množenje in deljenje) in daje mnogo navodil in zgledov.

Če se deljenju dveh celih števil ne izide, pravi, da lahko ostanek zapišemo v obliki ulomka: »Je po storjeni raskladi kaj ostanka, ga perpišhemo raskladu po drobovsko, tega droba fhteviz je ostanik, in imenovz je raskladaviz.« Pri krajšanju ulomkov uporablja celo Evklidov algoritem, da najde primeren faktor za krajšanje števca in imenovalca, ali pa da se na koncu prepriča, da sta dobljena števec in imenovalec res tuji si števili.

45. Vajnik in grédniza. Krajšaj mi ta le drob $\frac{15912}{26520}$.

Shtetva

$$\begin{array}{r} 8 \overline{) 15912} \mid 1089 \mid 663 \\ \underline{26520} \mid 3315 \mid 1105 \\ 221 \mid 663 \mid 3 \\ \underline{1105} \mid 5 \end{array}$$

grédniza $\frac{663}{1105}$

$$\begin{array}{r} 442 \overline{) 663} \mid 1 \\ \underline{442} \mid 221 \mid 442 \mid 2 \end{array}$$

Krajškar $\frac{221}{442}$

Odgovor: $\frac{15910}{26520}$ je $\frac{3}{5}$ rajfka.

46. grédniza. Shtati mi drob $\frac{37}{101}$ rajfka.

Shtetva.

$$\begin{array}{r} 37 \overline{) 901} \mid 2 \\ \underline{27} \mid 27 \mid 1 \\ 101 \overline{) 27} \mid 2 \\ 7 \overline{) 10} \mid 1 \\ \underline{37} \mid 12 \\ \text{Krajškar. } 1 \mid 3 \mid 3 \end{array}$$

Odgovor: Lo ti grédnizi pride krajškar? Na dan, tooj fe ta le drob, ne da nish krajšati.

Dva zgleda za krajšanje ulomkov. Stopničasti račun je obakrat v resnici Evklidov algoritem za iskanje največje skupne mere števca in imenovalca; Vodnik ga imenuje grédna rasklada ali preprosto grédniza (vir: fotokopija iz originala v Narodni in univerzitetni knjižnici).

Daljše deseto poglavje (deseta štava), dolgo 17 strani, nosi tudi daljši naslov: Priméra, sprimera, samogubna lizhna in nenalizhna tristavka s' zelinami in s' drobovmi. Seveda gre pri tem za sklepní račun s premim in obratnim sorazmerjem (kar je bilo pri Pohlínu Regula de Tri). Še obsežnejše zadnje, enajsto poglavje (enajsta štava), dolgo 32 strani, pa je naslovljeno kot Shtevski prihitelji, kar bi najbrž nekako pomenilo Napotki za hitrejšo računanje. Posebej obravnava pospešeno (oziroma skrajšano) računanje z imenovanimi in neimenovanimi števili,

posebej z ulomki in posebej v okviru sklepnega računa. Obe zadnji poglavji imata tudi precej praktičnih nasvetov in veliko zgledov za računanje s števili in ulomki.

Vodnik kot pisec matematičnih besedil in ustvarjalec slovenskega računskega izrazja

V primerjavi s Pohlinovo računico je Vodnikova obsežnejša. Kot smo že videli, vsebuje določeno matematično tematiko (ulomki, Evklidov algoritem), ki je pri Pohlinu ni. Zdi se, da je tudi bolj osredotočena na šolske potrebe; bolj je namenjena učitelju kot posredovalcu računskega znanja v šoli in ne toliko samoukom. Morda so različni deli (uporabljeno izrazje, skrajšana obravnava) prilagojeni celo različni šolski populaciji oziroma različnim vrstam šol. Pohlin je pri pisanju imel v mislih širši krog bralcev (»fantizhe, inu dekleta gmajn krajsnskeh ludy, katiri se othe rajtati nauzhiti«).

Pri Pohlinu je tudi izbor zgledov in nalog drugačen, bolj vezan na srednjeveške predstave sveta (npr. izračunati, kdaj je Bog ustvaril svet, koliko so bile stare svetopisemske osebe, koliko časa je poteklo od izgradnje Emone itd.). Pri Vodniku tega ni več. Kot ugotavlja raziskovalka Herta Lausegger, je »njegovo računsko gradivo ... pragmatičnega značaja; primeri se navezujejo na konkretne situacije v trgovini in raznih obrteh.«²⁶ Poglavje in sploh zadnji del računice se npr. zaključijo z uporabnim nasvetom: »*Pomnja. Zene, kar fmo jih blagu dajali po teh le bukvah, rade al pofkakujejo, al pa fe bolfhajo; satorej bode vuzheniku pamet fvetovala vfelej fhteti dajati po tekózhih vrednostih, de bode navuk refnizhno koriften. Shtevfki navuk naj fe daja vfelej v' ludfkih fhtevkih. Konez.*« (Glej sliko ob koncu predprejšnjega podrazdelka.)

Posebnosti Vodnikove slovenske matematične terminologije je podrobno obdelala že omenjena koroška slovenska jezikoslovka dr. Herta Lausegger²⁷ v razpravi *Valentin Vodnik – sooblikovalec slovenskega računskega izrazja*, predstavljeni leta 1989 na srečanju slavistov in objavljeni leta 1997 v zborniku filozofske fakultete v Ljubljani.²⁸ Natančno je tudi analizirala razvoj nekaterih matematičnih izrazov, ki jih je Vodnik uporabljal v različnih obdobjih (delih) svojega pisanja. Videli smo, da je v začetku, v mapi (c), še imel v zvezi z računskimi operacijami izraze kot npr. *fhtevenje, odjemva, mnoshitva, delitva, rasdeliti, deliviz, déleniz, delësh*, kasneje, v mapi (b), pa le *fkladva* ali celo *fklada, odklada, naklada, rasklada, raskladaviz, rasklajiz, rasklad*. Vodnik je bil boljši jezikoslovec in bolj ustvarjalen tvorec novih besed kot Pohlin. Vedno se je trudil najti boljši izraz, medtem ko se je Pohlin kmalu zadovoljil z najdeno besedo. Bil je tudi bolj sistematičen: hotel je ustvariti cel sistem izrazov na isto osnovo. Na žalost je zašel tudi v skrajnosti, saj je poenotenje terminov na isto besedotvorno podstavo, npr. *klad*, postajalo čedalje bolj zaple-

²⁶ Lausegger 1997, str. 8.

²⁷ Dr. Herta Maurer-Lausseger je po izobrazbi slavistka in etnologinja, danes profesorica in ravnateljica Inštituta za slavistiko Univerze v Celovcu. Znana je tudi kot soavtorica dokumentarnih filmov s področja kulturologije in dialektologije na Koroškem.

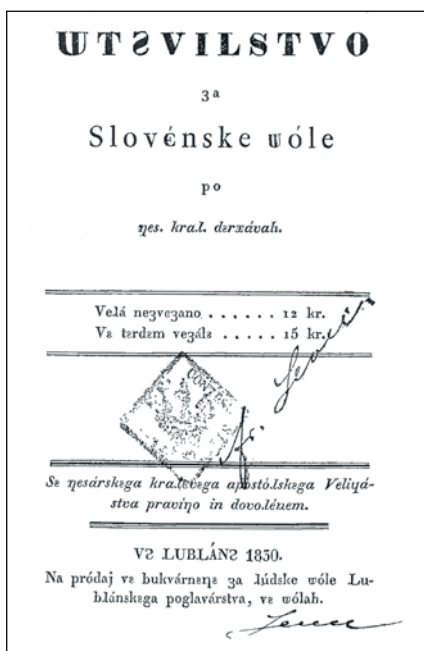
²⁸ Lausegger 1997.

teno in nerazumljivo. V kasnejšem razvoju slovenskega matematičnega jezika se zato marsikateri njegov novejši izraz (npr. *rasklad* ipd.) ni ohranil, ampak je spet prišlo do zamenjave bodisi s prejšnjim ali z novim terminom.

Na tem mestu velja še omeniti, da splošno Vodnikovo strokovno izrazje v njegovem rokopisnem nemško-slovenskem slovarju in drugih tiskanih publikacijah podrobno obravnava dr. Andreja Legan Ravnika, raziskovalka Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU.²⁹

3. Metelkovo Številstvo (1830)

Duhovnik Franc Serafin Metelko (1789–1860), slovenski jezikoslovec, pisec in prevajalec šolskih in nabožnih knjig,³⁰ je leta 1830 v Ljubljani izdal v svoji posebni pisavi, po njem imenovani metelčica, učbenik z naslovom *Številstvo za Slovenske šole po ces. kral. državah*.³¹ Obsega 145 strani.

K A Z A L O.	
Vod.	Strán 1
Perva stáva. Káj je utvilkats	1
Drúga stáva. Skládev sprimkaneh utvil	7
Tretja stáva. Odkládev sprimkaneh utvil	13
Uetirta stáva. Nakládev sprimkaneh utvil	19
Peta stáva. Droboxev	26
Westa stáva. Ražkládev sprimkaneh utvil	36
Zapópádke od drobov	45
Sedma stáva. Debelitev	55
Osmá stáva. Utira utébe vz nesprimkaneh utvileh	57
Deveta stáva. Drobova	63
Deseta stáva. Pormere, sprimere, prasta, liyna in neliyna tristívka vz rplinah in drobov	87
Enájsta stáva. Perhítej vz utébah	107
I. Perhítej vz utirih utébah sprimkaneh in nesprimkaneh utvil	108
II. Perhítej vz drobov	127
III. Tristívkens perhítej	133

P O P R A V A.		
Stran	versta	berz:
24	4	storienov
43	6	enájsh délov
44	1	3' inentovam
81	12	5 + 4
86	12	westnajstinke
100		vz spermerah,

Naslovnica in zadnja stran (kazalo) Metelkove računice iz leta 1830; podpis na naslovnici potrjuje, da je bil izvod last Frana Levca (vir: Digitalna knjižnica Slovenije).

²⁹ Andreja Legan Ravnika, *Strokovno izrazje v Vodnikovem nemško-slovenskem rokopisnem slovarju in njegovih tiskanih virih*, 2011, str. 293–305.

³⁰ Rudolf Kolarič, *Metelko, Franc Serafin (1789–1860)*, 2013.

³¹ Na naslovnici sicer ni avtorjevega imena, toda danes je splošno znano, da je avtor Metelko (glej npr. Kolarič, 2013, Schmidt II, 1988, in Steska, 1905).

Nastanek po nemški predlogi

Do izida te publikacije je prišlo potem, ko je cesar 26. maja 1829 ukazal, »da se mora na Kranjskem, tam, kjer je le slovenski jezik deželni jezik, na trivialkah poučevati osnovni nauk v slovenščini in da se morajo za te šole knjige natisniti le v slovenščini.«³² Tedanji šolski nadzornik Urban Jerin je zato dal Metelku, ki je bil profesor na gimnaziji in liceju, posloveniti prvi del uradne nemške računice za 1. in 2. razred trivialk. Danes vemo, da je šlo za (najbrž Felbigerjev) učbenik, ki smo ga že omenili pri Vodniku.³³ Metelko ga je res prestavil v slovenščino, pri čemer je zanj uporabil svoj novi črkopis (sam ga je imenoval *pocirilica*, ker so nekateri znaki spominjali na cirilske črke; kasneje se ga je prijelo ime *metelčica*). Konzistorij je rokopis 30. januarja 1830 predložil vladi v odobritev in ta ga je tudi potrdila z odlokom 19. februarja 1830. Poleg Metelkovega *Abecednika za slovénske šóle*³⁴ je to edina uradna šolska knjiga, ki je bila natisnjena in izdana v metelčici (med letoma 1825 in 1833 je bilo v metelčici izdanih samo 10 knjig, leta 1835 je izšla zadnja). Tudi *Številstvo* se je v naslednjih letih menda slabo prodajalo, najbrž zaradi nepriljubljenega črkopisa.³⁵

Avstrijska nacionalna biblioteka hrani nemški učbenik z naslovom *Anleitung zur Rechenkunst zum Gebrauche der deutschen Schulen in den kaiserlich königlich Staaten*, ki je v celoti dostopen v digitalni obliki (glej sliko). Natisnjen je bil v Pragi leta 1827 in obsega 159 strani.³⁶

Naslovnica nemškega učbenika iz leta 1827; iz njega ali iz katere njegove predhodne izdaje je prevajal Metelko (vir: ÖNB, Avstrijska nacionalna biblioteka, digitalna verzija).

32 Viktor Steska, Metelčica v šoli, *Izvestja muzejskega društva za Kranjsko*, 1905, str. 25.

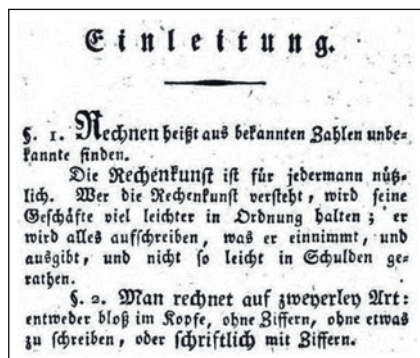
33 Glej opombo 18.

34 Primerjaj Hladnik 2017.

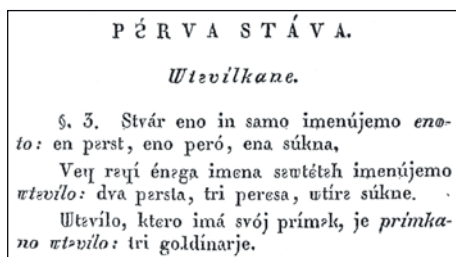
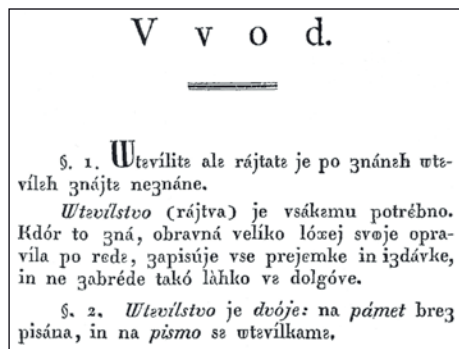
35 Steska 1905, str. 1–38.

36 *Anleitung zur Rechenkunst ...*, 1827 (med viri).

Če ta učbenik primerjamo z Metelkovim rokopisom, skoraj ni opaznih sprememb. Več ima samo dva razdelka (paragrafa) v zvezi z malo drugačnimi merami in denarji, izpuščenih je nekaj opomb pri računih in popravljenih nekaj napak, sicer pa se zdi Metelkov tekst dobeseden prevod v slovenščino (prvotnega) nemškega teksta. Za pokušino si oglejmo samo oba uvoda v računstvo.

Začetek nemškega učbenika *Anleitung zur Rechenkunst* iz leta 1827
(vir: ÖNB, digitalna verzija, str. 5).

Začetek Metelkovega *Številstva* iz leta 1830
(vir: Digitalna knjižnica Slovenije, str. 1).

Primerjava z Vodnikovim rokopisom

Ker po Marnu vemo, da je tudi Vodnik svoje *Shtevstvo* priredil po nemški predlogi z istim naslovom, nas je zanimalo, koliko se Metelkov učbenik razlikuje od Vodnikovega. V čitalnici rokopisnega oddelka Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani smo primerjali Metelkovo knjigo neposredno z Vodnikovim rokopisom iz map (a) in (b) in ugotovili, da se po obsegu, strukturi in matematični vsebini obe deli res skoraj povsem ujemata. Za potrditev tega primerjajmo npr. kazalo ali začetni odlomek (odstavke §1, §2 in §3) iz obeh besedil, tj. zadnjo sliko z besedilom v podrazdelku o matematični vsebini Vodnikovega *Števtva*.

Opazimo, da so naslovi poglavij takorekoč dobesedno enaki. A tudi v nadaljnjem besedilu bi videli velike podobnosti ali celo enakosti. Strokovni matematični izrazi so sicer morda nekoliko drugačni, prav tako kakšni ilustrativni primeri, tudi jezik je sem in tja slogovno nekoliko popravljen. Popolnoma isti pa so numerični primeri v vseh nalogah, ki so praktično enako formulirane in celo enako oštevilčene (z nekaj izjemami, ki so morda posledica preproste napake pri prevajanju).

Kot je znano, je Matevž Ravnikar, potem ko je po Vodnikovi smrti prevzel njegovo zapuščino, vsaj del te (npr. rokopis slovarja, ki ga je Vodnik pripravljal, a ne tudi izdal) prepustil Metelku. Slednji je tako najbrž poznal tudi Vodnikovo rokopisno računico in mu je ne bi bilo težko samo malo prirediti oziroma popra-

45. *Navdáj.* Skrájwaj me drób $\frac{15912}{26520} \frac{1989}{3315} \frac{663}{1105}$ g.l.
Wtétew.

3	gredneta
8	663
15912 1989	663 1105 1
26520 3315	442 663 1
221 663 3	krajwar 221 442 2
1105 5	””””

Odgóvor: $\frac{15912}{26520} \frac{1989}{3315} \frac{663}{1105}$ g.l. je $\frac{3}{5}$ g.l.

46. *Navdáj.* Skrájwaj me $\frac{37}{101}$ g.l.
Gredneta.

37	2
101	2
27	37 1
10	27 2
7	10 1
3	7 2
Krajwar 1	3 3
”	

Odgóvor: Po gredneta pride krajwar 1 na dán, tedèj se ta drób ne dá ney skrájwate.

Dve nalogi o krajšanju ulomkov iz Metelkove računice (str. 71–72); primerjaj isti nalogi iz Vodnikovega rokopisa (vir: Digitalna knjižnica Slovenije).

viti glede slovenskega izrazoslovja. Lahko pa da je Metelko neodvisno prevajal iz istega ali zelo podobnega nemškega vira, kot je pred njim to storil Vodnik.³⁷

Nekaj jezikovnih, matematičnih in merskih zanimivosti

Kar se matematične vsebine tiče, Metelkove računice ne bomo posebej obravnavali; navedimo samo nekaj zanimivosti v zvezi z matematičnimi pojmi in njihovim slovenskim poimenovanjem.

Vodnik in Metelko oba uporabljata za imena večmestnih števil italijanski (oziroma slovanski način), npr. *dvajset in tri* namesto *triindvajset, šestdeset in sedem* namesto *sedeminšestdeset*. Slednjega smo privzeli iz nemščine, pozna ga že Pohlin v svojih *Bukuvzah*. Da se ga nista držala Vodnik in Metelko, je še posebej čudno zato, ker sta po vseh podatkih sodeč oba uporabljala isti nemški vir,³⁸ kjer je nemško štetje števil, večjih od dvajset, eksplicitno navedeno (npr. »drey und zwanzig«, »sieben und sechzig« na str. 6).

Tako kot Vodnik prišteva tudi Metelko število 1 k praštevilom. Med naštevanjem praštevil do 101 v nasprotju z Vodnikom izpusti število 2, obdrži pa 3 (str. 63). Števila, ki so deljiva z dve, imenuje *ravnne števila* ali *ravnice*, druga pa so *neravnne števila* ali *neravnice* (str. 64).

Oba avtorja pri uporabnem računstvu v glavnem uporabljata iste mere, ki so bile takrat veljavne; razlikujeta se le v nekaterih imenih: tako npr. Vodnik enega od razdelkov naslavlja *Téhte in teshíla*, Metelko pa *Téhte in tehtála* (kasneje, v ponovitvi iste snovi, tudi Vodnik uporablja Metelkovo poimenovanje). Pri prvem je mera, ki jo uporabljajo draguljari, *Dragih kamnov tehta*, pri drugem pa *Dragotinska tehta*. Vodnik ravninske mere v začetku imenuje *Planjavfke mere*, kasneje *Planjfke mere*, Metelko pa kar *Planínske mere*. Marsikaj se ob tem tudi naučimo. Tako pri Metelku izvemo, da je *zvezek usna 10 kož, rešta usna pa 30 kož; bréme popírja znesse 10 rísov ali povez, en ris 10 bukev, ena bukva pa je 24 péč (písneka)* oziroma *25 péč (natísneka)*. *Rešta drev je 2 sežna*.

Vodnik uporablja za določeno vrsto denarja izraz *rajnfh* (rajniš, renski goldinar), Metelko pa te besede ne pozna, dosledno piše *goldinar* (oboje je bilo takrat vredno 60 *krajcarjev* ali po Vodnikovem *krishakov*). *Krajcarji* so bili *pénesi* (Vodnik) oziroma *denárji* (Metelko) iz *kotlíne ali medí*. Večji denarji so bili srebrni ali zlati. Metelko večkrat bolj podrobno pojasni izvor določenih kovancev, npr. pove, da je *refhetár* pri Vodniku *Holanske zlat*, *Majlendar* pa *Milanski tóler*. Poznali so tudi *števen dnar* (Metelko: »Štéven denar je, katerega né narejenega, pa vender po ném štéjejo. Takó štéjejo po Dúnajskem tólerji, ke znése poldrúg goldínar, pa ga né vídete«) in papirnat denar (pri Vodniku *papiren*, pri Metelku *popiren*). Metelko pravi (str. 32): »Popíren denar so bánkovec, ke se po Estrájškem jemló za gotóv

37 Glej Marnovo mnenje glede Vodnikovega vira pri pisanju dela računice v mapi (a) in (b) v Marn, 1873, str. 30.

38 Glej opombo 36.

denár. So po 5, 10, 25, 100 gl.« Tega je še veliko in zanimivo bi bilo podrobneje primerjati različne mere in denarne vrednosti v Vodnikovem času (glej opombo 20).

V podrobnejšo terminološko analizo Metelkovega besedila se ne bomo spuščali. Kot rečeno, se formulacije v dobršnji meri ujemajo z Vodnikovimi; tudi jezik ni prav zelo drugačen (razen pisave), so pa nekateri matematični izrazi seveda drugačni. Še bolj se razlikujejo od Pohlinovih.

Zaključek

Za konec si zato v zvezi z nekaterimi osnovnimi matematičnimi pojmi v naslednji tabeli oglejmo terminološke razlike med vsemi tremi avtorji prvih slovenskih računih (zapisane kar v moderni slovenski pisavi in brez naglasnih znamenj).

	Pohlin	Vodnik	Metelko
Računstvo	Rajtenga, uk tega štivenja	Števstvo	Številstvo, rajtva
Račun, operacija	Račun, rajtenga	Štetva	Rajtva, štetba
Število imenovano	Štivilu iz imenam	Število, štev keršenu, spojimkanu	Števílo (s)primkano
Štetje	Numeracijo, štetje, štivenje	Štetva	Števílkane
Šteti	Numerirati	Šteti	Števílkati
Števká	Cifra	Cifra, števká	Cifra, števílka
Ničla	Nulla	Nulla, ništa, ničla	Ničla
Tisoč	Tavžent	Jezera	Tisuča
Seštevanje	Addizijo, skuppotegovanje	Skladva, perštevanje, vkupštevenje	Skladev
Seštevati	Addirati, skupejjemati	Skladati, perštevati	Skladate
Znesek, vsota	Šuma	Šuma, sklad	Sklad, znesek
Primer	Exempel	Prilika	Perlike
Naloga	Exempel	Zavdaj, vdajnka, duja	Navdaj
Preskus	Proba	Poskus, poskušna	Poskus

	Pohlin	Vodnik	Metelko
Odštevanje	Subtrakcijo, prečjemanje	Odkladva, odjemva	Odkladev
Odštevati	Prečjemati	Odkladati	Odkladate
Množenje	Multiplikacijo, pogmiranje	Nakladva, množitva	Nakladev, množitev
Množiti	Multiplicirati, pogmirati	Nakladati	Nakladate, množite
Množenec	Pomnožaj	Naklajc	Nakladanec
Množitelj	Množaj	Nalkadivc	Nakladavec
Zmnožek	-	Naklad, nakladilo	Naklad
Poštevanka	Ein mal Eins. Tabla za multipliciranje		Enkrat ena
Deljenje	Divizijo, resdejenje	Razkladva, delitva	Rzkladev
Deliti	Dividirati	Razkladati, razdeliti	Razkladate
Deljenec	-	Razklajc, delenec	Razkladanec
Delitelj	-	Razkladavic, delivc	Razkladavec
Kvocient	-	Razklad, razkladilo, delež	Razklad
Sklepni račun	Regula de tri na lize, prov na robe, spreberna	Tristavka lična nenedlična	Tristavka lična nenedlična, obernena
Ulomek	-	Drob	Drob
Števec	-	Števic	Števec
Imenovalec	-	Imenivc	Imenivec
Dati na skupni imenovalec	-	Sjimenivčati	Zimenivčati
Razmerje	-	Primera	Permernek
Sorazmerje premo obratno	-	Sprimera lična nenedlična	Spermera lična nenedlična, obernena

Primerjava slovenskih izrazov za nekatere matematične pojme pri Pohlinu, Vodniku in pri Metelku.

Zahvala

Osebjem rokopisnega oddelka Narodne in univerzitetne knjižnice v Ljubljani mi je omogočilo temeljito pregledovanje in fotokopiranje nekaterih strani Vodnikovega rokopisa, za kar se najlepše zahvaljujem. Prav tako se zahvaljujem tudi prof. dr. Marku Razpetu za kritičen pregled prvotnega besedila ter anonimnima recenzentoma, ki ju je izbral urednik *Šolske kronike*, za koristne pripombe.

Povzetek

Prvi slovenski učbenik računstva, *Bukuvce za rajtengo*, namenjen sicer širšemu krogu bralcev, je napisal p. Marko Pohlin in ga izdal v Ljubljani leta 1781. Sledili so mu drugi slovenski razsvetljenci in narodni preporoditelji, med njimi Valentin Vodnik, ki je kot gimnazijski profesor in vodja ljubljanskih osnovnih in rokodelskih šol napisal več variant ustreznega učbenika, najprej pod francoskim, nato pa še pod nemškim vplivom. Končal naj bi ga leta 1817 in mu dal naslov *Števstvo za slovenske šole*. Žal je njegov učbenik ostal v rokopisu; hrani ga Narodna in univerzitetna knjižnica v Ljubljani. Kasneje je svoj učbenik, *Številstvo za slovenske šole*, po nemški predlogi napisal in v svoji pisavi (metelčici) leta 1830 izdal še Franc Metelko. To so naše prve računice za začetni pouk.

Matematična vsebina, namenjena začetnikom, je bolj ali manj standardna: kaj so števila, kako jih zapišemo, kako z njimi štejemo in kako z njimi računamo (seštevanje, odštevanje, množenje in deljenje, sklepni račun). Pohlin postopke na kratko opiše in jih ilustrira z nekaj zgledi. Posebno pozornost nakloni računanju z imenovanimi števili, kjer se skriva pretvarjanje vseh mogočih mer, ki so bile v veljavi v času, ko še nismo imeli metričnega sistema enot. Na koncu doda še nekaj zabavnih računskih ugank, da bi z njimi pri učencih vzbudil večje zanimanje za matematiko.

Vodnikov spis je ohranjen v rokopisni obliki v štirih fasciklih oziroma mapah, ki so označene z (a), (b), (c), (d). Najstarejše besedilo se nahaja v mapi (c) in je nastalo po francoski predlogi. V njem je najbrž prvič v slovenskem jeziku predstavljen moderni metrični (francoski) sistem enot. V mapi (d) so zbrani različni Vodnikovi zapiski: spis o merskih enotah, slovarček računskih pojmov in celo kratka razprava v nemščini o terminoloških vprašanjih. Najobsežnejši del Vodnikovega besedila pa je tisti, ki naj bi nastal po nemški predlogi in se nahaja v mapah (a) in (b) ter predstavlja učbenik računstva, ki ga danes poznamo pod naslovom *Števstvo za slovenske šole*. Ta Vodnikov rokopis obravnava v glavnem isto snov, vendar z veliko več (šolskimi in praktičnimi) zgledi za računanje. Vsebinsko so glede na Pohlinovo besedilo novost ulomki in različne metode za skrajšano oziroma hitrejšo računanje. Pred uvedbo ulomkov Vodnik precej razpravlja o deljivosti števil, uvede npr. stopničasto deljenje, ki je v bistvu Evklidov algoritem za iskanje največje skupne mere dveh naravnih števil, prav tako pojem praštevila itd.

Tretji, Metelkov, učbenik, se po obsegu, strukturi snovi in matematični

vsebinski skoraj popolnoma ujema z Vodnikovim *Števstvom*. Oba sta nastala po isti nemški predlogi, uporabljata pa nekoliko drugačne slovenske izraze za iste matematične pojme in količine. Še bolj se Vodnikovo in Metelkovo slovensko strokovno izrazje razlikuje od Pohlinovega, kar prikazuje kratka tabela ob koncu sestavka.

Viri in literatura

Viri:

Marko Pohlin, *Bukuvze sa rajtengo, ali kratku poduzhenje v' rajtengi sa fantizhe, inu dekleta gmajn kraynskeh ludy, katiri se othe rajtati nauzhiti*. Skupspisane od N. A. O. L. V' Lublani, stiskane, inu se najdejo per Joan. Frideriku Egerju, 1781. [Digitalna knjižnica Slovenije]

Valentin Vodnik, *Shtevstvo sa flovensfke fhole po Ilirskim kralestvu*, 1817, rokopis Ms 412, Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana.

Nicolas Antoine Guillard, Luigi Grossi, *L'aritmetica delle prime scuole e delle scuole secondarie approvata da M.r Chaptal, ministro dell'interno contenente un gran numero d'applicazioni al commercio, alle imposte, ed alle misure di superficie, e solidita, e terminato con una famigliare istruzione sul modo di pesare, e calcolare nuovi pesi di m.r Guillard, professore di matematica. Recata di francese nell'idioma italiano, corredata di note, ed aumentata da L. Grossi, medico-chirurgo di Varese*. Ad uso delle scuole elementari e normali del Regno d'Italia. Terza Edizione. Dalla tipografia di Vigevano, 1809. [digitalna verzija, Google Search (pridobljeno: 23. 9. 2017)].

Franc Metelko, *Številstvo za Slovenske šóle po ces. kral. Deržávah*. Ve Lubláne 1830. Na prodaj ve bukvarnece za lúdske šóle Lublánskega poglavárstva, ve šólah. [Digitalna knjižnica Slovenije]

Anleitung zur Rechenkunst zum Gebrauche der deutschen Schulen in den kaiserlichen königlichen Staaten, Erster Theil. Für Trivial- und Hauptschulen von drey Classen. Prag, im Verlagsgewölbe des k. k. Normalschul- Bücherverschleisses, 1827. Österreichische Nationalbibliothek, ÖNB.

Katalog, Historische Volltexte. Spletna stran (pridobljeno 23. 9. 2017): [digital.onb.ac.at/OnbViewer/viewer.faces?doc=ABO_%2BZ35582404&query="Anleitung"+"zur"+"Rechenkunst"+"zum"+"Gebrauche"&ref=primo-search](http://digital.onb.ac.at/OnbViewer/viewer.faces?doc=ABO_%2BZ35582404&query=)

Literatura:

Andoljšek, Ivan: *Naš začetni bralni pouk*, DZS, Ljubljana, 1960.

Faimann, Gabriele: *Mädchenerziehung in den pädagogischen Schriften Johann Ignaz von Felbigers, Eine Spurensuche in seiner Literatur zum Elementarschulwesen der Habsburgermonarchie*, Diplomarbeit, Universität Wien, 2007. Spletna stran (pridobljeno 23. 9. 2017): https://othes.univie.ac.at/22155/1/2012-09-02_0304156.pdf

- Hladnik, Milan: Prvi zapisi o številih in računstvu v slovenskem jeziku, *Šolska kronika* 26 (2017) št. 1–2, 61–89.
- Kidrič, France: Pohlin, Marko (1735–1801), *Slovenska biografija*, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. Izvirna objava v: *Slovenski biografski leksikon: 7. zv. Peterlin – Pregelj*, 1949. Spletna stran (pridobljeno 23. 9. 2017): www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi443704/
- Kolarič, Rudolf: Metelko, Franc Serafin (1789–1860), *Slovenska biografija*, Slovenska akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. Izvirna objava v: *Slovenski biografski leksikon: 5. zv. Maas – Mrkun*, 1935. Spletna stran (pridobljeno 23. 9. 2017): www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi363425/
- Kos, Janko, Toporišič, Jože: Vodnik, Valentin (1758–1819), *Slovenska biografija*, Slovenska Akademija znanosti in umetnosti, Znanstvenoraziskovalni center SAZU, 2013. Izvirna objava v: *Slovenski biografski leksikon: 14. zv. Vode – Zdešar*, 1986. Spletna stran (pridobljeno 23. 9. 2017): <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi797061/>
- Lausegger, Herta: Valentin Vodnik – sooblikovalec slovenskega računskega izrazja, *Jezikoslovne in literarnovedne raziskave, Zbornik referatov na 6. srečanju slavistov* (ur. Breda Pogorelec), Celovec, Ljubljana 1989, Filozofska fakulteta, Ljubljana 1997, str. 7–26.
- Legan Ravnikar, Andreja: Strokovno izrazje v Vodnikovem nemško-slovenskem rokopisnem slovarju in njegovih tiskanih virih, *Slavistična revija*, letnik 59/2011, št. 3, julij–september, str. 293–305. Spletna stran (pridobljeno 23. 9. 2017): www.srl.si/sql_pdf/SRL_2011_3_03.pdf
- Marn, Josip: *Jezičnik ali Metelko v slovenskem slovstvu, IX., X., XI. leto*. V Ljubljani, natisnil in Založil Rudolf Milic 1873. [Digitalna knjižnica Slovenije]
- Novak, France: Iz zgodovine slovenskega znanstvenega jezika: Pohlinova računica, *Slovenski jezik v znanosti: Zbornik prispevkov* (ur. Ada Vidovič Muha), Znanstveni inštitut FF, Ljubljana, 1986, str. 89–100.
- Pacher, Lieselotte Maria: *Der elementare Rechenunterricht in deutschsprachigen Lehrbüchern Österreichs von Maria Theresia bis zum Ende der Monarchie*, Magisterarbeit, Universität Wien, 2008. Spletna stran (pridobljeno 23. september 2017): <http://othes.univie.ac.at/552/>
- Simonič, Franc: *Slovenska bibliografija 1555–1900*. [Digitalna knjižnica Slovenije]
- Schmidt, Vlado: *Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem I. (do 1805)*, Delavska enotnost, Ljubljana, 1988.
- Schmidt, Vlado: *Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem II. (1805–1848)*, Delavska enotnost, Ljubljana, 1988.
- Steska, Viktor: Metelčica v šoli, *Izvestja muzejskega društva za Kranjsko*, 1905, letnik 15, št. 1/2, str. 1–38. [Digitalna knjižnica Slovenije]

Zusammenfassung

Die ersten slowenischen mathematischen Lehrbücher

Milan Hladnik

Das erste slowenische mathematische Lehrbuch, „Bukuvce za rajtengo“, das für einen breiteren Kreis von Lesern gedacht war, wurde von Pater Marko Pohlin geschrieben und im Jahr 1781 in Ljubljana veröffentlicht. Darauf folgten weitere slowenische Aufklärer und nationale Erneuerer, darunter Valentin Vodnik, der als Gymnasiumprofessor und Leiter der Grund- und Handwerksschulen in Ljubljana mehrere Varianten des entsprechenden Lehrbuchs, zuerst unter französischem und später unter deutschem Einfluss, schrieb. Das Lehrbuch mit dem Titel „Šteilstvo za slovenske šole“ wurde im Jahr 1817 fertiggestellt, doch leider wurde es nicht gedruckt; das Manuskript wird von der National- und Universitätsbibliothek gehalten. Im Jahr 1830 veröffentlichte Franc Metelko sein Lehrbuch „Šteilstvo za slovenske šole“, dass er nach der deutschen Vorlage und in seiner eigenen Schriftart geschrieben hat. Das sind unsere ersten Rechnungsbücher.

Der mathematische Inhalt für Anfänger ist mehr oder weniger standardmäßig: was sind Zahlen, wie schreibt man sie, wie zählt und rechnet (Addition, Subtraktion, Multiplikation und Division, Dreisatz) man mit ihnen. Pohlin beschreibt kurz und illustriert die Vorgehensweisen mit einigen Beispielen. Besondere Aufmerksamkeit widmet er dem Rechnen mit benannten Zahlen, wo die Umwandlung aller möglichen Maßeinheiten, die zu seiner Zeit, in der wir noch kein metrisches Einheitssystem hatten, in Kraft waren, verborgen war. Am Ende fügt er einige lustige Rätsel zu, um den Schülern mehr Interesse an Mathematik zu geben.

Die Schrift von Valentin Vodnik wird in handschriftlicher Form in vier mit (a), (b), (c) und (d) markierten Aktenordnern oder Mappen bewahrt. Der älteste Text befindet sich in der Mappe (c) und wurde nach dem französischen Vorschlag erstellt. In diesem Text wird zum ersten Mal in der slowenischen Sprache ein modernes metrisches (französisches) Einheitssystem vorgestellt. In der Mappe (d) findet man verschiedene Notizen: eine Aufzeichnung von Maßeinheiten, ein Glossar mit mathematischen Begriffen und sogar eine kurze Diskussion auf Deutsch über die Terminologie Fragen. Der umfangreichste Teil des Textes von Vodnik ist derjenige, der aus dem deutschen Vorschlag stammt und sich in den Mappen (a) und (b) befindet. In diesem Teil finden wir das mathematische Lehrbuch, das wir heute unter dem Titel „Šteilstvo za slovenske šole“ kennen. Dieses Manuskript beschäftigt sich hauptsächlich mit der gleichen Materie, aber mit viel mehr (schulischen und praktischen) Beispielen fürs Rechnen. Neuigkeiten, die wir bei Vodnik finden, sind Bruchrechnen und verschiedene Methoden für schnelles Rechnen. Vor der Einführung des Bruchrechnens diskutierte Vodnik viel über die Zahlenabgrenzung. Unter anderem führte er den Begriff der Primzahl ein.

Das Lehrbuch von Franc Metelko ist in völliger Übereinstimmung mit Vodniks Lehrbuch „Šteilstvo za slovenske šole“. Beide Lehrbücher wurden zwar nach denselben deutschen Vorschlägen erstellt, aber Vodnik und Metelko verwendeten unterschiedliche slowenische Ausdrücke für die gleichen mathematischen Begriffe. Umso mehr unterscheiden sich die slowenischen Ausdrücke von Vodnik und Metelko gegenüber Pohlins Ausdrücken, was auch in der kurzen Tabelle am Ende des Beitrags gezeigt wird.

Jan Dominik Bogataj*

***Patrologija v kontekstu teološkega študija
v 18. in 19. stol. na Slovenskem:
primer rokopisnega priročnika Patrologia
(FSLJ 1 d 47)***

*Patrology in the Context of Theological Study
in the 18th and 19th Centuries in Slovenia:
the Example of the Manuscript Textbook Patrologia
(FSLJ 1 d 47)*

Izvleček

Članek predstavlja odkritje rokopisnega priročnika *Patrologia* (FSLJ 1 d 47) v knjižnici ljubljanskega Frančiškanskega samostana iz sredine 19. stoletja. Najdba predstavlja izhodišče za preučevanje oblikovanja patrologije – tj. vede o cerkvenih očetih prvih stoletij krščanstva – kot posebne veje znotraj teologije, razvoja patroloških priročnikov v evropskem kontekstu znotraj 18. in 19. stoletja ter preučevanje terezijanskih in jožefinskih reform teološkega študija z ozirom na patrologijo. V ta kontekst raziskava umešča poučevanje patrologije na Slovenskem, katerega del je bil vsekakor tudi rokopisni priročnik in katerega zametek analize ter poskus identifikacije predstavlja ta članek.

Abstract

The article talks about the discovery of the mid-19th century manuscript reference book *Patrologija* (FSLJ 1 d 47) in the Ljubljana Franciscan monastery library. The finding represents a starting point for the study of the development of patristics, i.e. the study of the Church fathers from the first centuries of Christianity as a special branch within theology, the development of patristics reference books within the European context in the 18th and 19th centuries and the study of the Theresian and Josephinian reforms with regard to the study of theology and patristics. Within this context, the study places the teaching of patristics in Slovenia, of which the manuscript reference book *Patrologija* was undoubtedly a part, and offers an initial analysis and an attempt of identification.

Ključne besede: patrologija, rokopisi, učbenik, teološki študij, jožefinske reforme

Key words: patristics, manuscripts, textbook, theology study, Josephinian reforms

* Jan Dominik Bogataj, ofm, študent Teološke fakultete, Univerza v Ljubljani in Studium Biblicum Franciscanum v Jeruzalemu, e-pošta: janco.bogataj@gmail.com

Uvod

Zgodovinski razvoj slovenskega visokošolskega izobraževalnega sistema je v veliki meri odvisen od razvoja in pomena teoloških izobraževalnih ustanov na Slovenskem.¹ Teološko izobraževanje je bilo skozi zgodovino pomembno na dveh nivojih: kot okolje preučevanja, hrambe in prenašanja različnih znanosti in ved, obenem pa je v sinergiji krščanstvo samo dajalo zagon in ustvarjalo (teološko) znanost.²

Znotraj teologije kot posebna disciplina nastopa patrologija,³ ki se ukvarja z deli cerkvenih očetov, tj. najbolj zgodnimi krščanskimi avtorji prvih stoletij, ki so izrazili svežino nove misli in predstavljajo skozi vso zgodovino neizčrpen vir za filozofski, antropološki in teološki diskurz. Zaradi svoje narave se je patrologija kot veda oz. disciplina oblikovala relativno pozno, saj so šele z moderno dobo v teologijo vstopile različne znanstvene metode; npr. tekstna kritika, filološke študije, literarno-zgodovinska analiza, (medkulturna) komparativistka itd. Preko teh metod se je začelo odkrivati in kritično presojati izvorna patristična besedila, ki so sicer imela ves čas svojo veljavo in nedvomno avtoriteto, (žal) pa so v teologijo in družbo prihajala bolj v obliki doktrinalno ozko usmerjenih povzetkov, *katen*, *florilegijev*, antologij, ...

Moderna doba torej prinese preporod na področju študija patrističnih virov, kar pomeni tudi izziv za teologijo, kar traja vse do danes. Znotraj vzhodne, pravoslavne teologije poznamo npr. močno gibanje, ki se začne že konec 19. stoletja in traja še danes, katero skuša na novo oplemenititi svojo teološko misel z branjem patrističnih besedil: neopatristična sinteza.⁴ Podobno je 2. polovica 20. stoletja na zahodu – t. i. gibanje *Ressourcement* oz. *Nouvelle Théologie*⁵ – zaznamovana s podobno miselnostjo, da le *vrnitev ad fontes* lahko prinese v teologijo, družbo in kulturo novo svežino.

1 Za najnovejše raziskave navedene tematike, ki orjejo ledino in odpirajo še veliko neodkritih raziskovalnih področij, glej: Matjaž Ambrožič, ur., *Teološki študij na Slovenskem. Vloga teoloških izobraževalnih ustanov v slovenski zgodovini pri oblikovanju visokošolskega izobraževalnega sistema*, AES 32, Ljubljana: Inštitut za zgodovino Cerkve pri Teološki fakulteti, 2010.

2 Prim. »*Sacra doctrina scientia est*«. Tomaž Akvinski, *Sth Ia*, q.1, a.2.

3 Sama terminologija ni povsem soglasno in strogo diferencirana, vendar se v grobem držimo razločevanja, uveljavljenega predvsem na nemškem področju (prim. Josef Fessler, 1813–1872): patrologija (veda o študiju cerkvenih očetov, ki vsebuje tudi ves potreben znanstveni aparat za uporabo njihovih del) in patristika (teološka veda o vsebinskem delu besedil cerkvenih očetov in tudi samo obdobje delovanja cerkvenih očetov).

4 Prim. najvidnejši teološki avtorji 20. in 21. stoletja Vladimir Solovjov, Pavel Florenski, Georgij Florovski, Sergej Bulgakov, Nikolaj Berdjajev, Vladimir Loski, Dumitru Stăniloe, Justin Popovič, Pavel Evdokimov, John Meyendorff, Panagiotis Chrestou, Panagiotis Nellas, Georgios Mantzarides, Alexander Schmemmann, John Romanides, Stelios Ramfos, Christos Yannaras, Olivier Clement, Kallistos Ware, Andrew Louth itd.

5 Prim. véliki teologi Drugega vatikanskega vesoljnega cerkvenega zbora: de Lubac, de Chardain, von Balthasar, Congar, Rahner, Danielou, Mouroux, Ratzinger ...

V tej luči se znotraj razvoja (visokošolskega) teološkega izobraževanja zarisuje izjemno zanimiva tema patrologije kot posebne teološke discipline in predmeta znotraj *curriculum*a teološkega študija, in sicer v središču moderne dobe, v 18. in 19. stoletju. To obdobje je bilo za naš slovenski kulturno-zgodovinski milje izjemnega pomena, saj je tlakovalo ves nadaljnji razvoj, ki ima svoj vpliv še danes. Kot za politiko, gospodarstvo, državno ureditev ipd. so bile terezijanske in jožefinske reforme tudi za teološke študije osrednjega pomena in poznavanje teh v vseh svojih implikacijah je ključno za razumevanje sodobnega razvoja navedenih znanosti in področij.

Prav v ta čas se uvršča tudi novo odkritje rokopisnega priročnika *Patrologia* (FSLJ 1 d 47), ki smo ga med urejanjem rokopisnega gradiva našli v knjižnici ljubljanskega frančiškanskega samostana. Priročnik oz. učbenik predstavlja edinstveno sled za razumevanje patroloških študij navedenega obdobja. V drugem delu prispevka bomo skušali torej na podlagi historične in komparativne raziskave anonimni priročnik identificirati glede na vsebino in avtorstvo, ga umestiti v širši zgodovinsko-teološki kontekst ter predstaviti ključne poudarke, zanimive za našo izhodiščno temo patrologije v kontekstu teoloških študij.

Oblikovanje patrologije kot posebne vede znotraj teologije

Od 17. stol. naprej,⁶ ko luteran Johannes Gerhard (1582–1637) prvi uporabi izraz »*patrologia*« in praktično postavi temelje patrologiji kot vedi s svojim delom *Patrologia sive de primitivae Ecclesiae christianae doctorum vita ac lucubrationibus opusculum posthumum* (Jenae, 1653), se nadaljuje razločevanje patrologije kot posebne teološke vede, ki, kot pravi Gerhard, preučuje »življenje in delo učiteljev prvotne krščanske Cerkve«. Te začetke – izoblikuje se tudi izraz *theologia patristica* – lahko v določeni meri pripišemo teološkim razpravam med katoličani in protestanti, ki so iz apologetskih razlogov na obeh straneh spodbudili študij patrističnih del; npr. Simon de Vyon, *Catalogue des Docteurs de l'église de dieu* (La Rochelle, 1607); Robert Bellarmine in njegovo razširjeno delo *De scriptoribus ecclesiasticis* (Rim, 1613), ki so ga kasneje nadaljevali tudi Philippe Labbe, Casimir Oudin, A. de Saussy ... V tem obdobju naletimo tudi na ostre kritike izbrane avtoritete cerkvenih očetov in predvsem včasih nasilnega, apologetskega prisvajanja le-te za namene ene oz. druge krščanske skupnosti; npr. francoski hugenot Jean Daille, *Traicte de l'employ des Saints Peres* (Ženeva, 1632). Za razvoj in razširitev patrološke vede je pomembno tudi delo luterana Johanna Hulsemanna *Patrologia* (Lipsiae, 1670).

V 18. stoletju se pojavi veliko del, ki obravnavajo besedila cerkvenih očetov po vsebinski strani; razni komentarji, analize, uvodi ter tudi same izdaje patristič-

6 Za pregled razvoja si pomagamo z odličnim člankom Angela di Bernardina: *Modern Patrologies, Blackwell Companion to Patristics*, Kenneth Parry, ur., West Sussex: Wiley, 2015, str. 51–67.

nih del. V katoliškem okolju⁷ so bila pionirska dela npr. Pietro Hallois, *Illustrium Scriptorum Ecclesiae Orientalis, qui Sanctitate iuxta et eruditione I et II saeculo floruerunt et apostolis convixerunt vitae et documenta* (Duaci, 1633), D. Niccolò Le Nourry, *Apparatus ad Bibliothecam maximam veterum Patrum met antiquorum scriptorum ecclesiasticorum* (Lugduni, 1703–1715). Izjemnega pomena je delo Luigija Elliesa Dupina, *Nouvelle Bibliothèque des Auteurs ecclesiastiques, contenant l'histoire de leur vie, la catalogue, la critique, et la chronologie de leurs ouvrages* (Pariz, 1686–1711). Nadalje sta močno vplivala na razvoj patrologije tudi benediktinca iz Kongregacije sv. Mavra; N. le Nourry (†1724) in Remi Ceillier (†1761). Izjemno je delo *Analysis operum SS. Patrum* v 18-ih zvezkih D. Schramma (Augsburg, 1780–1796) in 13 zvezkov G. Lumperja (Augsburg, 1783–1799), ki so jih zaradi zgodovinske točnosti cenili tudi protestanti. Omenimo še delo J. A. Bosiusa, *Schediasma de comparanda notitia Scriptorum Ecclesiasticorum* (Jenae, 1673), ki ga je dopolnil I. G. Walch, *Introductio in notitiam scriptorium ecclesiasticorum* (Jenae, 1723). Zanimivo je, da delo ni klasičen sholastičen priročnik, temveč zbir bibličnih in predvsem patrističnih besedil, t.i. kritične bibliografije. Seznamu teh prvih poskusov oblikovanja patrološke literature lahko dodamo še delo jezuita Carolusa Sardagne, *Indiculus patrum ac veterum scriptorium ecclesiasticorum* (Regensburg, 1772).

Razvoj patroloških priročnikov v 18. in 19. stoletju

Sčasoma so ti priročniki čedalje bolj izgubljali polemično angažirani apologetski naboj in začeli uporabljati kritične in znanstvene metode. V grobem so vsebovali metode pristopanja k patrističnim delom, prikaz patrističnih virov ter same teološke problematike. Avtorji so znali grško in latinsko, zato so lahko črpali iz izvirnih patrističnih besedil. Z razvojem filologije v 19. stoletju in novimi odkritji izvirnih besedil pa so lahko dostopali tudi do del v drugih jezikih; sirščini, armenščini, koptščini ... Raziskave o cerkvenih očetih in tematikah v njihovih besedilih so botrovale nastanku novih, temeljitejših patroloških priročnikov, ki so bili pisani v latinščini, kar je omogočilo hitro razširitev po evropskem prostoru.

Eden izmed prvih priročnikov tega novega obdobja⁸ je delo Wilhelma Wilhemusa, *Patrologia ad usus academicos* (Friburgi Brisgoviae/ Freiburg im Breisgau, 1775)⁹, ki je tipičen katoliški priročnik in vsebuje predgovor o zgodovini izdajanja

7 P. G. Franceschini, *Manuale di patrologia*, Milano: Hoepli, 1919, str. 23–27. Za pregled zgodovinskih začetkov in razvoja protestantske patrologije, ki na tem mestu ni toliko predmet raziskave, glej članek A. di Berardina, str. 55.

8 Za nadaljnji pregled se opiramo na: Di Berardino 2015, str. 56–58.

9 Razširjenost tega priročnika dokazuje tudi dejstvo, da je ta edini izmed priročnikov te dobe, ki ga hranijo v fondu starih tiskov v Narodni in univerzitetni knjižnici (NUK) v Ljubljani, sig. GS I 10938.

cerkvenih očetov, argumente o avtoriteti cerkvenih očetov in njihovih del ter uporabo teh pri različnih teoloških temah. Nadalje so podobna pomembnejša dela še: Daniel Tobenz, *Institutiones, usus et doctrina Patrum* (Dunaj, 1777–1779) in njegovo delo *Patrologiae et historiae literar. Theolog. Conspectus* (Dunaj, 1776); Macarius (a Sancto Elia), čigar delo *Institutiones patrologiae* (Gradec, 1781) je doživelo več izdaj in prevodov; Stephan Wiest, *Institutiones Patrologiae in usum academicum* (Ingolstadt, 1795); dva zvezka *Introductio ad sanctorum partum lectionem* (Pariz, 1825) A. B. Caillaua, ki sta bila del širše zbirke *Thesaurus Patrum floresque doctorum*; Franz Wenceslaus Goldwitzer, dva zvezka *Patrologie Verbunden mit Patristik bearbeitet für Theologen* (Nurnberg, 1833–1834), ki ju kasneje posnema tudi Nirschland Rezbanyay; Goldwitzerjevo drugo delo *Bibliographie der kirchenvater und kirchenlehrer vom ersten bis zum dreyzehnten jahrhunderte*, (Landshut, 1828).

V 19. stoletju so bili tovrstni priročniki med študenti in teologi zelo priljubljeni in razširjeni. Težišče del glede na jezik, v katerem so bili pisani, se prestavi na nemščino, iz katere so potem prevajali tudi v druge evropske jezike (italijanščina, francoščina, angleščina); še naprej pa so izhajali priročniki tudi v latinščini. Predvsem med protestantskimi avtorji se namesto pojma *patrologia* uveljavi izraz »krščanska oz. eklesiastična literatura«. Med pomembnejša dela tega obdobja sodijo: kratek priročnik J. N. Lochererja, *Lehrbuch der Patrologie* (Mainz, 1837); Franz Michael Permaneder, *Bibliotheca patristica*. I: *Patrologia generalis*; II: *Patrologia specialis* (Landshuti, 1841–1844); J. P. Charpentier, *Etudes sur les Peres de l'Eglise* (Pariz, 1853); anglikanec J. Donaldson, *A Critical History of Christian Literature and Doctrine from the Death of the Apostles to the Nicene Council* (London, 1864–1866); J. B. J. Busse, *Grundriss Der Christlichen Literatur von Ihrem Ursprung an bis zur Erfindung der Buchdruckerei* (Munster, 1828–1829); J. A. Möhler, *Patrologie oder christliche Literargeschichte*, delo je posthumno revidiral in izdal F. S. Reithmayr (Regensburg, 1840); Josef Fessler, *Institutiones Patrologiae* (Oeniponte/Innsbruck, 1850–1851), ki ga je revidiral B. Jungmann v letih 1890–1896, po njegovi smrti pa je z delom nadaljeval A. Hebbelynk; C. Magon, *Handbuch der Patrologie und der kirchlichen Litteraturgeschichte* (Regensburg, 1864); J. Alzog, *Patrologie oder der altern christlichen Literargeschichte* (Freiburg, 1866); obširno je delo Bernarda Schmida, *Grundlinien der Patrologie* (Freiburg, 1879); protestant J. Nirschl, *Lehrbuch der Patrologie und Patristik* (Mainz, 1881–1885); J. Rezbanyay, *Compendium patrologiae et patristicae* (Quinqueecclesiis/Funfkirchen, 1894); A. Retke, *Patrologiae compendium* (Varšava, 1889).

Pregled patroloških priročnikov s konca 18. in iz 19. stoletja nakazuje živahno dogajanje na področju patroloških študij. Velik napredek je pomenilo tudi veliko dela Jacquesa-Paula Migna, ki je med letoma 1862 in 1865 izdajal zbirko v 211 zvezkih, in sicer vseh glavnih del latinskih cerkvenih očetov *Patrologia Latina*, in med letoma 1857 in 1866 še 161 zvezkov del grških očetov *Patrologia Graeca*.

Terezijanske in jožefinske reforme študija teologije z ozirom na patrologijo

Te silnice renesanse teoloških in patroloških študij so imele svoj odmev tudi na našem slovenskem področju, takrat močno zaznamovanem s političnim in družbenim kontekstom Avstrijskega cesarstva (oz. do leta 1804 Habsburške monarhije). V ta širši kontekst lahko postavimo reforme teološkega študija, ki jih je začela Marija Terezija in nadaljeval Jožef II. in ki ravno na področju patrologije odslikavajo prelomnost in burnost tega obdobja.

Preučevanje in poučevanje cerkvenih očetov v okviru teološkega študija se je v srednjem veku znotraj katedralnih in samostanskih šol odvijalo bolj stihijsko in fragmentarno. Patristična eksegeza je spadala k dogmatiki, prav tako pa so tudi druga patristična besedila služila bolj kot ne zgolj kot navedki v podporo doktrinalnim resnicam znotraj različnih kompendijev teološkega nauka oz. t.i. »sentenc«. Tridentinski koncil je predvsem določil teološko metodo, po kateri so morali poučevati teologijo, ki so jo potem v 16. in 17. stoletju razvijali predvsem jezuiti. Katoliško razsvetljenstvo in janzenizem, ki predstavljata dva osrednja duhovna tokova 18. stoletja, imata skupni imenovalec v proti-baročnem stališču, sta bila oba tudi proti-jezuitska.¹⁰ Nakazoval se je torej prelom na področju teološkega študija.

To ozračje sproži prvo reformo teološkega študija cesarice Marije Terezije, ki se je začela s tem, ko je dunajski nadškof Johann Joseph Trautson pripravil Predpis za teološki študij (*Vorschrift für das Studium theologicum*)¹¹, ki ga je cesarica 25. junija 1752 potrdila. V njem (1. Absatz) najdemo naročilo, naj »Prof. controversarium« tako moralnim kot spekulativnim teologom predstavi »doctrinam Patrum«, in sicer ob petkih od 14.00 do 15.00 ure. Prve pol ure naj razlaga osnovne informacije o vsakem očetu: katera dela je zares napisal in katera se mu le pripisujejo, v kakšnem času in okoliščinah je pisal. Nato pa naj bi profesor razložil, čemu koristijo dela posameznega očeta, kakšni so pogledi posameznega na različna vprašanja itd. Seznam očetov je bil določen v posebnem *Instructio studii theologici et philosophici*¹², ki ga je cesarica izdala 30. decembra 1752. Odstavek *Pro Patrum praelectione* v štirih členih določa, kako naj poteka študij cerkvenih očetov. Zanimivo je, da povzema že navedeno v prejšnjem Predpisu, le eksplicira drugi del petkove ure: »drugo polovico ure naj kak *Discipul* bere iz enega od del očetov, profesor pa naj razloži, kakšno moralo vsebujejo, kar bodo lahko poslušalci uporabljali za pridige in nauk«.

Prvo terezijansko reformo teološkega študija je nadaljeval Trautsonov naslednik, kardinal Christoph Bartolomäus Anton Migazzi (1714–1803), ki je leta

10 Ulrich L. Lehner in Michael Printy, ur., *A Companion to The Catholic Enlightenment in Europe*. Leiden; Boston: Brill, 2010, str. 135.

11 Celotno besedilo je objavljeno v: Hermann Zschokke, *Die theologischen Studien und Anstalten der katholischen Kirche in Österreich: aus Archivalien*, Wien; Leipzig: W. Braumüller, 1894, str. 15–25.

12 Ibid.

1759 uvedel bolj janzenističen pristop. Skupaj s Gerardom van Swietnom sta bila sopredsednika »Studienhofkommission« in tako je lahko dosegel, da je direktor teološke fakultete na Dunaj postal Ambrosa Simona Stocka, prav tako zagriženega janzenista. Janzenistični krog Ignaza Müllerja pa se je obrnil bolj proti konservativizmu, v nasprotju z mlajšo generacijo radikaliziranih janzenistov in katoliškim razsvetljenstvom, kateremu je pripadal tudi benediktinski opat Franz Stephan Rautenstrauch (1734–1785). Ta je leta 1774 pripravil osnutek za prenovo teološkega študija *Entwurf zur Einrichtung der theologischen Schulen*¹³, ki je pomenil drugo reformo tega področja in je zadeval vse teološke šole v monarhiji. Rautenstrauchov načrt je v splošnem dal večjo vlogo eksegezi, cerkveni zgodovini, kanonskemu pravu in posebno moralni ter pastoralni teologiji. V prvotni različici učnega načrta iz leta 1774, ki je v naslednjih letih sicer doživel še nekaj sprememb, je bil v drugi letnik teološkega študija predviden predmet »Patristik und theologische Literaergeschichte«.

Načrt se je uresničil leta 1782 z državno reformo univerz, ki jo je pod vodstvom Gottfrieda van Swietena, novega predsednika dvorne študijske komisije, izpeljal cesar Jožef II. Tak sistem teološkega izobraževanja je potem bil v veljavi vse do leta 1857, zato je imel izjemen pomen. Dvorna študijska komisija je 30. novembra 1782 izdala dekret, ki je reformiral univerzitetni teološki študij.¹⁴ V tem dokumentu najdemo navodila, da ima ena teološka šola lahko 9 učiteljev: eden za cerkveno zgodovino, drugi za teološko enciklopedijo, hebrejski jezik in razlago Stare zaveze, tretji za grški jezik in razlago Nove zaveze, četrti za patristiko, peti in šesti za dogmatiko, sedmi za moralko, osmi in deveti pa za pastoralno teologijo. Za profesorja patristike je rečeno, da je »kljub širokemu obsegu te vede zaradi čim večjega prihranka njemu naloženo tudi predavanje zgodovine teološke literature in polemike (tj. nekakšna apologetika)«. Rautenstrauch je sicer 9. aprila 1783 kot direktor teološkega študija v nagovoru dejal, da se mora v okviru poučevanja teologije predavati »nur solche Gegenstände, die zum besten der Seelsorge, folglich auch des Staats anwendbar sind«¹⁵, vendar njegova vizija na splošno velja za bolj progresivno in odprto novim pristopom na področju teologije, kar se odlikava tudi na področju patrologije, ki ji je dal svoje upravičeno mesto:

»Teolog, čigar bodoča dolžnost bo dušno pastirstvo, naj bi ljudstvo najprej temeljito učil verski in moralni nauk. Ta temeljna načela je Bog sporočil deloma po Svetem pismu, deloma pa preko ustnega izročila človeških rodov. Učitelj vere mora razumeti tako Biblijo kot ustno izročilo in znati razložiti njun pravi smisel. Tega se, kar zadeva Sveto pismo, nauči pri hermenevtiki; kar pa zadeva ustno

13 Hermann Zschokke, *Die theologischen Studien und Anstalten der katholischen Kirche in Österreich: aus Archivalien*, Wien; Leipzig: W. Braumüller, 1894, str. 31–48. Josef Müller, *Der pastoraltheologische Ansatz in Franz Stephan Rautenstrauchs „Entwurf zur Einrichtung der theologischen Schulen“*, Wien 1969, 143–158.

14 Hermann Zschokke, *Die theologischen Studien und Anstalten der katholischen Kirche in Österreich: aus Archivalien*, Wien; Leipzig: W. Braumüller, 1894, str. 49–51.

15 »Zgolj tiste predmete, ki so najbolj uporabni za dušno pastirstvo in za državo.« (prev. a.)

izročilo, je to odlično vsebovano v knjigah cerkvenih očetov, v patrologiji. Tako Biblija kakor tudi dela cerkvenih očetov ne postavljajo temeljih načel verskega in moralnega nauka v neprekinjenem redu, temveč so razpršena. Dogmatika in teologija jih odkrivata, jih ločujeta od zgodovinskih okoliščin ter iz njih sestavljata sistem.«¹⁶

V tem kontekstu je bila patrologija pomembna za razlaganje bogastva izročila Cerkev. Zanimiva je tudi naslednja Rautenstrauchova izjava v tem dokumentu: »Tisti učitelj, ki predava patrologijo, drugi najpomembnejši vir teologije (za Svetim pismom), in zgodovino krščanske literature, ne sme prevzeti nobenega drugega teološkega predmeta, ker mora predavati še polemiko.« Rautenstrauchov načrt je bil zelo pastoralnega značaja in je torej dal svoje mesto patrologiji – »drugemu najpomembnejšemu viru teologije« –, da bi duhovniki črpali iz tega bogastva izročila.

Spremembe pa so se zgodile leta 1785, ko je 16. junija dvorni dekret študij teologije iz petih omejil na štiri leta (Quadriennium). Peti letnik je postal katehetska specializacija, da bi se duhovniki naučili poučevanja v šolah in kateheze. S tem so oklestili dogmatiko, predvsem pa poučevanje patrologije. Dekret je nalagal, da naj se »poučevanje patristike poenostavi, opravi v hitrejšem času kot do sedaj ter omeji le na golo učenje na pamet, brez odvečnega branja.«¹⁷ Predmeta patrologije in patrološke stolice sta bila z dekretom iz 8. septembra 1785 ukinjena, s tem pa so se tudi profesorji patrologije – po dekretu iz 17. avgusta – morali bodisi upokojiti bodisi vrniti nazaj v samostane oz. se posvetiti dušnemu pastirstvu.

Tri leta kasneje, 26. avgusta 1788, pa je cesar na predlog vicerektorja graškega generalnega seminarja Franza Persicha z dvornim dekretom teološki študij skrajšal na tri leta. Četrty letnik je postal pastoralna specializacija s pedagogiko, katehetiko ter poukom o naravi in kmetovanju. Dvorni dekret je določil, da bo »vse, kar je spadalo k patrologiji, prešlo delno pod hermenevtiko, delno pod cerkveno zgodovino in se bo izvajalo skupaj s tema predmetoma.«¹⁸ Podobno je doletelo tudi zgodovino teološke literature, ki je v veliki meri prešla pod cerkveno zgodovino oz. k ostalim teološkim znanostim. Predmet v prvem letniku se je tako imenoval »Die Kirchengeschichte mit Rücksicht auf die theologischen Litterär-geschichte und die Patrologie«. S tem se je za okoli 50 let poučevanje patrologije kot samostojnega predmeta prenehalo.

»Obetaven in razveseljiv začetek je bil, ko je Rautenstrauchov študijski načrt vzpostavil *Patrologijo s patristiko* in *Zgodovino teološke literature* kot samostojna predmeta. Vendar je žal potem praksa le malo ustrezala lepim pričakovanjem. Zaradi krepkega omejevanja teološkega študija Jožefa II. na tri leta ni bilo možnosti, da bi ta predmeta obravnavali ločeno. Oba sta bila preprosto vključena v predmet *Cerkvena zgodovina*, kakor je bilo predvideno v Dannenmayerjevem

16 Ibid., str. 51. (prev. a.)

17 Ibid., str. 56.

18 Ibid., str. 62.

učnem načrtu, ki pa ni segal dlje kot do golih imen avtorjev in naslovov del. Šele leta 1850 je začel študij cerkvenih očetov spet cveteti.«¹⁹

Po smrti cesarja Jožefa II. leta 1790 je oblast prevzel njegov brat Leopold II., ki pa je na pobudo komisije za urejanje študija za teološki študij zopet določil štiri leta, a (ne)poučevanja patrologije ni spremenil. Študijski načrt za akademsko leto 1804/05 omenja le predmet »Kirchengeschichte«. Naslednja pomembna etapa pri reformah teološkega študija je bilo leto 1839, ko je po navodilu cesarja Ferdinanda, po posvetovanju s škofi monarhije, dvorna študijska komisija predložila načrt za prenovo teološkega študija. Tu se zopet prvič pojavi patrologija kot poseben predmet, ki naj bi se poučeval v prvem letniku. Cesar je 11. decembra 1841 izdal odlok, da je patrologija zopet poseben učni predmet in naj se poučuje v okvirjih, ki jih je predlagal tajnik komisije prelat Zenner; en semester po štiri ure. Po ustanovitvi Ministrstva za pouk 23. marca 1848 najdemo v predlogu za potek teološkega študija, objavljenem 20. aprila, patrologijo kot samostojen predmet v drugem letniku. Prelom med državnim in cerkvenim vodenjem teološkega študija prinese dokončno 17. člen avstrijskega konkordata iz leta 1855, ko dobijo škofje popolno avtonomijo pri vodenju semenišč.²⁰

Oris poučevanja patrologije v 19. stol. na Slovenskem

Poučevanje patrologije je torej svoje resne obrise pri nas dobilo šele po letu 1851, ko je teološki študij prešel pod nadzorstvo škofov tudi s tem, da se je zamenjala lokacija. Ob zaključku študijskega leta 1848/49 je bil licej v Ljubljani ukinjen; kot edina oblika visokošolskega študija pa je ostal teološki študij, ki se je preselil v semenišče. V študijskem letu 1851/1852 je študij teologije namesto državnega liceja prevzelo Knezoškofijsko Bogoslovno učilišče v Ljubljani in ga izvajalo v stavbi semenišča; nadzor nad študijem pa je bil zaupan škofu. Tisto leto sta se predmetniku pridružila metafizika in patrologija. Jože Ciperle povzema, da je Rautenstrauchov načrt predvideval patrologijo, vendar je (vsaj) do leta 1848 v Ljubljani ne omenja.²¹

Izjemnega pomena je bil dr. Janez Zlatoust Pogačar, kasnejši ljubljanski škof (1875–1884), ki je bil takrat profesor dogmatike in metafizike. Pogačar se je zavzel za spremembo starega Rautenstrauchovega učnega načrta, kot so to napravili tudi v drugih škofijah, in dejansko dosegel, da se je učni načrt preoblikoval po

19 Eduard Hosp, *Die theologischen Lehrbücher der josephinistischen Zeit in Österreich*, Wien: Katholische Akademie, 1976, str. 28–29. (prev. a.)

20 Matjaž Ambrožič, ur., *Teološki študij na Slovenskem. Vloga teoloških izobraževalnih ustanov v slovenski zgodovini pri oblikovanju visokošolskega izobraževalnega sistema*, AES 32, 2010, str. 109.

21 Jože Ciperle, *Podoba velikega učilišča ljubljanskega: Licej v Ljubljani (1800–1848)*, Ljubljana: Slovenska matica, 2001, str. 173–175.

njegovih predlogih.²² V svojem spisu *Splošne opombe o novem teološkem učnem načrtu*²³ iz leta 1853 predlaga, da bi v drugem letniku teološkega študija patrologija postala samostojen predmet, ki bi se ločil od dogmatike in cerkvene zgodovine ter bi mu bilo namenjeno 4 ure tedensko oba semestra.

Poučevanje patrologije je prevzel duhovnik Janez Polc (Johann Polz) (1807, Tržič–1854, Ljubljana)²⁴. Študiral je v letih 1828–1832 v Ljubljani, nato nadaljeval v zavodu Frintaneum (Avguštinej) na Dunaju, kjer je doktoriral leta 1837. Potem je bil do leta 1839 adjunkt za teološki študij na ljubljanskem liceju, kjer je bil od leta 1842 do 1853 redni profesor za predmeta cerkvena zgodovina in cerkveno pravo. Za časa poučevanja patrologije (1850–1853) naj bi napisal učbenik po lastni priredbi.²⁵ Ciperle pa omenja, da je dr. Janez Polc predaval pravo in cerkveno zgodovino po lastnih zapiskih, kar navaja na sklepanje, da je kasneje tudi za patrologijo sam pripravil nekaj podobnega.²⁶

Leon Stanislav Vončina (Leo Stanislaus Wonzhina) (1826, Novi Vinodolski–1874, Ljubljana)²⁷ je bil njegov naslednik. Šolo je obiskoval v domačem kraju, nato pa pri frančiškanih v Kamniku in gimnazijo v Novem mestu (od 1837–1843). Nato je študiral na ljubljanskem liceju filozofijo (1843–1845) in teologijo od 1845 do 1849, ko je nadaljeval študij v Frintaneumu na Dunaju. Leta 1853 je doktoriral s tezo z naslovom: *De Primatu Romani pontificis et iuribus eius* ter v Ljubljani prevzel predavanja iz cerkvene zgodovine in cerkvenega prava ter patrologije (poučeval od 1853 do 1873), za kar naj bi prav tako napisal učbenik po lastni priredbi.²⁸ Bil je aktiven tudi v družbi, saj je bil član Slovenske matice, Zgodovinskega društva za Kranjsko, Katoliške družbe za Kranjsko. Redno je tudi pisal in objavljaj, npr. v *Theologischen Zeitschrift*, *Laibacher Zeitung*, *Archiv für katholisches Kirchenrecht ...*

Za njim je poučevanje cerkvene zgodovine – za patrologijo kot samostojnim predmetom se zopet izgubi vsaka sled – prevzel Josip Smrekar, ki je predaval od 1873 do 1903, nato Josip Gruden do 1911 ter še Janez Evangelist Zore do 1918, ki je tudi doživel ustanovitev ljubljanske univerze, kjer je s poučevanjem cerkvene zgodovine in cerkvenega prava nadaljeval še v letih od 1919 do 1926. Po ustanovitvi Univerze v Ljubljani je 32 let, od leta 1919, na Teološki fakulteti poučeval prvi slovenski patrolog v pravem pomenu besede, Franc Ksaver Lukman (1880, Loke

22 Ambrožič 2010, str. 393.

23 NŠAL 32, šk. 64, leto 1853, J. Z. Pogačar, *Allgemeine Bemerkungen über einen neuen theologischen Lehrplan*, Ljubljana, 27. 12. 1853.

24 Ambrožič 2010, str. 436. Biografski podatki v: Frankl, Karl Heinz in Peter G. Tropper, ur., *Das "Frintaneum" in Wien und seine Mitglieder aus den Kirchenprovinzen Wien, Salzburg und Görz: (1816–1918) : ein biographisches Lexikon*, Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva, cop., 2006, str. 236–237.

25 Ibid.

26 Ciperle 2001, str. 182.

27 Biografski podatki v: Frankl, Karl Heinz in Peter G. Tropper, ur., *Das "Frintaneum" in Wien und seine Mitglieder aus den Kirchenprovinzen Wien, Salzburg und Görz: (1816–1918) : ein biographisches Lexikon*, Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva, cop., 2006, str. 245–246.

28 Ambrožič 2010, str. 436.

pri sv. Juriju ob Taboru–1958, Ljubljana). Sprva je poučeval dogmatiko in dogemsko zgodovino, od leta 1923 pa tudi zgodovino starokrščanskega slovstva.

Na tem mestu zgolj navajamo profesorje patrologije, ki so delovali na Visoki bogoslovni šoli v Mariboru, kjer je bil predmet patrologije v skladu s skupnim načrtom vseh bogoslovnih semenišč v tretjem letniku:²⁹

Mihael Pikl (1859/60–1861/62); Franc Sorčič (1862/63); dr. Ivan Lipold (1869/70–1871/72); Filip Jakob Bohinc (1872/73–1874/75); dr. Ivan Križanič (1875/76–1880/81); dr. Mihael Napotnik (1881/82–1884/85); dr. Avguštin Kukovič (1885/86–1888/89); dr. Martin Matek (1889/90–1901/02); dr. Avguštin Stegenšek (1902/03–1919/20); dr. Ivan Tomažič (1920–1921/22).

Rokopisni učbenik *Patrologia* (FSLJ 1 d 47): poskus identifikacije

Na tem mestu kot konkreten primer po sledi prakse poučevanja patrologije navajamo do sedaj neznan rokopisni priročnik *Patrologia* z oznako FSLJ 1 d 47, ki je del rokopisnega oddelka knjižnice Frančiškanskega samostana v Ljubljani. Med do sedaj znanim študijskim gradivom tega obdobja predstavlja skoraj edinstven primer rokopisnega patrološkega priročnika, ki je nastal in se je uporabljal na našem območju. Pomeni dejanski dokaz žive prakse poučevanja in študija predmeta patrologije znotraj teoloških študij in zato ga predstavljamo in podajamo določeno analizo.

Sam priročnik *Patrologia* je del večjega rokopisnega zvezka (trda vezava), v katerem je na začetku še »priročnik« z naslovom *Demonstratio Catholica*. Očitno gre torej za študijsko gradivo, ki pa mu žal manjkajo kakršni koli podatki o avtorstvu, naslovu, letu nastanka, izvoru ... Edina sled, ki nas lahko delno usmeri pri raziskovanju in identificiranju, se nahaja na prvi strani, kjer je zapis: [Ex libris ... P. Cajetani Picigas]³⁰, kar pomeni posesivni genitiv, ki izraža »lastnika« priročnika oz. komu je pripadal ter še letnica [1854].

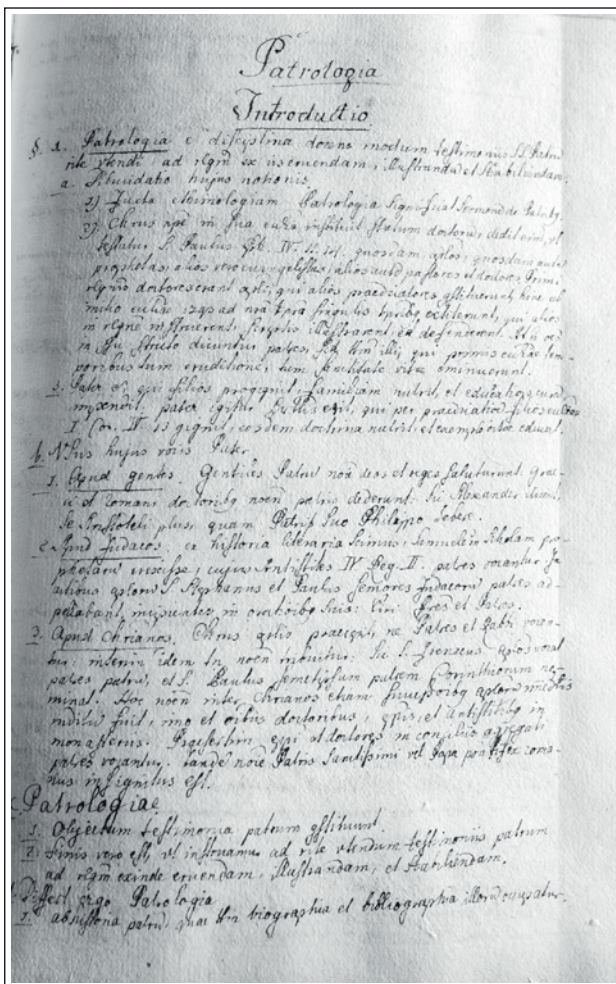
Pregled šematizma Hrvaško-kranjske frančiškanske province sv. Križa³¹ iz leta 1855 nam dejansko razkrije, da je p. Cajetanus Picigas (Pizigas) bil tega leta študent 4. letnika teologije v ljubljanskem frančiškanskem samostanu. Dve leti prej, 1853, pa ga v šematizmu³² najdemo še v samostanu na Kostanjevici pri Novi Gorici, kjer je bil sicer že duhovnik, a študent 2. letnika teologije, saj je bila tam

²⁹ Ibid., str. 462–470.

³⁰ Pod imenom je slabo vidno še eno ime, ki je glede na velikost, barvo in stil pisave zelo podobno samemu besedilu priročnika. Žal pa je zelo težko razvidno; sklepali bi lahko na »P. Gratus«, kar pa se ob pregledovanju šematizma frančiškanske province ne izkaže za preveč obetavno.

³¹ FPAL IIb, 3b., *Schematismus provinciae S. Crucis Croatiae-Carnioliae, Ordinis minorum S. P. Francisci strictioris observantiae*, 1855.

³² FPAL IIb, 3b., *Schematismus provinciae S. Crucis Croatiae-Carnioliae, Ordinis minorum S. P. Francisci strictioris observantiae*, 1852.

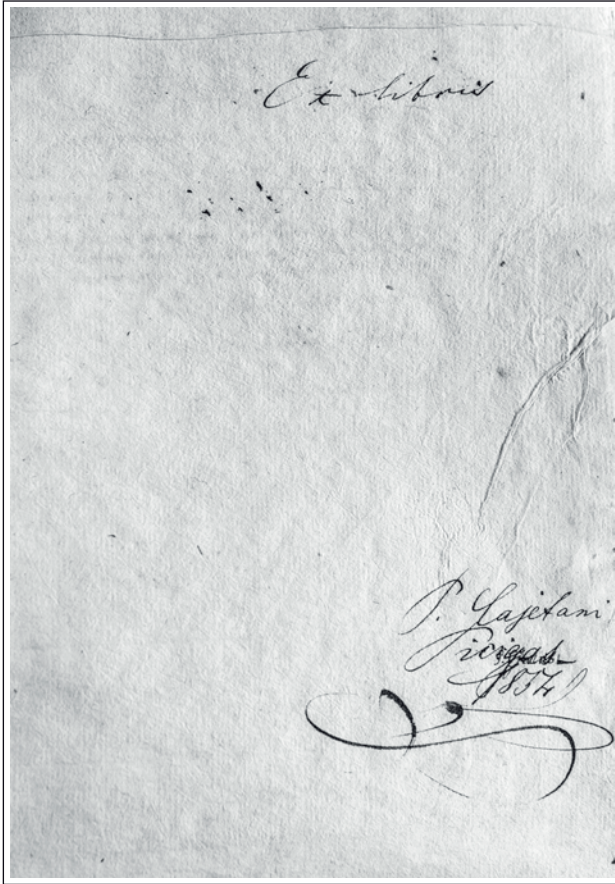

Prva stran
priročnika *Patrologia*
(hrani Frančiškanski
samostan LJ-Center, foto
Nik Erik Neubauer)

redovna teološka šola. To navidezno neskladje pojasni dejstvo, da so frančiškanski študentje zadnja leta teološkega študija zaključevali v Ljubljani.³³ Točen podatek o tem prehodu študenta, patra Cajetana, pa najdemo v delovodnikih teološke študijske direkcije,³⁴ kjer je pred začetkom akademskega leta 1853/54 zapisano, da je prišel v Ljubljano. Sklepamo lahko torej, da je v tem letu tudi poslušal predavanja iz patrologije. Zanimivo je, da ga že leta 1857 najdemo v novomeškem samostanu, kjer je bil profesor na gimnaziji, kar kaže na to, da je bil očitno kar perspektiven in marljiv študent, nadarjen za intelektualno delo. Morda lahko tudi temu dejstvu pripišemo sam obstoj in ohranitev tega priročnika.

33 Ambrožič 2010, str. 218.

34 NŠAL 32, šk. 78: teološki študij razno 1803–1843.

*Prva stran z edinimi
identifikacijskimi podatki
(hrani Frančiškanski
samostan LJ-Center,
foto Nik Erik Neubauer)*

Če pozornost posvetimo sami vsebini rokopisnega priročnika, ugotovimo, da predstavlja 66 strani zelo strukturiranega latinskega besedila – v razmeroma lepi in berljivi pisavi – izjemno zanimiv primer patrološkega priročnika. V njem sicer ne najdemo nikakršne predstavitve same zgodovine krščanske literature, seznama biografij ali bibliografij cerkvenih očetov, temveč je vsebina razdeljena na tri večje dele: Pars Patrologiae historica, Pars Patrologiae Dogmatica, Pars Patrologiae Practica. Priročnik uvajata dva paragrafa, ki sestavljata uvod (Introductio) in kjer je na začetku zapisana definicija patrologije: »Patrologia es disciplina docens modum testimoniis SS. Patrum rite utendi, ad olgri (?) ex iis eruendam, illustranda et stabilendam.«

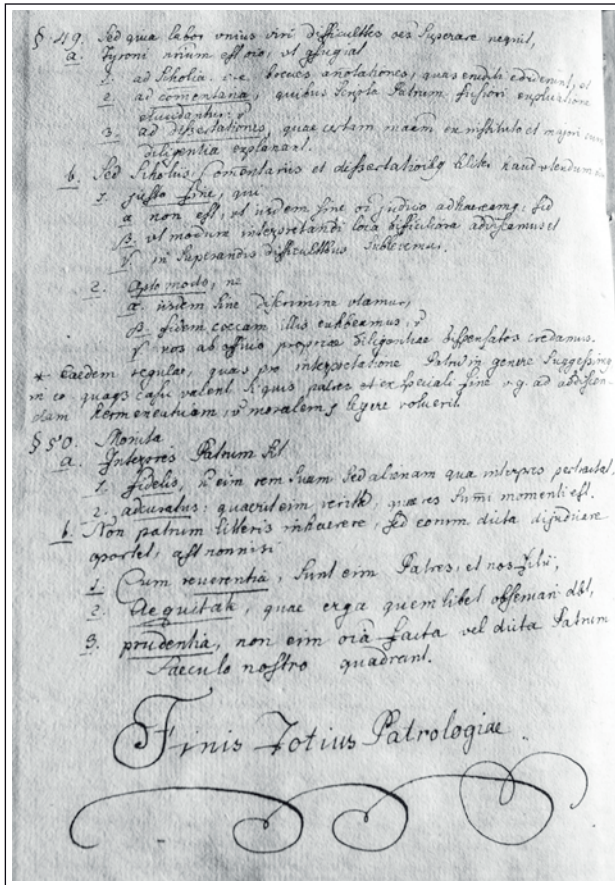
Prvi del o zgodovinski patrologiji je razdeljen na tri poglavja (*Caput I. Generales de Patribus et eorum fergatis? notitiae* s podpoglavjema *Sectio I. De Patribus in genere* in *Sectio II. De scriptis Patrum in genere*; *Caput II. De patribus in specie*, *Caput III. De meritis S. Patrum circa speciales Theologiae partes, de patrum Bibliothecis*). Drugi del je namenjen dogmatični patrologiji (*Caput I. De eruditione*

Ss. Patrum ; Caput II. De auctoritate Patrum s podpoglavjema Sectio I. De Variis circa auctoritatem Patrum Sententiis in Sectio II. Theoria de Patrum auctoritate in genere et specie). Tretji je posvečen praktični patrologiji : »De usu S. Patrum« (Caput I. De Methode legendi S. Patres; Caput II. De methodo interpretandi Patres s podpoglavjema Sectio I. Hermeneutica patristica gramaticalis in Sectio II. Hermeneutica patristica historicae).

Komparativistična analiza – z ozirom na kazala oz. strukturo, obseg ter tudi definicijo osnovnega pojma patrologije – pokaže, da rokopisni priročnik iz ljubljanskega samostana ni direkten prepis kakšnega izmed najbolj verjetnih patroloških učbenikov/priročnikov (gl. pogl. 4), ki bi po obdobju in znani praksi razširjenosti hipotetično prišlo v poštev: Macarius a Sancto Elia, *Institutiones patrologiae*, 1781; Permanender, *Bibliotheca patristica: Encyclopaedia Patristica sive Patrologia Generalis*, 1841; Fessler, *Institutiones patrologiae*, 1850; Locherer, *Lehrbuch der Patrologie: für academische Vorlesungen bestimmt*, 1837. Samo besedilo našega priročnika nakazuje, da črpa iz različnih virov: »In systemate vero patrologiae redigere, suadente Rautenstrauch sub Imperatrice Teresia, quae patrologiam ceu separatam doctrinam prima tradi praecepit, conati sunt 1.) In specie Rautenstrauch. 2.) Wilhelminus Wilhelm, cuius opus 1775 prodiit. 3.) Bonifacius Schlaiher. 4.) Daniel Kobenz. 5.) Macarius a S. Elia. 6.) Wiest.« (§ 4, b, II.).

Po svoji vsebini, strukturiranosti na kratke in jasne paragrafe, datiranju in izvoru lahko brez dvoma trdimo, da se je uporabljal za poučevanje patrologije, v skladu s prenovljenim teološkim študijem po letu 1850. Verjetno pa je priročnik, v fizičnem smislu, bil delo in last študenta p. Cajatana oz. še kakšnega njegovga predhodnika in torej ni gradivo profesorja. Vsebinsko pa priročnik indicira določeno mero izvirnosti, kar bi lahko ustrezalo opisu študijskih učbenikov za poučevanje patrologije bodisi profesorja dr. Janeza Polca bodisi dr. Leona S. Vončine. Hipotetično lahko torej sklepamo, da je priročnik zapis predavanj enega izmed teh profesorjev, ki sta v tem obdobju poučevala patrologijo v Ljubljani.

Kot smo navedli zgoraj (pogl. 5), naj bi držalo, da sta omenjena profesorja pripravila svoja lastna patrološka priročnika (ali pa zgolj enega), ki pa ga/ju do danes žal (še) nismo uspeli najti. Po dosedanjih raziskavah v Semeniški knjižnici, Nadškofijskem arhivu Ljubljana, knjižnici Teološke fakultete, Škofijski pastoralni knjižnici ter Vidmarjevi knjižnici v ljubljanskem nadškofijskem dvorcu ta dva omenjena učbenika (še) nista bila najdena. Nista zabeležena v nobenem katalogu, niti ni drugih indikatorjev, ki bi zaenkrat kazali na možnost najdbe. Torej ostaja *desideratum*, da se v prihodnosti v navedenih fondih oz. kje drugje učbenika še najdetata, kar bi bilo izjemnega pomena, da bi tako lahko primerjali naš priročnik *Patrologia* (FSLJ 1 d 47) z najdenima ter to hipotezo tudi potrdili. Do tedaj pa ostaja to odkritje edini do sedaj nam znani vir za preučevanje poučevanja patrologije v sklopu teološkega študija v 19. stoletju.

Zaključna stran priročnika
 (hrani Frančiškanski
 samostan LJ-Center, foto
 Nik Erik Neubauer)

Zaključek

Preučevanje cerkvenih očetov pri nas na Slovenskem se sicer ne more primerjati z vodilnimi evropskimi študijskimi centri in izobraževalnimi ustanovami, vendar pa podroben splošen pregled študijskega procesa in kontekstualizacija odkritja rokopisnega priročnika razkrivata, da je v 18. in 19. stoletju v Ljubljani imela svoje mesto znotraj teološkega študija tudi patrologija kot taka.

Potrebno pa je povedati, da je zaradi narave svoje vede v procesu jožefinskih reform teološkega študija ravno patrologija utrpela veliko škodo. Število let študija se je zmanjšalo, predmeti so se reducirali zgolj na tiste, ki so bili bolj namenjeni službi duhovnikov kot katehetov in državnih uradnikov ipd. Morda je dejstvu, da je bil predmet patrologije večkrat v nemilosti pri sestavljalcih študijskih programov teologije (čeprav je Rautenstrauchov načrt sprva dal patrologiji veliko mesto in jo predvideval kot samostojen predmet), botrovala tudi relativna novost same vede. Čeprav so bili prvi učbeniki v 18. stoletju na zavidljivi ravni in so prinašali

marsikaj, tudi bolj pastoralno aplikativne vsebine, morda vendarle v tistem obdobju še ni toliko zrastle zavest o nujnosti študija prvotnih virov, iskrenega in nepristranskega pristopa k patristični misli ter velikega pomena bogastva njihove izvirne organske misli. Vizija jožefinskih reform je bila za to plat študija teologije večkrat (žal) gluha, saj je bila, še posebej v predmarčnem obdobju, večina učbenikov teološkega študija še pisana v duhu strogega jožefinizma, tj. ideje o državni cerkvi, febronianske in janzenistične ideje itd.

Vendarle pa nam odkritje rokopisnega patrološkega priročnika *Patrologia* (FSLJ 1 d 47) prikazuje biser iz sredine 19. stoletja, ki že nakazuje določen vsebinski premik v študiju teologije. Čeprav ga zaenkrat še ne moremo popolnoma identificirati in tudi sama analiza njegove vsebine zahteva še bolj podroben študij, ki ga na tem mestu ne moremo predstaviti, nam sama najdba govori o tem, da je, sicer več desetletij dolgo obdobje jožefinskih reform, vendarle dopustilo možnosti, da so se patristične in patrološke vsebine v določeni meri ohranile in tudi prišle bolj v ospredje. Priročnik predstavlja sled živega poučevanja, kar sproža tudi nadaljnja vprašanja glede samega poteka študija, načinov poučevanja, vzrokov za ne-ohranitev oz. neobstoj drugih podobnih primerkov itd., ki prav tako kličejo k nadaljnjemu raziskovanju.

Viri in literatura

Viri

NŠAL 32, šk. 64, leto 1853, J. Z. Pogačar, *Allgemeine Bemerkungen über einen neuen theologischen Lehrplan*.

NŠAL 32, šk. 78: teološki študij razno 1803–1843.

Literatura

Ambrožič, Matjaž, ur., *Teološki študij na Slovenskem. Vloga teoloških izobraževalnih ustanov v slovenski zgodovini pri oblikovanju visokošolskega izobraževalnega sistema*, AES 32, Ljubljana: Inštitut za zgodovino Cerkve pri Teološki fakulteti, 2010.

Benedik, Metod, *Teološki študij na Slovenskem*, *Bogoslovni vestnik*, 50/1–2, 1990, str. 9–22.

Berardino, Angelo Di, *Modern Patrologies*, *Blackwell Companion to Patristics*, Kenneth Parry, ur., West Sussex: Wiley, 2015.

Ciperle, Jože, *Podoba velikega učilišča ljubljanskega: Licej v Ljubljani (1800–1848)*, Ljubljana: Slovenska matica, 2001.

Ciperle, Jože in Tatjana Dekleva, *Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani skozi čas in prostor*, Ljubljana: Univerza v Ljubljani, 2008.

Franceschini, P. G., *Manuale di patrologia*, Milano: Hoepli, 1919.

Frankl, Karl Heinz in Peter G. Tropper, ur., *Das "Frintaneum" in Wien und seine Mitglieder aus den Kirchenprovinzen Wien, Salzburg und Görz: (1816–1918) : ein biographisches Lexikon*, Celovec ; Ljubljana ; Dunaj : Mohorjeva, cop., 2006.

- Hosp, Eduard. *Die theologischen Lehrbücher der josephinistischen Zeit in Österreich*, Wien: Katholische Akademie, 1976.
- Kolar, Bogdan, Teološki študij in bogoslovno semenišče v Ljubljani v času Karla J. Herbersteina, *Herbersteinov simpozij v Rimu*, Celje 2004, str. 73–92.
- Lehner, Ulrich L. in Michael Printy, ur., *A Companion to The Catholic Enlightenment in Europe*. Leiden ; Boston: Brill, 2010.
- Müller, Josef: Der pastoraltheologische Ansatz in Franz Stephan Rautenstrauchs „Entwurf zur Einrichtung der theologischen Schulen“, Wien 1969.
- Pojavnik, Ivan, Katedra za zgodovino krščanske literature in nauka, *Bogoslovni vestnik*, 50/1–2, 1990, str. 73–76.
- Popp, Ernst, *Die josephinischen Generalseminare. Kirche und Aufklärung*, Wien: Universität Wien, 2011.
- Schirmer, P., Nachhall des Josephinismus in Österreich bis über die Mitte des XIX. Jahrhunderts hinaus, *Revue internationale de théologie* 8, 1900, str. 326–349.
- Schmidt, Vlado, *Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem, I. (–1963)*, Ljubljana: DZS, 1963.
- Schmidt, Vlado, *Zgodovina šolstva in pedagogike na Slovenskem, II. (1805–1848)*, Ljubljana: DZS, 1964.
- Wappler, Anton. *Geschichte der theologischen Fakultät der k. k. Universität zu Wien*, Wien 1884. (http://reader.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/display/bsb11168177_00007.html)
- Zschokke, Hermann, *Die theologischen Studien und Anstalten der katholischen Kirche in Österreich: aus Archivalien*, Wien; Leipzig : W. Braumüller, 1894.

Kratice

- FSLJ – Frančiškanski samostan Ljubljana
 AES – Acta Ecclesiastica Sloveniae
 BV – Bogoslovni vestnik
 STh – Summa Theologicae
 FPAL - Frančiškanski provincialni arhiv Ljubljana

Povzetek

Na podlagi odkritja rokopisnega priročnika *Patrologia* (FSLJ 1 d 47) v knjižnici ljubljanskega frančiškanskega samostana iz sredine 19. stoletja najprej podamo izvirno študijo o razvoju poučevanja patrologije v času terezijanskih in jožefinskih reform. Rautenstrauchov prvotni študijski načrt iz leta 1774 je predstavil zagon poučevanja patrologije kot posebnega predmeta znotraj *curriculum*a teološkega študija, kar pa se je v začetku 19. stol. zaradi jožefinskih idej o izobraževanju duhovnikov predvsem za državne uslužbence v veliki meri izjalovilo. Razcvet za patrologijo je pomenila sreda 19. stol., ko tudi v Ljubljani veda postane samostojen predmet. Izjemna priča tega napredka za patrologijo je tudi

novo odkriti priročnik, ki predstavlja enega izmed zelo redkih primerkov te vrste. Identifikacija tega sega do utemeljene hipoteze, da je priročnik študijsko gradivo študenta p. Cajetana Picigasa in je verjetno narejen po učbenikih dveh profesorjev, ki sta takrat poučevala patrologijo v Ljubljani. Žal se še nista našla, kar ostaja *desideratum* za raziskovanje v prihodnje.

Zusammenfassung

Patrologie im Kontext des theologischen Studiums im 18. und 19. Jahrhundert in Slowenien: ein Beispiel des Handbuchs „Patrologia“ (FSLJ 1 d 47) Jan Dominik Bogataj

Ausgehend von der Entdeckung des handschriftlichen Handbuchs Patrologia (FSLJ 1 d 47) in der Bibliothek des Ljubljanaer Franziskanerklosters aus der Mitte des 19. Jahrhunderts geben wir zunächst eine originelle Studie über die Entwicklung des Patrologieunterrichts während der Therese- und Josephine-Reformen. Rautenstrauchs ursprünglicher Studienplan aus dem Jahr 1774 führte den Patrologieunterricht als Spezialfach innerhalb des Lehrplans theologischer Studien ein, doch aufgrund der Josephine-Ideen über die Priesterausbildung vornehmlich für Beamte scheiterte dies zu Beginn des 19. Jahrhunderts. Die Blütezeit der Patrologie bedeutete die Mitte des 19. Jahrhunderts, als auch in Ljubljana diese ein selbstständiges Fach wurde. Ein herausragendes Zeugnis der Weiterentwicklung für die Patrologie ist auch ein neu entdecktes Handbuch, das eines der seltensten Beispiele dieser Art ist. Die Identifizierung dieser erstreckt sich auf eine fundierte Hypothese, dass das Handbuch das Studienmaterial des Studenten Pater Cajetan Picigas ist und wahrscheinlich aus den Lehrbüchern zweier Professoren stammt, die in dieser Zeit in Ljubljana Patrologie unterrichteten. Leider wurden diese Lehrbücher noch nicht gefunden, deswegen bleibt das ein Desideratum für die Forschung in der Zukunft.

Mateja Jevšnik*

Razvoj šolstva v Marenbergu/Radljah ob Dravi

The development of schooling in Marenberg/Radlje ob Dravi

Izvleček

Prispevek predstavlja razvoj šolstva v Radljah ob Dravi, nekoč Marenbergu, od prve omembe do danes s poudarkom na starejši zgodovini. Opisuje skromne začetke šole od leta 1727 in prve učitelje od leta 1782 dalje ter kasnejši razvoj s selitvijo šole v nove šolske stavbe. Zaradi specifične lege kraja ob severni slovenski narodni meji in stiku z nemškim prebivalstvom je v članku predstavljena tudi problematika večstoletne germanizacije, ki jo je izvajala tukajšnja šola.

Abstract

The article describes the development of schooling in Radlje ob Dravi, once Marenberg, from the first records until today, with an emphasis on the earlier history. It describes the modest beginnings of the school in this town from 1727 and the first teachers from 1782 onwards, as well as the later development that involved the school being moved to new school buildings. Because of the specific location of Radlje close to the national border and the constant contact with the German-speaking population, the article also presents the issue of the Germanisation carried out by the school over a number of centuries.

Ključne besede: šola, Marenberg, Radlje ob Dravi, germanizacija.

Key words: school, Marenberg, Radlje ob Dravi, Germanisation.

Za najstarejšo izobraževalno ustanovo v Marenbergu lahko štejemo marenberški dominikanski samostan (1251–1782). Marenberške dominikanke so sprejemale deklice v oskrbo in uk že vsaj od 17. stoletja. V samostanski kroniki se šolajoča dekleta omenjajo kot »Kostgängerinnen« in »die lehr und Costkinder«, zanje je skrbela dominikanka z nazivom magistra. Njihov pouk je obsegal učenje branja, pisanja in latinščine ter verouk in petje korala.¹

Začetki šole v Marenbergu segajo vsaj na začetek 18. stoletja. Prva omemba šole je zabeležena leta 1727, ko je po trgu pustošil požar in uničil šolo. Leta 1739

* Mateja Jevšnik, prof. zgodovine in geografije, OŠ Radlje ob Dravi, e-pošta: mateja.jevsnik@osradlje.si

1 Jože Mlinarič, Marenberški dominikanski samostan 1251–1782, Celje: Mohorjeva družba, 1997, str. 9.

Šolska stavba iz leta 1812 (foto: Mateja Jevšnik)

so s cerkvenim denarjem postavili novo skromno leseno šolsko poslopje. Šola je delovala pod župnikovim nadzorom.² Po šolski reformi Marije Terezije je šola postala trivialka.³

Redni pouk v Marenbergu je potekal vsaj od leta 1782, ko se Jernej (Bartholomäus) Felber, sicer po poklicu mlinar in glasbenik, omenja kot prvi znani učitelj. Za svoje delo cerkovnika, organista in učitelja je letno prejemal 14 šobrov moke, 23 meric zrnja, 25 guldnov iz cerkvene blagajne ter 25–30 guldnov od šolnine. Plačevali so jo premožni, ubožni otroci pa so morali pomagati pri zvonjenju in drugih opravilih v cerkvi. Patronat nad šolo je imel Nadškofijski ordinariat Sec-kau. Jernej Felber je v Marenbergu poučeval kar 24 let.

Šolsko poslopje je bilo leta 1782 v slabem stanju. Začasno se je šola preselila v Knezovo hišo (od 1809 do 1812), kjer je delovala tudi gostilna. 1806. leta je učiteljsko mesto na marenberški šoli zasedel Jausner, ki ga je nasledil Anton Udl, tega pa za krajši čas Janez Kreiner. Od leta 1812 je pouk potekal v novem šolskem poslopju z dvema učilnicama in stanovanjem za učitelja.

V obdobju od 1817 do 1818 je v Marenbergu poučeval učitelj Senekovič. Leta 1818 šola nekaj mesecev ni delovala, ker ni bilo učitelja. Franc Popek je poučeval od 1818 do 1829, za njim pa Jožef Reinisch, ki ga je 1829 nasledil Franc Köchl. Leta 1835 je šolo obiskovalo 140 učencev, zato je učitelj Köchl najel učiteljskega

² Šolska kronika šole Marenberg/Radlje ob Dravi.

³ Jože Ciperle, Andrej Vovko, Šolstvo na Slovenskem skozi stoletja, Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 1987, str. 39.

pomočnika. Verski sklad mu je za pomočnika sklenil prispevati 48 guldnov. S tem je postala šola dvorazredna. Verouk so poučevali kaplani marenberške župnije. V kraju je pouk potekal tudi v dopolnilni nedeljski šoli.

V času poučevanja Franca Köchla se je v šoli in v kraju veliko pozornosti posvečalo glasbi. Köchl je dečke in deklice v prostem času poučeval petje. Deloval je kot glasbenik in skladatelj. Ustanovil je pevski zbor z imenom Liederkranz in godbo na pihala (Musikkapelle), katera sta sodelovala na raznih prireditvah v Marenbergu in okolici.⁴

Leta 1869 je bil sprejet nov osnovnošolski zakon. Po novem so učitelje plačevale dežele, prepovedano jim je bilo opravljati cerkveniške in druge službe. Na učiteljske plače je vplivala razvrstitev kraja v plačilne razrede.⁵ Marenberg je pristal v neugodnem 3. plačilnem razredu. Šolo je odtlej vodil nadučitelj Franz Köchl. 1871 je bil zgrajen prizidek za tretjo učilnico, saj je šola postala 3-razredna s kar 277 učenci.

Köchl je junija 1873 za svoje dolgoletno učiteljsko delo prejel zlati križec cesarja Franca Jožefa.⁶ Odlikovanje je najbrž prejel tudi za svoj trud pri ponemčevanju tukajšnjih mladostnikov, saj je postajal Marenberg v obdobju njegovega poučevanja vedno bolj nemški in »nemčurski« trg. Slovensko je ostajalo le podeželsko zaledje.⁷

Leta 1874 se je šola razširila v 4-razredno, zaradi česar se je pojavila potreba po dodatni učilnici. To so uredili v bližnji hiši, ki je bila v lasti krajevnega šolskega sveta. Februarja 1875 so zaposlili prvo učiteljico Marijo Menninger.

Novembra 1895 so uvedli slovenske učne ure kot neobvezni predmet v 3. in 4. razredu. Prednost pri zasedbi enega delovnega mesta učitelja na šoli so imeli odtlej tisti kandidati, ki so dokazali formalno usposobljenost za poučevanje slovenskega jezika.

Kljub renovacijam je bilo šolsko poslopje vedno manj primerno za pouk in predvsem je postalo pretesno, zato so se začela prizadevanja za novo šolo. Odkupili so zemljiški kompleks v velikosti 47 arov in leta 1896 so prvič zasadili lopato in začeli z izkopom temeljev. Nova šola je bila za Marenberg velika pridobitev in so jo nameravali tudi ustrezno proslaviti. Svečano odprtje nove šole je potekalo v nedeljo, 13. novembra 1898. Pouk v novi šoli se je začel naslednji dan. Na obsežnem šolskem zemljišču so kasneje uredili šolski vrt. Ker je število učencev stalno naraščalo, je šola 1898 postala petrazredna, 1914 pa šestrazredna. V šolski stavbi je delovala tudi Deželna obrtna poklicna šola ter ponavljalna šola. Med prvo svetovno vojno je pouk na šoli deloval brez prekinitev. V vojsko poklicane učitelje so nadomestile učiteljice.⁸

4 SŠM, dokumentacijska zbirka, mapa šole Marenberg/Radlje ob Dravi.

5 Ciperle, Vovko 1987, str. 61, 63.

6 Šolska kronika.

7 Slovenjegraški okraj, ponemčevalnica, Slovenski gospodar, dopisi, 17. 11. 1881, letnik 15, številka 46, str. 36.

8 Šolska kronika.

Nemška šola iz leta 1898, t. i. »stara šola« (hrani SŠM, fototeka)

Prebivalstvo Dravske doline je bilo stoletja narodnostno mešano. Številčno je prevladovalo slovensko govoreče prebivalstvo. Nemci so bili skoncentrirani predvsem v spodnještajerskih mestih in trgih, kjer so imeli večji delež glede hišne posesti ter v obrtni in trgovski dejavnosti.⁹ Najbrž se je prav njihova gospodarska moč že v 18. st. kazala pri izbiri učnega jezika v Marenbergu. Šola je bila ob omembi prvega učitelja Felberja leta 1782 nedvomno nemška, zato so jo obiskovali tudi otroci nemških družin iz Dravograda, Ribnice, Brezna, Sv. Antona in drugih krajev. Marenberško šolo je ob koncu 18. stoletja obiskovalo okoli 100 otrok, od tega je bila več kot polovica nemških otrok iz omenjenih okoliških krajev.¹⁰ Premožnejši sloj prebivalstva v Dravski dolini je imel nemščino za bistveni znak svojega vzvišenega socialnega položaja in je zato za komunikacijo uporabljal izključno nemški jezik.

Germanizacijo na slovenskem Štajerskem je pospeševala 13. aprila 1880 ustanovljena zasebna nemška šolska organizacija v Avstro-Ogrski z imenom Deutscher Schulverein (Nemško šolsko društvo), ki se je ukvarjala s ponemčevanjem slovenskih otrok. Za doseg svojih ciljev so ustanavljali nemške šole in

⁹ Ciperle, Vovko 1987, str. 64.

¹⁰ Šolska kronika.

vrtece ter finančno podpirali nemške učitelje in šole z nemškim učnim jezikom.¹¹ Časnik Slovenski gospodar leta 1881 poudarja, da je v Marenbergu vse nemško in nemškutarsko, zasluge za to pa pripisuje tukajšnji šoli.¹²

Tudi šola in vrtec v Marenbergu sta bila zgrajena pod okriljem Schulvereina. Za novo šolo je nemško šolsko društvo na Dunaju prispevalo 10.000 goldinarjev. Edini pogoj za pridobitev te vsote je bil, da ostane učni jezik v šoli nemščina. Zato so v zemljiško knjigo vknjižili Deutscher Schulverein Graz kot lastnika šolskega zemljišča. Slovesnost ob odprtju je potekala 13. 11. 1898. Predsednik krajevnega šolskega sveta Šober je v svojem govoru poudaril, da je bila šola v Marenbergu že od začetkov nemška, saj so se tukajšnji prebivalci želeli naučiti jezika, »s katerim se daleč pride«. Dodal je še, da Nemci in večina slovenskega prebivalstva (windischen Volkes), ki niso politično naščuvani proti Nemcem in ki so v slogi z Nemci živeli že stoletja, želijo, da šola v Marenbergu ostane takšna, kot je bila, odkar je nastala. Iz Šobrovega govora je razvidno, da so se Slovenci v Marenbergu že takrat borili za pouk v slovenskem jeziku, a so Nemci nemško šolo branili, češ, naj bo slovensko ljudstvo hvaležno, da se v tej šoli uči jezik, s katerim »se pride dlje od domačega ognjišča«. ¹³ Leta 1889 je bilo v Gradcu ustanovljeno še nemško nacionalistično društvo Südmark,¹⁴ ki je 1901. v Marenbergu ustanovilo knjižnico s tisoč nemškimi knjigami.¹⁵ Društvo Südmark je v okviru germanizacije naseljevalo prebivalstvo nemške narodnosti na nemško-slovenski jezikovni meji. Na območju Marenberga so do 1. svetovne vojne kupili 200 oralov zemlje in tja naselili Nemce. Med nemškimi priseljenci so bili večinoma protestanti, ki so v kraju postavili svojo cerkev.¹⁶ Novembra 1900 je Deutscher Schulverein v Marenbergu ustanovil nemški otroški vrtec, leta 1901 pa so ustanovili tudi enoto nemškega telovadnega društva (Deutscher Turnverein).¹⁷

Slovenska duhovščina je povsod na Slovenskem aktivno podpirala slovensko šolo in slovensko narodno delovanje nasploh. Nasprotja med nemško usmerjeni-

11 Tone Zorn, Nemško nacionalno društvo »Südmark« na avstrijskem Koroškem v prvem desetletju prve avstrijske republike. Kronika, letnik 23, 1975, številka 1, str. 40. <https://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-GABKH0IK> (pridobljeno 31. 3. 2017)

12 Slovenjegraški okraj, ponemčevalnica, Slovenski gospodar, dopisi, 17. 11. 1881, letnik 15, številka 46, str. 36.

13 Šolska kronika.

Eine deutsche Schulfest in Mahrenberg (20. 11. 1898). Marburger Zeitung, letnik 37, številka 93, str. 3. <http://www.dlib.si>. (pridobljeno 31. 3. 2017)

Feierliche Schuleröffnung (31. 10. 1898). Marburger Zeitung, letnik 37, številka 93, str. 3. <http://www.dlib.si>. (pridobljeno 31. 3. 2017)

Schulhausweihe (15. 11. 1898). Grazer Tagblatt, letnik 8, številka 316, str. 6. <http://anno.onb.ac.at>. (pridobljeno 31. 3. 2017).

14 Zorn 1975, str. 38, Šolska kronika, Tone Ferenc. Nacistična raznarodovalna politika v Sloveniji v letih 1941–1945. Maribor, 1968, str. 62. <http://www.znaci.net/00003/7xx.php?broj=62&bk=789> (pridobljeno 31. 3. 2017)

15 Šolska kronika.

16 Zorn 1975, str. 38, Ferenc 1968, str. 78.

17 Šolska kronika.

mi političnimi veljaki in učitelji na eni strani in slovensko narodnozavedno štajersko duhovščino na drugi so se pokazala ob različnih priložnostih.

V šolskem letu 1899/1900 je marenberški kaplan in katehet Somrek pri pouku verouka učencem vseh razredov razdelil katekizme in sveta pisma v slovenskem jeziku. Nadučitelju se je zdelo to dejanje nedopustno in je kateheta poklical na zagovor. Somrek je zatem učencem razdelil nemške katekizme ter dobil strogo prepoved uporabe slovenskih veroučnih knjig v šoli. V vseh slovenskih deželah je v tem času verouk potekal v slovenskem jeziku in z uporabo slovenskih katekizmov. Kmalu je šolske oblasti zmotilo dejstvo, da se je verouk poučeval v slovenskem jeziku. Okrajni šolski svet je 24. 12. 1899 sprejel sklep, da sme katehet poučevati slovensko le tiste otroke, ki ne znajo dovolj dobro nemškega jezika.

Nasprotovanje med učitelji in duhovščino se je pokazalo tudi ob drugih priložnostih. Šolsko vodstvo marenberške šole je poslalo na škofov urad prošnjo glede blagoslovitve šolskega praporja. Šlo je za šolski prapor v »nemških« barvah in z nemškim nacionalističnim napisom, ki je bil podarjen šoli leta 1895 in ga tukajšnji župnijski urad ob odprtju nove šole ni hotel blagosloviti. Škofova pisarna je skušala težavo urediti s predlogom, naj črno-rdeče-rumen drog prebarvajo in naj se v napisu na zastavi izbriše beseda »nemško«. Ker so člani krajevnega šolskega sveta ta predlog zavrnil, se je v šolskem skladišču na neblagoslovljenem praporu še naprej nabiral prah.

Ko je 28. 6. 1902 potekala birma in je v Marenberg prispel lavantinski škof Napotnik, so se vsi učenci in učitelji udeležili sprejema visokega gosta. Zastopstvo občine se sprejema iz protesta zaradi protinemške usmerjenosti spodnještajerske duhovščine ni udeležilo.

Gostilničar Anton Klobučar je leta 1900 v imenu slovenske stranke iz Marenberga oblastem poslal ugovor proti nastavitvi tedanjega šolskega upravitelja Brandaisa, ker ni znal slovensko. Cesarskokraljevo ministrstvo za kulturo in šolstvo je ugovor zavrnilo, češ da je v Marenbergu nemščina učni in uradno priznan jezik in zaradi tega šolskemu upravitelju ni treba znati drugega deželne jezika.¹⁸

Leta 1885 je bila ustanovljena Družba sv. Cirila in Metoda, slovenska zasebna šolska narodnoobrambna organizacija. Denarna sredstva je namenjala predvsem za gradnjo in vzdrževanje lastnih šol in vrtcev na narodnostno mešanih ozemljih kot tudi za nakup učbenikov in učil. Podružnica Vuhred – Marenberg je bila ustanovljena 10. 2. 1886 in je v obdobju 1886–1915 zbrala 1944,51 kron. V Marenbergu Družba sv. Cirila in Metoda glede na moč Nemcev in njihovih društev ni imela večjega vpliva.¹⁹

Vpliv nemškega pouka in germanizacije na marenberški šoli sta bila vidna še vse do druge svetovne vojne. Tukajšnje slovensko prebivalstvo je bilo narodno

18 Šolska kronika.

19 Andrej Vovko, Odborniki in članstvo podružnic Družbe sv. Cirila in Metoda 1885–1918. Ljubljana: ZRC SAZU. 2004. <http://odmev.zrc-sazu.si/instituti/ikz/doc/odborniki.pdf>, str.5, 6, 318. (pridobljeno 31. 3. 2017)

nezavedno, mnogi starejši prebivalci so znali brati le gotico in so se tako tudi podpisovali.²⁰

Nemci iz Marenberga so se le težka sprijaznili s tem, da kraj po prvi svetovni vojni ni bil priključen Avstriji. Prvi tedni v novi državi so zaradi tega minevali v napetem in negotovem vzdušju. Prisoten je bil strah pred morebitno nemško vojaško zasedbo, zato se je v kraju nastanila četa mariborskega pešpolka. Novembra 1918 so se začeli prevzeti uradov iz nemških rok. Šolo v Marenbergu je vojska zasedla 3. 1. 1919. S tem dnem je bilo konec nemškega pouka v marenberški šoli. Pouka v slovenskem jeziku pa še niso mogli uvesti, saj je primanjkovalo slovenskih učiteljev. Marenberg je ležal na nemirnem, narodno mešanem in obmejnem območju, kamor je bilo težko dobiti nove učitelje. Zaradi tega so še naprej poučevali predvojni nemški učitelji. Narodni svet za marenberški okraj se je obrnil po pomoč na Višji šolski svet v Ljubljani, ki je spomladi leta 1919 na šolo dodelil pet učiteljev. V Marenbergu se je začel pouk v slovenskem jeziku 14. 7. 1919. Vendar so se v začetku pri pouku pojavljale težave, saj otroci niso dovolj dobro obvladali slovenščine, Nemci pa so tudi ščuvali starše in otroke proti slovenski šoli. Težave so bile zlasti pri branju slovenskega čtiva. Na bivši nemški šoli so v okviru ponemčevanja poučevali le nemško pisavo gotico, da bi slovenskemu življu onemogočili branje slovenske literature. K sreči so težave z jezikom in pisavo počasi izzvenele.

Obisk pouka na marenberški šoli v tem obdobju ni bil zadovoljiv. Zavirali so ga neurejene ceste, neugoden relief, slabe zimske vremenske razmere in nalezljive bolezni. Pospeševalo ga je delovanje šolske kuhinje in delitev tople malice ter višje kazni za starše, ki otrok niso pošiljali v šolo.²¹

Novi jugoslovanski šolski zakon je stopil v veljavo 5. decembra 1929 in je uvedel splošno in obvezno osemletno osnovno šolo ter skupni pouk za dečke in deklice. Prepovedal je telesno kaznovanje ter uvedel razrede, oddelke in ocene, kakršne uporabljamo še danes. Do takrat je bila najboljša ocena enica, po novem pa petica. K osnovnemu šolstvu so po novem zakonu sodili še šole za nezadostno razvite, gospodinske in gospodarske (obrtne) šole ter otroški vrtci ali t. i. zavetišča.²² Tudi v Marenbergu se je pojavila potreba po odprtju otroškega vrtca. Vrtec je pričel delovati februarja 1924. Obiskovalo ga je 29 otrok, njihovo število pa je v naslednjih letih počasi naraščalo.²³

Učiteljsko delo v tem času ni bilo vezano samo na učilnico, temveč tudi na širše socialno okolje. Zaradi doseganja čim višje pismenosti prebivalstva so morali najti mlade analfabete in izvajati tečaje opismenjevanja. Učitelji so z izobraževalnimi tečaji in organizacijo kulturnih dejavnosti med odraslimi dvigali njihovo

²⁰ Šolska kronika.

²¹ Šolska kronika, Šolski list (1929), Državna osnovna šola v Marenbergu. <http://sistory.si>. (pridobljeno 31. 3. 2017)

²² Ciperle, Vovko 1987, str. 71.

²³ Šolska kronika.

izobrazbeno in kulturno zavest. Na marenberški šoli je delovala obrtna in trgovaška nadaljevalna šola z dvema tečajema: s pripravljalnima in s prvim razredom.

Pouk v Marenbergu je bil del leta organiziran kot celodnevni oz. deljeni pouk in del leta kot dopoldanski oz. nedeljeni pouk. Pri učencih je bil bolj priljubljen nedeljeni pouk. Šola je v času nedeljenega pouka zaznala boljši obisk učencev. Ta oblika pouka je bila organizirana v septembru in oktobru, da so kmečki otroci lahko popoldan pomagali pri delu na kmetijah, predvsem so pasli živino. Celodnevni pouk je potekal deljeno, vmes pa je bil odmor za kosilo. Dopoldanski del je trajal od 8.30 do 11.30, popoldanski pa od 13.00 do 15.00. Odmor za kosilo je trajal od 11.30 do 13.00. V posameznih šolskih letih je šola s pomočjo donatorjev poskrbela za toplo kosilo za otroke iz revnih družin in tiste, ki so bili zelo oddaljeni od šole, kar je pozitivno vplivalo na šolski obisk. Pouka prosta dneva na marenberški šoli sta bila četrtek in nedelja. Šolska ura je sprva trajala 60 minut, a so jo v šolskem letu 1935/36 skrajšali na 45 minut. V Marenbergu je pouk od tedaj dalje potekal le dopoldne. V razredih s paralelkami so morali zaradi pomanjkanja učilnic organizirati izmenični, dopoldanski in popoldanski pouk.

Šolske prireditve so potekale ob državnih praznikih in drugih priložnostih, npr. na Miklavžev večer, za božič in za materinski dan. Za prireditve so od šolskega leta 1923/24 uporabljali zločljiv šolski oder. Na šoli se je razvila živahna dramska dejavnost. Vsako leto so uprizorili več iger, nekatere v okviru šolskih prireditev, nekatere pa na krajevnih prireditvah.

Novi šolski zakon je predvidel delovanje šolskih kuhinj. Denar za pokritje stroškov delovanja kuhinje so v Marenbergu dobili z donacijami Okrajnega glavarstva, Društva sv. Cirila in Metoda, Kola jugoslovanskih sester, Občine Marenberg, Oblastne zaščite dece, Krajevnega šolskega odbora in Protituberkulozne lige. Del potrebnih sredstev so zbrali na posebnih šolskih dobrodelnih prireditvah ali na prireditvah ob praznikih. Predvsem v tistih mesecih med šolskim letom, ko je bil pouk deljen oz. celodnevni, je bilo kosilo zelo dobrodošlo za oddaljene otroke in tiste iz revnejših družin. Opazno je bilo, da se je šolski obisk izboljšal ravno v obdobju, ko so učencem delili brezplačno kosilo. Žal je kuhinja delovala le nekaj tednov v šolskem letu, predvsem v zimskih mesecih od januarja do marca. Kosilo je prejelo okoli 150 otrok. Kuhinja je bila marsikatero leto zaprta, saj zaradi gospodarske krize ni bilo mogoče zbrati dovolj denarja za njeno obratovanje. S šolskim letom 1935/36 so začeli organizirati t. i. mlečne akcije. V omenjenem letu je 132 učencev v mesecu maju prejelo malico, ki sta jo sestavljala četrta litra toplega mleka in žemlja. V šolskem letu 1936/37 je toplo malico šest tednov prejelo 80 otrok, naslednje leto so razdelili skupno 4000 porcij, do aprila 1939 pa 3500 porcij.

V okviru šole so v Marenbergu delovale učiteljska, okrajna učiteljska, šolska in podporna knjižnica za revne otroke z okoli 2000 knjigami. Kulturno udejstvovanje na šoli je zaokrožil mladinski pevski zbor. V šolskem letu 1923/24 je bil po

sprejetju odloka Okrajnega šolskega sveta ustanovljen podmladek Rdečega križa. Vanj so bili vključeni učenci 4., 5. in 6. razreda.

Izboljševalo se je tudi zdravstveno varstvo. Od šolskega leta 1922/23 so v šoli redno potekala cepljenja proti črnim kozam. Leta 1919 je novembra potekala epidemija griže, novembra 1922 pa je bila šola zaradi razsajanja ošpic teden dni zaprta. V šolskem letu 1938/39 je nekaj otrok zbolelo za davico. Meseca maja ali junija je šola za učence organizirala izlete v bližnje kraje, npr. v Falo, Ruše, na Ptuj, v Maribor, Dravograd, Lovrenc, na Muto, v Vuzenico in Celje, a so bili v 30. letih zaradi gospodarske krize ukinjeni.

Šolska stavba je postala premajhna v šolskem letu 1927/28, ko se je število razredov in paralelk povečalo. Avgusta 1928 je potekal komisijski ogled šole, na podlagi katerega je bil odobren projekt za dozidavo dveh učilnic v drugem nadstropju. Vendar je takrat žal vse ostalo le na papirju. Projekt je oživel leta 1939. Sklenili so, da se s prezidavo v 1. nadstropju pridobi še ena dodatna učilnica, torej skupaj tri učilnice, tako da jih bo na razpolago za pouk devet.²⁴

Nemci v Marenbergu so ob koncu vojne pričakovali priključitev kraja k Avstriji. Nemški društvi Deutscher Schulverein in Südmark sta se borili za izvedbo plebiscita na Sp. Štajerskem. Njihove upe je zatrla mirovna pogodba z Avstrijo. V obdobju med obema vojnama so Nemci skrbno čuvali svojo narodno identiteto in jo krepili tudi preko svoje evangeličanske cerkve.²⁵

Manjšinske šolske oddelke so v Kraljevini SHS poznali še pred jugoslovan-skim šolskim zakonom iz leta 1929. V šolskem letu 1921/22 je postala nemščina neobvezni izbirni predmet od 3. razreda naprej po tri ure na teden.²⁶ Tečaj nemščine je v Marenbergu obiskovalo 62 otrok. 6. maja 1922 je bilo sprejeto dopolnilo k zakonu, da se nemščina poučuje šele od 6. razreda naprej. Po novem je ure nemščine obiskovalo 14 deklic in 10 dečkov. V šolskem letu 1923/24 so nemščino kot neobvezni predmet poučevali 3 ure tedensko v 5. in 6. razredu. V letu 1928/29 se nemščina ni več poučevala zaradi premajhnega števila prijav. V tem letu so skušali marenberški Nemci v šolo vpeljati nemščino, ki naj bi se govorila v odmorih. Šolska oblast je v tem videla nevarnost ponovnega ponemčevanja slovenskih otrok. Upravitelj šole Mirko Lešnik je učencem prepovedal pogovore v nemškem jeziku in pritrldil na stene poziv »govorite vselej in povsod slovenski«. V zvezi s tem je v šolsko kroniko zapisal: »Danes si ne pustimo več ponemčevati naše slovenske dece.«²⁷

Leta 1931 so jugoslovanske oblasti dovolile delovanje nemškega društva Kulturbund. Uradno je bil namen društva razvijanje nemške kulture. Vanj se je

24 Šolska kronika.

25 Dragan Potočnik, Mariborski Nemci v letih 1918–1941. Kronika, letnik 47, številka 1–2, 1998, str. 143. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-AFN5HADR/oe28cocf-599a>. (pridobljeno: 31. 3. 2017)

26 Šolska kronika, Ferenc 1968, str. 62.

27 SŠM, dokumentacijska zbirka, mapa šole Marenberg/Radlje.

vkjučilo nemško prebivalstvo, člane pa so iskali tudi med Slovenci.²⁸ V šolskem letu 1931/32 so marenberški Nemci skušali pridobiti nemški manjšinski razred, vendar niso zadostili pogojem minimalnega števila otrok. V šolskem letu 1935/36 so najeli učiteljico nemške narodnosti, ki je otroke skrivaj poučevala nemščino. Pritegnili so tudi otroke slovenske narodnosti. Tečaj je obiskovalo 25 otrok. Ko so oblasti izvedele za tečaj, so ga prepovedale in učiteljico izgnale.²⁹

Delovanje Kulturbunda je nova jugoslovanska vlada leta 1939 spet dovolila. Središče te organizacije na Slovenskem, ki je takrat začela odkrito širiti nacistično propagando, je bilo v Mariboru in je delovala v več okrožjih. V Marenbergu je delovala ena od petnajstih krajevnih skupin, ki so spadale pod mariborsko okrožje.³⁰ Nemci so v Marenbergu spet agitirali za odprtje manjšinskega razreda. Akcijo za odprtje manjšinskega razreda sta vodila bogata marenberška Nemca Oto Preglav in Sigbert Vrenčur. Nabrala sta 76 nemških otrok. Gospodarsko močnejši Nemci so namreč prisilili od njih finančno in gospodarsko odvisne slovenske starše, da so vpisali svoje otroke v nemški manjšinski razred. Starši otrok so podpisali izjave, da so nemške narodnosti in da zahtevajo, da se njihov otrok vpiše v nemški manjšinski razred. (»Izjavljam, da sem nemške narodnosti in zahtevam, da se moj otrok ... vpiše v nemški manjšinski razred.«) Šolski upravitelj je to pobudo zavrnil, saj je on naštel le 13 otrok z nemškimi starši, Sigmund Vrenčur pa je dejal, da so ostali »deutschfreundliche Slowenen«. V tem obdobju so postajali Nemci in nemčurji v Marenbergu vedno bolj predrzni. V trgu je bilo komaj še slišati slovensko besedo, še največ ob nedeljah, ko je okoliško prebivalstvo prišlo k maši. Nemci so spet ilegalno ustanovili svojo šolo in vrtec. Šola je delovala v Zgornji Vižingi, poučevale so Marenberžanke, hčerke družine Haberman. Vrtec je deloval v Zmorkovi vili v Marenbergu. Šolsko načelstvo je po prijavi šolskega upravitelja nemško šolo in vrtec prepovedalo.³¹

Marenberg je bil že od nekdaj ena močnejših nemških postojank na Štajerskem. Nacionalno zavedni Slovenci v kraju so bili samo uradniki ter kakšen posestnik, podeželska okolica je bila bolj slovenska. Na večini hiš v trgu so od 6. aprila 1941 plapolale nemške zastave s kljukastim križem. Okraj Marenberg je postal del nemške okupacijske enote Spodnja Štajerska (Untersteiermark).³²

Šolsko leto 1940/41 se je zaradi vojnih razmer zaključilo predčasno. Tukajšnji učiteljici Ida Korže in Amanda Florenini ter vzgojiteljica Ljudmila Žitnik so bile izgnane na Gorenjsko, zakonca Draksler in učiteljica Marija Škarabot pa v Srbijo. Šolski upravitelj v Marenbergu Božidar Tomažič in njegova žena Zora sta se umaknila na Gorenjsko. Nihče izmed tukajšnjih učiteljev ni bil interniran.

Jeseni 1941 je začela delovati nemška šola. Nastavljeni so bili nemški učitelji ali drugo osebje, ki sploh ni imelo primerne pedagoške izobrazbe. Nemški

28 Potočnik 1998, str. 145.

29 Šolska kronika.

30 Potočnik 1998, str. 148.

31 Šolska kronika.

32 Šolska kronika, Potočnik 1998, str. 150.

učitelji so imeli pri pouku različne pristope. Tisti, ki so otroke spodbujali in jih ostalim postavljali za vzgled, so bili najbolj uspešni pri germanizaciji. Drugi so otroke za vsako slovensko besedo nadirali z zmerljivkami »Windische Hunde, Banditen, Komunisten.« Ena izmed učiteljic naj bi vsakega otroka pretepla, če je spregovoril slovensko besedo. Okoliški slovenski otroci so se zato šoli izogibali in veliko izostajali od pouka. Učitelji so se vsa leta vojne pogosto menjavali.³³ Šola je bila tesno povezana nacistična mladinska organizacija Nemška mladina (Hitlerjugend), v katero so bili vključeni otroci od 7. do 12. leta.³⁴ Prvi dve leti okupacije je bila v Marenbergu zelo dobro organizirana.

Nemci so v Marenbergu ustanovili tudi nemški otroški vrtec oz. dnevno zavetišče za predšolske otroke, ki je bilo brezplačno. Deloval je ves dan, zato so bili otroci iz vrtca popolnoma ponemčeni. Za odrasle so organizirali obvezne večerne jezikovne tečaje, ki tu niso bili najbolj potrebni, saj je večina prebivalstva že pred okupacijo znala nemško. Pred vojno so v šoli v Marenbergu delovale učiteljska, okrajna učiteljska, šolarska in podporna knjižnica za revne otroke z okoli dva tisoč knjigami. Ves knjižni fond omenjenih knjižnic so leta 1941 pri tukajšnjem Sokolskem domu med nekim praznovanjem zažgali člani Kulturbunda.³⁵

Šolsko poslopje v Marenbergu je med vojno na srečo ostalo nepoškodovano, saj se je v času vojne do februarja 1945 v njem vršil pouk. Od februarja do maja 1945 je v šoli delovala bolnišnica za ranjene nemške vojake z madžarske fronte, zato je bilo po vojni potrebno počistiti in renovirati le notranjost šole. Po osvoboditvi se je pouk začel 26. maja 1945. Oktobra 1945 so pouk organizirali v petih oddelkih z eno vzporednico. Vpisanih je bilo 348 otrok, poučevalo je pet učiteljev. Šoli je primanjkovalo učbenikov in učnih pripomočkov, šolska knjižnica je bila brez knjig. Pri otrocih so bile vidne posledice štiriletnega obdobja nemške šole, saj so slabo govorili slovensko in še slabše pisali, bili so brez olike in brez volje do učenja. Stanje se je le počasi popravljalo.

Septembra 1946 so v šolo vpisali 66 novincev, rojenih leta 1937 in 1938. Vse šolsko leto so otroke preizkušali in jih razporejali v oddelke po izkazanem znanju. V nižjih razredih, kamor so razporedili otroke z najslabšim znanjem, je bila med učenci velika starostna razlika. Ob koncu šolskega leta 1946/1947 je bilo na šolo vpisanih 352 učencev, razred jih je uspešno zaključilo samo 253. Slab šolski uspeh je bil značilen tudi v naslednjih letih, 1952/53 je bilo uspešnih 65 % učencev, 1953/54 74 %, 1954/55 77 %, v šolskem letu 1955/56 pa je razred izdelalo 82 % učencev. K slabemu uspehu so pripomogli pomanjkanje učnih pripomočkov, prostorska stiska v šoli in preobremenjenost učiteljev, težke socialne razmere, oddaljenost otrok od šole in delo doma in pri drugih kmetih.

Ob pomoči mednarodnega denarnega fonda in Rdečega križa Jugoslavije je bila v šolskem letu 1948/49 ustanovljena mlečna kuhinja, ki je delovala še nekaj

33 Šolska kronika, Slovenski šolski muzej, dokumentacijska zbirka, mapa šole Marenberg/Radlje.

34 Prav tam.

35 Šolska kronika.

let po vojni. V mlečni kuhinji je malicalo okoli 120 otrok, pripravljali so jim kakav, kavo in kruh z namazi. Februarja 1950 je začela delovati tudi šolska kuhinja.

Že prvo leto pouka po osvoboditvi, v šolskem letu 1946/47, sta bili na šoli organizirani mladinski organizaciji Pionirska organizacija (PO) ter Podmladek Rdečega križa (PRK). PRK je imel ob ustanovitvi 230 članov. Organizirali so predavanja o higieni, zdravstvena predavanja, njihovi člani so v učilnicah uredili higienske koticke in organizirali tečaje prve pomoči. V naslednjih letih so v okviru PO delovali razni krožki, npr. telovadni, pravljичni, šahovski, kuharski, tehnični, ročna dela, biološki, vrtnarski, literarni, fotokrožek, likovni ter športni krožki: namizni tenis, odbojka, mali nogomet in rokomet. PO je organizirala tudi šolske prireditve: novoletno jelko, pustovanje, praznik pomladi in Titovo štafeto ter nabalne akcije.

Takoj po koncu vojne se je v kraju začelo razvijati ljudsko-prosvetno delo, ki se je sprva omejilo na pripravljanje proslav ob državnih praznikih, pri katerih je imel najvidnejšo vlogo pionirski pevski zbor. V šolskem letu 1947/48 je bila ustanovljena gledališka skupina.

V šolskem letu 1959/60 je bila ustanovljena šolska pionirska zadruga s 116 člani. Zadruga je dobila njivo in travnik v izmeri 27 arov. Pridelovali so ječmen, oves, koruzo in krompir. Učenci so obdelovali še šolski vrt, višji razredi pa so sodelovali pri pogozdovanju.

Tekom šolskega leta 1949/1950 je bilo ustanovljeno Sindikalno kulturno-umetniško društvo (SKUD) Milana Zidanška. Ob ustanovitvi so bile organizirane štiri sekcije: dramska, pevska, godba na pihala in knjižnica. V naslednjih letih se je dejavnost SKUD-a širila, pridružili so se ji moški kvintet, pionirski pevski zbor, zabavni orkester, lutkovni oder, izobraževalna in šahovska sekcija. Z leti je SKUD postal glavni nosilec vseh kulturnih prireditev v kraju. V šolskem letu 1954/55 se je SKUD preimenoval v Kulturno-prosvetno društvo, v 70. letih pa v Šolsko kulturno-umetniško društvo (ŠKUD) Lojze Šušmelj.

V Marenbergu je že v predvojnem obdobju delovala nadaljevalna obrtna šola. Leta 1950 so vzpostavili Šolo za učence v gospodarstvu s strokovnim poukom za kovinsko, lesno in tekstilno stroko, ki je bila ob koncu šolskega leta ukinjena in prestavljena na Muto. V kraju je vrsto let po vojni delovala gospodinjska šola za bodoče gospodinje, kjer so se šolala dekleta iz različnih delov Slovenije. Ob koncu 50. let je bila nekaj časa zaradi povpraševanja po tej obliki izobraževanja organizirana tudi osnovna šola za odrasle. Na pobudo in pod vodstvom učitelja Ota Pungartnika je bila maja 1952 na šoli ustanovljena taborniška organizacija rod »Srebrna reka«.

V šolskem letu 1951/52 so začeli poučevati angleščino kot tuji jezik. Program šole se je počasi bogatil z novimi dejavnostmi. Leta 1953 so v šolo uvedli šolske interesne dejavnosti s področja kulturne in športa. Prirejati so začeli šolska tekmovanja in ustanovljati krožke, uvedli so počitniške kolonije. V okviru kolonij so radeljski otroci letovali v Luciji, Valdoltri in Ratečah, leta 1960 pa v Pulju. 1961/62 se je šola pridružila novemu projektu, Prežihovi bralni znački, ki ji je zvesta še danes.

»Nova šola« iz leta 1967 (hrani SŠM, fototeka)

S 1. 1. 1962 so bile zaradi racionalizacije in upadanja števila prebivalstva v hribovitih predelih k OŠ Radlje priključene šole Planina (Sv. Anton na Pohorju), Brezovec (Sv. Trije Kralji) in Vuhred. V okviru radeljske šole so spadali tudi VVZ Radlje, VVZ Vuhred in oddelki posebne osnovne šole.

Vse do začetka 60. let je število šoloobveznih otrok v Radljah in okolici narasčalo. Na šoli so se spopadali s hudo prostorsko stisko, primanjkovalo je tudi učiteljev. Pouk je potekal v dveh izmenah v šolskem poslopju z devetimi učilnicami, ena učilnica je bila tudi v nekdanjem evangeličanskem župnišču in ena v stavbi dvorca. Oddaljenejši otroci so obiskovali pouk dopoldan, ostali v popoldanski izmeni. Posamezni oddelki so imeli po 40 učencev in več. Občinske oblasti so sprejele pobudo šolskega vodstva za gradnjo nove šole. Pouk v novi šolski zgradbi se je pričel 3. septembra 1967. V njej je bilo petnajst učilnic, od tega tri specializirane. Nižja stopnja osemletke je ostala v »stari šoli«, višji razredi pa so se preselili v »novo šolo«. Učilnice v novi šoli so bile moderno opremljene in so omogočale boljše kvaliteto pouka. Pouk je po dolgem času spet potekal enoizmensko.

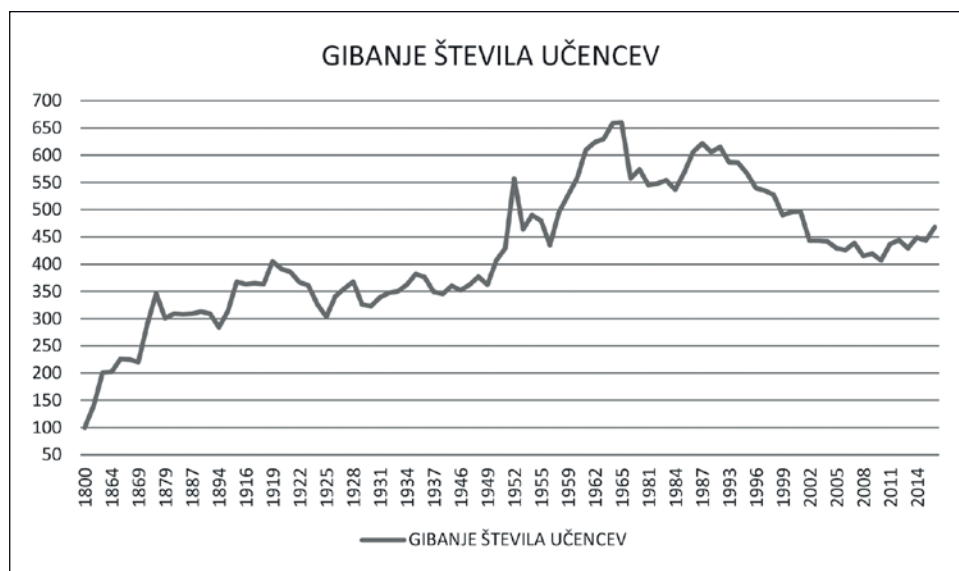
Ker se v poslopje stare šole v naslednjih letih ni vlagalo, se je stanje zgradbe slabšalo. Učilnice so še vedno ogrevale s starimi litoželeznimi pečmi. V šolskem letu 1979/80 so zgradili nov dimnik in v zgradbo napeljali centralno ogrevanje. Tega leta je bila že skoraj v celoti urejena tudi nova moderna telovadnica, ki so jo začeli uporabljati naslednje leto. K OŠ Radlje ob Dravi so v tem obdobju spadale podružnice Vuhred, Planina (Sv. Anton na Pohorju), Brezovec (Sv. Trije Kralji), VVZ Radlje, VVZ Vuhred, osnovna šola s prilagojenim programom (do šolskega

leta 1985/86) in glasbena šola. Leta 1981 je začela šola uspešno sodelovati s sosednjo Avstrijo, s širšim območjem okraja Deutschlandsberg, kar poteka še danes. Največ stikov so navezali s šolami v Deutschlandsbergu, Ivniku (Eibiswald), Travniku (Wies) in Stainzu.

V šolskem letu 1986/87 je radeljsko šolo obiskovalo 610 učencev. Pouk je bil organiziran v 24 oddelkih. V stari šolski zgradbi so bile nekatere učilnice neprimerne za pouk. Prostorske težave bi lahko rešili le z gradnjo prizidka k novi šoli, predvidena je bila tudi povezava šole s telovadnico preko posebnega hodnika. Maja 1987 je potekal v Radljah referendum, na katerem so se prebivalci izrekli za uvedbo krajevnega samopriskpevka za gradnjo tretje faze osnovne šole. Odprtje prizidka je potekalo 2. septembra 1989. Šola je pridobila šest novih prostornih učilnic.

Obdobje samostojne Republike Slovenije so na OŠ Radlje zaznamovale številne novosti. Šolska zgradba je bila popolnoma prenovljena in povečana, zato so se izboljšali materialni pogoji za izvedbo pouka. OŠ Radlje se v zadnjih letih tudi uspešno vključuje v mnoge razpisane projekte na ravni države.³⁶

Gibanje števila učencev v Marenbergu/Radljah ob Dravi v obdobju 1800–2017
(avtorica: Mateja Jevšnik)

Viri in literatura

Viri:

Slovenski šolski muzej, dokumentacijska zbirka, mapa šole Marenberg/Radlje ob Dravi.

Šolska kronika OŠ Marenberg/Radlje ob Dravi.

Šolski list (1929), Državna osnovna šola v Marenbergu. <http://sistory.si>. (pridobljeno 31. 3. 2017)

Literatura:

Ciperle, Jože in Vovko, Andrej: Šolstvo na Slovenskem skozi stoletja. Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 1987.

Eine deutsche Schulfest in Mahrenberg (20. 11. 1898). Marburger Zeitung, letnik 37, številka 93, str. 3. <http://www.dlib.si>. (pridobljeno 31. 3. 2017)

Feierliche Schuleröffnung (31. 10. 1898). Marburger Zeitung, letnik 37, številka 87, str. 4. <http://www.dlib.si>. (pridobljeno 31. 3. 2017)

Ferenc, Tone: Nacistična raznarodovalna politika v Sloveniji v letih 1941–1945. Maribor, 1968. <http://www.znaci.net/00003/7xx.php?broj=62&bk=789>. (pridobljeno 31. 3. 2017)

Mlinarič, Jože: Marenberški dominikanski samostan 1251–1782, Celje: Mohorjeva družba, 1997.

Okoliš, Stane: Zgodovina šolstva na Slovenskem. Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 2009.

Potočnik, Dragan: Mariborski Nemci v letih 1918–1941. Kronika, letnik 47, številka 1–2, Ljubljana, 1998, str. 143–151. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-AFN5HADR/oe28cocf-599a> (pridobljeno 31. 3. 2017)

Schulhausweihe (15. 11. 1898). Grazer Tagblatt, letnik 8, številka 316, str. 6. <http://anno.onb.ac.at>. (pridobljeno 31. 3. 2017)

Slovenski gospodar, dopisi. (1881) Slovengraški okraj. Ponemčevalnica, letnik 15, številka 46, 17. 11. 1881, str. 363. <http://www.dlib.si>. (pridobljeno 31. 3. 2017)

Vovko, Andrej: Odborniki in članstvo podružnic Družbe sv. Cirila in Metoda 1885–1918. Ljubljana: ZRC SAZU, 2004. <http://odmev.zrc-sazu.si/instituti/ikz/doc/odborniki.pdf>. (pridobljeno 31. 3. 2017)

Zorn, Tone: Nemško nacionalno društvo »Südmark« na avstrijskem Koroškem v prvem desetletju prve avstrijske republike. Kronika, letnik 23, številka 1, Ljubljana 1975, str. 38–41. <https://www.dlib.si/stream/URN:NBN:SI:DOC-GABKH0IK/e4caa05c-dd9e> (pridobljeno 31. 3. 2017)

Povzetek

V letošnjem letu mineva 290 let od prve omembe šole v Marenbergu/Radljah ob Dravi ter 50 let od izgradnje nove šolske zgradbe. Skromni začetki šole v kraju segajo v leto 1727, prvi znani učitelj Jernej Felber pa se omenja leta 1782. Na razvoj šole v Radljah ob Dravi je močno vplivala lega Marenberga na slovensko-nemški jezikovni meji in gospodarska premoč nemškega prebivalstva, saj je bila šola v kraju vse od njene prve omembe leta 1727 do leta 1919 nemška in je tako predstavljala pomembno sredstvo germanizacije sicer večinskega slovenskega prebivalstva. Danes lahko razvoj šole v Radljah ob Dravi spremljamo tudi s pomočjo ohranjenih in obnovljenih šolskih poslopij; najstarejšega iz leta 1812, t. i. »stare šole« iz leta 1898, in t. i. »nove šole« iz leta 1967, ki z dvema prizidkoma še danes služi svojemu namenu.

Zusammenfassung

Entwicklung des Schulwesens in Mahrenberg / Radlje ob Dravi **Mateja Jevšnik**

Im Jahr 2017 verstrichen 290 Jahre seit der ersten Erwähnung der Schule in Mahrenberg / Radlje ob Dravi und 50 Jahre seit dem Bau des neuen Schulgebäudes. Die bescheidenen Anfänge der Schule reichen ins Jahr 1727. Der erste bekannte Lehrer Jernej Felber wurde im Jahre 1782 erwähnt. Die Entwicklung der örtlichen Schule wurde stark von Mahrenbergs Lage an der slowenisch-deutschen Sprachgrenze und der wirtschaftlichen Übermacht der deutschen Bevölkerung beeinflusst. Von der ersten Erwähnung im 1727 bis 1919 gab es in Mahrenberg eine deutsche Schule, die ein wichtiges Mittel der Germanisierung der slowenischen Mehrheit der Bevölkerung darstellte. Heute kann man die Entwicklung der Schule in Radlje ob Dravi auch durch erhaltene und restaurierte Schulgebäude verfolgen; das älteste Gebäude ist aus dem Jahr 1812, das Gebäude der sog. "alten Schule" aus dem Jahr 1898 und der sog. "neuen Schule" aus dem Jahr 1967, die mit zwei Anbauen noch heute ihren Zweck erfüllt.

Matej Prevc*

Erazem Rotterdamski in humanistična vzgoja otrok*Erasmus of Rotterdam and the humanist education of children***Izvleček**

Prispevek predstavlja glavne izobraževalne nazore evropskih humanistov, ki so se v zgodnjem 16. stoletju zbirali okrog Erazma Rotterdamskega. Ta se je kot eden najvidnejših intelektualcev svojega časa veliko ukvarjal tako s pedagoško teorijo kot s samim poučevanjem, v njegovem opusu pa imajo pomembno vlogo tudi spisi s tematiko vzgoje in izobraževanja. V enem izmed njih, ki nosi naslov *De pueris statim ac liberaliter instituendis*, Erazem v obliki urejene retorične razprave z raznolikimi in dodelanimi argumenti razkriva svoje poglede in stališča o vzgoji in izobraževanju otrok. Najobširnejše argumentacije je deležno njegovo prepričanje, da je treba pričeti s skrbnim izobraževanjem že v zgodnjem otroštvu, prepričljivo pa razpravlja tudi o pomembnosti in o lastnostih dobrega učitelja, o škodljivosti telesnih kazni ter o pomembnosti izobrazbe kot temelja za kreposten značaj in srečno življenje.

Abstract

The article presents the main educational principles of the European Humanists, who in the early 16th century were gathered around Erasmus of Rotterdam. As one of the most prominent intellectuals of his time, Erasmus was closely involved in both pedagogical theory and teaching, while essays on upbringing and education also have an important place in his work. In one of these, entitled *De pueris statim ac liberaliter instituendis*, taking the form of an ordered theoretical treatise involving varied and considered arguments, Erasmus reveals his belief that it is necessary to begin a thorough education in early childhood, while also discussing convincingly the importance of and characteristics of a good teacher, the harmful nature of physical punishment and the importance of education as the foundation of a virtuous character and a happy life.

Ključne besede: Erazem Rotterdamski, humanistična izobrazba, zgodnja vzgoja otrok

Key words: Erasmus of Rotterdam, humanist education, early education of children

* Matej Prevc, diplomant antičnih in humanističnih študijev, Ljubljana, e-pošta: matejprevc@gmail.com

Uvod

Deziderij Erazem Rotterdamski je najvidnejši evropski humanist šestnajste- ga stoletja in eden največjih reformatorjev in inovatorjev na področju izobrazbe v zgodovini. Napisal je več vplivnih pedagoških del, s katerimi je predstavljal svoje ideje o univerzalni humanistični izobrazbi. Te so bile del njegovih širših prizadevanj za prenovno krščanstva in evropske družbe.¹ Njegovi spisi o raznolikih vidikih izobrazbe so sooblikovali razvoj pedagoških teorij in ponujali izhodišča za razmišljanje o smislih in načinih izobrazbe še stoletja po njihovem nastanku. Pričujoči prispevek se osredotoča predvsem na razpravo z naslovom *De pueris statim ac liberaliter instituendis*, v kateri Erazem z raznolikimi in retorično dodelanimi argumenti predstavlja svoje nazore o vzgoji in izobrazbi otrok. Iz razprave je razvidno njegovo prepričanje, da je potrebno za kvalitetno izobraževanje otroka skrbeti že v zgodnjem otroštvu.

Izobraževalne dejavnosti humanistov Erazmovega kroga

Erazem in njegov krog humanističnih intelektualcev, ki jih danes označujemo kot Severne humaniste po severnem delu Evrope, kjer so delovali, ali Erazmove humaniste, po njihovem najvidnejšem članu, so bili globoko predani predstavljanju izobrazbe in pridobivanja znanja kot načina za razvoj človekovega potenciala in dostojanstva.² Izobrazbe niso cenili le kot pridobivanje znanja, temveč tudi pogojev za srečno in krepostno življenje, ali kot poudarja Erazem v svoji razpravi z naslovom *De pueris statim ac liberaliter instituendis*, temeljev same človeškosti.³ Končni smoter izobrazbe je predvsem verski – vsi člani Erazmovega kroga so bili namreč krščanski misleci – izobrazba nam privzgoji moralno krepost kot podlago za dobro in krepostno življenje in nas torej vodi k zblizanju z Bogom in naposled k odrešenju.

Ob koncu srednjega veka so na univerzah prevladovale sholastične izobraževalne smeri, ki so se trudile združevati krščanske nauke z Aristotelovimi filozofskimi načeli, pri čemer so kot osrednje metode razmišljanja in filozofskega razpravljanja imeli logiko in dialektiko. Erazmu in njegovim somišljenikom se je sholastika upirala kot preveč formalistična, dogmatska in neplodna, njene metode kot ozkogledne, pikolovske, abstraktne in nepraktične.⁴ Sholastični teologi so na univerzah razčlenjevali netočne in zastarele prevode svetih besedil in razpravljali o malenkostih, ki niso nikakor pripomogle k izboljšanju življenja kristjanov. Izpod rok humanistov, ki so razumeli potrebo po točnih prevodih in obvladanju

1 Yoran, *Between utopia and dystopia*, 73.

2 Parrish, »Education, Erasmian humanism and More's Utopia«, 592.

3 Erasmus, *Opera omnia*, 24.

4 Yoran, *Between utopia and dystopia*, 78.

izvirnega jezika pri preučevanju starih besedil, so nastajali številne nove izdaje, prevodi in komentarji antičnih del, tako poganskih klasikov kot patrističnih in drugih krščanskih besedil. Erazmov najobsežnejše delo je dvojezična (latinska in grška) izdaja Nove zaveze s podrobnim kritičnim komentarjem. Temeljni namen prizadevanj za natančne in kritično obdelane prevode verskih besedil je bilo torej čim boljše dojetje božje resnice preko čim boljšega razumevanja božje besede. Od poganskih avtorjev so se vestno učili in posnemali umetnosti slovnice, retorike in poezije, filozofske misli pa so sprejemali po priporočilu Avgušтина: kot Izraelci, ki so pred begom od Egipčanov od njih pobrali, kar jim je koristilo, in pustili ostalo.⁵ Humanisti so prepoznali izvore mnogih sestavnih delov krščanske miselnosti v antičnih filozofijah, česar niso imeli za naključje: večina največjih poganskih filozofov je razvila filozofije, ki se v velikem delu skladajo s Kristusovimi nauki in so predstavljale podlago za razvoj krščanske religije.⁶ Po zgledu antičnih šol so humanisti v vrh izobrazbe spet postavili retoriko, tej pa so se kot osrednje discipline pridružile zgodovina, književnost, filologija in slovnica. Bistvenega pomena pri izobraževanju in znanstvenem ter literarnem udejstvovanju je tako postalo odlično poznavanje klasičnih jezikov, zato sta latinščina in grščina dobili osrednji prostor in veliko pozornost na vseh stopnjah izobraževanja.⁷

Humanisti praviloma niso delovali v okviru ustaljenih univerz, kjer so še vedno prevladovale sholastične teologije, utemeljene v poznem srednjem veku, pač pa so njihove dejavnosti običajno finančno in politično podpirali posamezni plemiči in visoki kleriki. Mnogi humanisti so delovali tudi kot privatni učitelji plemiških otrok. Erazem sam je v vrhu svoje kariere poučeval in svetoval princu Karlu V., ki je kasneje zavladal Svetemu rimskemu cesarstvu, in ob tej priložnosti je leta 1516 izdal svoje najbolj znano pedagoško delo *Institutio principis christiani* (*Vzgoja krščanskega vladarja*), v katerem svojemu varovancu svetuje skromnost, poštenost in neumoren trud za blaginjo države. Humanisti so se zavedali, da se preko dobro izobraženih vladarjev najlažje doseže pozitivne spremembe v družbi.

Dober sprejem je v šestnajstem stoletju doživelo tudi Erazmovo delo *De civilitate morum puerilium*, nekakšen priročnik s pravili lepega obnašanja. Podobnih priročnikov z navodili za obnašanje je že v srednjem veku nastalo veliko, vendar pa Erazmov močno izstopa, saj njegov cilj ni prenesti ustaljene etikete in tradicionalnih načinov bontona na novo generacijo, ampak ponuditi pomoč pri iskanju posameznikove naravne etične drže do okolice v skladu z njegovim človekovim dostojanstvom.⁸ Vrline v odnosih z drugimi, kot so sočutje, skromnost, preudarnost in umirjenost se izkazujejo same od sebe, kadar se obnašamo v skladu z lastnim naravnim etičnim čutom. Erazem ne želi predstavljati izumetničenih manir, ki so se razvile na srednjeveških dvorih, ampak prenoviti vzorce

5 Ibidem, 591

6 Ibidem, 80.

7 Ibidem, 591

8 Ibidem, 72.

vsakdanjega obnašanja celotne krščanske družbe. Poučevanje osnov vljudnosti, dolžnosti do soljudi, pobožnosti in nenazadnje veselja do učenja in znanja je le začetek procesa izobraževanja.⁹

O zgodnji svobodni izobrazbi otrok

Eno izmed najbolj zanimivih Erazmovih del s pedagoško tematiko nosi naslov *De pueris statim ac liberaliter instituendis*, kar bi lahko prevedli kot *O zgodnji svobodni izobrazbi otrok*. V njem avtor razkriva svoje poglede in argumentira svoja stališča o izobrazbi otrok, s poudarkom na začetni fazi izobrazbe v zgodnjem otroštvu. Prvotni osnutek besedila je bil zastavljen okoli leta 1509 kot dodatek Erazmovi razpravi *De copia utraque verborum ac rerum* (*O besednem zakladu in izobilju argumentov*), ki je neke vrste priročnik za stilistiko, v katerem Erazem podaja napotke za pisanje retoričnih besedil, metode in načine za razvoj in razporeditev argumentov, s poudarkom na obilju in raznolikosti idej in besedišča. Delo *De pueris* je torej zamišljeno kot nekakšen vzorčni primer retorične razprave, ki se začne s krajšim zgoščenim povzetkom argumentov, ki se v drugem delu razvijejo, razčlenijo in obogatijo z mnogimi raznolikimi primeri in zgledi. Kot nam Erazem razkriva v posvetilnem pismu¹⁰ princu Williamu, vojvodi v nizozemskem (danes nemškem) mestu Cleves, je dodatek ob izdaji dela *De copia* ostal nedokončan in neobjavljen, po dolgih letih in po prigovarjanju mnogih prijateljev, med katerimi je bil gotovo tudi učitelj mladega naslovnika Williama, Konrad Heresbach, pa je razpravo še razširil, zgladil in naposled objavil leta 1529. Delo je delno ohranilo prvotni namen retorične vaje kot primer razprave s krajšim povzetkom v prvem ter z obiljem primerov v drugem delu, predvsem pa je z učinkovitimi in dodelanimi argumenti Erazem hotel prepričati bralce v izredno pomembnost kvalitetne izobrazbe z začetkom v zgodnjem otroštvu in pod vodstvom dobro usposobljenih učiteljev.

Sledi prevod uvodnega dela Erazmovega spisa,¹¹ v katerem zgoščeno povzame svoje glavne argumente:

O zgodnji svobodni izobrazbi otrok Deziderij Erazem Rotterdamski

Primer kratke razprave o tem, kako bi morali otroke vzgajati v kreposti in svobodni učenosti, in to že od rojstva naprej, avtorja Deziderija Erazma Rotterdamskega.

9 Ibidem, 71.

10 Erasmus, *A Declamation on the Subject of Early Liberal Education*, 295.

11 Erasmus, Desiderius. *De pueris statim ac liberaliter instituendis*. Lugduni: apud Seb. Gryphium, 1541.

Če boš poslušal mene, ali pa raje Hrizipa, najbolj bistrournega izmed filozofov, boš svojemu otroku priskrbel dobro izobrazbo, dokler je njegov um še prost skrbi in zablod, dokler je njegov duh še obvladljiv in poslušen, vodljiv in upogljiv, hkrati pa nadvse dovteten za učenje. Starci se namreč ničesar ne spominjamo tako kot tistega, česar smo se naučili v otroštvu. In naj te ne zmotijo ugovori tistih, ki razglašajo, da človek v tem obdobju ni dovolj dojemljiv za pouk in da še ni sposoben prestajati naporov učenja. Prvič, tisto, kar se najprej naučimo, se najbolj obdrži v spominu, ki je pri najmlajših, kot sem dejal, celo izredno dovteten. In drugič, ker smo bili po naravi ustvarjeni za dojetje, se ne moremo prezgodaj učiti tistega, česar semena je v nas vsadila sama roditeljica vseh stvari. Poleg tega so nekatere reči, ki jih kot starejši moramo poznati, ki jih po neki posebni naravni nagnjenosti lažje in hitreje dojamemo v nežnejšem obdobju kot kasneje v krepkejšem, kot na primer osnove branja, jezikovne veščine, zgodbe in pripovedke pesnikov. In nazadnje, zakaj bi menili, da ta doba ni primerna za učenje branja in pisanja, ko pa je že primerna za vzgojo o lepem vedenju. In kaj drugega naj bi raje počeli dečki, ki že znajo govoriti, ko vendar nekaj že morajo početi? Koliko bolj koristno je, če se v tem obdobju ukvarjajo z učenjem kakor s traparijami! Rekel boš, da je teža tistega, kar se počne v teh letih, prav majhna. Zakaj bi zaničevali nekaj, kar je potrebno za daleč najbolj pomembno stvar? In zakaj se ne bi trudili za korist, pa naj bo še tako neznan? Če neznanemu vztrajno dodajaš neznan, se nakopiči kup, ki ga nikakor ne gre prezirati. Obenem upoštevaj tudi to, da če se otrok uči manjših stvari, se bo kot mladenič učil večjih, v letih, ko bi se sicer učil onih manjših. In naposled, medtem ko to počne, je vsaj zaščiten pred tistimi zablodami, ki običajno prizadenejo ljudi v tem obdobju. Kajti nič bolj celovito ne zaposli človeškega duha kot učenje. Te koristi nikakor ne smemo podcenjevati. Čeprav sicer priznam, da zaradi teh naporov izgubimo nekaj telesne kreposti, se mi zdi ta izguba dobro poplačana z umskimi pridobitvami. Duh namreč že z zmernim trudom postane bolj čil. In če je pri tem kaj nevarnosti, se ji lahko z našo skrbnostjo izognemo. Za nežno obdobje moramo priskrbeti učitelja, ki bo vabljen in prijeten, ne srdit in zastrašujoč. So tudi stvari, ki so prijetne za učenje in na nek način sorodne otroškemu duhu, in ki se jih učimo prej z veseljem kot z naporom. Doba otroštva pravzaprav ni tako slabotna in je tudi zato še bolj primerna za prenašanje naporov, ker se jih v njej še ne zavedamo. In če boš torej pomislil, koliko manj je človek, ki ni izobražen, zares človek, kako bežno je človeško življenje, kako hitro mladost zdrsnje v zablodo, kako zaposleni smo v zrelem obdobju, kako nerodovitna je starost in kako malo ljudi jo doseže, ne boš dopustil, da bi tvojemu otroku, v katerem boš tako rekoč ponovno rojen spet zaživel, brez izobrazbe minil katerikoli del življenja, v katerem bi mu lahko priskrbel karkoli, kar bi mu v celem življenju prineslo veliko dobrega ali ga obranilo slabega.

V obsežnejšem drugem delu besedila, ki sledi zgornjemu uvodu, Erazem svoje argumente razvija in dopolnjuje z mnogimi dodatnimi argumenti in praktičnimi primeri. V večjem delu razprave opozarja na tri velike napake, ki jih starši navadno zagrešijo pri vzgajanju svojih otrok, in jih skuša prepričati, da bi se jim kolikor je mogoče izognili: »Ljudje tako grešijo na tri načine: bodisi po-

Frantz Cleyn: Šola za dečke (hrani muzej v gradu Kronberg, Danska)

polnoma zanemarjajo izobrazbo svojih otrok, bodisi prepozno začnejo njihove ume usmerjati k znanosti, bodisi jih prepustijo učiteljem, ki jih naučijo stvari, ki se jih morajo kasneje odvaditi in naučiti ponovno.«¹² Skozi celotno razpravo torej z obsežnim argumentiranjem in raznolikimi primeri utemeljuje, zakaj je izobrazba poglobitnega pomena v človekovem življenju in kakšne so posledice zanemarjanja skrbi za razvoj otrokovega značaja in umskih sposobnosti. Posebej poudarjeno mesto imajo tudi argumenti, zakaj je treba z izobrazbo začeti že v zgodnjem otroštvu, izrednega pomena pa je tudi skrb za to, da otroke v učenje prepustimo kar najbolj primernemu in usposobljenemu učitelju.

Izobrazba kot temelj za srečno in moralno življenje

Erazem izobrazbo v začetku utemeljuje kot osnovo za samo človeškost: na več mestih izraža svoje prepričanje, da se samo človek, ki je prek poznavanja pi-

¹² »Porro trifariam hic peccat hominum vulgus, vel quia prorsus negligunt liberorum institutionem, vel quia serius incipiunt illorum animos ad philosophiam fingere, vel quia tradunt his a quibus discant dediscenda.« Ibidem, 40.

save in prek literarnih stvaritev spoznal razmišljanja največjih človeških umov, lahko zares imenuje človek: »*Non (est) homo, qui literarum expertus est.*«¹³ Erazem gre pri argumentiranju celo tako daleč, da neizobražene primerja z nerazumni zvermi in jih postavi celo na nižje mesto kot živali: »Prav gotovo velja, da je človek, ki ni izobražen ne v filozofiji ne v kateri drugi disciplini, precej manj vreden kot divja zver.«¹⁴ Neizobražen človek je namreč v nevarnosti, da se v njem razvijejo napuh, jeza, zavist in nezdrava poželenja, izprijene strasti in čustva, ki jih živali niso zmožne. Prav tako ni nobena žival sposobna zlobe, v katero ob posebnih okoliščinah lahko zapade človek.

Erazem izobrazbo dojema tudi kot dolžnost človeka kot razumnega bitja in hkrati temelj za srečno življenje: »Narava je po božji previdnosti človeku edine mu med živimi bitji podarila moč razuma, veliko odgovornost pa je prepustila izobrazbi: kot je nekdo pravilno zapisal, začetek, sredina, konec in celotna vsota človeške sreče temelji na pravilni vzgoji in primerni izobrazbi.«¹⁵ Erazem sicer postavi tudi svojo, bolj razširjeno definicijo sreče, po kateri je ta odvisna od treh stvari: od po naravi prirojenega človeškega značaja (*natura*), ki je dovteten in nagnjen k poštenosti in dobroti, od načina (*ratione*) oz. učenosti, ki sestoji iz nasvetov in naukov, ter od delovanja (*exercitatione*), torej udejstvovanja tega, kar nam je narava vsadila in učenost vzgojila. »Naravni značaj potrebuje učenost; če ta ne usmerja delovanja, ga izpostavi mnogim nevarnostim in zablodam.«¹⁶ Želi nas prepričati, da le preko izobrazbe lahko pridobimo pravo modrost in da se motijo tisti, ki menijo, da zadostujejo le praktične izkušnje. Preko izobrazbe lahko v enem letu dobimo več modrosti kot po celem življenju praktičnih izkušenj, ki jih pogosto pridobivamo preko vzponov in padcev, med blodnjami in nesrečami, lahko pa nas privede tudi v pogubo, pred čimer nas izobrazba obvaruje. »Filozofski nauki so nekakšne oči duha, ki ti omogočajo pogled naprej, da vidiš, kaj je treba storiti tako in kaj drugače.«¹⁷

Izobrazba je torej nekakšen povezovalni faktor med prirojenim značajem in praktičnim delovanjem ključna za srečno življenje, morda pa je še bolj pomembno, da predstavlja tudi izvir moralne kreposti: »*Fons enim omnis virtutis est diligens ac sancta educatio.*«¹⁸ Da se z izobraževanjem trudimo vzgojiti predvsem dobrega oz. krepostnega človeka, so poudarjali že antični pisci; človek naj

13 Erasmus, *Opera omnia*, 24.

14 »Profecto verissimum est, hominem nec philosophia nec ullis disciplinis instructum animal esse brutis aliquanto deterius.« Ibidem, 32.

15 »(Natura) numinis providentia uni animantium homini rationis vim indidit, maximam partem reliquit institutioni: ut rectissime scripserit quidam, primum, medium ac tertium, hoc est totius humanae felicitatis caput ac summam, esse rectam institutionem ac legitimam educationem.« De pueris 28.

16 »Natura rationem desiderat, exercitatio, nisi ratione gubernetur, multis periculis atque erroribus est obnoxia.« Ibidem, 39.

17 Philosophiae praecepta velut oculi sunt animi et quodammodo praeuolent, ut videas quid factum sit opus, quid secus. Ibidem, 39.

18 Ibidem, 28. »Natančna in vestna izobrazba je izvir vsake kreposti.«

bi bil po kvalitetnem (tradicionalnem retoričnem) izobraževanju ne le spreten govornik, temveč tudi dober človek. To misel je pri Rimljanih močno podpiral Kvintilijan, dobro je znan izrek starega Katona, da mora biti govornik *vir bonus, dicendi peritus*, torej dober človek, vešč govornjenja. Za krščanske mislece je končni cilj človeškega življenja zbližanje z Bogom in odrešenje, za kar je poleg osebne vere potrebno tudi krepostno življenje. Pomen izobrazbe je torej v veliki meri religiozen, saj nam ta poleg modrosti privzgoji tudi moralno vrlino kot podlago za dobro in krepostno življenje.

Od kvalitetne izobrazbe je torej močno odvisna kvaliteta življenja in tega bi se morali starši, ki jim življenje otrok velikokrat pomeni največ, dobro zavedati in jim po svojih zmožnostih priskrbeti čim boljšo izobrazbo. Najbolje bi bilo, če bi starši sami pridobili izobrazbo in jo sami predali svojim otrokom, vendar pa večina ljudi za to nima časa (čeprav bi si ga marsikdo lahko vzel, pravi Erazem, glede na to, kako zelo pomembna je izobrazba otrok, če bi ga manj zapravil na drugih nepomembnih ali celo škodljivih dejavnostih). »Če ni v družini nikogar, ki bi bil izobražen, moramo takoj poiskati učitelja, pri katerem je treba dobro preveriti njegov značaj in izobrazbo«.¹⁹

Erazem v svojem spisu velik del posveti izzivu iskanja primernega učitelja, kar je vse prej kot lahka naloga, saj mora ta v sebi združevati veliko človeških odlik, s katerimi učencu predstavlja zgled in nudi zanesljivo vodstvo po poteh pridobivanja znanja. Učitelj se mora odlično spoznati na snov poučevanja in hkrati na poučevanje samo, biti mora prijazen in priljuden človek, vztrajen, a potrpežljiv. Koristno je, če prevzame očetovski odnos do učencev, včasih pa se mora vživeti tudi v vlogo otrok, v mislih postati spet otrok in se s tem približati otrokovemu načinu razmišljanja, da ga lahko bolje razume in bolje spodbudi k učenju. Idealnega učitelja, kot si ga zamišljajo filozofi, je sicer praktično nemogoče najti, vseeno pa Erazem meni, da bi se morale tako posvetne kot cerkvene oblasti zavzeti za čim bolj urejeno in učinkovito izobraževanje učiteljev. Usposobljenost povprečnega učitelja tistega časa je bila namreč precej pomanjkljiva in velikokrat prepuščena naključju, otroke so pogosto poučevali neprijazni ali včasih celo sadistični ljudje, ki so to službo opravljali le zato, ker so od staršev prejeli obilna plačila. Erazem obtožuje tudi voditelje šol v samostanih, da jim gre le za dobiček in da nič ne dajo na to, da bi učencem priskrbeli kvalitetne učitelje. Erazem je tudi sam velik del svoje izobrazbe prejel v samostanu, vendar s svojimi učitelji očitno ni bil zadovoljen, saj staršem odsvetuje šole v samostanih. Namesto tega naj raje izberejo privatnega učitelja ali pošljejo otroka v »javno šolo« (*schola publica*)²⁰, s čimer misli plačljivo šolo, neodvisno od države ali cerkve, kjer imajo starši lahko več nadzora nad izobraževanjem.

19 Quod si nemo sit domi qui literas norit, statim asciscendus est artifex, sed exploratus tum moribus, tum eruditione. Ibidem, 52.

20 Ibidem, 55.

Erazem se dobro zaveda, da bi bilo v razmerah njegovega časa praktično nemogoče, da bi prav vsak otrok prejemal izobrazbo, saj si velika večina ljudi ni mogla privoščiti plačevanja učitelja, niti niso imeli njihovi otroci za šolo časa, saj so bili večino časa zaposleni z delom na domačih kmetijah, vendar pa se s tem problemom v tej razpravi ni posebej ukvarjal, saj je vedel, da so za spremembe na tem področju potrebni nepredstavljeni (za njegov čas skoraj utopični) politični in družbeni premiki. Kljub temu je prepričan, da je tudi za nepremožne in neplemiške otroke izobrazba zelo pomembna: »Bolj kot so skromne njihove razmere, bolj je potrebna izobrazba, da se z njo dvignejo od tal.«²¹ Čeprav je bila izobrazba v praksi težko dostopna, pa je Erazem slutil njen potencial in priložnosti, ki bi jih lahko prinesla ljudem nižjih slojev, saj je menil, da je preko nje vsak sposoben pridobiti tisto pravo dostojanstvo, ki ne temelji na bogastvu, ampak na posameznikovi kreposti in značaju.²²

Erazmu se zdi popolnoma nerazumno, da ljudje namenjajo veliko več pozornosti in denarja vzgoji njihovih živali (npr. konj, pa tudi hišnih ljubljencev, namenjenih zabavi) in urejanju vrtov in posestev, pri tem pa jim ni čisto nič mar, če doma gojijo otroke z nevzgojenim karakterjem. Nekateri premožnejši starši so ugovarjali, da njihovi otroci ne potrebujejo izobrazbe, saj imajo dovolj premoženja, da se jim celo življenje ne bo treba za nič truditi. Njih Erazem sprašuje, kaj bo otrokom bogastvo koristilo, ko ga ne bodo znali uporabljati: »Če priskrbiš bogastvo dobro izobraženemu človeku, mu priskrbiš sredstva za pridobitev kreposti, če pa nevzgojenemu in neotesanemu, mu nisi dal nič drugega kot priložnost za pokvarjenost in zlodejstvo.«²³ Neizobraženi otrok premožnih staršev že lahko ima vsa sredstva, potrebna za življenje, a vsekakor ne za dobro življenje. Erazma zelo jezi, da starši ne razumejo, da večje kot bo bogastvo njihovih otrok, bolj bodo potrebovali vodstvo filozofije.

Poleg tega se trud za otrokovo izobrazbo in razvoj osebnosti gotovo izplača, saj prinaša staršem tudi neposredno korist in veselje: »Moder sin ni svojemu očetu le v veselje, temveč tudi v okras in v podporo, predstavlja mu lahko celo smisel življenja. Nasprotno pa neumen in pokvarjen sin staršem prinaša samo žalost, pa tudi sramoto, pomanjkanje in prezgodnjo starost.«²⁴ Erazem nas spomni na mnoge primere premožnih in uglednih ljudi, še posebej starih plemiških družin, ki so se jim nevzgojeni in užitkom predani otroci tako spridili, da so s svojim nespametnim in sramotnim življenjem nekoč ugledno rodbino spravili v revščino in bedo.

21 »Si fortuna est hulumior, hoc magis opus est institutionis ac literarum praesidio, quo se tollant humo.« Ibidem, 64.

22 Yoran, *Between utopia and dystopia*, 18.

23 »Si ista bene educato comparas, instrumenta virtutum subministras, sin inculto agrestique ingenio, quid aliud quam nequitiae scelerumque materiam suppeditasti?« Erazem, *Opera omnia*, 29.

24 »At filius sapiens non modo voluptati est patri suo, verum est et ornamento et subsidio, denique vita est patri suo. Contra filius stultus et improbus non solum moerorem adfert parentibus, verum et probum et egestatem et senium praematurum...« Ibidem, 34.

Izobrazba v zgodnjem otroštvu

Matere ne pričnejo s skrbjo za telesno zdravje otrok šele pri šestem ali sedmem letu, »zakaj torej toliko let zanemarjamo tisti del našega bitja, po katerem se še posebej lahko imenujemo ljudje?«²⁵ Pomembno vlogo v razpravi ima Erazmova trditev, da bi morali začeti z izobraževanjem otrok že takoj, ko so se ti naučili govoriti (torej v tretjem ali četrtem letu) in ne šele pri sedmih ali osmih letih, kakor je bila navada tudi pri tistih starših, ki so sicer zelo dobro poskrbeli za vzgojo svojih otrok. Izobrazba v teh štirih letih zgodnjega otroštva je, kot nas prepričuje Erazem, ključnega pomena za otrokovo rast in napredek pri nadaljnjem izobraževanju.

»Narava je obdobju otroštva podarila posebno sposobnost posnemanja, vendar pa je težnja po posnemanju izprijenosti precej večja kot po posnemanju kreposti.«²⁶ Erazem se dobro zaveda, da se majhni otroci zelo intenzivno učijo s tem, da opazujejo in posnemajo ljudi, ki jih obkrožajo. Od teh že zgodaj prevzemajo vedenjske vzorce dokaj neselektivno, saj še ne morejo vedeti, kaj je dobro in koristno prevzeti in kaj ne, zato je zelo pomembno, v kakšnem okolju živijo in kakšnim ljudem so izpostavljeni. Starši zato otroke začnejo učiti pravil lepega obnašanja in osnovnih manir, odnosov do sovrstnikov ali tujcev, vedenja v cerkvi in v drugih situacijah, še preden se naučijo govoriti. »Takoj ko se človek rodi, je že pripravljen za učenje lepega obnašanja, in takoj ko začne govoriti, je že pripravljen za učenje branja in pisanja.«²⁷

Erazem nikakor ne trdi, da bi se morali otroci že v zgodnjem obdobju učiti tako intenzivno kot kasneje v mladostniškem obdobju. Tako kot matere majhnega otroka hranijo z majhnimi odmerki lahko prebavljive hrane, je treba tudi prvo učno snov prilagoditi otrokovim miselnim sposobnostim. Veliko napako delajo učitelji, ki od otrok pričakujejo toliko kot od odraslih učencev. Za otroke v začetku šolanja še niso primerne naporene naloge ponavljanja, recitiranja in obsežnega pomnjenja. Na začetku je treba uporabljati nežne metode poučevanja, ki otroka od šole ne odvrta, ampak povzročijo, da se otroku učenje zdi bolj podobno igri kot naporu, ter mu privzgojijo veselje do učenja in ljubezen do učenosti. Učitelj mora biti strokovno usposobljen pa tudi prijazen in izkušen v načinih, kako otroku snov približati na zanimiv in prijeten način. Včasih se mora poslužiti tudi kakšne zvijače, da otroka pripravi k učenju, dokler se sam ne začne zavedati koristi, dostojanstva in užitkov, ki jih prinaša učenost.

»Prva stvar, ki se je otroci morajo naučiti, je čist in pravilen govor.«²⁸ Jezikovna spretnost je izjemno pomemben temelj za kasnejšo izobrazbo. Za otroka morajo

25 »...cur igitur ea pars qua proprie hominis vocabulum sortiti sumus, tot annis negligitur?« Ibidem, 27.

26 »Natura peculiariter addidit aetiae primae facilitatem imitandi, sed tamen aliquanto prior est ad nequiciam quam ad honestatem aemulatio.« Ibidem, 36.

27 »Proinde vt natus est homo, statim moribus discendis aptus est. Mox vt fari coeperit, habilis fit ad institutionem literarum.« Ibidem, 48.

28 »Prima puerorum institutio est ut discant explanate emendateque loqui« Ibidem, 48.

že od rojstva skrbeti ljudje, ki govorijo lepo in pravilno, da se otrok že do začetka šolanja navadi lepega in pravilnega izražanja (podobno svetuje že rimski šolnik Kvintilijan, ki pravi, da morajo za otroka skrbeti do jilje in sužnji z lepo govorico), za prve šolske lekcije pa je že primerno urjenje v klasičnih jezikih, katerih poglobljeno poznavanje je obvezna podlaga za ves nadaljnji študij. Erazem je poznal primere otrok, ki so se naučili novega jezika veliko lažje kot odrasli, vedel pa je tudi, da se ti veliko težje navadijo naglasa in izgovorjave. Če se torej angleški otrok z lahkoto nauči francoščine, če ji je dovolj izpostavljen, zakaj se ne bi mogel tudi latinščine in grščine, ki imata veliko manj zapletena pravila naglaševanja in izgovorjave. Lahkota učenja jezika v otroških letih je bila za Erazma dokaz, da imajo otroci poleg sposobnosti posnemanja tudi izredno dobro sposobnost pomnjenja.

Zelo primerna besedila za prve vaje so pripovedke antičnih avtorjev, kot so na primer Ezopove basni, ki so za otroke privlačne in zanimive, prek njih pa se poleg slovničnih pravil in obilnega besedišča urijo tudi v moralni presoji.²⁹ Prijetno branje v zgodnji fazi študija predstavlja tudi bukolična poezija, prav tako komedija, ki otrokom prek sproščenega humorja prinaša marsikatero moralno lekcijo. Otrok si bo bolje zapomnil nove besede, če bodo zgodbe opremljene tudi z ilustracijami. Obsežni sezname slovničnih pravil so za majhnega otroka prenaporni, zato naj se otrok uči in ponavlja slovnična pravila postopoma ob branju zgodb. Včasih otrok že zelo zgodaj pokaže, katere učne snovi ga najbolj zanimajo, zato velja pouk prilagoditi tudi glede na to, kaj si najbolj zapomni in česa se uči z največjim veseljem. »Nobenega razloga ni, da se korist ne bi mogla združiti z užitkom in prijetnost s poštenjem. Otrok se vseh teh koristnih stvari lahko nauči brez vsakršnega odpora.«³⁰ V razpravi je povzetih tudi nekaj domiselnih načinov poučevanja osnov abecede: po poročanju Kvintilijana in Horacija so nekateri rimski učitelji pekli piškote v obliki črk. Ko je otrok črko prepoznal, jo je lahko pojedel. Neki angleški učitelj pa je učencu, navdušenemu nad lokostrelstvom, izdelal tarče v obliki črk.³¹ Bolj lenega in manj zagretega učenca se da včasih spodbuditi v tekmovalnost z drugimi učenci: če običajne nagrade ne zaležejo, ga bo morda motivirala želja po zmagi nad sošolci.

Erazem se strinja s Kvintilijanom, ki priznava, da se človek v mladostnem obdobju lahko v enem letu nauči več kot v otroštvu v treh ali štirih letih, vendar pa je mladostnik v šoli v veliki prednosti, če se je jezikovnih in drugih temeljev naučil že kot otrok. Poleg tega je prepričan, da si bo otrok, če se ne bo ukvarjal s koristnimi dejavnostmi, kot je učenje branja in pisanja, glavo namesto tega polnil z nekoristnimi ali celo škodljivimi mislimi in navadami, ki se jih bo kasneje težko znebil. Erazem to slikovito primerja s poljem, ki ga kmet dovolj zgodaj ne obdela in nasadi, pa se zarase s plevelom, ter s steklenico, ki se težko znebi vonja prve pijače, ki je bila vanjo vlita.³²

²⁹ Ibidem, 66.

³⁰ »Nihil autem vetat quo minus voluptati comes sit vtilitas et iucunditati iuncta sit honestas. Atque haec omnia tam frugifera nullo taedio discit puer.« Ibidem, 69.

³¹ Ibidem, 70.

³² Ibidem, 75.

Nesmiselnost pretiranega kaznovanja

Erazem je zelo odločen v stališču, ki ga je izpostavljajal že Kvintilijan v svoji *Šoli govorništva*: da so telesna kazen in drugi načini ustrahovanja otrok za šolo neprimerni in nepotrebni. Takšno ravnanje v otroku ne prinaša nič drugega kot frustracije in odpor do učenja, kar je v nasprotju z učiteljevim namenom. Zelo pomembno je, da imajo otroci učitelja radi, saj bodo tako imeli radi tudi snov, ki jim jo podaja, in se bodo raje in hitreje učili in si več zapomnili. *Prima cura est amari*: najprej mora učitelj poskrbeti, da se otrokom priljubi, da postopoma pridobi njihovo spoštovanje, ki ima veliko večjo moč kot strah.³³ Stališče proti telesnemu kaznovanju je v razpravi podprto s številnimi argumenti in primeri naravnost sadističnih učiteljev, ki so z otroki velikokrat ravnali huje kot s sužnji ali z živino, brez da bi ti sploh kaj zagrešili, v prepričanju, da lahko le tako »zatrejo njihov naravni zanos in ukrotijo mladostno živahnost.«³⁴ Erazem opozarja, da žrtve takega ravnanja lahko ostanejo duševno poškodovane še celo življenje, od šole se spomnijo le bolečine, upira se jim sama učenost. Še živali veliko lažje izurimo z nežno in potrpežljivo vzgojo, krutost in udarci jih naredijo le živčne, nestabilne in jezljive (Erazem tudi drugod v besedilu rad navaja primere iz živalskega sveta), pri otrocih pa »prevelika količina udarcev bolj bistre spreminja v uporniške, manj vztrajne pa spravlja v obup.«³⁵

Nekateri učitelji bi svoje okrutnosti do učencev zagovarjali z zgledi iz Stare zaveze, kjer se v Knjigi pregovorov najde star nasvet za vzgojo otrok: »Kdor prizanaša šibi, sovraži svojega sina.«³⁶ Erazem vztraja, da so te besede namenjene drugi kulturi in drugemu času, in da kot marsikaj iz Stare zaveze tudi ta izrek potrebuje bolj svobodno interpretacijo: naše palice naj imajo obliko prijaznih opozoril in spodbud, vztrajnega in trdega dela, ali pa kot pravi grški filozof peripatetik Likon: »Dve najostrejši palici za spodbudo otrok sta sram in pohvala.«³⁷ Na ugovore, da pri nekaterih otrocih prav nobena druga spodbuda ali opozorilo ne zaleže in prav nobena sramota in pohvala ne spravi k učenju, Erazem odgovarja, da taki otroci pač niso primerni za v učilnico in naj se raje lotijo kmečkih opravil, kot večina njihovih vrstnikov. Učitelje, ki se nikakor ne bodo hoteli odpovedati šibi in udarcem, pa poziva, naj bo kaznovanje humano, zadržano in tako, ki otroku ne odvzame dostojanstva.

V zanimivem odlomku se Erazem nemalo zgraža tudi nad iniciacijskimi običaji, podobnimi današnjemu 'fazaniranju' ali 'brucovanju'. Ob teh so starejši

33 »Prima cura est amari, paulatim succedit non terror, sed liberalis quaedam reuerentia, quae plus habet ponderis quam metus.« Ibidem, 54.

34 »Id existimabat unice et ad deiiciendam ingeniorum ferociam, et ad edomandam aetatis lasciviam pertinere.« Ibidem, 56.

35 »... nihil inutilius quam plagis assuescere, quarum enormitas facit ut indoles generosior fiat intractabilis, abiectior veniat in desperationem.« Ibidem, 61.

36 Prg 13, 24.

37 »Lycon philosophus ostendit duos acerrimos stimulos excitandis puerorum ingeniis, pudorem ac laudem.« Ibidem, 62.

Reinhold Timm: Akademija za plemiče (hrani muzej v gradu Kronberg, Danska)

učenci pogosto precej kruto ravnali s svojimi mlajšimi kolegi, ki so morali poleg udarcev in sramotenja včasih konzumirati tudi velike količine soli, kisa ali celo urina.³⁸ Erazmu se zdijo taki običaji nečloveški in nevredni učencev, ki se vzgajajo v humanistični izobrazbi, in verjetno bi bil kar zgrožen, ko bi videl, da se podobni načini iniciacije v šolah ohranjajo še danes.

Erazmovo pojmovanje svobodne humanistične izobrazbe

Izraz 'humanisti', ki se je za renesančne mislece petnajstega in šestnajstega stoletja uveljavil šele kasneje, prihaja iz njihovega poudarka na izobrazbi v *studia humanitatis*. Ta izraz so že Cicero in njegovi sodobniki uporabljali za vede, ki so sestavljale *artes liberales*, torej tiste veščine, ki so vredne svobodnega človeka, in v podobnem smislu jih uporabljajo tudi renesančni humanisti.³⁹ V srednjem veku so se *artes liberales* večinoma prenašale v okvirni obliki sedmih ved, ki jo je ob koncu antike v svojem delu *De nuptiis Philologiae et Mercurii* določil Marcijan

³⁸ Ibidem, 61.

³⁹ Yorán, *Between utopia and dystopia*, 18.

Kapela. Kasneje so štiri 'matematične' vede aritmetika, geometrija, astronomija in glasba sestavljale učno enoto *quadrivium*, tri 'jezikovne', gramatika, retorika in dialektika, pa *trivium*.

Erazem v razpravi *De pueris statim ac liberaliter instituendis* nikjer ne navaja točno, katere discipline naj bi sestavljale humanistično izobrazbo, saj razpravlja predvsem o izobrazbi v zgodnjem otroštvu, kjer ima največji poudarek pridobivanje jezikovnih spretnosti v latinščini in grščini ter spoznavanje pretežno antične literature. Vseeno pa proti koncu razprave omenja *disciplinas liberales*, v katerih so se že v zgodnji mladosti izurili rimski literarni umetniki, in jih našteje v naslednjem redu: poetika, retorika, sočasna in pradavna zgodovina, aritmetika, geografija, etika, politika in naravne znanosti.⁴⁰ Ta seznam približno ustreza srednjeveškim *septem artes liberales* z opaznimi dodatki 'humanističnih' ved zgodovine in poetike ter s premikom od dialektične oz. logične filozofije k etični. Te vede tudi okvirno predstavljajo tisti nabor disciplin, ki si jih Erazem zamišlja pod imenom svobodna izobrazba. Zanimiva je tudi Erazmova razlaga za izraz *humanitas*: včasih naj bi tako imenovali humanistične vede zato, »ker je za učenje najbolj potrebna skupna dobrohotnost (*benevolentia*) učenca in učitelja.«⁴¹

Zaključek

Razprava *De pueris* z obiljem prepričljivih argumentov in slikovitih primerov izraža Erazmova prepričanja in stališča o humanistični izobrazbi. Njen cilj ni pridobitev poklicnih veščin, temveč oblikovanje odgovornih, dostojanstvenih in krepostnih značajev, ne samih zase, temveč za skupno življenje v družbi.⁴² Načini za doseg te ciljev temeljijo na retorični izobrazbi, kakršno so jo v dolgih stoletjih razvijali stari Grki in Rimljani, na spoznavanju najprodnornejših človeških dognanj preko študija literarnih ved, na razvijanju umskih vrlin preko prakticanja svobodnih umetnosti in znanosti. Prenova teoretičnih in praktičnih načel izobraževanja je eden temeljev prenove evropskega krščanstva in razvoja civilizirane družbe, za katero so humanisti šestnajstega stoletja verjeli, da jo je mogoče doseči. Verjeli so, da so ljudje zmožni živeti skupaj v medsebojnem spoštovanju, v družbi, ki varuje človekovo dostojanstvo, omogoča in spodbuja svobodno rast človeških umov ter neguje polno doživeta človeška življenja. In kdaj je pravi čas, da sebe ali svoje otroke začnemo usmerjati k tem vzvišenim ciljem? Če verjame mo Erazmu, ni nikoli prezgodaj.

40 »... M. Tullius, Vergilius et Horatius aetate virenti, tum doctriana, tum facundia praestiterunt, quod linguarum elegantiam apud parentes ac nutrices, disciplinas liberales, veluti poeticen, rhetoricen, historiam, antiquitatis notitiam, arithmeticom, geographiam, ethicen, politicen, ac rerum naturas rudibus statim annis ab eruditissimis didicerunt.« Erasmus, *Opera omnia*, 76.

41 »... studiorum profectum mutua animorum benevolentia potissimum constare, vnde et humanitatis literas appellauere prisci.« Ibidem, 77.

42 Yoran, *Between utopia and dystopia*, 74.

Povzetek

Prispevek s pomočjo podrobne obravnave Erazmovega pedagoškega spisa povzema glavne uvide in misli humanistov s področja vzgoje in izobraževanja. Erazem Rotterdamski je bil vodilna osebnost kroga humanistov, ki so v jedro svojega delovanja postavljali obnovo izobraževalnih načel in praks, saj so verjeli, da le dobra izobrazba, ki temelji na humanističnih vedah, kot so slovnica, retorika, književnost in filozofija, lahko privede do urejenega in krepostnega značaja, ki je osnova za srečno življenje. Skupni rezultat praktičnega udejstvovanja humanistov v izobraževanju ter teoretičnih dognanj humanistične miselnosti so mnogi uvidi v razne vidike vzgoje in izobraževanja, ki jih želi Erazem v svoji razpravi *De pueris statim ac liberaliter instituendis* približati učiteljem svojega časa. Iz raznolikih in retorično dodelanih argumentov veje trdno prepričanje humanistov Erazmovega časa, da je izobrazbi, ki predstavlja sam temelj posameznikove človeškosti, treba nameniti izredno skrb in pozornost že od prvih trenutkov, ko je otrok sposoben dojemanja in učenja.

Viri in literatura

Viri:

- Erasmus, Desiderius. *De pueris statim ac liberaliter instituendis*. Lugduni: apud Seb. Gryphium, 1541.
- Erasmus, Desiderius. *De pueris statim ac liberaliter instituendis. English – That children oughte to be taught and brought up gently in vertue and learnynge, and that euen forthwyth from theyr natiuitie: a declamation of a briefe theme*. Prevod Rychard Sherry. Crompton, dostopno na: <http://ota.ox.ac.uk/text/3183.html>
- Erasmus, Desiderius. »De pueris statim ac liberaliter instituendis.« V: *Opera omnia, ordinis primi tomus secundus*, ur. Jean-Claude Margolin. Amsterdam: North-Holland Publishing, 1971.
- Erasmus, Desiderius. »A Declamation on the Subject of Early Liberal Education.« Prevod Beert C. Verstraete. V: *Collected workd of Erasmus*, ur. J. K. Sowards. Toronto: University of Toronto Press, 1985.

Literatura:

- Parrish, John M. »Education, Erasmian humanism and More's Utopia« *Oxford Review of Education* Vol. 36, No. 5, (2010), str. 589–605.
- Pruvost, René. »An English Verse Abridgment of the De Pueris Instituendis of Erasmus.« *The Review of English Studies* 5, no. 19 (1929), str. 306–07.
- Yoran, Hanan. *Between utopia and dystopia: Erasmus, Thomas More, and the Humanist Republic of Letters*. Lanham: Lexington Books, 2010.
- Willard, Samuel. *Desiderius Erasmus*. New York: Chelsea House Publishers, 2005.

*Zusammenfassung***Erasmus von Rotterdam und die humanistische Bildung von Kindern****Matej Prevc**

Durch eine detaillierte Behandlung der pädagogischen Schriften des Erasmus von Rotterdam fasst der Beitrag die wichtigsten Erkenntnisse und Gedanken der Humanisten aus dem Bildungsbereich zusammen. Erasmus von Rotterdam war die führende Persönlichkeit der Humanisten, die in den Mittelpunkt ihrer Arbeit die Erneuerung der pädagogischen Prinzipien und Praktiken stellten. Sie glaubten, dass nur eine gute Bildung, die auf Geisteswissenschaften wie Grammatik, Rhetorik, Literatur und Philosophie basiert, zu einem geordneten und tugendhaften Charakter führen könnte, der die Grundlage für ein glückliches Leben ist. Das gemeinsame Ergebnis der praktischen Tätigkeit der Humanisten im Bildungsbereich und der theoretischen Erkenntnisse der humanistischen Denkart sind viele Einsichten in die verschiedenen Aspekte der Bildung, die Erasmus in seiner Diskussion „De pueris statim ac liberaliter instituendis“ den Lehrern seiner Zeit näher bringen will. Die vielfältigen und rhetorisch ausgearbeiteten Argumente zeigen den festen Glauben von Humanisten, dass die Bildung, die die Grundlage der Menschlichkeit darstellt, von den ersten Momenten, in denen das Kind wahrnehmen und lernen kann, besondere Aufmerksamkeit erhalten sollte.

Tanja Cukjati*

Lik osnovnošolskega učiteljstva v obdobju med obema vojnama – feminizacija učiteljskega poklica

The image of primary school teachers between the two World Wars – feminization of the teaching profession

Izvleček

V prispevku so predstavljeni drobci dogajanja med učiteljskimi vrstami v obdobju med obema vojnama v slovenskem periodičnem tisku.¹ Na kratko je opisan šolski sistem med obema vojnama, sledijo mu podoba, delo, avtonomija učiteljev in na koncu še položaj učiteljic.

Podoba učitelja v slovenskem prostoru se je zelo spreminjala glede na spol, družbeni in gmotni položaj ter poklicni status. V obdobju med obema vojnama pa so v šolstvu postajale ženske vedno bolj cenjena delovna sila, vedno bolj so (nehote) izpodrivale moške učitelje in tako je poklic učiteljevanja postajal feminiziran poklic. Še vedno je poučevala peščica moških, za katere so bila rezervirana boljša delovna mesta (t. j. delovna mesta v mestih, delovna mesta ravnateljev, nadzornikov ipd.).

Abstract:

The article presents fragments of what the Slovenian periodical press wrote about the teaching profession between the two World Wars. There is a short description of the school system in that period, followed by a description of the image, work and autonomy of teachers and, finally, of the position of female teachers. The image of teachers changed greatly with regard to their gender, their social and material position and their professional status. In the interwar years, women increasingly become a valued part of the workforce, and (unintentionally) pushed out male teachers, leading to the feminisation of the profession. But there was still a small number of male teachers for whom the best positions were reserved (i.e. those in towns, the position of head teacher, inspector, etc.).

Ključne besede: ženske, obdobje med obema vojnama, gospodinjenje, poklicno udejstvovanje, izseljenke

Key words: women, the period between the two World Wars, housekeeping, professional pursuit, emigrants

* Tanja Cukjati, mag. pedagoških znanosti, učiteljica razrednega pouka na OŠ Šmarje – Sap, Ljubljana, e-pošta: tanja.cukjati@gmail.com

1 Pregledani so bili Popotnik, Učiteljski tovariš, Slovenski učitelj, Ženski svet, Vigred, Domovina in Domoljub.

Šolski sistem med obema vojnama

Po prvi svetovni vojni so bila pričakovanja in upanja večine Slovencev glede kulturnega, socialnega in narodnega razvoja velika. To je gnalo Slovence v vsestranske aktivnosti. Na vseh področjih je bilo čutiti občuten razmah: v gospodarstvu, politiki, kulturi in tudi šolstvu. Slovensko šolstvo je bilo potrebno prenove in tako so si naprednejši učitelji že takoj po koncu prve svetovne vojne začeli prizadevati za modernizacijo in poenotenje šolske zakonodaje.²

Tako smo že 1919 dobili dva zelo ambiciozna načrta, ki naj bi urejala narodno šolo, vendar noben ni bil sprejet.³ Šolski zakon, ki je poenotil šolstvo v vsej novi državi in prinesel kar nekaj novosti, je izšel šele 5. decembra 1929. Glavne novosti so bile naslednje:

- Šola naj bi s poukom in vzgojo v duhu države, narodne enotnosti in verske strpnosti pripravljala učence za moralne, vdane in aktivne člane naroda.
- Šole naj se ustanovijo tam, kjer je v polmeru 4 km najmanj 30, v težje dostopnih krajih pa 20 šoloobveznih otrok.
- Uveden je bil sistem razredov in oddelkov. Število v čistih oddelkih naj ne bi presegalo 50, v kombiniranih pa 40 učencev.
- Uvedena je bila koedukacija – skupni pouk za dečke in deklice, vendar jih je bilo potrebno ločiti tam, kjer je bilo to mogoče.⁴
- Prepovedana je bila telesna kazen.
- Zakon je osnovno šolo označil za narodno šolo in jo razdelil v 4-letno osnovno šolo in 4-letno višjo šolo, ki se je diferencirala na višjo narodno, meščansko, obrtno, strokovno, vajeniško ali nižjo gimnazijo.
- Zakon je v višjih razredih na podeželju dopuščal skrajšani pouk – brez 7. in 8. razreda. Namesto tega je v zimskem času potekal pouk kot nadomestek za nekdanjo ponavljalno šolo.⁵
- Za ustanavljanje šol, nameščanje in plačevanje učiteljev je skrbela država, občine so morale skrbeti za zemljišča za osnovne šole, za šolske vrtove in poti, krajevni šolski sveti pa so morali zidati in vzdrževati šolska poslopja ter nabavljati šolsko opremo in učila.⁶

2 Mira Cencič (1992): Nacionalni osnutki in osnovnošolska zakonodaja na Slovenskem skozi zgodovinski čas. *Sodobna pedagogika*, 43 (5, 6), str. 293.

3 Pavel Flere (1920): Osnova šolske reforme. *Popotnik*, 41, str. 185.

4 Medtem ko so v dunajskih šolah sedeli dečki in deklice med seboj pomešani, pa je pri nas med moško populacijo prevladalo mnenje, da pri nas tega absolutno ne bi priporočali, ker bi bilo tako sedenje med »babami« za dečke poniževalno. V: M. Rupnikova (1929/30): Ali bi lahko sedeli dečki in deklice tudi pri nas mešano v šoli. *Popotnik*, 51, str. 32.

5 Večina podeželskih otrok, zlasti kmečkih, je bila deležna le 6-letnega šolanja. In tako jim je bila pot za nadaljnje šolanje zaprta.

6 Mira Cencič, *Nacionalni ...*, str. 304–306, Jože Ciperle in Andrej Vovko (1988): Šolstvo na Slovenskem skozi stoletja 1 (do 1848) – katalog stalne razstave. Ljubljana: Slovenski šolski muzej, Tatjana Mrgole-Jukič (1998): V šolo grem, pa pika! – Izobraževanje deklet v prvi polovici 20. stoletja. V: Tatjana Mrgole-Jukič (ur.): *Izobraževanje in zaposlovanje žensk nekoč in danes I*. Ptuj: Zgodovinski arhiv, str. 101–132.

Učiteljice s svojimi otroki iz Višnje Gore leta 1937 (www.google.si)

Kljub raznim razpravam o pomanjkljivostih, napakah in ovirah »nove šole«, kot npr. neprimerni prostori in prenatrpanost oddelkov, nezadostna sredstva za nabavo učil in pripomočkov, neprimerni učni načrti in njihovo še bolj neprimerno in okorelo izvajanje, nenačrtna in od vseh političnih vplivov odvisna prosvetna politika, premočen centralizem prosvetne uprave ipd. pa je bila njena najpomembnejša novost spoznanje, da se mora poleg učitelja upoštevati tudi učence, kar pomeni, da se je začela zavedati, da je šola otrokova institucija in da je ustanovljena zaradi njega.⁷

Učitelji – moderni vzgojitelji in voditelji naroda

V slovenskem periodičnem tisku je bilo poudarjeno, da je uspeh šolstva močno odvisen od učiteljevih osebnih lastnosti, izmed katerih naj bi izstopali učiteljeva dobrohotnost, resnicoljubnost ter predvsem ljubezen do učencev in njegovega dela.⁸ Biti je moral dober psiholog, kar pomeni, da si je moral pridobiti

7 Razprave so tekle tudi o tem, kakšno naj bi bilo šolsko poslopje, da bi se otroci v njem dobro počutili. Rečeno je bilo, da je ena največjih napak to, da je grajeno tako tipično, da se že od daleč vidi, da je to šola; manjka ji domačnost. Tako otroci vstopajo v tuj svet, kar je za njih lahko zelo stresno. Poleg tega se šole gradijo poleg cerkev, ne glede na to, kako daleč morajo otroci potem »capljati« v šolo. Da bi vsaj malo omilili »stres«, bi naj bile vsaj učilnice opremljene z neko domačnostjo, v okolici pa naj bi bil šolski vrt. V: F. Kranjc (1926): Iz šolskega dela: Delovni pouk. Popotnik 47, str. 106–113.

8 R. Gobec (1929): Misli o delovni šoli. Popotnik, 51 (1–2), 1929, str. 26–28.

ljubezen otrok, spoznati njihovo osebnost – individualnost in nadarjenost, skrbeti za otrokov vsestranski razvoj ter biti otrokom prijatelj in svetovalec.⁹

Dalje je bilo poudarjeno, da mora biti učitelj pogumen, odločen, žilav, vztrajen, marljiv, odgovoren, strokoven, oseben, živahen, miren, gotov v svoj nastop in ne ozkosrčen ali malenkosten, predvsem pa dober vzgojitelj, znati pri otrocih vzbuditi zanimanje za pouk, jim vcepiti točnost, vztrajnost, voljo do učenja in dela nasploh ter z njimi ravnati kot z odraslimi.¹⁰

Po mnenju Rafaele Hrovat¹¹ je poleg modrosti, plemenitosti, dobrote in pravičnosti bila ena izmed najpomembnejših učiteljevih osebnih lastnosti nepristranskost do vseh učencev ne glede na različne telesne in umske sposobnosti ter socialno pripadnost. K prijetnemu vzdušju naj bi po mnenju avtorice prispeval tudi prijazen in ne osoren ter zadirčen odnos do učencev.¹²

Poleg že zgoraj omenjenih zahtev, ki so bile, ker so prevladovale ženske učiteljske moči in je učiteljevanje vedno bolj postajal feminiziran poklic, v glavnem pisane za ženske, so nekateri avtorji še posebej poudarili določene lastnosti, ki naj bi veljale izrecno in izključno samo za učiteljice.

Josip Dolgan¹³ je tako razdelil učiteljice na dva tipa:

- Individualistični tip: take učiteljice so nemirne in nezadovoljne, življenje jim je puščobno in prazno; vedno stremijo k nečemu višjemu. Svojih prizadevanj ne usmerjajo v druge.
- Socialni tip: te učiteljice se ne ubadajo preveč z osebnimi zadevami, ne mislijo nase, temveč na druge. So mirne in zadovoljne, imajo polno in urejeno življenje.

Sicer pa je bilo poudarjeno, da morajo biti učiteljice skromne, ponižne, preproste, mirne, potrpežljive in zanesljive, značajne, vestne, natančne, strokovne,

9 L. Pibovec (1928/29): Moderna šola in disciplina. Popotnik, 50, str. 9–11.

10 Stanko Gogala (1930): K polemiki o „novi“ in „stari“ šoli. Popotnik, 51 (9/10), str. 262–264. O tem glej tudi v D. Kveder (1919): O notranjem preustroju šole z ozirom na vzgajanje volje. Popotnik, 40, str. 183–191 in A. Rape (1920): Vzgoja v simfoniji življenja in vzgojni moment pri pouku itd. Popotnik, 41, str. 137–153.

11 Rafaela Hrovat (1934): Učiteljeva osebnost – solnce razreda. Slovenski učitelj, 35, str. 65–69.

12 V časopisu lahko zasledimo opise dejanskega stanja v razredu: veliko učiteljev se je želelo postavljati z uspehi svojih učencev, pri čemer so jih vsi učno nenadarjeni učenci pri tem močno ovirali. Mnogi učitelji za učence z učnimi težavami niso imeli niti najmanjšega posluha in ne samo, da se z njimi niso ukvarjali, da so jih zapostavljali, ampak so jih celo zaničevali in sramotili ali celo topli. Nasprotno pa so »dobre« učence hvalili in se jim v veliki meri posvečali. Posledica takega načina dela v razredu je bila slaba razredna klima. V razredu je vladala užaljenost, nevošljivost, zagrenjenost in celo zloba med manj nadarjenimi učenci ter domišljavost, ošabnost in predrznost na drugi strani. Enak odnos je imela večina učiteljev in učiteljic do učencev, ki so pripadali socialno šibkejšim družinam. Namesto da bi učitelj razumel, da so lačni, zanemarjeni, raztrgani otroci apatični za vse, kar ni bil kruh, jih je ta še dodatno poniževal in jim že tako slabo življenje še oteževal.

13 Josip Dolgan (1929/30): Osebnost učiteljice na kmetijskih gospodinjstkih šolah. Popotnik, 51, str. 224–229.

vedno dobre volje in z dobro razvitim čutom za opravljanje dolžnosti. Imeti so morale smisel in razumevanje za socialno, materialno in psihično dogajanje ter dobro razvit čut za stremenje k izboljšanju socialnih razmer. To pomeni, da je učiteljica morala dobro poznati najvažnejše svetovne socialne probleme in domače razmere. Pri tem je bilo potrebno poznavanje družbe, gospodarskih in drugih potreb ljudstva; še posebno je bilo potrebno dobro razumevanje bistva delovanja, življenja in pomena gospodinje, kakršna naj bi postalo kmečko dekle. Predvsem pa je morala biti zgled vsem svojim učencem.¹⁴ Poleg tega pa je Slovenski učitelj zapisal: „Učiteljica bodi idealna, značajna, socialno čuteča in verna. /.../ Ostanite idealne tudi v najhujših dneh svojega življenja, kajti če izgubite ideale, izgubite veselje do dela in kjer tega ni, ni uspehov, ni sreče. /.../ Veliko bo k vaši sreči pripomogla – vaša značajnost. /.../ Če hočemo postati značajni, moramo postati ljudje. /.../ Bodite tudi socialno čuteče! Nad vse sladka je zavest, da imate dobro, nesebično in usmiljeno srce. /.../ Vaša želja torej bodi osrečevati okolico in po njej tudi sebe. Bistvena podlaga vsaki dobri vzgoji je vera.“¹⁵

Delo učiteljev in učiteljic v »moderni« šoli

Učitelji in učiteljice so v prvi vrsti morali obvladati vse predmete, biti pri delu samostojni in iniciativni. Pred izobraževanjem je imela prednost vzgoja, in sicer vzgoja s poukom.

„Učiteljski poklic je vzgojiteljski. Vse njegovo prizadevanje gre za vzgojo mladih generacij, za vzgojo širokih plasti našega naroda in za vzgojo naroda kot celote.“¹⁶

Na splošno je prevladovalo mnenje, da je šola prostor, ki poleg doma in družine, okolice in drugih različnih priložnosti predvsem vzgaja, kjer si otrok nabira znanje, se nauči lepega vedenja in različnih praktičnih stvari za življenje, postane samostojen, produktiven ter razvije socialni čut.¹⁷ Glavna naloga učiteljev je torej bila „z vsemi sredstvi delovati na to, da bo dečko in dekle ob svojem času v stanu in tudi voljna, se udeleževati kulturnega življenja (na področju gospodarstva, politike, znanstva, umetnosti, verstva, npravstvenosti, socialnosti ...) in sicer po lastni pameti, to je, ravnajoč vsikdar tako, kakor bo v tedanjih oblikah življenja sam smatral za najbolj prav, in ne kar avtomatično po vodilih tega, kar danes njegovi obrazovatelji smatrajo za edino prav.“¹⁸

14 Ivanka Cegner (1931): Nekaj nasvetov mladi učiteljici ob njenem vstopu v življenje. Slovenski učitelj, 32, str. 111–112.

15 Prav tam.

16 Franjo Žgeč (1929/30): Smer in organizacija samoizobraževalnega dela za prihodnja leta. Popotnik, 51, str. 3.

17 Več o tem glej v Pavel Flere (1920): Osnova šolske reforme. Popotnik, 41, str. 185–188, Eliza Kukovčeva (1926/27): Nacionalna in državna vzgoja v osnovni šoli. Popotnik, 48, str. 7–9, str. 105–109 in Rape, Vzgoja ..., str. 137–153.

18 Karel Ozvald (1927/28): „Nova“ šola. Popotnik, 49, str. 149.

Poudarjeno je bilo, da naj učitelj svoje delo izvršuje kot socialno zaveden človek in ne kot birokrat. Pri svojem delu naj bi učitelj upošteval naslednja načela:

- Doživetja doma in na vasi naj se dopolnijo s sprehodi, obiski, izleti, dnevnimi novicami, kinom, zgodovinskimi povestmi, poizkusi in različnimi zbirkami.
- Namesto učnih predmetov naj se uvede t. i. kompleksni pouk.¹⁹ Učne oblike naj bi bile pogovor, vprašanja otrok in pripovedovanje.
- Zunanjo disciplino naj nadomesti notranja disciplina. Telesne kazni naj se popolnoma odpravijo, edina kazen naj bo izolacija otroka.
- Otrok naj uživa vse vrste umetnosti in v njih išče idejnost. Umetniško naj se otrok udeležuje v dramatiki, recitiranju, risanju, ročnih delih, petju in plesu.
- Branje, pisanje in računanje naj bi bilo prilagojeno razvojni stopnji otroka.
- Delo naj bi potekalo kolektivno in organizirano ter v sodelovanju s starši.

Prvikrat v zgodovini šolstva je Popotnik opozarjal učitelje, da ti nemalokrat napačno sodijo učence, češ da so brezbrizni lenuhi, pozneje pa se velikokrat izkaže, da so to v bistvu »učenci s posebnimi potrebami«: slabovidni, učenci s slabšim sluhom in/ali govorom, s slabšo pozornostjo in duševnimi sposobnostmi ter da ti učenci potrebujejo njihovim težavam prilagojen pouk.²⁰ Dr. Šavnik²¹ je opozarjal učitelje, da morajo biti pozorni na zdravstvene motnje in obolenja, ki se razvijajo zaradi neprimernih šolskih prostorov in nepravilnega poučevanja: glavobol, zaspanost, zehanje, nervoza (»božjast«), krvavenje iz nosa, začetek skrivljene hrbtenice,²² kratkovidnost, oslabeledosti možganov in živčevja.²³

Tako je bilo v prvi vrsti priporočeno, naj se učitelji otresejo vsega zastarelega in šablonskega. Po mnenju Franja Žgeč²⁴ bi morali biti usposobljeni za reševanje duševnih, kulturnih, političnih, socialnih in gospodarskih problemov naroda. To pomeni, da je potrebno dobro poznati otrokove značilnosti in njegove sposobnosti. Pouk naj bi bil naravnat tako, da otroci delajo samostojno in so pri tem ustvarjalni, da se učenci lahko vključujejo v debate, pri katerih imajo vedno možnost povedati svoje mnenje, in pa rahlo tekmovalen, saj tako učenci postanejo bolj samozavestni in samoiniciativni. Glavno sredstvo za vzdrževanje discipline po opisih Črnigoja²⁵ ni več bilo »kaznovati«, temveč »izogniti se, preprečiti«. Učitelji so si morali pri-

19 Kompleksni pouk: določeno temo se obdelava z vseh zornih kotov. To je primerljivo s projektnim delom.

20 D. Grm (1920): Vzroki pomanjkljivemu govoru ter določitev inteligence in sluha. Popotnik, 41, str. 188–200.

21 E. Šavnik (1924): Telesna vzgoja: O šolski higieni. Popotnik, 45, str. 187–193.

22 Zaradi mehkejših hrbtenic in šibkejših mišic naj bi krivo hrbtenico pogosteje imele deklice.

23 Šoli so poskusili podtakniti tudi začetek pljučnih boleznih in golšo, vendar za te trditve ni bilo dokazov.

24 Franjo Žgeč (1926): Iz šolske organizacije: K reformi učiteljske izobrazbe. Popotnik, 47, str. 55–67.

25 S. Črnigoj (1922): O disciplini in vzdrževanju v šoli neobhodnega reda. Slovenski učitelj, 23, str. 45.

zadevati, da so problem rešili na moderen način – poiskati vzgojne metode brez kazni – v nasprotju s staro šolo, ki je poznala le zapoved, prepoved in kazen. Vsake-mu „učitelju(-ici) je treba predvsem samopremagovanja, ne kazati otrokom nikdar jeze in ne rabiti šibe. Z lepo in strogo besedo dosežeš vse.“²⁶

„Namesto kazni – življenjska pomoč! Verujmo v moč otroka in pomagajmo mu, da bo dober. Učitelj, ki je tudi vzgojitelj, zna otroke z zaupanjem v samega sebe dvigniti do poštenega člana človeške družbe, kjer laž, tatvino, sovrašтво itd. smatramo za slabost, ki se z medsebojno pomočjo da premagati. Kaznovanje pa dokazuje vedno le priznavanje lastne nemoči in nepoznavanje uspešnejših vzgojnih možnosti!“²⁷

Vedno večji poudarek so, kot opisuje Eliza Kukovčeva,²⁸ pripisovali nazornemu pouku, kot je učenje preko igre, telovadbe, doživljajskih pogovorov, pravljic, basni in ostale literature, predmetov kot pripomočkov za npr. štetje, umetniških slik, barvnih slik, skic, še posebno pa uporabi vseh petih čutil. Na svoji pomembnosti je pridobival praktični pouk oziroma pouk v naravi, ki je od učiteljev zahteval dobro pripravljenost in strokovnost. Vedno večjo veljavo pa so pridobivali tudi predmeti, kot so risanje in slikanje, petje ter telesna vzgoja, ki pa je, zlasti za katoliške časopise, kot to navaja Vesna Leskošek,²⁹ bila še naprej sporna dejavnost. Kot glavni razlog proti so bile »neprimerne« vaje, ob katerih trpi čut za spodobnost in dostojnost. Ugotovitev je presenetljiva, saj je v tem času obstajalo več uspešnih ženskih telovadnih društev, po drugi strani pa so ugotovili, da je telovadba za deklice postala dejanska potreba, saj ženska potrebuje zdravo in močno telo za dve svoji največji nalogi: za nalogo matere in nalogo strežnice. Ugotovljeno je bilo, piše Vesna Leskošek³⁰ dalje, da cilj „ženske telovadbe je torej poleg splošnega vpliva na telesni razvoj tudi razviti telo, ki ne bo samo zdravo, temveč tudi krepko, gibčno, vztrajno in prijetno na pogled.“³¹

Do 11. leta naj bi bila vadba skupna za dečke in deklice, potem pa naj bi bila ločena. Deklice so imele pri izbiri vaj ogromno omejitev; v bistvu pa je bila telovadba za deklice precej enolična in dolgočasna. Glavni vzroki za delitev so bili po mnenju Ljudevita Pivka³² naslednji:

- Različna zgradba telesa: predvidevali so, da dečkov telovadba ne zadovoljuje, če vaje niso zahtevale ogromno moči in močnega napenjanja mišic. Prav tako so delitev opravičevali z nežnejšim ženskim mišičevjem.
- Različni osebni nazor: izločiti je bilo potrebno vse vaje, ki bi kakorkoli škodovala rahločutnosti nežno vzgojenih deklic in ki niso ustrezale strogim

26 Črnigoj, O disciplini ..., str. 45.

27 Ernest Vranc (1935/36): Utrinki z nadzorovanja. Popotnik, 57, str. 114.

28 Eliza Kukovčeva (1921): O nazornem uku. Popotnik, 42, str. 43–45.

29 Vesna Leskošek (2002): Zavrtna tradicija: Ženske in ženskost v slovenski zgodovini od 1890 do 1940. Ljubljana: Založba, 2002.

30 Prav tam, str. 66.

31 Prav tam.

32 Ljudevit Pivko (1920): Telesna vzgoja. Popotnik, 41, str. 176–179.

estetskim zahtevam: plezanje po lestvi, drogu, vzmiki, premeti, stoje, razni preskoki, vaje s kožo, čepenje in predkloni.

- Značajske razlike: menili so, da deklice nimajo toliko borbenega smisla in duha kot dečki.
- Različna oblačila: deklice so lahko nosile le obleke oziroma krila in nekaterih vaj že zaradi varnostnih razlogov niso smele delati.

Tako so takratni »strokovnjaki« ugotovili, da so najpomembnejša panoga dekliške telovadbe različne igre, tudi rajalne in plesne, ter ljudski plesi, ker te najbolj ustrezajo značaju deklic; z njimi so si krepile pogum in vztrajnost. Telovadbo deklic so lahko imele le učiteljice³³, ki pa je bila po mnenju Franja Čička³⁴ učiteljem in učiteljicam le nekakšen »postranski nebodigatreba in odvečen balast« in večinoma le v dnevnik napisana ura, ne da bi telovadili. Zato je avtor svetoval, naj se vsi učitelji vpišejo v bližnje sokolsko društvo, kjer bodo dobili potrebno literaturo in spoznali vaje, ki naj bi jih osvojili tudi otroci.³⁵

Dalje je med učiteljeve dolžnosti spadalo tudi zavedanje, da mora biti učenec in krajanom zgled z vedenjem in svojim načinom življenja ter da je potrebno živeti z narodom, med ljudmi, z njim misliti in čustvovati. Učitelji, ki ostanejo ljudem tujci, niso dobri učitelji, je menil Hreščak.³⁶ Avtor je bil prepričan, da učitelj „ni samo učitelj; biti mora predvsem ljudski vzgojitelj. To je pa mogoče le tedaj, če natančno pozna dušo naroda, če pozna razmere, v katerih ta narod živi, če si je na jasnem, kaj vse zahteva čas od naroda in kaj mu more nuditi šola. Ni dovolj sama šola, ni dovolj samo delo v šoli. Nujno je, da bodi učitelj najboljši poznavalec ljudstva.“³⁷

Za tako delo pa ni bilo dovolj le drugačno poučevanje in sodobnejši način pouka, temveč so morali učitelji nujno vzpostaviti pozitiven stik z ljudmi in iz tega črpati ideje in pobude za svoje delo. Poleg tega je dr. Gogala³⁸ zagovarjal tudi trditev, da mora biti učitelj voditelj cele okolice in to ostati tudi tedaj, ko so učenci že zapustili šolske klopi in vstopili v realno, poklicno življenje, v katerem so se srečevali z novimi situacijami, katere je bilo potrebno pravilno rešiti. Zato pa so ljudje nujno potrebovali nekoga, ki bi jim pokazal take »pravilne« rešitve.

33 Pivko, Telesna ..., str. 176–179.

34 Franjo Čiček (1930/1931): Sokolstvo in telovadba v delovni šoli. Popotnik, 52, str. 129–131.

35 Priporočal je, naj bi učitelji čim pogosteje, kjer je le mogoče, kombinirali telovadbo z ostalimi predmeti. Dalje je dr. Lapajne še napisal, da je gibanje, še posebno gibanje na prostem, nujno potrebno, saj se tako lahko prepreči razvoj marsikateri bolezni, kot npr.: tuberkuloze (zaradi nje je umrl vsak 5. Slovenec), rahitisa, obolenja živčevja in živčnih bolezni ter alkoholizma. Izmed športov je zelo priporočal planinarjenje, plezanje, plavanje in smučanje ter tudi atletiko kot alternativo. Za otroke je še posebno priporočal včlanjenje v skavtsko skupino v času počitnic. V: Ž. Lapajne (1931/32): O telesni vzgoji šolske dece. Popotnik, 53, str. 41–45.

36 A. Hreščak (1927/28): Organizacija učiteljske samoizobrazbe. Popotnik, 49, str. 46.

37 Prav tam.

38 Stanko Gogala (1930/31): Učiteljeva osebnost. Popotnik, 52, str. 161–166 in str. 193–199.

Nazadnje pa naj omenim, da so učitelji poleg vzgoje in poučevanja morali skrbeti še za šolsko poslopje in najnujnejša popravila,³⁹ redno zračiti učilnice, brisati prah in pomivati tla, paziti, da je bila učilnica primerno svetla in topla (zastori in urejena kurjava). Paziti so morali, da klopi niso bile preblizu peči, kar je bilo glede na to, da so bile učilnice mnogokrat občutno premajhne, praktično nemogoče. Skrbeti so morali za šolski vrt, ki naj bi vseboval sadovnjak ter zele- njavne in cvetlične gredice, in ga v času počitnic sami obdelovati.⁴⁰

Vsem tem novim smernicam pouka in poučevanja so bili v mestih precej naklonjeni, češ da starši svoje otroke zelo radi pošiljajo v šolo, na podeželju pa nad novimi idejami niso bili vsi navdušeni. Mnogi učitelji so se razburjali, da kmečki otroci večino časa preživijo na prostem, v naravi in da brez težav zdržijo dve do tri ure v šolski klopi, zlasti če imajo med urami kratek odmor. Bili so tudi precej negativno nastrojeni proti predmetom, kot so risanje, glasba, šport, praktični pouk, češ da so to predmeti, ki so lepi, vendar za kmečkega otroka nekoristni; še posebej pa so odklanjali menjavanja predmetov vsako uro in ročna dela.⁴¹ Neznani pisec pa je bil celo proti šoli in je napisal takole: „Trdim, da sta šola in učitelj nepotrebna, celo škodljiva! Ne tajim, da dober učitelj lahko pri otroku marsikaj doseže; a zato pokvari slab učitelj tisočkrat več. Za človeštvo bi bilo odrešenje, če bi izginila ta institucija, ki ga tlačí kakor mora. Dejstvo je, da skoro vsa deca šolo sovraži ...“⁴²

Poleg že omenjenega pa je bil velik problem tudi v številnih zagovornikih telesnega kaznovanja, saj so si le tako lahko pridobili popolno oblast nad učenci in bili ob tem na disciplino v razredu izredno ponosni. Učenci so se morali strogo ravnati po že vnaprej pripravljenih pravilih, sicer je nastopila kazen, ki je bila univerzalno sredstvo proti različnim prekrškom. Kazen je, kot je dalje napisal Matija Senkovič,⁴³ nastopila že za razne nepomembne malenkosti in tako postala mehaničen in priročen inštrument. Tako je Ernest Vranc,⁴⁴ sicer nadzornik, kar nekaj vrstic v Popotniku posvetil tej pereči in hkrati po njegovem mnenju pomembni temi. Ugotovil je, da je mnenje slovenskih šolnikov glede kaznovanja različno, na svojo veliko grozo pa je ugotovil, da veliko učiteljev brez palice ne more in da

39 Zaradi velikokrat nemogočih razmer kot npr. pomanjkanje sredstev in med drugim tudi to, da je bil učitelj brez stanovanja in je moral vsakodnevno po več km hoditi na delo iz sosednjih krajev, so bila šolska poslopja v klavrnem stanju.

40 V: Šolski vrtovi. Popotnik, 41, 1920: str. 132.

41 F. Samec (1926/27): Klic učitelja na enorazrednici. Popotnik, 48, str. 218–221.

Sicer pa je splošno prepričanje bilo, da so učiteljice ročnih del slabe oziroma nesposobne učiteljice. Učiteljice so v svoj bran povedale, da niso krive svoje (ne)sposobnosti, temveč je krivo pomanjkanje materiala in denarja, s katerim bi kupile potrebni material za izvajanje ročnih del. Šola denarja nima oziroma ga noče prispevati, same pa z mizernimi plačami, kakršne so imele, tudi ne morejo kar naprej kupovati pripomočkov in z njimi zalagati svojih učenk. V: Ženska ročna dela. Učiteljski tovariš, 62 (11), 1922: str. 3. O tem glej tudi v R. S. (1922): Ženska ročna dela in učiteljice. Učiteljski tovariš, 62 (16), str. 2.

42 So li šole potrebne. Popotnik, 51, 1929/30: str. 118.

43 Matija Senkovič (1930/31): Glavni cilji nove pedagogike in sredstva v njih dosego. Popotnik, 52, str. 1–8.

44 Ernest Vranc (1935/36): Utrinki z nadzorovanja. Popotnik, 57, str. 111–120.

so taki učitelji pravzaprav nič drugega kot »diktatorski oblastniki«. Učitelji bi se morali zavedati, da se zaradi telesnega kaznovanja učenci ne poboljšajo, temveč se šole in učitelja grozno bojijo in ga sovražijo še potem, ko so šole že zdavnaj končali.⁴⁵ Prav tako bi morali vedeti, piše Ernest Vranc,⁴⁶ da za slabe – vzgojne – navade niso učenci krivi sami, temveč so to navade, ki jih otroci vidijo v svetu odraslih, največkrat so to domači, in jih posledično posnemajo.

Nenazadnje pa naj navedem še očitek učiteljev, češ da so učitelji in ne sadjarji ali vinogradniki.⁴⁷

Ovire in težave poučevanja

Učitelji in učiteljice so pri poučevanju nemalokrat imeli kar nekaj težav. Najprej so jih ovirali togi urniki, predpisani učni načrti s točno predpisano preobširno učno snovjo, ki jo je moral učitelj obdelati v določenem razredu. Od doseženega cilja je bila namreč odvisna njegova šolska ocena.⁴⁸

„Mnogo je učiteljev, ki prihajajo dan na dan, morda leto za letom v šolo, da natrpajo svoje učence z nekaj znanjem, kot jim ga slučajno predpisuje učni načrt, in so uverjeni, da so povsem izvršili svojo nalogo, ako so kolikortoliko dosegli učni cilj. Na vzgojo človeka, na oblikovanje notranjega človeka v njih, na zgraditev njih značaja in volje malo ali nič ne mislijo. Zato so pa tudi otroci daleč, daleč od takega učitelja. Kot tujci so si, ki so se slučajno srečali na življenja cesti; tuji in neznani, morda celo nadležni drug drugemu /.../.“⁴⁹

Prav tako je bila velika ovira nenehen »boj« med starejšimi in mlajšimi učitelji. Starejša generacija je bila prepričana, da je v vzgojnem delu dosegla višek popolnosti, preko katerega razvoj ni več mogoč. Za mlajše učitelje so bili prepričani, da niso sposobni za resno in pametno delo v šoli in da bodo vzgojili rod, nesposoben nadaljevati delo očetov za napredek kulture. Sami so bili prepričani, da so dobro opravili svojo nalogo, če so otroke naučili brati, pravilno in lepo pisati, dobro računati in jim dali nekaj osnov iz družboslovja in naravoslovja. Po drugi strani pa so mlajše generacije učiteljstva menile, da starejši učitelji poučujejo na zastarel način, s trdo disciplino, in o novih vzgojnih ciljnih nimajo pojma.⁵⁰

Pouk je ovirala tudi »borba« med katoliškimi in nekatoliškimi učitelji, ki je bila še posebno izrazita v konzervativnem časopisju, kot so bili Učiteljski tovariš

45 Matija Heric (1921): O razpoložnosti pri vzgoji in pouku. Slovenski učitelj, 22, str. 140–142.

46 Vranc, Utrinki ..., str. 114.

47 Šolski ..., str. 132.

48 K. Doberšek (1929/30): Opazovanja v elementarnem razredu v prvih 5 tednih. Popotnik, 51, str. 180–184.

49 Hrovat, Učiteljeva ..., str. 65.

50 F. Haberman (1929/1930): Iveri – Ovire. Popotnik, 51, str. 11–12.

in Slovenski učitelj ter Domoljub.⁵¹ Katoliški učitelji so nekatoliškim očitali preveč moderne, svobodomiselnne vzgojne ter učne metode in prijeme, ki so bili po njihovem mnenju popolnoma zgrešeni. Predvsem pa jih je motilo dejstvo, da so se šola, šolsko delo in učitelji, sicer nekdanj tesno povezani s Cerkvijo in njenimi cilji, tako hitro odtujevali od idealov Cerkve in njenih načel ter predvsem niso nič več priznavali cerkvene oblasti. Bili so prepričani, da je odtujitev od Cerkve in njenih načel eden izmed razlogov za tako slabo stanje po državi.

Mnogo bolj kakor učiteljeve napake in zgoraj navedene težave pa so pouk ovirale zunanje šolske razmere, in sicer pogosto menjavanje učne osebe v istem razredu, slaba nadarjenost učencev in nenazadnje ter predvsem slaba vzgoja in s tem povezana lahkoživost, nenavdušenje in lenoba otrok. Tako je Gaspari⁵² napisal: „Koliko težkoč, koliko ovir dela učitelju pri njegovem pedagoškem delovanju baš nerazumno kmečko ljudstvo, to je vsak lahko uvidel, kdor je poučeval po eno- ali dvorazrednicah na kmetih. Edino odločilna oseba je predsednik krajn. šolsk. sveta, največkrat pristransko izbrana oseba, s plitvo izobrazbo, pa brez vsake pedagoške. /.../ Zastopnik je tak, ljudstvo samo z malimi izjemami še bolj kratkovidno, in tako ostane učitelj skoro popolnoma osamljen, brez vsakega sodelovanja ljudstva, brez pomoči doma.“⁵³

Najbolj je pouk oviral slab šolski obisk. Vzrok, da so ljudje svoje mlajše otroke pošiljali v šolo, je bil v tem, da jim ti niso bili v napoto pri delu,⁵⁴ in starejše, ker so bili prisiljeni.⁵⁵ Veliko staršev na podeželju je namreč po mnenju Žerjava⁵⁶ še vedno imelo šolo za nepotrebno zlo. Edino, kar je veljalo, je bilo memoriranje

51 V Domoljubu je zaslediti lepo število člankov, kot so npr. Preganjanje krščanskega učiteljstva. Domoljub, priloga Nove domoljubne podobe 38 (1–6), 1925: str. 2; Preganjanje učiteljev in profesorjev. Domoljub 38 (20), 1925: str. 182; Beseda k učiteljskim premestitvam. Domoljub, 1936: str. 49–50 itd., ki pišejo o t. i. »preganjanju katoliškega učiteljstva«, češ, da v prvi vrsti odpuščajo krščanske učitelje, če že dobijo zaposlitev, so to vedno najslabša delovna mesta in da jih z dobrih delovnih mest premeščajo v »zakotne hribovske vasi«. Ta neenakopravnost se je res dogajala, kar je potrdila tudi Domovina, sicer liberalni časopis, ki je na ogorčenje zagovornikov katoliškega učiteljstva in šole dejala, da je res večina učiteljev nekrščanskih, vendar naj se ne sekirajo, ker je za versko vzgojo v šolah poskrbljeno – imeli so verouk. V: Naše šole in klerikalci. Domovina 8 (28), 1925: str. 1.

52 T. Gaspari (1919): Rodbinski sestanki. Popotnik, 40 (3), str. 70.

53 Prav tam.

54 Kljub temu so tudi manjši otroci relativno veliko manjkali. Velikokrat so se izgovarjali na t. i. domače praznike, pod katere so spadali trgatve, koline, oranje ...

55 V nasprotnem primeru bi jih pošiljali v šolo le čez zimo, ko niso potrebovali dodatne pomoči pri delu. Sicer pa je bil leta 1919 v Avstriji izdan zakon o otroškem delu. Glavne določbe so bile, da je zaposlovanje dečkov in deklic pred 12. letom strogo prepovedano, pred 14. letom pa le, če to ne škoduje njihovemu zdravju, telesnemu ali duševnemu razvoju ter šolskim obveznostim. Že pri 10. letih so npr. lahko pomagali pri poljedelstvu in domačem gospodarstvu. Kdor je zaposlil otroka, je moral pridobiti poseben delavski listek, zaposleni so bili lahko le čez dan. Nikakor niso smeli delati ponoči, v gostinstvu in sodelovati pri javnih igrah in prireditvah. V: Zakon o otroškem delu. Popotnik, 40, 1919: str. 175–176.

56 A. Žerjav (1930/31): Delovni zvezki mojih učencev. Popotnik, 52, str. 15.

katekizma. Ti otroci so bili brez zvezkov in drugih potrebnih učil in vzporedno s tem tudi brez volje in veselja do šole in učenja: „Menda drugega dne sem ugotovil pri učencih različne šolske knjige, večinoma brez platnic in ovitkov, edino katekizem je še bil najbolj oskrbovan. Nad polovico učencev je bilo brez knjig, svinčnikov in peres, pa tudi šolskih zvezkov za vsakdanjo uporabo niso imeli. Šolskih zvezkov? Ne vem, če bi zaslužili to ime! Da, par učencev je imelo po dvoje, troje drobnih zvezkov, seveda tako razcefrane in umazane, da si bil lahko v nevarnosti radi infekcije potom njih, če si jih vzel v roko brez rokavic; drugi so imeli samo par sešitih listov, iztrganih bog ve od kod, tretji zopet je skrival pred seboj kos starih platnic, ki mu jih je odstopil sosed pred poukom itd.“⁵⁷

Kot zanimivost naj še navedem, da je učitelj, če je zbolel, moral napisati posebno prošnjo za »bolezenski dopust«, ki ji je moralo biti priloženo zdravniško spričevalo. Šolski svet se je potem posvetoval, ali je dopust res potreben, in v pritrdilnem odgovoru lahko bolnemu učitelju dovolil dopust do treh dni. V ta čas so se vštevale tudi nedelje, prazniki in pouka prosti dnevi. V celem šolskem letu je bil učitelj lahko bolan (oziroma je manjkal) le šest dni. O vseh takih dopustih pa je moral ravnatelj poročati šolskemu nadzorniku.⁵⁸

Avtonomija učiteljev

Kljub govorom in poudarjanjem, da učitelj pri svojem delu potrebuje svobodo, če hoče biti uspešen, kaj veliko avtonomije ni imel. Po mnenju Marije Dolenčeve⁵⁹ je bila službena „organizacija učiteljev in učiteljic na šoli tako sistemizirana kot prisilno delo po tovarnah, kjer vodijo ravnateljji delo, delavci ga izvršujejo, pazniki pa po ukazu in navodilih vodstva nadzirajo delavce, jih priganjajo k delu in jih kaznujejo, če se kaj pregrešijo. Podobno je tudi učiteljevo delo. Učitelji in učiteljice dobivajo ukaze in navodila od najvišje oblasti; nadzorniki in upravitelji, tako imenovani starešine, pa nadzirajo njihovo delovanje v imenu avtoritete in predpisov.“⁶⁰

V prvi vrsti je učitelje nadzoroval šolski upravitelj, ki je imel kar nekaj zadolžitvev. Njegova glavna naloga je bila paziti na to, da šola izpolnjuje vzgojne in učne naloge. Skrbeti je moral za dobro vzdušje med vsemi člani učiteljskega zbora, za higiensko stanje šolskih prostorov, da ima šola ustrezna učila, knjige in druge pripomočke.⁶¹

Namesto da bi bili šolski upravitelji zgledne osebnosti, učiteljem svetovalci, pomočniki in idejni pedagoški vodje, so bili, kot opisuje Marija Dolenčeva,⁶²

57 Prav tam.

58 Franc Fink (1920): Zbirka važnejših novih naredb in odredb za ljudske in meščanske šole ter učiteljišča v Sloveniji. Ljubljana: Slovenska Šolska Matica.

59 Marija Dolenčeva (1929/30): Samouprava učiteljstva na šoli. Popotnik, 51, str. 16.

60 Prav tam.

61 Ivan Hribski (1927/28): Šolski upravitelj. Popotnik, 49, str. 108.

62 Dolenčeva, Samouprava ..., str. 16–18 in str. 83–85.

velikokrat nepravilni, še posebno do učiteljic, ki so mnogokrat zaradi zlobe in ljubosumnosti upraviteljeve žene po krivem trpele. Bile so žrtve oblastizeljne, nasilne in ošabne žene.⁶³ Prav tako so zelo radi diktirali in opravljali policijsko službo nad sodelavci. Prositi jih je bilo potrebno za vsako kredo in druge pripomočke. Če se je upravitelju zamerila učiteljica, jo je hodil k pouku nadzirat, pa ne zato, ker bi hotel izboljšati pouk, ker po končani hospitaciji ni vedel povedati nič koristnega, temveč zato, ker je hotel uveljaviti svojo moč in oblast. Niti ni smela poučevati drugače, kot je upravitelj mislil, da je prav. Poleg tega so za učiteljice zelo radi prelagali pisanje referatov in drugih upraviteljskih del.

Najbolj so »neavtonomijo« občutile poročene učiteljice ali učiteljice, ki so se želele poročiti.

V obdobju med obema vojnama so namreč po navedbah Pavle Hočevar⁶⁴ žene, ki so se udejevalle v poklicu, bile boj z moškimi in nekaterimi »konzervativno« mislečimi ženami. Boj je bil še posebno naperjen proti poročenim učiteljicam.⁶⁵ Število „poročenih učiteljic narašča vedno bolj, istotako pa tudi število brezposelnega učiteljstva. To dejstvo je dalo posameznikom in oblastem povod, da so začeli razmišljati, kako odjedajo poročene učiteljice kruh svojim tovarišem, je li prav ali ne, da se učiteljica poroči in s kom se sme poročiti.“⁶⁶

Do neke mere je bilo, kot to dalje trdi avtorica, celo razumljivo, da so skušali problem brezposelnosti osvetliti tudi s tega vidika, to je s t. i. »dvojnega zaslužkarstva«, in iskati rešitve v tej smeri, popolnoma nerazumljivo pa je bilo tako ukrepanje, kot je uvedba celibata, katerega namen je v bistvu bil odvrniti ženske od učiteljevanja.

Zaradi strahu pred izgubo službe si učiteljice npr. niso upale družiti se z drugimi ljudmi – ne z ženskami, še manj z moškimi, biti sproščene in svobodne. Najpogosteje so bile izolirane in osamljene ter posledično zelo nesrečne, piše še Pavla Hočevar,⁶⁷ Ahčin⁶⁸ pa meni takole: „Ali oni, ki s tako naslado govore o ‚starih devicah‘, res mislijo, da so to bitja kakor kamen in les, ki le molči in nič ne čuti? Ali res nočejo vedeti, da tudi one čutijo, kakor vsak človek; da tudi one že po svoji naravi hlepe po življenju in ljubezni. Tudi njihovo naročje je ustvarjeno za pestovanje in njihovo srce hoče ljubiti in biti ljubljeno. Nekaj heroičnega je premagovati dan za dnem samega sebe, zatreti svoja čustva in svojo ženskost, zapreti roke, ki bi rade božale in objemale, stisniti ustne, ki bi hotele govoriti,

63 Že omenjena avtorica navaja, da so bile žene šolskih upraviteljev velikokrat preproste po načinu obnašanja in oblačenja in ne tako omikane kot učiteljice. Zaradi občutka manjvrednosti so potem iskale napake na učiteljicah in »šuntale« može in krajane proti njim.

64 Pavla Hočevar (1928): Učiteljice in enakopravnost. *Ženski svet*, 6, str. 213.

65 Padel je celo očitek, da celibat zagovarjajo samo krščanske – pobožne – ženske oziroma tiste ženske, ki se za to imajo, in da so v bistvu krščanske žene velike hinavke, saj »navzven zagovarjajo celibat, navznoter pa hrepenijo po zakonu«. V: J. Demšar (1920): *Pismo mladi učiteljici*. Slovenski učitelj, 21, str. 45–46.

66 Hočevar, *Učiteljice ...*, str. 213.

67 Prav tam.

68 J. Ahčin (1930): *Dekle in celibat*. *Vigred*, 8, str. 272.

kar je v srcu. In potem iti sama skozi življenje in gledati tiste, ki so v dveh, gledati ljubke otroke, ki jih ona ne bode nikdar poznala. In to obžalujejo mnoge še bolj, kot da nimajo življenjskega druga, kajti žena je v bistvu še bolj mati kot žena.⁶⁹

O teh pogojih službovanja se je seveda veliko govorilo in razpravljalo. Temo o celibatu⁷⁰ so pravzaprav odprle kar učiteljice same, za katere je bil celibat predpisan. Še posebno ostro je proti njemu nastopila Angela Vode, predsednica »Ženskega pokreta«: „Zahtevati celibat od žene, ki jo materijalna ali duševna potreba sili v poklicno delo, je absurdno in protinaravno. Od moškega se nikdar ne zahteva, da se vsled poklica ali dela odreče ljubezni in zakonu, dočim se na ženo stavi ta zahteva kot sama po sebi umevna. Kar se smatra naravno za moža, mora družba brezpogojno priznati tudi ženi: vsak človek ima pravico za poklic in zakon. Poklic ne sme ovirati zakona, zakon ne poklica.“⁷¹

Celibat so »pravičniki«, kot navaja Vesna Leskošek,⁷² opravičevali s tem, da morajo vse osebne potrebe učiteljice podrediti idealom učiteljevanja. Učiteljske dolžnosti nimajo v sebi nič zemeljskega, temveč le nadnaravno in angelsko. Vendar pa so učiteljice na to odgovorile, da od njih lahko zahtevajo izpolnjevanje poklicnih dolžnosti, ne morejo pa od njih zahtevati, da se odpovejo svoji osebni sreči in individualnim željam. To je pravica vsakega človeka in temeljna pravica je tudi ljubezen med možem in ženo. Dalje so poudarile, da morajo biti učitelji predvsem nepristranski in do vseh pravični in prav nič vzvišeni. Noseče ženske vidijo otroci vsak dan doma ali na cesti, s tem se ugled poklica ne more zmanjšati. Poleg tega nosečnost ni nekaj nečistega in blatnega, kar bi otroke kvarilo. Izkušnja lastne družine bi učiteljici pomagala pri učiteljevanju. Ženam so očitali še zlasti porodniški dopust, čeprav le dva meseca za vsakega otroka. Problem naj bi bil torej tudi v tem, kako urediti učiteljevanje v času, ko mora po porodu učiteljica ostati z otrokom. Vendar naj ne bi bilo nič drugače kot pri vsaki bolezni z dopustom, ker tako ali tako dopustov ne bo preveč, saj se ne bo vsaka poročila in ne bo vsaka imela otroka. Tudi pravici do dojenja bi bilo mogoče zadostiti. Za oskrbovanje otrok ni ovir, ker obstajajo dojilje in pestunje. Prav tako bo lahko sodelovala pri vzgoji svojih otrok, saj tudi ženske, ki so doma, niso ves čas s svojimi otroki.

Dalje so po pisanju Pavle Hočevar⁷³ bili tisti, ki so zagovarjali celibat, prepričani, da družinsko življenje ženo zelo obremenjuje in če se hoče res posvetiti domačim, družinskim obveznostim, mora zanemariti šolsko delo ali pa obratno, če se žena preveč posveča šolskim zadevam, trpijo domače obveznosti.

Kljub raznim argumentom in trditvam, zakaj je celibat nepotreben, je bilo dejstvo, da so učiteljice izgubile službo, če so se poročile. Vendar pa so znani pri-

69 Prav tam.

70 Celibat učiteljic je bil popolnoma odpravljen z naredbo deželne vlade 5. maja 1919 (Ur. l. 8. maja 1919, št. 89), vendar pa ta naredba enostavno ni bila upoštevana oziroma je iz te naredbe pozneje nastalo še cel kup drugih naredb, ki so prvotno naredbo o odpravi celibata pravzaprav negirale.

71 Angela Vode (1930): O celibatu učiteljic in uradnic. Ženski svet, 8, str. 53.

72 Leskošek, Zavrnjena ..., str. 99–101.

73 Hočevar, Učiteljice ..., str. 213–215.

meri, da so ženske učiteljemale kljub poroki in materinstvu. S poroko so učiteljice izgubile vse pravice, tudi pravico do pokojnine. Taki ukrepi so bili krivični tudi do moških, ki so morali v vsakem primeru preživljati žensko. Tako so se morale učiteljice odločati med ljubeznijo in negotovim položajem. Vsaka učiteljica bi morala imeti pravico, da se sama odloči, ali bo zaradi družine pustila službo ali ne. Kako „se more učiteljici vsiliti le dvojna pot: ali ostani sama ali se poroči bogato; ne glej na ljubezen, na duševno soglasje, nego imej pred očmi le denar, kajti tebi so odprta vrata le v razumski zakon! /.../ Nastane tudi vprašanje: zakaj sme ostati v službi samo žena, ki je poročena z učiteljem? /.../ Zakaj naj ima učitelj drugačno pravo kot učiteljica, posebno kar se tiče poroke? Nad njegovo ženitvijo se nihče ne izpodtika: lahko se poroči stanu primerno ali ne, lahko bogato ali siromašno, po srcu ali po preračunanju. Učiteljica pa naj ima le en izhod: ali se poroči z učiteljem ali ostani sama! Ako si pa tvoje srce izvoli neučitelja, pa se odpovej učiteljski službi, tudi če boš morala stradati ali pa prispevati k vzdrževanju družine z lastnim zaslužkom, z delom, za katerega se nisi učila.“⁷⁴

Celo leta 1930 najdemo podobne argumente za celibat, piše Angela Vode.⁷⁵ Še vedno je v javnosti, med katerimi je bilo tudi ogromno žensk, prevladovalo mnenje, da je noseča učiteljica pohujšanje za otroke; poročena žena ne spada v službo, njeno delo je doma. Dvema gospodarjema ni mogoče služiti, kjer je žena v službi, trpi dom ali služba. Res je, piše Angela Vode, „da je marsikaka žena površna v službi in doma. Toda vzrok je navadno v njeni bitnosti, v njenem temperamentu in sigurno bi bila ravno taka, če bi opravljala samo poklic gospodinje. Vemo, da je mnogo gospodinj, ki imajo doma vzoren red in so kljub temu tudi dobre in vestne uradnice /.../. Nasprotno pa najdemo često ženo, ki je samo gospodinja, pa ima kljub temu zanemarjen dom in slabo vzgojene otroke.“⁷⁶

Leta 1938 je bil uzakonjen delni celibat učiteljic – učiteljica se lahko poroči, vendar le z učiteljem – ki je bil prav tako obremenjujoč, vendar so ga zagovarjale tudi nekatere učiteljice, ker so bile primorane nadomeščati bolne učiteljice ali tiste na porodniški. Pri reševanju tega vprašanja so se pokazale med učiteljicami velike razlike. Nekatere so predlagale, naj ženska pusti službo, če ima moški več plače, vendar so druge učiteljice temu nasprotovale. Dejale so, da poklic ni le izhod v sili, temveč notranja potreba.⁷⁷ Delni celibat so, kot je že bilo omenjeno, jasno podpirali tudi številni moški, med njimi tudi učitelji sami. Tako je zaradi konstantnega pregovarjanja okoli celibata dr. Ahčin⁷⁸ v ženskem listu Vigred napisala, da življenje v celibatu nima tako negativnega prizvoka, kot se to sliši. Pravi, da je v življenju veliko pozornosti potrebno nameniti dekliski vzgoji, ki mora biti tako naravnana, da bodo mladenke zrasle v pošteno zakonske žene, dobre gospodinje in skrbne matere. Vendar pa se ne sme zanemariti tistih deklet,

74 Prav tam.

75 Vode, O celibatu ..., str. 50–53.

76 Prav tam.

77 Leskošek, Zavrnjena ..., str. 102–104.

78 Ahčin, Dekle ..., str. 270–276.

ki jim zakon in materinstvo nista dana, bodisi zaradi vojnih posledic, ko so ženske ostale brez svojih mož, bodisi po sili razmer ali pa po svobodnem premisleku ostanejo neporočene.⁷⁹ Dekle, ki je svobodno ali prisiljeno stopilo na to pot, jo mora potem – če želi ostati poštena – hoditi celo življenje, ne da bi poznala zakonsko ljubezen, materinstvo in toplino lastnega družinskega življenja. Vendar pa je na to potrebno gledati s pozitivne plati: neporočeno dekle je svobodnejše kot poročena ženska – je gospodarica svojega telesa in časa, ni pod vodstvom moža, svobodno razpolaga s svojim imetjem in s svojo plačo in ni ji potrebno skrbeti za otroke. Biti »celibaterka« je pomenilo, da si mora ta sama poiskati zaposlitev in poskrbeti zase, saj nima moža, ki bi s svojim delom vsaj delno pokrila njene potrebe, in sicer največkrat v boju z moškim, kateremu kot cenejša delovna sila postaja hud tekmeč. Bistveni sestavini celibata sta torej bili osamljenost in odpoved: „Osamelost telesa, srca, ognjišča, vsega življenja. Odpoved ljubezni, ženinu, otrokom, družini. Vse to mora oplašiti marsikatero dekliško srce. A ker si mnoge tudi v tem stanu ali morda baš radi tega vendarle zgrade krasen značaj in razumejo živeti bogato in plodno življenje – pride vse na to, v čem je zdravilni lek, ki obvaruje samsko žensko srce, da se ne zruši.“⁸⁰

Dalje J. Ahčin⁸¹ deli »celibaterke« na tiste, ki so se premišljeno odločile za tak stan, in na tiste, ki jih je k temu prisililo življenje. Slednje so številčneje in mnogo slabše pripravljene na nepričakovan boj z življenjem. Te so svojo mladost presanjale v lepih sanjah in pričakovanih bodočega ženina, ki pa ga zaradi različnih vzrokov (kot npr. pomanjkanje dote) ni bilo. Omenjena avtorica svojo razpravo zaključuje s trditvami, da je »samica« lahko v veliko korist javnosti, saj svobodno razpolaga s svojim časom, s svojimi močmi, duhom in srcem, ki ni vezano na ozek krog ljudi. Ta »samica« je utrjena v boju z življenjem – ona, ki je sama mnogo pretrpela, bo imela usmiljeno srce za vse ljudi. Nenazadnje pa pravi, da so najbolj srečne tiste »samice«, ki »napolnijo svojo praznoto srca« z Bogom.

Kljub bolj ali manj (ne)uspešnim prepričevanjem in trditvam doktorice, zakaj celibat ni tako huda reč, je bilo splošno mnenje večine učiteljic in tudi drugih žensk – delavk, da je celibat le še ena do skrajnosti neprimerna in predvsem nehumana zadeva, s katero so moški hoteli nadvladati ženske. Razprava o ukinitvi celibata se kar nekaj časa ni premaknila z mrtve točke. Tako so borke proti celibatu pozivale ženske, ki so celibat zagovarjale, naj se jim pridružijo v boju, saj je jasno, da se toliko časa, kolikor bo celibat imel zagovornice, ne bo nič spremenilo. Naj se zavedajo, kot piše Ženski svet,⁸² da zagovarjati celibat pravzaprav pomeni potrditi očitok, da so se odločile za študij samo zato, da bi našle začasno »streho nad glavo« v poklicu, dokler jih ne bi rešil »princ na belem konju«, ki bi jih poročil in zanje skrbel do konca življenja. S tem bi priznale, da svoje delo opravljajo

79 Dr. Ahčin neporočene ženske poimenuje tudi celibaterke in samice.

80 Ahčin, Dekle ..., str. 272.

81 Prav tam.

82 Nezaslišana ..., str. 14-15.

samo polovičarsko, saj v resnici komaj čakajo, da se ga s poroko rešijo. Naj dobro premislijo, kaj govorijo, saj lahko močno škodijo kolegicam.

Položaj slovenskih učiteljic

Položaj slovenskih učiteljic je bil po opisih v različnem časopisju pravzaprav nadvse težak, včasih celo brezupen. Poleg že omenjenega celibata je bilo preblemov več, in sicer:

1. Velika brezposelnost med slovenskimi učitelji in predvsem učiteljicam: po navedbah Angele Vode⁸³ jih je bilo leta 1933 brez dela okoli 1000, kar pomeni, da je bilo njihovo socialno stanje v povprečju zelo slabo. Nekateri so čakali tudi po pet let, da so dobili delovno mesto. Po drugi strani pa so zaposleni učitelji (kljub normativu 30) morali poučevati tudi po 100 otrok istočasno, in to v razredu, ki je zadostoval za 40 učencev. Še večji absurd pa je bilo dejstvo, da je bilo zaradi pomanjkanja učnega osebja zaprtih več kot 200 razredov; določene šole zaradi tega sploh niso imele pouka ali pa je ena učiteljska moč vzdrževala pouk na vsej šoli.⁸⁴

2. Pomanjkanje (zadovoljnih) delovnih moči na podeželju: mlade učiteljice so bile, če so morale službovati na podeželju, ali še huje, v kakšnih odročnih gorskih vasicah, z redkimi izjemami nesrečne ali vsaj nezadovoljne z dolgotrajnim življenjem »na kmetih«, daleč stran od mesta, domačih in prijateljev. Edina uteha jim je bilo sobotno popoldne, ko so jo ubrale čez hribe in doline, da so vsaj en dan v tednu preživele v družbi svojih znancev. Še večji problem, povezan s službovanjem na »dolgotrajnih kmetih«, je bilo po opisih Slovenskega učitelja samo bivanje učiteljev. Največkrat so ti bivali v zatohlih in vlažnih sobicah vaških gostiln oziroma beznic. Velikokrat se je zgodilo, da je gostilničar učiteljici dal sobo v najem samo zato, ker si je posledično obetal velik obisk gostov. Zaradi nezadovoljstva učiteljice je med njo in vaščani kaj hitro lahko nastal globok prepad: „Kakšna groza jo pretresa, ko stopa po slabi, blatni vaški poti, ko sreča trop nerodnih krav! Tam se pode umazani otroci, morda niti ne pozdravijo, v šolo prinašajo smrad po hlevu. Kamorkoli pogleda, vidi le kupe gnoja, ki razširjajo smrad po vasi, vidi le neprijazne ljudi, ki ogledujejo novo učiteljico dokaj nezaupljivo. /.../ Začne poučevati deco; to vsako začetnico zanima in veseli, ker mora uvelja-

83 Angela Vode (1933): Ženske odjedajo moškimi kruh ... Ženski svet, 11, str. 16–18.

84 Naše šolstvo in brezposelni učiteljski in profsorski kandidati, 1938.

Med 1. sv. vojno in tudi že pred njo so velikokrat »pouk reševale« t. i. učiteljice volonterke ali prostovoljke, ki so bile kljub temu, da so bile zastoj delovna sila, saj so delale brezplačno, vesele, da so vsaj na tak način lahko opravile predpisano prakso, ki je bila pogoj za opravljanje izpita o učni usposobljenosti. Učiteljicam prostovoljkam je bilo sicer obljubljen, da bodo prej ali slej dobile stalno – plačano – delovno mesto, vendar se v resnici to ni velikokrat zgodilo, piše Učiteljski tovariš. V: Volonterke – redivive, Učiteljski tovariš, 64 (4), 1924, str. 1.

Zanimiv je tudi razpis učiteljskih služb v Sloveniji po šolskih okrajih »ljubljske in mariborske oblasti«, ki ga je objavil Učiteljski tovariš. Razpisanih mest je kar veliko, vendar pa: za učiteljice vedno le učno mesto, medtem ko je mesto učitelja-upravnika brez izjeme rezervirano za moškega kolega. V: Razpis učiteljskih služb v Sloveniji. Učiteljski tovariš, 64 (20), 1924, str. 4–5.

viti svoje pridobljeno znanje in svojo osebnost. Ob 13. ali vsaj ob 16. uri konča s poukom. Sedaj nastopijo tiste ure, ki so uničile v nešteto mladih učiteljicah vsako veselje do službovanja na kmetih. Duševno je utrujena, za izprehod so jeseni in pozimi večinoma preslaba pota, družbe nobene. O čem bi se mogla pogovarjati z gospodinjami in dekleti? Saj nič ne vedo o življenju po mestih, o lepi knjigi in teatru, o športu itd.“⁸⁵

Tako so se mlade učiteljice – izrazito v letih po 1. sv. vojni – podeželskih služb izogibale in so bile raje brezposelne – tudi po več let, dokler se ni spraznilo mesto učitelja v kraju, kjer so želele službovati. To pomeni, da včasih na podeželju tudi več mesecev ni bilo pouka, ker tam ni bilo učiteljev oziroma učiteljic.⁸⁶

3. Nenehen boj med mladimi in starimi učiteljicami, povezan z brezposelnostjo in delovnim mestom oz. krajem službovanja: nekaj krivde za tako stanje gre starejšim učiteljicam, ki so že zdavnaj imele možnost upokojitve, vendar tega nikakor niso hotele. Kot glavni razlog so navajale, da so vse svoje življenje posvetile šoli in otrokom, da so vse svoje upe, cilje in nasploh svoje življenje usmerile v poklic. Če bi se upokojile, bi bilo njihovo življenje prazno, brez vsakega smisla. Tega mlajše učiteljice – brezposelne, ki so na delo čakale po več let – nikakor niso razumele. Niso razumele, kako učiteljice, godne za pokoj, ne premorejo toliko socialnega čuta, da bi se zavedale, da zaradi njihove sebičnosti trpi toliko in toliko mladih učnih moči, ki hirajo in živijo v bedi ter v pomanjkanju.⁸⁷

Po drugi strani pa so na podeželju proti svoji volji praviloma ostajale starejše učiteljice, ki so tam že bile nameščene kar nekaj let in jih niso hoteli premestiti, ker so vedeli, da novih učnih moči ne bodo dobili – vsaj ne takoj. Te so že leta 1920, kot to dalje piše Učiteljski tovariš,⁸⁸ predlagale, naj se uvede sistem, pravilo, stari v mesta, mladi na podeželje, po katerem mora vsaka učiteljica začetnica nujno za nekaj let v službo na podeželje. S takim načinom bi »ubili tri muhe na en mah«: učnih moči na podeželju ne bi primanjkovalo in šolski pouk bi bil reden, učiteljica začetnica bi se zavedala, kako težko delo oziroma poučevanje je na podeželju in kako težko prislužen je denar, ki ga dobi za opravljeno delo, in tretjič bi bil ta sistem enak za vse – mladi na podeželje, starejši v mesta.

Sicer pa je težaven položaj učiteljstva nadvse posrečeno opisala Angela Grčar:⁸⁹ „Kogar bogovi sovražijo, tega naredijo za učitelja – tako so govorili stari modrijani. Ne vem, kaj je bilo vzrok, da so to trdili, vendar je gotovo, da bi ti modrijani, ko bi živeli v današnjih časih, isto in morda še krepkeje poudarjali. /.../ Dandanes je učitelj res uboga para /.../. Učitelji smo res pravi siromaki! Preveč smo učeni, pa veliko premalo obenem.“⁹⁰

85 M. Pleško (1927/28): O nujnosti izobrazbe učiteljic v kmetijsko-gospodarskem oziru. Popotnik, 49, str. 25.

86 Kje so suplentke. Učiteljski tovariš, 60 (24), 1920, str. 3.

87 P. V. (1929): Nekaj misli o novem šolskem zakonu in starejših učiteljicah. Ženski svet, 7, str. 311.

88 Kje so ..., str. 3.

89 Angela Grčar (1926): Kako postane učitelj zadovoljen in srečen. Slovenski učitelj, 27, str. 1–6.

90 Prav tam.

Kljub različnim težavam so učitelji (na začetku) prihajali na delo z velikim idealizmom. Učitelji so se najprej posvetili oblikovanju enotne organizacije jugoslovanskega učiteljstva. Kljub prizadevnosti učiteljic pa društva pravzaprav niso zastopala njihovih interesov, zato so se odločile, da se bodo oprle na lastne moči. Tako so že davnega leta 1898 ustanovile Društvo slovenskih učiteljic. Osnovne naloge društva so bile zastopati koristi slovenskih učiteljic in braniti njihove pravice.⁹¹

Mnogi učitelji so se nad samostojno organizacijo učiteljic močno zgražali, vendar se je nešteto izkazalo, kakor piše Angela Vode,⁹² kako potrebno je bilo društvo, čeprav je doseglo le izenačenje plač učiteljic s plačami učiteljev, boljša mesta pa so bila še naprej vseskozi prihranjena moškimi, ki so jih zasedali zlasti po strankarsko-politični liniji, na mešanih šolah je moral biti upravitelj moški. Celibat je bil kljub boju proti njemu odpravljen šele po letu 1918 in od leta 1921 so bile vse učiteljice upravičene do porodniškega dopusta, ki je trajal osem tednov. Z ureditvijo plač leta 1920 je bila učiteljicam priznana enakopravnost z moškimi, zato so gledale na svoj položaj v prihodnosti z velikim upanjem, toda vpliv političnih strank se je večal in to je učiteljstvo občutilo na lastni koži. Po izredno pogostih volitvah se je menjala oblast vodilnih strank v državi in vsaka stranka, ki je zamenjala prejšnjo, je hotela vpreči v svoj politični voz učitelje in zahtevala od njih, da »se obračajo po vetru hitreje«, kot se spodobi za poštenega človeka.

Zaradi nestalnosti in nenehnega poniževanja so se učitelji odločili, da se bodo otrsli pritiska političnih strank. Leta 1926 je izšla deklaracija, v kateri je bila podana zgodovina učiteljskih bojev pod pritiskom političnih strank in predlogi, kako naj se učiteljstvo osamosvoji. Deklaracija je nakazovala tudi smernice za nadaljnje delo v organizaciji, šoli in med ljudmi. Največ zaslug pri tem je imel Rudolf Mencin. Seveda je bilo med učiteljstvom veliko takšnih, ki so se oprijemali svoje politične stranke, zato je bilo potrebno precej sistematične propagande. To so pretežno izvedle učiteljice, in to tako, da so hodile od osebe do osebe. Ta odločitev je bila za učiteljstvo velikanskega pomena v moralnem pogledu, za utrditev učiteljeve samozavesti ter za pridobitev ugleda pred oblastjo in tudi med ljudmi.

6. 1. 1929 pa so bile dotedanje ustavne pravice jugoslovanskih državljanov in posameznih narodov ukinjene. Delo v učiteljski organizaciji je bilo čedalje težje; med drugim je bilo čutiti pritisk po ukinitvi Društva učiteljic.⁹³ Ko je začel teror nekoliko popuščati, je napredno učiteljstvo iskalo nove poti za delo z ljudmi. Odbor za izvenšolsko delo je leta 1932 v okviru učiteljskega združenja

91 Tatjana Hojan (1970): *Žensko šolstvo in delovanje učiteljic na Slovenskem*. Ljubljana: Katalog Slovenskega šolskega muzeja.

92 Angela Vode (1998): *Spol in upor*. Ljubljana: Krtina, str. 258–259.

93 Društvo učiteljic je imelo krizo tudi zaradi žensk, ki se z načeli društva niso strinjale, in stremljenja društva k popolni enakopravnosti z moškimi kolegi niso podprle. Tako M. Umbergerjeva poziva vse učiteljice, naj se nikakor ne sprijaznijo z vlogo »noja, slepo in gluho se zanašajoč, kaj ji pokloni usoda oziroma njeni moški kolegi«. Predvsem pa se morajo otrestiti vseh izgovorov, ki temeljijo na tradicionalnih predsodkih. V. M. Umbergerjeva (1930): *Po 30 letih Društva učiteljic v Ljubljani*. *Ženski svet* 8, str. 119–121.

sprejel naslednje sklepe: izhodišče vsega izvenšolskega dela bodi gospodarsko področje, delo mora biti sistematično. Izhajati je potrebno iz glavnega gospodarskega problema domačega kraja in okoliša. Na teh temeljih je v okviru učiteljske organizacije nastal »Klub prijateljev vaše kulture«, v katerega so se množično vključevale učiteljice. V imenu odseka je konkretna navodila za delo med ženskami na podeželju podala Angela Vode v predavanju Naloga učiteljice na vasi.⁹⁴ Leta 1923 so bili organizirani pedagoški odseki pri okrajnih društvih in razne druge organizacije, leta 1927 pa društvena zborovanja s samoizobraževalnimi tečaji.

Viri in literatura

Literatura:

- Ahčin, J.: Dekle in celibat, *Vigred*, 8, 1930.
Beseda k učiteljskim premestitvam, *Domoljub*, 1936.
Iz popotne torbe, *Popotnik*, 48, 1926/27.
Kje so suplentke, *Učiteljski tovariš*, 60, 1920, 24.
„Moderna“ šola, *Popotnik*, 51, 1929/30.
Naše šole in klerikalci, *Domovina* 8, 1925, 28.
Naše šolstvo in brezposelni učiteljski in profesorski kandidati, Ljubljana: Učiteljska tiskarna, 1938.
Nezaslišana krivica, *Ženski svet*, 17, 1939.
Preganjanje krščanskega učiteljstva, *Domoljub*, priloga Nove domoljubne podobe 38, 1925.
Preganjanje učiteljev in profesorjev, *Domoljub*, 38, 1925, 20.
Razpis učiteljskih služb v Sloveniji, *Učiteljski tovariš*, 64, 1924, 20.
So li šole potrebne, *Popotnik*, 51, 1929/30.
Volonterke – redivive, *Učiteljski tovariš*, 64, 1924, 4.
Zakon o otroškem delu, *Popotnik*, 40, 1919.
Ženska ročna dela, *Učiteljski tovariš*, 62, 1922, 11.
Cegner, Ivanka: Nekaj nasvetov mladi učiteljici ob njenem vstopu v življenje, *Slovenski učitelj*, 32, 1931.
Cencič, Mira: Nacionalni osnutki in osnovnošolska zakonodaja na Slovenskem skozi zgodovinski čas, *Sodobna pedagogika*, 43, 1992, 5, 6.
Ciperle, Josip: Pedagogični pogovori, *Učiteljski tovariš*, 18, 1878.
Ciperle, Jože in Vovko, Andrej: *Šolstvo na Slovenskem skozi stoletja 1 (do 1848)* – katalog stalne razstave, Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 1988.

94 Sicer pa je predsednica učiteljskega društva Angela Vode želela društveno delo poglobiti zlasti v dveh smereh: združile naj bi se vse učiteljice iz Dravske banovine, to društvo pa bi potem skupaj s hrvaškimi in srbskimi društvii tvorilo skupno organizacijo jugoslovanskih društev; druga stvar pa bi bila organizacija predavanj s sociološkimi in pedagoškimi vsebinami, s katerimi bi se učiteljice usposobile za socialno delo v svojih občinah. V: P. V. (1931): Med našimi učiteljicami. *Ženski svet*, 9, str. 46–47.

- Čiček, Franjo: Sokolstvo in telovadba v delovni šoli, *Popotnik*, 52, 1930/1931.
- Črnigoj, S.: O disciplini in vzdrževanju v šoli neobhodnega reda, *Slovenski učitelj*, 23, 1922.
- Demšar, J.: Pismo mladi učiteljici, *Slovenski učitelj*, 21, 1920.
- Dimnik, J.: Duševna vzgoja, *Domače ognjišče*, 7, 1913.
- Doberšek, K.: Opazovanja v elementarnem razredu v prvih 5 tednih, *Popotnik*, 51, 1929/30.
- Dolenčeva, Marija: Samouprava učiteljstva na šoli, *Popotnik* 51, 1929/30.
- Dolgan, Josip: Osebnost učiteljice na kmetijskih gospodinjskih šolah, *Popotnik*, 51, 1929/30.
- Druzovič, H.: Odgoja našega naroda za glasbo in potom glasbe, *Popotnik*, 47, 1926.
- F. Ž.: Kaj opazujemo v šolah, *Popotnik*, 43, 1922.
- Fink, Franc: *Zbirka važnejših novih naredb in odredb za ljudske in meščanske šole ter učiteljišča v Sloveniji*, Ljubljana: Slovenska Šolska Matica, 1920.
- Fister, F.: Slovenski učitelj, *Slovenski učitelj*, 41, 1940.
- Flere, Pavel: Osnova šolske reforme, *Popotnik*, 41, 1920.
- Gaspari, T.: Rodbinski sestanki, *Popotnik* 40, 1919, 3.
- Gogala, Stanko: K polemiki o „novi“ in „stari“ šoli, *Popotnik*, 51, 1930, 9/10.
- Gogala, Stanko: Učiteljeva osebnost, *Popotnik*, 52, 1930/31.
- Grčar, Angela: Kako postane učitelj zadovoljen in srečen, *Slovenski učitelj*, 27, 1926.
- Grm, D.: Vzroki pomanjkljivemu govoru ter določitev inteligence in sluha, *Popotnik*, 41, 1920.
- Haberman, F.: Iveri – Ovire, *Popotnik*, 51, 1929/30.
- Heric, Matija: O razpoloženosti pri vzgoji in pouku, *Slovenski učitelj*, 22, 1921.
- Hočevar, Pavla: Učiteljice in enakopravnost, *Ženski svet*, 6, 1928.
- Hojan, Tatjana: *Žensko šolstvo in delovanje učiteljic na Slovenskem*, Ljubljana: Katalog Slovenskega šolskega muzeja, 1970.
- Hreščak, A.: Organizacija učiteljske samoizobrazbe, *Popotnik*, 49, 1927/28.
- Hribski, Ivan: Šolski upravitelj, *Popotnik*, 49, 1927/28.
- Hrovat, Rafaela: Učiteljeva osebnost – solnce razreda, *Slovenski učitelj*, 35, 1934.
- Hude, D.: Iz šolskega dela. Pouk v naravi, *Popotnik*, 41, 1920.
- Jandl, F.: Problem enorazrednic, *Popotnik*, 57, 1935/36.
- Kranjc, F.: Iz šolskega dela: Delovni pouk, *Popotnik*, 47, 1926.
- Kriha: Beg z dežele, *Slovenski učitelj*, 32, 1931.
- Kukovčeva, Eliza: O nazornem uku, *Popotnik*, 42, 1921.
- Kukovčeva, Eliza: Nacionalna in državna vzgoja v osnovni šoli, *Popotnik*, 48, 1926/27.
- Kveder, D.: O notranjem preustroju šole z ozirom na vzgajanje volje, *Popotnik*, 40, 1919.
- Lapajne, Ž.: O telesni vzgoji šolske dece, *Popotnik*, 53, 1931/32.
- Leskošek, Vesna: *Zavrnjena tradicija: Ženske in ženskost v slovenski zgodovini od 1890 do 1940*, Ljubljana: Založba, 2002.

- Mrgole-Jukič, Tatjana: V šolo grem, pa pika! – Izobraževanje deklet v prvi polovici 20. stoletja, V: Tatjana Mrgole-Jukič (ur.): *Izobraževanje in zaposlovanje žensk nekoč in danes I.*, Ptuj: Zgodovinski arhiv, 1998.
- Ozvald, Karel: „Nova“ šola, *Popotnik*, 49, 1927/28.
- P. V.: Nekaj misli o novem šolskem zakonu in starejših učiteljicah, *Ženski svet*, 7, 1929.
- P. V.: Med našimi učiteljicami, *Ženski svet*, 9, 1931.
- Peček, Mojca: Feminizacija učiteljevanja 1869–1941, v: Branko Šuštar (ur.): *Zbornik za zgodovino šolstva – Šolska kronika*, Ljubljana: SŠM, 1993.
- Peček, Mojca: *Avtonomnost učiteljev nekdanj in sedaj*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče, 1998.
- Pibovec, L.: Moderna šola in disciplina, *Popotnik*, 50, 1928/1929.
- Pivko, Ljudevit: Telesna vzgoja. *Popotnik*, 41, 1920.
- Pleško, M.: O nujnosti izobrazbe učiteljic v kmetijsko-gospodarskem oziru, *Popotnik*, 49, 1927/28.
- R. S.: Ženska ročna dela in učiteljice, *Učiteljski tovariš*, 62, 1922, 16.
- Rape, A.: Vzgoja v simfoniji življenja in vzgojni moment pri pouku itd., *Popotnik*, 41, 1920.
- Rupnikova, M.: Ali bi lahko sedeli dečki in deklice tudi pri nas mešano v šoli, *Popotnik*, 51, 1929/30.
- Samec, F.: Klic učitelja na enorazrednici, *Popotnik*, 48, 1926/27.
- Senkovič, Matija: Šolsko nadzorstvo po načelih delovne šole, *Popotnik*, 51, 1929/30.
- Senkovič, Matija: Glavni cilji nove pedagogike in sredstva v njih dosego, *Popotnik*, 52, 1930/31.
- Šavnik, E.: Telesna vzgoja: O šolski higieni, *Popotnik*, 45, 1924.
- Umbergerjeva, M.: Po 30 letih Društva učiteljic v Ljubljani, *Ženski svet*, 8, 1930.
- Vode, Angela: O celibatu učiteljic in uradnic, *Ženski svet*, 8, 1930.
- Vode, Angela: Ženske odjedajo moškimi kruh ..., *Ženski svet*, 11, 1933.
- Vode, Angela: Spol in upor, Ljubljana: *Krtina*, 1998.
- Vranc, Ernest: Utrinki z nadzorovanja, *Popotnik*, 57, 1935/36.
- Žerjav, A.: Delovni zvezki mojih učencev, *Popotnik*, 52, 1930/31.
- Žgeč, Franjo: Iz šolske organizacije: K reformi učiteljske izobrazbe, *Popotnik*, 47, 1926.
- Žgeč, Franjo: Smer in organizacija samoizobraževalnega dela za prihodnja leta, *Popotnik*, 51, 1929/30.

*Zusammenfassung***Die Gestalt des Grundschullehrers in der Zwischenkriegszeit -
Feminisierung des Lehrberufs****Tanja Cukjati**

Die Gestalt des Lehrers auf slowenischem Gebiet hat sich je nach Geschlecht, sozialem, materiellem und beruflichem Status stark verändert. Bis 1869, als das 3. Schulgesetz verabschiedet wurde, konnten nur Männer unterrichten. Im Schulwesen wurden die Frauen immer mehr geschätzt. Schrittweise wurden männliche Lehrer vertrieben, und so wurde der Lehrberuf zu einem feminisierten Beruf. In der Zwischenkriegszeit unterrichtete immer noch eine Handvoll Männer, für die bessere Arbeitsplätze reserviert waren.

Von Lehrern und Lehrerinnen wurde enorm erwartet. Die Hauptaufgabe der Lehrer war die Erziehung. Darüber hinaus wurde betont, dass der Lehrer der Führer seiner Schüler und ein Kulturarbeiter werden muss.

Lehrer und Lehrerinnen hatten oft Probleme beim Unterrichten. Zuerst wurden sie durch starre Zeitpläne und vorgeschriebene Lehrpläne mit einer genau vorgeschriebenen, überdurchschnittlichen Lernsubstanz behindert. Ebenso war ein großes Hindernis der ständige "Kampf" zwischen älteren und jüngeren, katholischen und nichtkatholischen Lehrern. Der Unterricht wurde auch durch äußere Schulbedingungen behindert, nämlich der häufiger Lehrerwechsel, die arme Begabung der Schüler und letztlich die schlechte Erziehung und die damit verbundene mangelnde Begeisterung und Faulheit der Kinder und der schlechte Schulbesuch.

Obwohl betont wurde, dass der Lehrer in seiner Arbeit Freiheit brauchte, wenn er erfolgreich sein wollte, hatte er nicht viel Autonomie. Den größten Mangel an Autonomie spürten verheiratete Lehrerinnen oder die, die heiraten wollten.

Laut der Beschreibung in verschiedenen Zeitschriften war die Position der slowenischen Lehrerinnen in der Tat äußerst schwierig, manchmal sogar hoffnungslos. Abgesehen vom Zölibat gab es eine Menge Arbeitslosigkeit unter Lehrerinnen.

Taja J. Gubenšek*

Fenomen učnih ur v Slovenskem šolskem muzeju

The Phenomenon of learning lessons in The Slovenian School Museum

Izvleček

Eden izmed splošnih ciljev vzgoje in izobraževanja je sodelovanje in povezovanje vzgojno-izobraževalnih institucij s kulturnimi ustanovami in širšim okoljem za kakovostnejšo vzgojo, izobraževanje in vseživljenjsko učenje. Današnji učni načrti na vseh ravneh izobraževanja pedagoge usmerjajo v muzeje, ki kot vezni členi vsebinsko dodatno ali v celoti nadgrajujejo pridobljeno šolsko znanje, predvsem pa odpirajo nove dimenzije kolektivnega spomina.

Slovenski šolski muzej, ki bo leta 2018 praznoval 120-letnico, je ustanovila Zveza slovenskih učiteljskih društev in sodi med najstarejše muzeje na Slovenskem. Kot prvi specialni muzej pri nas ima v vsebinskem kontekstu muzejskih pedagoških programov posebno povezovalno vlogo.

Abstract

One of the general purposes of education is cooperation and forging links between educational institutions on the one hand and cultural institutions and the wider environment on the other, with the aim of better education and lifelong learning.

Today's curricula at all educational levels steer teachers towards museums, which offer additional content or supplement the acquired school knowledge and, above all, open up new dimensions of the collective memory.

The Slovenian School Museum, which will in 2018 celebrate its 120th anniversary, was founded by the Federation of Slovenian Teachers' Associations and is among the oldest museums in Slovenia. As the first specialist museum in Slovenia it plays a very special connecting role.

Ključne besede: Slovenski šolski muzej, učne ure, Cesarska pesem, Lepo vedenje ali bonton, Domača mačka

Key words: Slovenian School Museum, learning lessons, The Emperor's song, Nice behaviour or bonton, domestic cat

Eden glavnih dejavnikov za merilo uspešnosti delovanja muzeja so obiskovalci. Da bi privabili v muzej vedno več obiskovalcev, so programi slovenskih

* Taja J. Gubenšek, samostojna ustvarjalka v kulturi, kustodinja, producentka, sodelavka SŠM, Domžale, e-pošta: tajajg@gmail.com

muzejev vedno pestrejši in bogatejši, še posebej na pedagoškem področju. Pomembna dejavnost muzejske ponudbe so pedagoški in andragoški programi. Pedagoška dejavnost je v slovenskih muzejih vedno bolj pestra in iz leta v leto bogatejša. Cilj izobraževalnih programov v slovenskih muzejih je vseživljenjsko učenje, ki ga muzeji s pestrim izborom ponujajo tako najmlajšim kot tudi slušateljem tretjih univerz in vsem vmes po letih. Ker pa tukaj govorimo predvsem o prostovoljnem izobraževanju po lastni izbiri, je vloga muzeja kot izobraževalne institucije še toliko pomembnejša in dragocenejša.¹

Učne ure, ki so se v SŠM začele odvijati kot del pedagoške dejavnosti že v šolskem letu 1999/2000, so po osemnajstih letih neprekinjenega prikazovanja »žive zgodovine« v šolskih klopih postale »paradni konj« in glavna zanimivost obiska v Slovenskem šolskem muzeju. Naša publika so v glavnem res osnovnošolci, a popularnost stare šole, ko v zguljene šolske klopi z nostalgijo sede srednja in sploh starejša populacija, z leti ne jenja. Učne ure kot muzejske demonstracije izkušnje »po metodi lastne kože« je način, da si obiskovalci najlažje zapomnijo vsebino, nekaterim pa se še dodatno vsidra v srce. Različne vsebine učnih ur so se tako »prijele«, da si v SŠM danes lahko ogledate in se udeležite skupno štirinajstih učnih ur z različno tematiko iz zgodovine nauka v šolah.²

Zgodovinsko ozadje: herbartizem, formalne stopnje in formulirani stavki

Nastanek prve učne ure *Cesarska pesem* izhaja iz koncepta predstavitve zgodovine šolstva v sklopu pedagoškega programa razstave Homo sum Ljubljana in Ivan Hribar (MGML, 1997)³ in je časovno umeščena v zadnjih petnajst let Habsburške monarhije. V tem času je bila v avstrijskih deželah aktualna šolska zakonodaja, uvedena leta 1869 (*Državni osnovnošolski zakon*) in se je pri nas obdržala še po razpadu Avstroogrske. Uvedba t. i. »liberalne šolske zakonodaje«, ki iz naših osnovnih šol sicer formalno odpravlja telesno kazen (1869), časovno sovпада s pojavom *herbartizma*, ki sodi med najbolj uveljavljene koncepte noveške pedagogike.⁴

Čeprav se herbartizem v javnih šolah Kranjske ni uveljavil kot celosten pedagoški sistem, pa je močno vplival na sam izgled javnih šol, vzgojo in pouk.⁵ Učno-vzgojni proces je bil natančno načrtovan, v okviru tega pa se je učiteljevo delo nadzorovalo. Učitelji so morali biti dosledni pri upoštevanju deželnih učnih

1 Pedagoški programi v slovenskih muzejih in galerijah, Skupnost muzejev Slovenije, 2011.

2 Pedagoški programi v šolskem letu 2017/18, Slovenski šolski muzej, www.ssolski-muzej.si

3 Avtorica razstave dr. Irena Žmuc, Mestni muzej Ljubljana, v sodelovanju s Slovenskim šolskim muzejem, 1996.

4 Edvard Protner, Herbartizem v izobraževanju učiteljev na Slovenskem, doktorska disertacija, Filozofska fakulteta Ljubljana, 1998.

5 Edvard Protner, Herbartistična pedagogika na Slovenskem (1869–1914), Maribor, 2001.

načrtov, prav tako so morali pripravljati natančne načrte izvedbe pouka v svojem razredu. Šolska praksa se je izvajala na temelju *učnih slik* – vnaprej predpisanih vzorcih izvedbe posamezne učne ure. O učnih slikah sta na Kranjskem takrat pisala predvsem Ljudevit Stiasny in Anton Maier.⁶ Medtem ko je Stiasny slovel kot najplodovitejši izdajatelj (poleg učnih slik je izdajal tudi redna konferenčna poročila z lastnimi teoretskimi razpravami) je bil strokovno bolj ocenjen kot na drugi strani Maier, »c. kr. okrajni šolski nadzornik razrednim učiteljem in učiteljicam prvega in drugega razreda ter šolskim voditeljem in voditeljicam«. Maier je izdal *Učne slike iz nazornega nauka*, kjer je določil »mimimalni podrobni učni načrt za nazorni nauk v prvem in drugem šolskem letu /.../ s formuliranimi stavki, ki naj se razvijajo pri pouku. Na tej podlagi so posamezniki po najnovejših metodiških načelih izdelali učne slike ... Pričujoča knjiga obsega le najvažnejšo tvarino, ki naj se uči v šoli. /.../ Razlikuje se bistveno od obilice istovrstnih knjig, v katerih je nagrmadene vse preveč učne tvarine ...« Protner ocenjuje, da gre pri Maierju za »... izrazit poseg v učiteljevo avtonomijo in nezaupanje v njegovo profesionalno usposobljenost, ki jo v takšni obliki ne zasledimo pri drugih avtorjih in še manj v herbartizmu.« (E. Protner, Doktorska disertacija ..., 284). Maierjev pojem *formulirani stavki* je po Protnerjevem mnenju smiselno povezan z »najnovejšimi metodičnimi načeli«, tj. teorijo *formalnih stopenj*. Tega pojma pri vodilnih herbartistih ne zasledimo, pri nas pa se je uveljavil vzporedno z uveljavitvijo formalnih stopenj. Formulirane stavke učenci ponavljajo na koncu učnih ur *Domača mačka* in *Lepo vedenje* kot kratek povzetek predelane učne snovi.

Priprava na učno uro

Ob prihodu v muzej vodja skupine (navadno sta na skupino 20–30 otrok dva pedagoga) preveri predhodno prijavo v sprejemnici muzeja, obiskovalce pa pozdravi vodič, ki jih seznanja z osnovnimi informacijami o muzeju. Nato jih popelje v ogledni razred – staro učilnico z avtentičnimi predmeti, kjer učenci (če to niso, pa postanejo pri učni uri, vključno s svojimi učitelji, kar je za nekatere še posebej zanimivo in to tudi glasno odobravajo) dobijo podrobne napotke o poteku pouka »naših (pra)babic in (pra)dedkov.« Vodič obiskovalce obleče v šolske uniforme (predpasniki za dekleta in brezrokavniki za fante, pri učni uri lepopisja pa so obvezni še rokavniki) in jih nauči osnovne komunikacije z »gospodično učiteljico«, tj. pozdravom, predstavitvijo in nagovorom.⁷ Pri vseh obiskovalcih je vznemirjenje gotovo prisotno: pri mlajših zaradi povsem nepoznanih pravil, ki jih začenjajo spoznavati, in dejstva, da se vse odvija v veliko bolj utesnjenih prostorih, kot so jih navajeni iz »svoje« šole, za starejše pa verjetno bolj zaradi obujanja spominov na lastno šolanje, ki pa so pri večini še živi.

6 Anton Maier, *Učne slike iz prirodoslovja za III., IV. In V. razred*, Ljubljana 1904.

7 www.ssolski-muzej.si/slo/ navodila-ob -prijavi

Gospodična učiteljica Medarda Meden (Taja J. Gubenšek) v novem kostumu (hrani Taja J. Gubenšek).

njihova beseda (ukaz) še vedno »magično moč«. Večina učiteljev je bolj v vlogi spremljevalcev in njihovega vpliva na vedenje otrok ni opaziti.

Domača mačka

Učna ura *Domača mačka*⁹ je nastala kot del pedagoškega programa v Slovenskem šolskem muzeju in sva jo zasnovali s kolegico Matejo Ribarič na osnovi starih učnih načrtov naravoslovja (prirodopisa). Pripravljena je po »Učnem poskusu za višji oddelek«, ki ga je v »Listu za šolo in dom« objavil Josip Vidic.¹⁰

8 Prav tam.

9 Fran Erjavec, Mačka, Drugo berilo in slovnica za občne ljudske šole, Dunaj, 1895.

10 Josip Vidic, Popotnik, 1881, Domača mačka .

Ker se garderobni prostor, kjer se sama kot »gospodična učiteljica Medarda Meden« pripravljam na učno uro, nahaja neposredno pred oglednim razredom, sem seveda nema in nevidna priča vsem razlagam vodičev. In po odzivu obiskovalcev (učencev in učiteljev) približno vem, »kaj bo« in »kaj me čaka v razredu.« Reakcije učencev in učiteljev so v glavnem na naši strani: so vodljivi, poslušni in sodelujejo. Za uspešno izvedeno »predstavo učne ure« namreč ni pomembno samo razumevanje navodil vodiča, pač pa tudi predhodna vloga učitelja (pedagoga, spremljevalca), ki skupino pripelje v muzej. Za njih smo napisali posebna navodila kot predpripravo na učno uro,⁸ da že predhodno učence seznanijo z načinom poučevanja nekoč, posebnimi značilnostmi in predvsem kaznimi, ki so jih lahko deležni, če se ne drže pravil. Muzejski predmeti, priprava na učno uro, sodelovanje in odzivi vseh udeležencev pa skupaj pripomorejo k vzdušju predstave, ki se kot končni vtis zapiše v spomin vsem udeležencem. Pedagogi s svojo avtoriteto pa so navadno tisti, ki »napovedujejo« razplet učne ure v tem smislu, kako se bodo obnašali učenci. Nekateri ne morejo »iz svoje kože« in bi bili tudi pri učni uri še naprej učitelji. Zelo malo pa jih je še takih, ki premorejo avtoriteto v pravem pomenu in ima

Učna ura vsebuje tudi elemente *herbartistične teorije formalnih stopenj s formuliranimi stavki*,¹¹ enega najbolj uveljavljenih konceptov v pedagogiki (o tem več v nadaljevanju), s čimer hočemo nazorno prikazati *način* poučevanja iz več kot stoletne preteklosti.

Muzejski demonstraciji po drugi strani vonj preteklosti »pričara« stroga *gospodična učiteljica*, oblečena po modi iz konca 19. stoletja: v dolgi obleki do gležnjeve, zapeti do vratu, z visoko spleteno kito na glavi, naočniki na koncu nosu in nepogrešljivo leskovo palico v roki. *Učilnica* je opremljena z avtentičnimi predmeti avstro-ogrske šole: v lesenih, ozkih klopeh z odprtino za črnilnik in pero učenci sedijo kot v cerkvi. Kateder je postavljen na podest, da učiteljica za njim lahko gleda na učence zviška in tako z lahkoto ustvari strahospoštvalni odnos do učencev. Nad katedrom visi slika cesarja Franca Jožefa, stene učilnice krasi jo še učne slike, stari (zgodovinski) zemljevidi, abakus in razpelo. Učna ura kot igran prikaz pouka izpred stotih let temelji tudi na disciplinskih ukrepih: pregled čistoče rok na začetku pouka, kaznovanje z leskovo palico, klečanje na koruzi, sedenje v oslovski klopi; modi tega obdobja: učenci in obiskovalci so pri uri oblečeni v predpasnike (dekleta) in telovnike (fantje); v skladu z zgodovinskim obdobjem je opremljena tudi učilnica z vsemi že naštetimi učnimi pripomočki tistega obdobja.

Učna ura *Domača mačka* zajema zgodovinski pregled udomačitve mačke izpred 8000 let (Prednja Azija) do današnjih dni. Učenci spoznavajo mačkine *telesne in značajske lastnosti, se učijo slovenskih in latinskih pregovorov o mački, kjer so jim v pomoč stare učne slike, preberejo berilo o mački in ponavljajo učno snov »v formuliranih stavkih«*. Pri učenju telesnih lastnosti mačke je še posebej zanimiva povezava s fiziko in njenimi zakonitostmi (skrivnost mačjega doskoka v povezavi z načelom ekvivalentnosti) kot tudi kemije oz. industrije (proizvodnja avtomobilskih pnevmatik na podlagi preučevanja krčenja in širjenja mačkinih blazinic).

Pri tej učni uri gre za zanimiv preplet naravoslovja (fizike/mehanike), geografije, slovenščine in celo latinščine. Tema je zaradi prilagodljivosti primerna za poučevanje na vseh starostnih nivojih, razvojnim sposobnostim najmlajših do najstarejših, saj velik del vsebine temelji na opazovanju in splošnem znanju o tej priljubljeni domači živali.

Pri učni uri *Domača mačka* (lat. *Felis Domestica*, nem. die Hauskatze) obiskovalci s pomočjo učnih pripomočkov: nagačene mačke, učnih slik in berila spoznajo mačkine *telesne in značajske lastnosti*, v starih slovenskih in latinskih pregovorih njene *navade*¹² ter v berilu Frana Erjavca¹³ še druge zanimivosti ter spretnosti. Kot udomačeno žival so jo sicer poznali že stari Egipčani prib. 3000 pr. n. št. in so jo častili kot žival, posvečeno boginji *Bastet*. Skrivnost mačjega

11 Protner, Herbartizem, doktorska disertacija.

12 Učni list *Domača mačka*, Mateja Ribarič in Taja Gubenšek, SŠM; glej tudi www.ssolski-muzej.si/ Muzejske učne ure

13 Drugo berilo, 1895.

Učna ura Domača mačka (hrani Taja J. Gubenšek).

Ura vključuje tudi herbartistične učne metode (formulirane stavke, ki jih učenci po razlagi večkrat glasno ponavljajo za gospodično učiteljico, npr: *Mačka je domača žival! Mačka je jako čista in snažna žival, kar naprej se umiva! Tudi v temi zelo dobro vidi! Njen sluh je tenak! Mačka lovi miši, ki jih pograbi v skoku! Mačka ima devet življenj!*

Mačke so sicer zaradi izrednih telesnih lastnosti in gibčnosti prišle v učbenike mehanike. In kot navaja dr. Janez Strnad, je bila s tem razložena tudi dilema, »da ima mačka sedem (ali celo devet) življenj: mačkino gibčnost vidimo, kadar pada. Mačka vedno pade na noge. Po splošnem mnenju je padanje mačke z večje višine manj nevarno ...Če mačka začne padati v nerodnem položaju, v tem primeru potrebuje nekaj časa, da se spravi v položaj z nogami navzdol, v katerem preстане sunek sile ob pristanku brez večjih poškodb. Kako se sploh lahko zasučé v želeni položaj, če se vrtilna količina ohrani? Skupni navor vseh zunanjih sil na mačko je namreč ves čas padanja enak nič, če se ne oziramo na navor zračnega upora v morebitni nesimetrični legi« (po načelu o ekvivalentnosti in Berryjeve geometrijske faze¹⁵). Takih podrobnosti pri učni uri sicer ne sprašujem, saj je za nekatere dovolj ustrahovalno, da so vprašani »pred katedrom«.

doskoka in obrat v ugoden položaj sta predmet francoskih akademskih razprav leta 1894, v istem obdobju pa so angleški raziskovalci objavili študije fotografij padajočih mačk.¹⁴ Med vsemi zvermi so mačke »najkrvoločnejše in najopasniše, enako strahovite zaradi moči in okretnosti, kot da v svojem telesu ne bi imele kosti«.

V Evropo je prišla mačka pred začetkom našega štetja v Italijo in je bila kar tri stoletja neopazna, saj so vsa sredozemska ljudstva za pokončevanje miši in podgan gojila podlasice. Po nekaj stoletjih je mačka prekoračila Alpe in se udomačila v Srednji Evropi, kjer je še v 9. stol. zelo redka žival.

Mračni srednji vek mački ne prinese nič dobrega in okoli mačke je bilo napletenih vrsto vraževernih zgodbic. Predstavljali so jo v spačeni podobi, tako da je bila v očeh ljudi pošastno bitje s čarobno močjo, ki nesrečo in bolezen prinaša namesto odganja.

¹⁴ Janez Strnad, O padanju mačke, Fizika v šoli 3, (1997) 2.

¹⁵ Prav tam.

105 let Gimnazije Celje Center, učni uri Lepo vedenje in Domača mačka (hrani Taja J. Gubenšek).

Če se vrnemo k učnemu načrtu v Popotniku (1889) in »orisu« Domače mačke – njenih glavnih telesnih značilnosti ali »opis živali z biološkega stališča« (A. Maier, 1904),¹⁶ to zaključimo z opisom *dlake*, različnih barv le-te, *pomeni črne mačke* za vraževerne. Opišemo tudi njeno različno oglašanje, ki je odvisno od njenega razpoloženja in potreb: *mijavkanje, predenje, pihanje, pljuvanje in prhanje*. V glavnem so učenci že podučeni, kako se mačka obnaša, ko gre na lov. Lovi v naskoku, druge živali »napada, lovi in vjeda«, zato jo imenujemo roparico. Zanimive so tudi značajske lastnosti mačke, ki jih pred katedrom razlagajo vprašani: Mačka je hinavska (»spredaj liže in zadaj praska«) samosvoja, potuhnjena, nepodučljiva, ni navezana na ljudi, pač pa le na prostor (»ko se naveliča, odide«) in ne mara psov. Učenci posamezno razlagajo različne pregovore o mački:

- *S psom živi v sovraštvu.*
- *Bila sta si kot pes in mačka: vseskozi sta si bila v laseh.*
- *Ne kupuj mačka v žaklju!*

Učenci naštejejo še vse preostale značajske lastnosti mačke:

je spretna, pametna, preudarna, dobra opazovalka, gibčna, zelo snažna in se ne boji vsakega nasprotnika. V psa se zakadi s kremplji ali pobegne pred njim na drevo. Je igriva in koristna žival. Zakaj? Ker nam v hiši lovi miši!

Učenci glasno ponovijo formulirani stavek:

Mačka je zelo snažna in koristna žival, ker nam v hiši lovi miši!

16 Anton Maier, Učne slike iz prirodozlovja za III., IV. In V. razred, Ljubljana, 1904.

Lepo vedenje ali bonton

Težko pričakovana je bila učna ura *Lepo vedenje* (fr. bon ton, slo. *bonton, olika*), ki je bila umeščena v pedagoški program v šol. l. 2007/08. Leta 1905 je bil sprejet nov splošni Šolski red za ljudske šole v Habsburški monarhiji, ki je vključeval tudi slovenske dežele. Novi »definitivni učni in šolski red« je predpisoval, da mora učiteljstvo vsake šole v društvu s šolskim zdravnikom sestaviti šolski red za učence, ki bi naj določeval, »kako se imajo učenci obnašati v šoli in zunaj nje, kdaj začenja in kdaj končuje pouk in ki bi naj dal pravec vsemu šolskemu obisku ... Splošne določbe šolskega reda se morajo učencem čitati početkom šolskega leta, ako je to mogoče, posameznosti pa si pomnijo učenci med letom. Takisto se mora šolski red izročati učencem, da ga izroče starišem, v učni sobi pa mora biti vidno obešen, najbolje poleg urnika.«¹⁷ Vsak učenec pri uri dobi izvod petindvajstih Šolskih postav,¹⁸ ki jih mora za domačo nalogo na glas prebrati »svojim roditeljem ali njih namestnikom« in se jih naučiti na pamet ter se po njih ravnati. Učencem preglavice povzročajo starinski izrazi, kot so:

- postavati po poti (ustavljati se),
- razkriti se v razredu (odložiti pokrivalo),
- sedeti na odkazanem prostoru (v svoji klopi),
- ne oskruni šolskih klopi (ne poškoduj šolske imovine),
- bodi pokoren svojim starišem (ubogaj starše).

13. šolska postava: Bodi vsak dan umit, počesan, čedno oblečen, raztrgan ne bodi nikoli!

13. postava govori o osebni higieni: »Bodi vsak dan umit, počesan, čedno oblečen; raztrgan ne bodi nikoli! ... *NOHTOVI naj ne bodo predolgi, ne prekratki. Redno si jih striži in trebi, sam zase, ne v družbi, ne pri mizi, v gostilni in ne v šoli. Nikoli ne imej črnih robov, kožico pa odmekni in ostrizi! Nohtove je treba rezati tako, da so zaokroženi, kakor rastejo po naravi ... LASJE so lepi, ako so bujni in suhi. Mastne lase si moraš umivati vsake 3, 4 dni ali vsaj vsakih 8 dni v čimbolj vroči vodi, ki ji primešaj žlico sode. Lase si močno namili in nato izperi v mlačni vodi, ki jo (v lavorju) vsaj dvakrat zamenjaš. Nato si lase osuši, če nimaš električnega osuševalca, to naredi s pahljačo ali vročimi robci, v katere si glavo ponovno zaviješ. Suhe lase pa namaži s stepenim jajčnim rumenjacom. Po masaži si lase umij v mlačni vodi, potem pa hladno osuši s starim pajčolanom... USEKUJ se v robec, ki ga menjaj vsak dan. Med usekovanjem se vselej nekoliko okreni, ter opravi to brez trobentanja, pljuvanja in hrkanja. Grda navada nekaterih ljudi je, da vedno pogledajo na svoj sluz ali pljunek v robcu. To je strašna nespodobnost!« Demonstracija praktičnega prikaza*

¹⁷ Disciplinarni red c. kr. državne gimnazije na Kranjskem, potrjen leta 1887.

¹⁸ Šolske postavbe, okoli leta 1907, Ljudska šola Goriče pri Kranju.

usekovanja v robček iz blaga povzroča vprašanemu ponavadi kar precej zadrege, ostalim pa zabavo, saj je potrebno vse pokazano tudi pravilno »*orisati*«!

Učno uro bontona zaključimo seveda s formuliranimi zapovedmi, ki jih morajo učenci pomniti in jih zato glasno ponavljajo za gospodično učiteljico:

Ne zdehaj med poukom!

Ne praskaj si glave!

Ne vrtaj s prstom po nosu in ušesih!

Ne grizi si nohtov!

Ne pljuvaj po tleh! (Kam pa? V pljuvalnik!)

Spoštuj stariše in starejše! (In tudi sorodnike, sosede, prijatelje, sošolce ...)

Živi složno z ljudmi druge vere in druge narodnosti!

Zaključek

Ugotavljamo, praksa pa to potrjuje, da je pri muzejskih učnih urah gotovo *ustvarjeno vzdušje* tisto, ki obiskovalce (učence) prepriča, čeprav ga dosežemo s strogimi in preživetimi pravili (pa so res povsem preživeta?) ter se poslužujemo strahospoštovanja. Po drugi strani pa strahospoštovanje izrabljamo za to, da učence usmerimo k razmišljanju. To je naprimer pri učni uri Domača mačka zaradi poznavanja »tvarine« seveda zelo enostavno: vsi poznajo mačko kot domačo žival, nekateri tudi kot svojo lastno domačo žival, s katero imajo v glavnem vsi dobre izkušnje. In kot učenci povedo iz lastnih izkušenj, je tudi trema posledično manjša.

Čeprav gre za muzejsko demonstracijo, je naš glavni namen ta, da učence usmerjamo *k poslušanju, opazovanju, spoštovanju in koristnim navadam, kot je recimo koristna izraba časa (Čas je zlato/Die Zeit ist knapp./Tempus irreparabile fugit./Carpe diem.), glasnemu branju pred spanjem, ali k higieni (npr. čistoča rok in čevljev), urejenosti in nošenju čistega, zlikanega robčka v žepu, če omenim le najbolj izstopajoče*. Ti bistveni elementi imajo kljub odmaknjenosti šolskega učnega načrta, iz katerega izhajajo, še kako aktualni pomen.

Povzetek

Učne ure so v Slovenskem šolskem muzeju glavni program pedagoške dejavnosti in se kontinuirano odvijajo že osemnajsto šolsko leto zapored. Kar blizu četr milijona učencev različnih starosti je v teh letih že sedlo v naše »zguljene šolske klopi«, na kar smo seveda zelo ponosni. Inovativna igrana interpretacija stare šole kot »živa zgodovina« je postala naš »paradni konj«, ki mu v slovenskem prostoru ni para, čeprav dobiva take in drugačne posnemovalce. Smiselnost izvajanja programa potrjujejo navdušene reakcije učencev in učiteljev po končani učni uri. Pri učiteljih je gotovo nostalgija po izgubljeni avtoriteti, pri učencih pa ugotovitev, da strogost, doslednost, red in disciplina niso neki »bavbavi« preteklosti, pač pa le

PRIDI veliko **druženje** generacij
gimnazije celje - center

PRIDI NAŠIH 100+5

petek, **15.9.**, ob 19. uri na GCC
(22.30 maturanc after party v MCC)

sobota, **9.9.**, ob 9. uri na GCC
tek za 5ko - rekreativni tek ob Savinji
prijave na tek: druzstvo@gcc.si

#Društvo naših
več na: gcc.si, fb, instagram
organizatorja: društvo gcc, gimnazija celje - center

105 let Gimnazije Celje Center (hrani Taja J. Gubenšek).

nujni pogoj za nemoteno delo in učenje. Pri učnih urah gre seveda predvsem za to, da »gospodične učiteljice« in »gospodje učeniki« podajamo učno snov (»izvajamo pouk«), učenci pa si morajo »snov« (podatke, številke, besede, dejstva ...) zapomniti. Na kakšne načine, s kakšnimi metodami in po kateri poti to dosežemo, so seveda spremenljivke. Na nekatere muzejska demonstracija opozarja in jih skuša obiskovalcem tudi približati. Navdušeni odzivi obiskovalcev nam potrjujejo, da smo na pravi poti.¹⁹ In nič drugače ni bilo tudi po izvedbi delavnice učna ura Bonton ali Lepo vedenje na 1. Nacionalnem posvetu ŠOLA IN MUZEJI letos v Mariboru.

Učne ure so v osemnajstih letih tako postale pomemben dejavnik pri širšem procesu socializacije učencev. To nam lahko dokazuje, da permisivna vzgoja, ki so jo otroci danes deležni doma in v šoli, ni nujno najboljša popotnica za njihovo življenje. Zato spoznavanje »dobrih praks« iz preteklosti gotovo ni škodljivo.

Viri in literatura

Viri:

Šolske postave okoli leta 1907, Ljudska šola Goriče pri Kranju.

1. Nacionalni posvet Šola in muzeji, www.solainmuzeji.si
Muzejske učne ure, www.ssolski-muzej.si
Na posvetu v Mariboru o muzejski pedagogiki, www.sta.si/2391427
Zavod EDUCA Izobraževanje, www.educa.si

Literatura:

- Čitanka za občje ljudske šole, Dunaj, 1915.
Erhatic Širnik, Romana. *Bionika, Lahko mačke in čebele prispevajo k večji varnosti v prometu?* Gea, oktober 2002.
Erjavec, Fran. *Drugo berilo za ljudske šole*, 1895.
Govekar, France. *Prirodopisje za ljudske šole*, 1871.
Herbart, Johann-Fridrich. O vzgoji pod javnim vplivom, *Sodobna pedagogika*, letnik 46, 1995.
Lichtenwallner, Matija. Formalne stopnje, *Popotnik* 1897.
Macher, Ivan. *Prirodopis živalstva*, 1907.
Maier, Anton. *Učne slike iz prirodoslovja za III., IV. In V. razred*, Ljubljana, 1904.
Medveš, Zdenko. Herbartizem v izobraževanju učiteljev na Slovenskem, *Sodobna pedagogika*, 4, 1999.
Pedagoški programi v Slovenskem šolskem muzeju v šolskem letu 2011/12.
Pedagoški programi v slovenskih muzejih in galerijah 2011 – 2013, Skupnost muzejev Slovenije, Ljubljana, 2011.

19 Najbolj mi laskajo vprašanja presenečenih učiteljic na koncu ure, npr.: »Pa kako ste vedeli, da morate ravno njega/njo vprašat?«

- Perko, Verena. *Muzeologija in arheologija za javnost: muzej Krasa*, 2014.
- Potočnik, Dragan. *Zgodovina, učiteljica življenja*, založba Pivec, 2009.
- Protner, Edvard. Pedagogika in izobrazba učitelja med razsvetljenstvom in neo-humanizmon, *Sodobna pedagogika*, letnik 47, 1996, št. 1-2.
- Protner, Edvard. *Herbartizem v izobraževanju učiteljev na Slovenskem*, doktorska disertacija, Filozofska fakulteta ljubljana, 1998.
- Protner, Edvard. *Herbartistična pedagogika na Slovenskem (1869-1914)*, Maribor, 2001.
- Icomov kodeks muzejske etike, Društvo ICOM, Mednarodni muzejski svet, Slovenski odbor, Ljubljana, 2005.
- Smolik, Hans. – Vilhelm. *Živalski svet*, DZS, Ljubljana, 1967.
- Strnad, Janez. O padanju mačke, *Fizika v šoli* 3, 1997.
- Vidic, Josip. Domača mačka, *Popotnik*, 1881.
- Tretja čitanka za osnovne šole, Ljubljana, 1925.

Učni pripomočki:

- Zemljevid Habsburške monarhije in sveta,
- slika cesarja Franca Jožefa,
- učne slike domače mačke,
- nagačena mačka kot učni šolski rekvizit,
- učni list Domača mačka,
- berilo: Mačka, Fran Erjavec ,
- Šolske postave, okoli leta 1907, Ljudska šola Goriče pri Kranju.

Garderoba:

Kreatorka novih kostumov za »gospodično učiteljico« Medardo Meden je modistka Marjeta Vidic (ex Mura), (čevlji Alpina), predpasnike in telovnike za obiskovalce – »učence« pa je sešila gospa Marija Srebot.

Spomini na šolo

1.25 Drugi članki in sestavki

Prejeto: 14. 3. 2017

Tatjana Hojan*

Spomini na 7. državno gimnazijo v Ljubljani

Leta 1984 je Slovenski šolski muzej dobil nove prostore. Nisem se rada selila, ker sem se na Poljansko ulico, kjer smo pred tem imeli svoje prostore, navadila. Do zadnjega sem vztrajala tam, ko pa smo sredi oktobra zapakirali zadnje knjige in so mizarji pospravili zadnje knjižne police, ni bilo več razloga za odlaganje. Spomnim se, da sem prišla v nove prostore sredi dopoldneva. Znašla sem se med velikimi kartonastimi škatlami, mizami, stoli, po stavbi pa je bilo polno obrtnikov. Komaj sem se prerinila do svoje pisarne, ki je bila prav tako skladišče v malem, kar je ostala še kar nekaj časa.

Pravzaprav sem že tretjič tu! sem pomislila in se spomnila, kdaj sem prišla sem prvič. Leta 1948 so bili ti prostori drugače razporejeni. V takratni moji pisarni je domoval šolski sluga, v razstavni sobi je bila zbornica, v prostorih knjižnice pa dva šolska razreda. Spomini so postajali vedno bolj živi ...

Svojega gimnazijskega šolanja pravzaprav nisem pričela v teh prostorih. Prvih nekaj dni sem hodila na bežigrasjsko gimnazijo. Samotna pot do tja in bivanje v njej mi nista ostala v lepem spominu. Imeli smo resno in strogo razredničarko, ki je povrh učila še matematiko. Čez nekaj dni pa je prišlo obvestilo, da moramo vsi, ki stanujemo onstran železniške proge, na sedmo državno gimnazijo v mesto. Spomnim se, da nas je bilo takih pet deklet.

Z veseljem sem prišla na novo šolo. Ko sem že začela opisovati prostore, naj s tem nadaljujem. Na koncu hodnika so bila majhna vrata, ki so nas delila od šeste državne gimnazije na Šubičevi. Tam smo imeli šolske proslave, saj so imeli velike avle. Na naši šoli smo imeli vhod z glavne ceste, s katere si prišel v temen, majhen hodnik in nato zavil na desno po strmih stopnicah navzgor. Telovadnico smo imeli na Veselovi cesti, petje pa v kletni sobi, kjer imajo zdaj prostore uršulinke. Na prostoru, kjer sta sedaj Plečnikov trg in Parlament, se je razprostiralo šolsko dvorišče, kjer smo se v glavnih odmorih podili dijaki obeh gimnazij. Kadar je odpadla šolska ura, smo igrali takrat zelo priljubljeno igro Med dvema ognjema. To igro smo se veselo igrali tudi na izletih na vrhu kamniškega Starega gradu in na travniku v Bistri.

* Tatjana Hojan, prof. slo. jezika, bibliotekarska svetovalka SŠM v p., Ljubljana, e-pošta: tatjana.hojan@gmail.com

V pritličju naše šole, kjer je zdaj podhod, je bila velika knjigarna, kjer smo kupovali šolske potrebščine. Pešci so hodili pod šolskimi okni. Dvakrat se spomnim, da je prišel opljuvan ali kako drugače obmetavan pešec skupaj z ravnateljem v naš razred in iskal krivca. Enkrat sta ga tudi našla in se je moral lepo opravičiti in obljubiti, da tega ne bo več počel.

Dijaki smo bili takrat stari od deset do trinajst let in bili zelo različnega socialnega porekla. Očetje so bili zdravniki, profesorji, inženirji, umetniki, uradniki, kmetje in delavci, največ pa jih je bilo zaposlenih na železnici. Zelo malo nas je bilo tistih, ki smo imeli zaposlene tudi matere. Kljub različnosti pa smo se prav dobro razumeli. Kar nekaj simpatij se je spletlo med fanti in dekleti, bile so kratkotrajne in so nam ostale v lepem spominu. Seveda pa ni manjkalo tudi opravljanja, ljubosumnosti in včasih tožarjenja. Tega je razrednik Komac včasih preveč resno vzel in smo imeli zato kar nekaj ukorov in mučnih razčiščevanj.

Profesorji so se zelo pogosto menjavali. Za nekatere predmete smo imeli vsako leto drugega. Takrat je bila nižja gimnazija triletna, višja pa petletna. Slovenščino nas je prvo leto učil simpatičen profesor Klemenčič. Rad se je pošalil pa tudi strog je lahko bil. Naučil nas je, kako se na kratko sklanja beseda kolo: kolo, kolesa, bicikel, s kolesom. Enkrat je zahteval domačo nalogo prav od sošolke, ki je ni imela. Potrto je vstala in povedala, da je bila prejšnji dan pri njih policija. Profesor je malo pomolčal, nato pa se je začel šaliti, češ, zdaj bom pa še jaz česa kriv. Vprašal nas je, ali nam ni morda narekoval kaj takega, kar bi zanimalo tudi policijo. Neka jezična sošolka se je oglasila: »Seveda. Čigav je ta otrok?«

Profesor Komac je bil takrat še zelo mlad. Najdlje je bil naš razrednik. Prvo leto nas je učil zemljepis, drugo leto pa slovenščino. Takrat nam je rekel, da je vesel, da končno uči slovenščino, saj se je moral zemljepis prav tako učiti kot mi. Takrat nam to še ni bilo čisto razumljivo. Peljal nas je na izlet v Planico, kjer smo si ogledali smučarske skoke. Nekaj otrok je tudi smučalo, med njimi tudi profesor Komac. Naslednje dni je nekega sošolca pozval, naj pripoveduje o izletu. Ta je med drugim dejal: »Smučal sem se z razrednikom, ki ga vidite sedaj v razredu.« Pri tem je s prstom pokazal nanj, kar se nam je zdelo zelo smešno.

V tretjem razredu je bila naša razredničarka profesorica Tavčar, svetlolasa z lasmi, spetimi vrh glave. Poučevala je zgodovino. Šele kakih dvajset let pozneje sem slučajno izvedela, da je diplomirala iz francoščine in svetovne književnosti.

Najbolj pa sem bila presenečena, ko sem še kasneje izvedela, da je profesorica Smolejeva diplomirana slavistka. Nas je vsa tri leta z velikim žarom poučevala prirodopis. Upoštevala je že staro pedagoško načelo, da ni le učila, temveč tudi vzgajala. Vedno je bila videti nekam ogorčena. Nekoč je med drugim dejala, da bi moral vsak fant v dekletu videti bodočo mater in jo spoštovati. Starejši fantje so še dolgo potem slovesno zatrjevali posameznim sošolkam: »V Tebi vidim bodočo mater in Te zato spoštujem!«

Od tujih jezikov smo se učili ruščino. Učila nas je dobra, nežna profesorica, ki nam ni bila kos. Pri njenih urah smo divjali in klepetali tudi tisti, ki drugje nismo. V tretjem razredu pa smo bili učenci profesorja Goleta. Ta je takoj ugotovil, da nič ne znamo in povzročil pravi preplah. Polovica dijakov je imela nezadostno,

nekateri so imeli celo popravni izpit. Še srečni smo bili lahko tisti, ki smo jo zvozili z dvojko.

Srbohrvaščino nas je nekaj časa učila mlajša učiteljica iz Bosne. Bila je zelo energična, a nekega ganljivega berila v čitanki nam nikakor ni mogla prebrati, ne da bi ji solze zalile oči. Ugibali smo, kaj je hudega doživela, vedel pa ni nihče.

V drugem razredu smo v drugem polletju dobili novo razredničarko, slavistko Maro Kobe. Bila je resna in požrtvovalna. Ravnatelj Janka Černuta smo se bali in ga spoštovali.

Okrožnice je nosila po razredih in zvonila starejša uršulinka, nekoliko upognjene postave in velikih modrih oči. Nihče ji ni rekel drugače kot sestra Marta. Vse nas je poznala in imela rada, mi pa njo. Enkrat je imela rdeče oko. Vsi smo hiteli k njej in vsakemu posebej je morala pripovedovati, da ji je počila žilica.

Spominjam se, da so nam na šoli pripravili imenitno novoletno zabavo s čarovnikom, ki ga nismo resno jemali.

V tistih letih smo v Ljubljani pod Rožnikom imeli pionirsko železnico. Že v 4. razredu osnovne šole smo šli enkrat tja na udarniško delo. V gimnaziji pa je bila naša sošolka Andrejka na njej strojevodja. Enkrat je brala domačo nalogo, v kateri je napisala, kako je bila srečna, ko je dobila železničarsko uniformo. Navdušeno je brala: »Kako so se svetili gumbi na njej!« Sošolcem in razredniku Komacu je bilo to zelo všeč, vendar so jo sošolci s temi »svetlečimi gumbi« še dolgo dražili.

Parkrat smo šli tudi plavat v zaprti bazen na Iliriji. Prvič smo dolgo čakali nekega Prešerna, kot so govorili organizatorji. Otroci smo se norčevali, da ga ne bo, ker je že pred sto leti umrl. Po plavanju smo se z mokrimi lasmi vračali v šolo.

Da bi nas mučili s politiko, se ne spomnim. Imeli smo sestanke z nekim osmošolcem, ki je bil najbrž zadolžen za nas. Z navdušenjem nam je enkrat pripovedoval, da je pravkar prebral povest Cmokavzar in Ušperna in nam jo razlagal, mi pa smo bili zanjo še nezreli.

Pouk smo imeli en teden dopoldne in en teden popoldne. Spominjam pa se samo večernega odhajanja iz šole. Spremljale smo Tosjo na Beethovno, Anico v Nebotičnik, Lojzko na Vošnjakovo, nato pa sva z Ivico še dolgo klepetali na Bavarskem dvoru. Ali pa sem šla z Andrejo, Miro in Marijo, ki so stanovale na Minklošičevi in Masarykovi. Pri Bavarskem dvoru ali pa na kolodvoru pa sem končno šla na dobri stari tramvaj.

Tri leta so hitro minila in morali smo opraviti malo maturo. Nato smo se vpisali na ljubljanske gimnazije in strokovne šole.

Da bi preverila svoje spomine, sem obiskala Zgodovinski arhiv, kjer hranijo gradivo sedme državne gimnazije. Prebrala sem nekaj razredniških poročil iz drugega polletja drugega in tretjega razreda. Iz njih sem izvedela, da smo bili po uspehu najslabši razred na šoli, da pionirska organizacija, kot sem predvidevala, ni delala, zelo zanimiva pa je bila opomba naše razredničarke: »Razred je povprečno nadarjen, toda izrazito špekulantski.«

Leta 1960 sem spet prišla v te prostore kot študentka četrtega letnika slavistike. Takrat je bila to že osnovna šola Angelce Ocepek. Pod vodstvom profesorja Staneta Miheliča smo najprej prisostvovali par uram pouka slovenščine. Ravnatelj

telj na šoli je bil še vedno Janko Černut in tudi sestra Marta je bila še tam. Ob našem obisku je zvonila deset minut pred koncem ure, profesorica pa je nato mirno dejala: »Sestra Marta se včasih zmoti«

Nastopa v razredu sem se ves čas, odkar sem zanj izvedela, pošteno bala. Zdelo se mi je, da ko bo to mimo, mi diploma ne more več uiti. V osnovni šoli sem sicer govorila, da bom postala učiteljica, v nižji gimnaziji pa da bom profesorica, a v višji gimnaziji sem si nato nepreklicno premislila. S kolegico, ki je imela že dve leti poučevanja za seboj, sva se prijavili med prvimi. Obravnavati sem morala berilo Kmetiska smrt. Čeprav sem točno vedela, da bi morali imeti učenci medtem, ko sem berilo brala, knjige zaprte, se jim tega nisem upala reči. Učenci so me kar dobro sprejeli in če bi bili sami, bi se kar lepo zmenili. Tako pa si nisem upala pogledati v zadnjo vrsto, kjer so sedeli kolegi s profesorjem. Nisem se premaknila od katedra. Ura je končno minila. Njihova profesorica mi je dejala, da sem otrokom premalo zaupala, profesor Mihelič me je skritiziral, nekateri kolegi so malo zmajevali z glavo, samo jaz sem žarela od sreče, da je ta izkušnja kakorkoli že za menoj.

Miha Mali*

Pogovor z učiteljem g. Francem Rihtaršičem

Po drugi svetovni vojni se je v Sloveniji, ki je bila ena izmed republik bivše Jugoslavije, začel proces intenzivne industrializacije. Takšen koncept je bil del splošnega političnega programa vladajoče komunistične partije, ki je temeljil na deagrarnizaciji in pospešeni industrializaciji. Posebno težavo v takratnem modelu, ki je največkrat temeljil na izgradnji velikih industrijskih obratov, je predstavljalo pridobivanje različnih poklicnih delavcev, ki jih je takšna razvojna strategija potrebovala. Takratna politična oblast se je tega problema zavedala, zato mu je že od vsega začetka namenjala pomembno težo. Vso družbeno zapletenost tistega časa, ki se je še kako dotikala individualnih usod številnih ljudi, ker ni bilo enostavno preiti iz enega (ruralnega) v drug (bolj urbanizirani) slog življenja, je v avtobiografski knjigi »Bergmanov dosje« med drugim lepo prikazal Aleksander Bajt, eden najbolj znanih slovenskih ekonomistov.

Nova oblast je takoj po vojni vprašanje dotoka novih kadrov v različne panoge industrije reševala dokaj centralizirano. Do leta 1950 je te zadeve urejal Komite za srednje in nižje strokovno izobraževanje, kasneje je to prešlo pod enotno vodstvo Ministrstva za prosveto, nekatere strokovne šole pa so bile še naprej pod okriljem ustreznih ministrstev. Poleg izobraževanja strokovnih kadrov v poklicnih šolah se je pojavila tudi potreba po usposabljanju množice nekvalificiranih delavcev. Tovarne so ustanovljale izobraževalne centre, ki so skrbeli za izobraževanje ali prekvalifikacijo že zaposlenih. Takšen koncept je omogočal, da je hitro razvijajoča se industrija imela zagotovljeno strokovno usposobljene delavce, ki so lahko sledili trendu razvoja. Poklicne šole v Sloveniji so šle kasneje še skozi različna obdobja bolj ali manj posrečenih šolskih reform. Vendar če pogledamo v zgodovino, moramo začetke sodobnega poklicnega izobraževanja iskati ravno v tistem času.

Franc Rihtaršič (hrani Franc Rihtaršič)

* Miha Mali, univ. dipl. bibliotekar, bibliotekar v SŠM, Ljubljana, e-pošta: mihamali.ssm@gmail.com

Na podoben način je potekal tudi razvoj poklicnega izobraževanja v okviru tovarne Litostroj. Že leta 1947 je bila ustanovljena Industrijska šola Litostroj. Bila je sestavni del tovarne vse do leta 1992, ko je prešla pod okrilje Ministrstva za šolstvo in šport. V tem obdobju se je šola pospešeno razvijala in izobraževala dobro usposobljene delavce tako za Litostroj kot za druge tovarne. Tudi ime šole se je v tem času spremenilo. Šola se je preimenovala v Srednjo šolo tehniških strok in letos praznuje svojo sedemdeseto obletnico obstoja. Gospod Franci Rihtaršič je bil v tej šoli zaposlen od leta 1953 do leta 1989. Sprva je bil zaposlen kot učitelj praktičnega pouka, kasneje pa kot pomočnik ravnatelja. Sedaj je sicer že vrsto let upokojenec, vendar njegova pričevanja o nastanku in razvoju nekdanje lito-strojske poklicne šole, ki se je pod tem imenom najbrž spominjajo vse povojne generacije v Ljubljani, ponujajo zanimiv osebni pogled na obdobje razvoja šolskega sistema pri nas v času po drugi svetovni vojni.

Vsebina pogovora izhaja iz osebnih spominov, ki sežejo tudi do 70 let v preteklost. Z leti pa se žal marsikaj izgubi. Več podrobnosti lahko najdemo v publikaciji 50 let Srednje šole tehniških strok Šiška.

Gospod Rihtaršič, prosim, če predstavite svoj začetek dela v pedagoškem procesu.

Najprej nekaj spominov, kako sem zašel na takratno poklicno šolo Litostroj. Za menoj je bila poklicna šola, Državna delovodska šola v Ljubljani. Pedagoške izobrazbe nisem imel, tako kot drugi sodelavci ne. Učili smo po lastnih izkušnjah iz vajeniškega obdobja. Sam sem pridobil poklic na poklicni šoli Železarne Jesenice (prej KID Jesenice).

Ali so družbene razmere v času vašega začetnega šolanja vplivale na odločitve mladih za poklicno izobraževanje?

Za lažje razumevanje takratnega časa in šolanja mladih generacij naj spomnim, da je bil to čas takoj po 2. svetovni vojni. Družbeni razvoj dežele je zajel vsa področja življenja in v mladih ustvarjal upanje, da sedaj, ko je vse naše (a nič moje), prihajajo lepši časi. Izgradnja dežele na vseh področjih pa je ustvarjala potrebo po novih kadrih, ne glede na poklic.

Kdo se je takrat najbolj zavedal pomena pedagoških znanj za poklicno izobraževanje?

Da je bila na tem področju pedagoško izobraženih učiteljev velika vrzel, je prva zaznala pedagoška šola na Reki, katere direktor je bil Dr. Petančič. Ta je usmeril aktivnost poučevanja tudi na Slovenijo. Tako smo imeli učitelji strokovnih šol, ki smo bili brez pedagoškega znanja, možnosti systemskega došolanja. Šola na Reki je organizirala študijske seminarje v Ljubljani in Mariboru. Kar lepo število učiteljev je tako ob delu dopolnilo znanje.

Ali lahko poveste nekaj več o začetkih učiteljevanja na takratni poklicni šoli Litostroj? Ali je bil v tistem času, ko ste poučevali prve predmete, večji poudarek na teoriji ali praksi? Ste imeli občutek, da so ene vsebine podcenjene na račun drugih?

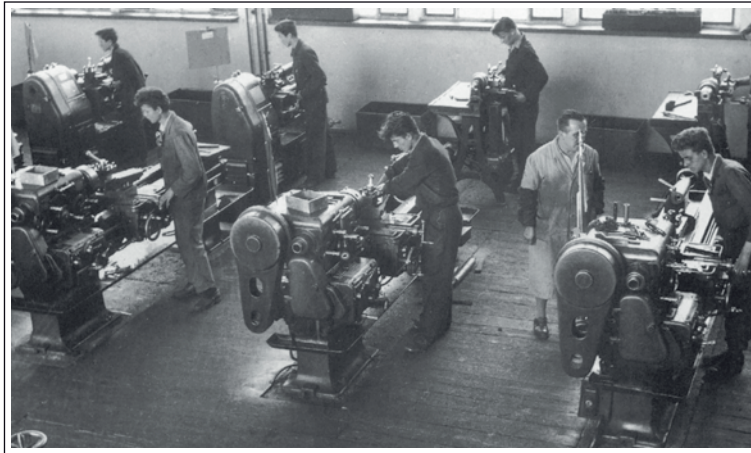
Franc Rihtaršič (tretji z desne) s sodelavci, leta 1989 (hrani Franc Rihtaršič).

Ves čas razvoja je bil poudarek na praktičnemu pouku. To seveda ne pomeni, da bi zanemarjali teorijo, saj smo jo povezovali in dopolnjevali ob praktičnih vajah. Strokovni učitelji teoretičnih predmetov so bili povezani z učitelji praktičnega pouka ter tako ustvarjali enotno klimo prakse in teorije.

Vsem nam je znano, da je bila Industrijska kovinarska šola Litostroj ustanovljena v sklopu tovarne Litostroj. Navsezadnje je Srednja šola tehničnih strok Šiška, ki je naslednica te šole, še med današnjo generacijo dijakov najbolj znana pod imenom litostrojska šola. Kako vidite z vaše današnje perspektive vlogo takratnega industrijskega giganta Litostroj na nastanek poklicnega izobraževanja v Šiški?

Podjetje Litostroj je imelo bogato zgodovino. Njegova povojna ustanovitev je povezana z obstojem nekdanjih strojnih tovarn v Ljubljani, ki so jih zaradi različnih razlogov (kriza idr.) že leta 1936 zaprli. Kot naslednik je po drugi svetovni vojni nastajalo podjetje Litostroj. Danes ne govorimo več o Litostroju, temveč Litostroj-Power. Povojni razvoj Litostroja in številnih drugih velikih tovarn, ki so bolj ali manj uspešno preživeli čas različnih ekonomskih tranzicij, je imel izreden vpliv na industrijsko podobo Ljubljane. Danes si težko predstavljamo prazno območje od Stare cerkve v Šiški do Šentvida, kjer so bila zgrajena podjetja Litostroj (1947), Iskra, Tiki in Lek. Zdi se, da je v času od petdesetih do osemdesetih let prejšnjega stoletja največji pečat dajala ravno tovarna Litostroj, ki je veljala za nekakšnega paradnega konja uspešnega socialističnega gospodarjenja.

Na teh temeljih je zrastle poklicna šola Litostroj (1947). Ta se je spreminjala po programih, številu učencev in učiteljev in tudi že glede na sam naziv. Za čas obstoja tovarne Litostroj je imela srednja poklicna šola največjo vlogo pri nepo-

*Prostori delavnic IKŠ Litostroj v petdesetih letih
(Zbornik ob 50-letnici Srednje šole tehniških strok Šiška, str. 2).*

srednem izobraževanju poklicnih kadrov za podjetje. Razvoj in širitev tovarne sta zahtevala čim več kvalitetno izobraženih strokovnih kadrov. Tako je skupaj s proizvodnimi obrati začela rasti poklicna šola. Izgradnja šole je bil zahteven projekt in tudi že od začetka tako ambiciozno načrtovan, zato je bila uporabnost prostorov zaradi majhnega števila učencev začasno spremenjena. Tako je bila npr. velika strojna delavnica sprva hala družbene prehrane Litostroj, nadalje po letu 1953 »kino Litostroj« in šele desetletja kasneje resnično strojna delavnica šole. Podobno so bili spremenjeni tudi drugi prostori šole. Tako je bilo celotno pritličje zasedeno z oddelki različnih služb Litostroja, drugo nadstropje šole pa so zasedali tovarniški konstruktorji.

Tako kot je primanjkovalo delavcev Litostroja, so bili primanjkljaji tudi v številu učencev ljubljanske okolice. Učence smo iskali po celi Sloveniji in v ta namen zgradili tudi internat. Z rastjo števila učencev se je iz leta v leto širil obseg zgrajene šole. S priključitvijo poklicne šole Iskra se je gradnja novih prostorov nadaljevala. Vedno se je nekaj gradilo in širilo.

Katere prednosti je še predstavljalo dejstvo, da je bila šola sestavni del tovarne v primerjavi z ostalimi poklicnimi šolami v Sloveniji? Tu mislim predvsem na materialne ugodnosti, opremljenosti delavnic in zaposlovanje usposobljenih kadrov za pedagoško delo v šoli.

Veseli smo bili razumevanja podjetja, saj nam je omogočalo dopolnjevanje materialne vsebine šole (npr. oprema z novimi stroji, primernimi za učenje mladine, pomoč pri razvoju obšolskih dejavnosti). Učencem je omogočilo štipendiranje, zainteresiranim bivanje v internatu šole, na koncu izobraževanja pa so vsi imeli zagotovljeno delovno mesto v podjetju. Omogočala je tudi dodatno strokovno izobraževanje učiteljev.

*Dijaki v prostorih delavnic IKŠ Litostroj
(Zbornik ob 50-letnici Srednje šole tehniških strok Šiška, str. 5).*

Ali lahko naredite kratek in strnjen presek v zgodovino praktičnega pouka učnih programov na šoli v tistem času?

Program se je v osnovi ločil na praktični in teoretični del pouka. Praktični del pouka je obsegal načrtovane programe, ki so obsegali:

1. skupno osnovo – enake vaje za vse poklice učencev;
2. ločene programe vaj v drugem letniku za posamezne vrste poklicev;
3. utrjevanje znanja pri izdelavi posameznih izdelkov v šoli ali podjetju, ki jim je kasneje postalo prvo delovno mesto. Ko omenjam vaje, mislim na to, da so vsi učenci delali iste izdelke posameznih vaj.

Teoretični pouk je obsegal strokovna in splošna znanja takratnega učnega načrta Slovenije. Tu ni bilo razlik glede na druge tipe takratnih poklicnih šol. Povezanost sodelavcev šole je omogočalo dopolnjevanje učnih vsebin s praktičnimi primeri, ki so dopolnjevali eno in drugo znanje. Šola je imela svoje delavnice in je bilo to omogočeno.

V šoli pa so bili organizirani različna predavanja in tečaji za potrebe tovarne in izobraževanja zaposlenih.

Ali lahko poveste kaj več ravno o tej zadnji vlogi šole pri neposrednem izobraževanju kadrov za potrebe tovarne?

Poklicna šola Litostroj je izobraževala kadre, prilagojene potrebam podjetja; od ključavničarjev, strugarjev, livarjev, modelnih mizarjev, električnih poklicev do tehničnih risarjev. Organizacija šole obsega teoretični in praktični del pouka. Delavnice so bile opremljene s stroji in napravami, kjer učenci pridobivajo v rednem pouku spretnosti in praktično znanje. Prva generacija absolventov šole je v letu 1950 obsegala 23 oseb. Iz leta v leto se je število učencev, ki so uspešno zaključili šolanje, večalo in tako v letu 1997 doseglo 6909 oseb. Leta 1992 pa so podjetje Litostroj in organi Republike Slovenije sklenili pogodbo o prenosu premoženja na osnovi obojestranskih interesov.

V času vaše poklicne kariere ste se srečevali še z enim »socialističnim družbenim eksperimentom«, ki ga poznamo pod imenom poklicno usmerjeno izobraževanje. Kot vsaka stvar, ki jo opazujemo z neke daljše zgodovinske razdalje, najbrž tudi pri tem projektu lahko iščemo dobre in slabe strani. Kako bi vi ocenili ta projekt, ki je v tistem času šolske politike sprožil različne, največkrat med sabo povsem nasprotujoče si poglede?

Sistem izobraževanja, namenjen poklicnemu delu, ki ni predvideval prestopa z nižje na višjo stopnjo, je že kar nekaj časa klical po resnih spremembah. Uvedba, ki je odpravila »zaključno« izobraževalno stanje, je vsem omogočila možnost za nadaljnje napredovanje. Tako so posamezne poklicne šole dobile možnost, da lahko s spremembami in dopolnili v učnih načrtih absolventi teh šol, če želijo, nadaljujejo z izobraževanjem v tehnika itd.

Zanimivo je, da je podjetje podpiralo nadaljevanje izobraževanja in tako je kar nekaj absolventov šole danes zaposlenih na učnih mestih z višjo in visoko izobrazbo.

Zaradi obsežnosti splošno-izobraževalnih vsebin se je zmanjšalo število ur, namenjenih praktičnemu pouku. Prišlo je tudi do združevanja usposabljanja za več skupin po skupnem učnem načrtu (npr. oblikovalec kovin), za poglobljanje za posamezni poklic pa je bilo premalo časa. Če to pogledamo s sedanjega stališča, je to dobro, ker omogoča širšo izobrazbo in večjo prilagodljivost delu.

Kako bi na vse vaše poklicne izkušnje pedagoga in vodstvenega delavca ocenili današnji trend razvoja poklicnega izobraževanja v Sloveniji? In glede na razvoj novih tehnoloških izzivov v celotnem svetu? Kje po vašem mnenju obstajajo največje pasti na eni in možnosti razvoja tega pomembnega področja izobraževanja in usposabljanja mladih ljudi za poklic na drugi strani?

Hiter družbeni razvoj nas vsakodnevno postavlja pred nova spoznanja, ki nastajajo z naglimi informacijskimi, tehničnimi, proizvodnimi in drugimi spremembami. Tako smo priča dnevnim spremembam poučevanja na celotnem učnem področju.

Po letu 1990 so nastale različne oblike izobraževanja, ki se prilagajajo sprotnim zahtevam, razvoj elektronike narekuje bistveno drugačno izvedbo teoretičnega pouka in prakse. Od upokojitve leta 1990 je moje zanimanje za to vsebino osiromašeno. Dogodke sicer spremljam preko dnevnega tiska, a za podrobnejšo oceno današnjega stanja je to premalo.

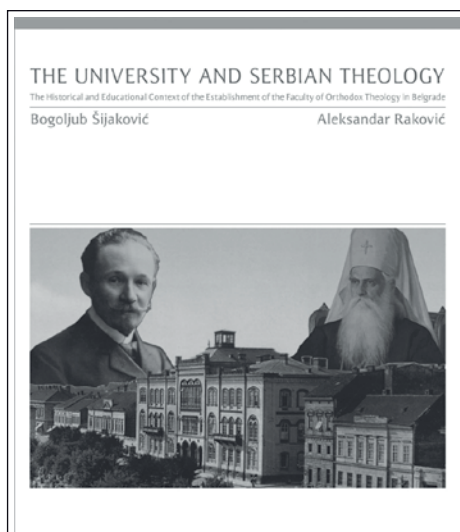
G. Rihtaršič, hvala za vaš čas in za zanimiv pogovor. Želim vam še veliko zanimivih in ustvarjalnih dni.

Poročila in ocene

1.19 Objavljena recenzija, prikaz knjige, kritika

Bogoljub Šijaković in Aleksandar Raković. *The University and Serbian Theology: The Historical and Educational Context of the Establishment of the Faculty of Orthodox Theology in Belgrade (Research, Documentation, Bibliography)*. Los Angeles: Sebastian Press, 2014, 133 str.

Kratka monografija Bogoljuba Šijakovića, profesorja filozofije na Pravoslavni teološki fakulteti Univerze v Beogradu, in Aleksandra Rakovića, sodelavca Inštituta za novejšo zgodovino Srbije v Beogradu, z naslovom *The University and Serbian Theology: The Historical and Educational Context of the Establishment of the Faculty of Orthodox Theology in Belgrade (Research, Documentation, Bibliography)* (*Univerza in srbska teologija: zgodovinski in izobraževalni kontekst ustanovitve Pravoslavne teološke fakultete v Beogradu (raziskava, dokumentacija, bibliografija)*) predstavlja kakovostno pregledno študijo s področja kulturne in cerkvene zgodovine. Izšla je leta 2014 v Los Angelesu pri ameriški založbi Sebastian Press v sodelovanju s Patriarhijskim upravnim odborom Srbske pravoslavne Cerkve in Uradom za sodelovanje s Cerkvami in verskimi skupnostmi Vlade Republike Srbije kot dopolnjena angleška izdaja knjige *Univerzitet i srpska teologija*, ki jo je leta 2010 izdala Pravoslavna teološka fakulteta Univerze v Beogradu. Monografija obravnava predzgodovino, okoliščine vzpostavitve in najzgodnejša leta delovanja prve (doslej tudi edine) pravoslavne teološke fakultete na območju današnje Srbije, ki je nastala leta 1920 v okviru leta 1905 ustanovljene Univerze v Beogradu. Monografijo sestavljata dva dela. Prvi del, pod katerega se podpisuje Bogoljub Šijaković, obravnava uvod v zgodovino pedagoške misli, zgodovino (visokošolskega) poučevanja teologije na območjih, kjer so skozi stoletja delovale cerkvene strukture srbskega pravoslavja, ter stališča za in proti ustanovitvi pravoslavno konfesionalno opredeljene teološke fakultete v okviru visokošolske ustanove modernega tipa, kakršna je (bila) Univerza v Beogradu. Drugi del, pod katerega se podpisuje Aleksandar Raković, pa z bolj poudarjeno empirično-faktografskega vidika obravnava proces ustanavljanja Pravoslavne teološke fakultete Univerze

v Beogradu in prva leta njenega delovanja. Tu je posebna pozornost posvečena notranjim odnosom med posameznimi cerkvenimi telesi ter odnosom Srbske pravoslavne Cerkve kot celote z Univerzo v Beogradu in državnimi organi (zlasti Ministrstvom za prosveto). V tem okviru je osvetljena tudi vloga semenišča v Sremskih Karlovcih, vodilne srbske pravoslavne izobraževalne ustanove v Habsburški monarhiji oziroma na Ogrskem, in kratek čas delujoče (1920–1924) »konkurenčne« Fakultete za vzhodno pravoslavno teologijo Univerze v Zagrebu.

Čeprav so se med intelektualno javnostjo v Srbiji že sredi 19. stoletja začeli pojavljati predlogi o ustanovitvi pravoslavno konfesionalno opredeljene teološke fakultete v okviru univerze modernega tipa, je do konkretnjših korakov prišlo šele leta 1905 ob ustanovitvi Univerze v Beogradu. Tega leta je bila formalno ustanovljena in omenjeni instituciji pridružena, vendar ne polnopravno priključena, Pravoslavna duhovna akademija. V tistem času je namreč, sicer za kratek čas, tako med srbskimi sekularnimi intelektualci kot tudi v cerkvenem vrhu in državnih organih prevladalo stališče, da je za poučevanje teologije manj primerno zgledovanje po evropskem sistemu s teološko fakulteto kot znanstveno ustanovo in polnopravno članico sekularne univerze. Primernejši se jim je tako zdel ruski model s t. i. duhovno akademijo kot posebno kolegijsko visokošolsko ustanovo pod neposrednim okriljem Cerkve, v danem primeru Beograjske metropolije, namenjeno izobraževanju cerkvenega kadra, na kateri predavajo skoraj izključno duhovniki oziroma menihi, ki na duhovni akademiji, skupaj s slušatelji, tudi bivajo. Čeprav se je na prvi pogled zdelo, da je z ustanovitvijo Pravoslavne duhovne akademije položaj visokošolske teologije na ozemlju Kraljevine Srbije rešen, omenjena institucija, predvsem zaradi pomanjkanja ustreznega kadra in širših družbenopolitičnih razmer (dve balkanski vojni, prva svetovna vojna), ni nikoli zaživela. Poleg tega se je v srbski intelektualni javnosti vse do prvih let po koncu prve svetovne vojne nadaljevala razprava o ustrezni organizacijski obliki visokošolske teologije oziroma njeni (ne)umestitvi v sistem sekularne univerze. Po uveljavitvi novega političnega okvira z nastankom Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev leta 1918 ter s tem tako številčno kot tudi geografsko pridružitvijo novega pravoslavnega prebivalstva, živečega severno in zahodno od meja dotokratne Kraljevine Srbije, je naposled prevladalo stališče o ustanovitvi Pravoslavne teološke fakultete v okviru Univerze v Beogradu. Nova fakulteta je začela delovati v študijskem letu 1920/1921. Argumentacija za umestitev visokošolskega poučevanja pravoslavne teologije v okvir sekularne univerze je bila predvsem naslednja: ločitev pravoslavne teologije od univerze oziroma vztrajanje pri sistemu duhovne akademije bi konfesionalno opredeljeno preučevanje religije ločilo od znanosti in posledično osiromašilo tako teologijo samo kot tudi univerzo, zlasti humanistiko; pravoslavno krščanstvo kot večinska veroizpoved tvori družbeno in kulturnozgodovinsko stvarnost nove države, ki zato ne sme biti odrinjeno na družbeni rob z odrekanjem možnosti poučevanja, lastnega razvoja in izmenjave mnenj na najvišji intelektualni ravni; odsotnost pravoslavne teološke fakultete bi v luči obstoja dveh katoliških fakultet, v Zagrebu in Ljubljani, pravoslavne vernike spravila v drugorazreden položaj in v novi državi povzročila intelektualno

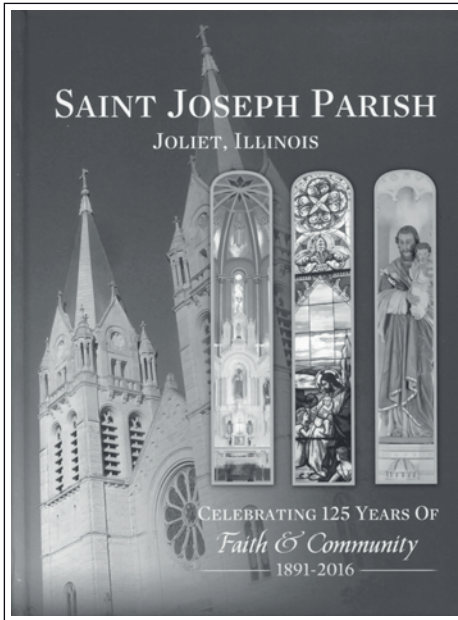
prevlado katoliške Cerkve oziroma simbolno superiornost katoliških državljanov. Ustanovitev in delovanje Pravoslavne teološke fakultete pa je omogočilo tudi prenehanje dolgoletne praktične omejitve v obliki pomanjkanja ustreznega profesorskega kadra. V tem času se je namreč na ozemlje Kraljevine Srbov, Hrvatov in Slovencev naselilo več deset tisoč ruskih političnih emigrantov, ki so svojo domovino zapustili zaradi oktobrske boljševiške revolucije in državljanske vojne. Med njimi se je nahajalo razmeroma visoko število duhovščine, tudi visoko usposobljenih teologov, filozofov in (cerkvenih) zgodovinarjev, ki so tako odločilno pripomogli k intelektualni okrepitvi srbskega pravoslavja.

Monografijo Šijakovića in Rakovića *University and Serbian Theology* odlikuje vrsta pozitivnih lastnosti. V tem pogledu je vredno najprej omeniti dragoceno uvodno umestitev obravnavane teme v kontekst evropske kulturne zgodovine, v kontekst institucionalnega razvoja in refleksije o izobraževanju od antike, Bizanca in srednjega veka do renesanse, razsvetljenstva ter nacionalnih gibanj 19. stoletja. Tovrsten uvod ponuja koristna izhodišča bodisi za nepoznavalce zgodovine pedagogike bodisi za obnovitev že pridobljenega znanja o tej snovi. Podobno pozitivno lastnost je mogoče opaziti v sami zasnovi monografije kot celote in zlasti njenega prvega dela, ki ustanovitev Pravoslavne teološke fakultete obravnava v luči zgodovine srbskega (visokošolskega) poučevanja teologije od njegovih začetkov v prvi polovici 18. stoletja na Ogrskem do razmer v Kraljevini Srbov, Hrvatov in Slovencev. Največja odlika monografije pa je nemara njena preglednost in jedrnatost, ki jo spremlja prava mera med znanstvenim pristopom oziroma diskurzom in dostopnostjo širši izobraženi javnosti. To se med drugim kaže v bogatem slikovnem gradivu in lepi zunanji podobi knjige, pa tudi skozi informativne opombe »pod črto«, ki za posamezno jedrnato obdelano vprašanje bralcu ponujajo vse najbolj relevantne vire in tako klasično kot tudi sodobnejšo pregledno literaturo, s čimer ponujajo pregled stanja srbske in tuje historiografije na specifičnem področju. Med odlike monografije je navsezadnje mogoče prišteti njeno objavo v svetovnem jeziku, kakršna je angleščina, s katero si Srbska pravoslavna Cerkev, Pravoslavna teološka fakulteta in z njo Univerza v Beogradu odpirajo priložnost za večjo mednarodno prepoznavnost oziroma promocijo. Kljub nesporni prevladi pozitivnih lastnosti je v monografiji mogoče opaziti tudi nekatere pomanjkljivosti, pri čemer največ pozornosti vzbujajo občasno predolge povedi, ki otežujejo berljivost teksta, ter na nekaterih mestih pravopisne in skladenske napake, ki pričujejo o tem, da angleščina ne predstavlja maternega jezika avtorjev in (sicer navedenih) lektorjev. Gledano v celoti je delo *University and Serbian Theology* vsekakor zgledno. Za podobno publikacijo bi se lahko odločila tudi katera izmed slovenskih (humanističnih) fakultet, v prvi vrsti ljubljanska Teološka fakulteta, ki svoje predzgodovine, nastanka in delovanja, kljub prisotnosti za to usposobljenih strokovnjakov, doslej še ni predstavila v pregledni, jedrnati, slikovno bogati in v angleškem jeziku napisani obliki.

Simon Malmenvall

1.19 Objavljena recenzija, prikaz knjige, kritika

Saint Joseph Parish, Joliet, Illinois. Celebrating 125 Years of Faith & Community 1891–2016, Joliet: St. Joseph Parish Coucil 2016, 134 str.

Saint Joseph Parish, Joliet, 2016.

Jubilejna publikacija ene od ameriških župnij v mestu Joliet v okolici Chicaga je zanimiva tudi za Slovence in slovensko šolstvo. Že z uvodoma objavljenim seznamom župljanov v župniji sv. Jožefa (Saint Joseph Parish, 416 N Chicago Street, Joliet, Illinois)¹ iz leta 1916 kaže knjiga povsem slovensko podobo z množico naših priimkov vse od Adamič – Adlešič pa do Žerovec – Žnidaršič. Tako pričuje, sicer ne o največji, pač pa o najbolj urejeni slovenski naselbini, kot jo je pred prvo svetovno vojno označil J. M. Trunk v knjigi *Amerika in Amerikanci*, kjer je ob zapisu imena tega ameriškega mesta navedel tudi izgovorjavo Joliet (Žoliet).² Mesto je zrastle ob plovni povezavi z Michiganskim jezerom in

Chicagom in imelo leta 1910 že 35.000 prebivalcev, ki so si našli delo v kovinski industriji in gradbeništvu pa tudi v trgovini, gostilničarstvu in podjetništvu. Živahno slovensko župnijo je od ustanovitve 1891 najprej vodil v bližnji okolici Ljubljane rojen France Šušteršič (1864–1911)³, ki je bil tudi časnikar (pri listu *Amerikanski Slovenec*), organizator (podporno društvo K. S. K. J.) in avtor prvega pregleda našega izseljevanja v ZDA (*Slovinci v Ameriki, Mohorjev koledar 1894*).⁴ Z župljani, med njimi je bilo veliko Dolenjcev in posebej Belokranjcev, je leta 1891 poskrbel za zidano župnijsko cerkev sv. Jožefa. Kot podlago za življenje katoliške

1 Welcome to Historic St. Joseph Catholic Church! Saint Joseph Parish, Joliet, Illinois; <http://www.stjosephjoliet.org/>

2 J. M. Trunk, *Amerika in Amerikanci*, Celovec 1912, str. 142, 378, 479. <https://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-M1C9SGOV>

3 France Šušteršič 1864–1911, <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi678645/>

4 F. S. Šušteršič, *Slovinci v Ameriki, Koledar družbe sv. Mohorja, Celovec 1894*, str.15–27. <https://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-NTW1OIXF>

*Srečanje s skupino iz Jolietu v Ljubljani septembra 2016, med njimi članica župnijskega sveta Mary Petrella (na desni z jubilejno publikacijo) (Foto Branko Šuštar).**

župnije so te organizirale svoje šole, čeprav niso delovale pri vseh župnijah.⁵ A v Jolietu pri sv. Jožefu so 2. oktobra 1895 poskrbeli tudi za slovensko župnijsko šolo (St Joseph School - SJS), ki je bila »prva slovenska šola v Ameriki«, kot je pri življenjepisu župnika Šušteršiča zapisal leta 1912 J. M. Trunk.⁶ Tej šoli je sledilo še 16 podobnih šol pri slovenskih župnijah v ZDA, kar je pred leti predstavila tudi naša Šolska kronika (Darko Friš, 1994).⁷ Slovenska župnija v Jolietu je v začetku 20. stoletja povezovala okoli 5000 članov (kakšnih 400 družin). Z rastjo župnije so poskrbeli tudi za primernejše stavbe: za novo mogočno dvostolpno cerkev v romanskih oblikah po načrtih arh. W. J. Brinkmana (obe cerkvi, grajeni iz apnenca, sta stali druga ob drugi od leta 1905 do leta 1914, ko so starejšo odstranili) in za šolo, ki so jo dograjevali in leta 1914 postavili novo šolsko poslopje. Župnija s šolo, društvi in posebej z mogočno cerkvijo je bila tudi viden odraz gospodarske moči in pomena slovenske skupnosti v Jolietu in na širšem področju Chicaga.

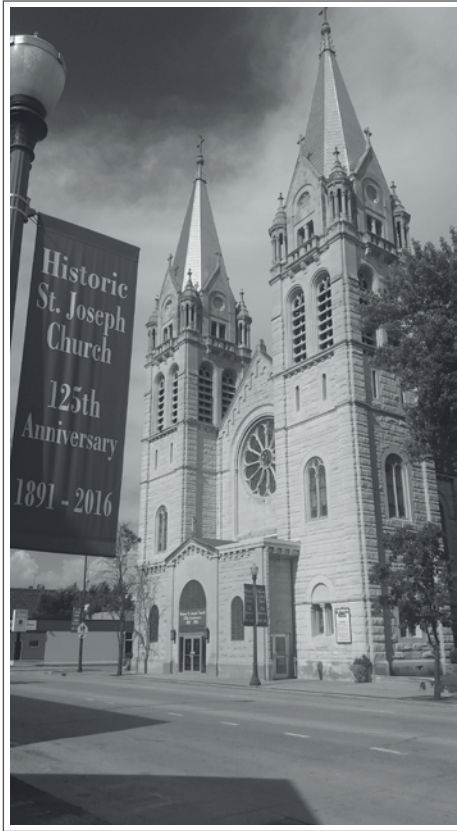
Za šolski pouk so poskrbele šolske sestre, ki so z začetnim poukom (tudi) v slovenščini olajšale mladini (in slovenskim staršem) prehod v angleško govorečo ameriško kulturo. Pomemben del pouka v župnijskih šolah je bil tudi verouk. Župnijske šole so bile v slovenskih župnijah seveda slovensko-angleške in proces

* Fotografije v prispevku je posnel dr. Branko Šuštar, nekaj pa jih je s spleta.

5 Leopoldina Plut-Pregelj, Katoliški šolski sistem v Združenih državah Amerike in ustanavljanje osnovnih šol pri slovenskih župnijah (1895–1941), Dve domovini /Two Homelands št. 2–3 (1992), str. 391–407.

6 J. M. Trunk, Amerika in Amerikanci, Celovec 1912, str. 596. <https://www.dlib.si/?URN=URN:NBN:SI:DOC-M1C9SGOV>

7 Darko Friš, Župnijske šole v Ameriki 1895–1941, Šolska kronika 1994, str. 42–57.

Leta 1905 zgrajena cerkev slovenske župnije sv. Jožefa v Jolietu.

amerikanizacije je bil močan že v desetletjih po 1. svetovni vojni. Te šole so ob slovenskem jezikovnem pouku in kulturni vzgoji ohranjale narodnostno zavest in oblikovale katoliško versko tradicijo v ZDA. Nekdaj slovenska župnija v Jolietu se ob 125-letnici župnije še zaveda slovenskih korenin in konec septembra 2016 je »po poti korenin prednikov« po Sloveniji potovala skupina župljanov. Srečali smo se pred frančiškansko cerkvijo v Ljubljani, in članica župnijskega sveta Mary Petrella je prijazno poskrbela za zaprosen izvod jubilejne publikacije. Kraj našega srečanja je bil izbran simbolično sredi Ljubljane pri frančiškanski cerkvi, saj je slovenska frančiškanska provinca sv. Križa od leta 1908 povezana s pastoralo izseljencev v ZDA, posebej s Slovenskim pastoralnim centrom v bližnjem Lemontu, pri dušnem pastirstvu pa so sodelovali tudi v Chicagu in okolici. Tako so tudi slovensko župnijo sv. Jožefa v Jolietu ob koncu 20. stoletja (1978–1995) vodili slovenski frančiškani, nato je prešla v ameriške roke. Sedaj je župnik pri sv. Jožefu v Jolietu karmeličan p. Timothy P. Andres, diakon pa Douglas Starasinich.

Jubilejna publikacija je slovensko naglašena že v uvodu, kjer opazimo zemljevid Slovenije, podobo škofa Barage in oltar Marije Pomagaj ter zapise o slovenskih koreninah v Jolietu. Takšno podobo daje tudi fotografija župnika Janeza Solnce, ki je 1891 pripeljal iz Slovenije prvega jolietskega župnika Franceta Šušteršiča. Prva zgradba šole sv. Jožefa (St. Joseph School) je bila do jeseni 1895 postavljena na prostoru za cerkvijo. Župnik Šušteršič se je za učiteljice obrnil k sestram kongregacije Brezmadežne 3. reda sv. Frančiška, poznanim kot frančiškanke iz Joliet (Joliet Franciscan Sisters), ki so vodile več nemških, čeških in slovaških župnijskih šol. Sestre so v veliki meri izhajale iz teh ameriških slovaških etničnih župnij. S poukom so pričeli 2. oktobra 1895 v dveh razredih s 64 učenci, a že do konca šolskega leta jih je bilo 96. Poučevali sta dve sestri: sr. M. Eugenia Dillon, ki jo je po nekaj tednih zamenjala sr. M. Emerentia Kilanowicz, in sr. M. Ferdinand Stalzer, ki je bila slovenskih korenin iz Chicaga in se omenja tudi kot mati slovenske župnije sv. Jožefa. Že pred prihodom v Joliet je poučevala na najstarejši slovaški šoli v ZDA (Streator), nato na nemški šoli v okolici Chicaga

*Vhod v leta 1914 zgrajeno novo poslopje župnijske šole pri sv. Jožefu v Jolietu/
St Joseph School – SJS (<http://www.stjosephjolietmuseum.com/>).*

ter tri leta učila indijanske otroke (Red Cliff, Wisconsin). Sr. M. Ferdinand je tako zaznamovala delo šole od začetkov do leta 1934 in po njej so poimenovali tudi 1943 prenovljeno prvo šolsko stavbo (Ferdinand Hall).

Število učencev šole sv. Jožefa v Jolietu je naraščalo in leta 1898 so imeli tri razrede s 198 učenci. Kot omenjajo, je bilo leta 1902 le prvošolcev kar 100 in leta 1904 je učila sr. Cassiana že 127 prvošolcev v eni učilnici. Po izgradnji nove cerkve leta 1905 so staro cerkveno stavbo uporabili kot dodatno učilnico za dva in nato za štiri razrede. Ob koncu župnikovanja F. Šušteršiča je leta 1911 sedem sester poučevalo v dveh stavbah 480 učencev in učenk. Vprašanje šolskih prostorov je postajalo kritično. Iz te potrebe so leta 1914 postavili razsežno novo šolsko poslopje (s tlorisom 34,1 m x 19,5 m), ki še danes učinkuje mogočno. Stavba za cerkvijo ob N Scott Street ima 12 učilnic, ki merijo 11,2 x 7,3 m in so visoke 3,6 m. Šola se je resnično modernizirala. Pouka v novi stavbi se je razveselilo 641 učencev in učenk, ki jih je poučevalo 15 sester. Poleg razrednega pouka sta sr. M. Ferdinand in sr. M. Perpetua poučevali slovenščino ter sr. M. Beatrice glasbo. V šolskem letu 1940/41 je poučevalo trinajst sester. V stavbi je v času župnika Plevnika z 29 učenci delovala tudi župnijska komercialna šola Commercial High School, ki pa je obstajala le pet let, do leta 1919. Šolarji so bili uspešni tudi v športu in glasbi – tako je v knjigi s sliko predstavljena leta 1932 tudi številčna Slovenska šolska

*Zaključni 8. razred šole pri sv. Jožefu v Jolietu/St Joseph School –
SJS z župnikom J. Plevnikom, začetek 20. let 20. stoletja;
(<http://www.stjosephjolietmuseum.com/graduation-photos.html>).*

godba (Slovenian School Band). Jubilejna publikacija prinaša tudi vrsto kratkih šolskih spominskih utrinkov.

Usmeritev ameriških župnij v lastne šole, kot je to določil leta 1884 tretji ameriški pokrajinski zbor škofov v Baltimoru, je spremenil novi nadškof v Chicagu z uvajanjem osrednjih katoliških srednjih šol. Tako je npr. v Jolietu nastala leta 1918 De La Salle High School (predhodnica Joliet Catholic). Posamezne župnije naj bi opustile šole ali jih ohranile le na osnovnošolskem nivoju. Tako je naprej delovala še St. Joseph School. Zanimivo je tudi to, da je četrti župnik, Matthias J. Butala, ki je opravljal to službo od leta 1938 do leta 1973, obiskoval to šolo. Jubilejna publikacija župnije opozarja, da je iz župnije in šole izšlo kar 18 duhovnikov, trije redovniki in več kot 70 redovnic, ki so večinoma pripadale sestram, ki so poučevale v Jolietu. Leta 1949 so v razredu, ki je bil prazen, odprli šolsko kavarno (The school cafeteria) in po tri matere učencev so dnevno poskrbele za toplo malico za 325 učencev in učenk. Poleti 1953 je slikarka Lillian Brulc,⁸ ki je

8 Ameriška slikarka in kiparka slovenskega rodu Lillian Brulc je umrla leta 2012 v 88. letu starosti.

ravno diplomirala na School of the Art Institute of Chicago, poslikala obsežne šolske stene (1,3 m x 7,3 m) v vseh 12 razredih z bibličnimi, teološkimi in zakramentalnimi motivi: ena od tem je tudi don Bosco poučuje. Poleg sestre M. Ferdinand Stalzer je v jubilejni knjigi predstavljenih še nekaj učiteljic, ki so se zvrstile v 115-letni zgodovini šole: okoli 70 laičnih učiteljic (prva je poučevala leta 1957 v tretjem razredu gospa Rita Carey) in ravnateljic (do leta 1975 so bile to redovnice, zadnja sr. M. Andrea Prindes), šest redovnic drugih redov in kar 225 sester frančiškank iz Joliet, ki so bile na šoli 110 let, vse do poletja 2005. Zadnja je do upokojitve poučevala tretješolce sr. Rosemary Winter. Med sestrami jih je kar 25 izhajalo iz te župnije in so torej delovale na šoli, ki so jo nekdaj obiskovale. Sicer so v 70. letih 20. stoletja na šoli, ki so jo vodile laične moči, ponovno odprli vrtec, ki je tam že deloval do leta 1947. Ko so zapirali okoliške katoliške šole (St. Bernard, St. Cyril and Methodius), so nekateri njihovi učenci in učitelji nadaljevali šolanje oz. delo na šoli pri sv. Jožefu. Med njimi je tu kar 25 let poučevala benediktinka sr. Mary Agnes Kallus. Ponovno zapiranje šol okoli leta 1980 je spodbudilo podoben proces in pod frančiškani iz Lemonta, ki so tedaj vodili župnijo, so se s šolo povezale slovenske in hrvaške sestre kongregacije sv. Frančiška Kristusa Kralja iz Lemonta in ravnateljica je postala sr. Thomasina Novakovich. V letu 1994/95 je šola vstopila v stoto leto, kar so tudi proslavili, ter 1998 ustanovili St. Joseph School Foundation za boljši razvoj šole. Leta 2005 je imela šola še 179 vpisanih, maja 2007 je šola končalo 26 učencev in je delovala pod geslom Šola z dušo (The School with a Soul). A kljub velikim prizadevanjem župnije za ureditev financiranja šole niso bili uspešni. Po škofovi odločitvi so šolo zaprli koncem šolskega leta 2009/2010, potem ko je »115 let zagotavljala izključno katoliško vzgojo.«

Osemletna šola, ki je doživela vrh leta 1929 s kar 878 učenci, je leta 2010 končala delovanje s 15 učenci v zaključnem razredu. Slike zaključnih razredov šole (Graduation photos) so dostopne tudi na spletni strani v šolskih prostorih

*Nasproti cerkve sv. Jožefa v Jolietu
stoji poslopje Slovenske ženske
zveze (Slovenian Women Union,
danes Slovenian Union of Amerika)
z Muzejem slovenske dediščine/
Slovenian Heritage Museum.*

delujočega muzeja.⁹ Vseh, ki so dokončali šolo, pa je bilo skoraj 4000 (3,949 graduates). Trije udarci šolskega zvonca so v petek, 4. junija 2010 ob 9.00, sklenili izobraževalno delo. Zvon so spravili v 'časovno kapsulo' kar na župnijskem pokopališču. S šestim župnikom (Roman Malavašič, u. 1978) je povezan tudi eden od redkih slovenskih zapisov v knjigi, kjer je predstavljen njegov nagrobnik na slovenskem pokopališču v Jolietu z napisom Brez smrti ni vstajenja. Tako se od slovenstva na tem koncu ZDA ohranjajo nekateri priimki in predvsem spomini: nekateri v kamnu, podobah, drugi zapisani. Zares, nič ni stalnega pod soncem.

V nekdanji šolski stavbi St Joseph School se občasno še zbirajo nekdanji šolarji k praznovanju svojih obletnic in leta 2012 so tam uredili tudi župnijsko muzejsko zbirko – St Joseph Parish Museum – The Ancel Center, ki hrani tudi spomine na šolo.¹⁰ Zanimivo je, da najdemo nasproti nekdanj slovenske cerkve v Jolietu še stavbo Slovenske ženske zveze (Slovenian Women Union of America – SWUA, sedaj SUA), v kateri deluje leta 1978 ustanovljen *Muzej slovenske dediščine* (*Slovenian Heritage Museum*). Tako je muzej del Slovenian Union of America SUA, organizacije, ki od 1929 izdaja revijo Zarja – The Dawn.¹¹ Muzej že s pogledom skozi izložbena okna v pritličju vabi k obisku ameriške slovenske dediščine, ki je umeščena prav na ameriško zgodovinsko pot 66 (Historic Route 66).¹²

Branko Šuštar

9 SJS, Graduation photos, <http://www.stjosephjolietmuseum.com/graduation-photos.html>

10 St Joseph Parish Museum – The Ancel Center; <http://www.stjosephjolietmuseum.com/>

11 Zarja – The Dawn; <http://slovenianunion.org/zarja>

12 Joliet, Ill., Slovenian Union of America SUA, Muzej slovenske dediščine/Slovenian Heritage Museum; <http://slovenianunion.org/museum>

17. mednarodni simpozij šolskih muzejev na Nizozemskem Onderwijs museum Dordrecht Holland, 5.–8. 7. 2017

Letos smo se muzealci, zaposleni v šolskih muzejih širom sveta, srečali že sedemnajstič zapored. Za Ljubljano (2013) in Ballaratom (2015) je letos gostil muzealce Onderwijsmuseum (Nacionalni muzej izobraževanja) v Dordrechtu na Nizozemskem, najstarejšem mestecu v Holandiji. Srečali smo se novi in stari znanci šolskih muzejev po svetu. Zbralo se nas je okoli 30, in sicer z Nizozemske, Danske, Norveške, iz Nemčije, s Slovaške, iz Latvije, Estonije, Ukrajine, Francije, Avstralije in Slovenije.

Simpozij se je začel 5. julija popoldan; gostitelj, direktor nizozemskega nacionalnega muzeja šolstva Tijs van Ruiten, nam je v prijazni kavarni muzeja izrekel toplo dobrodošlico. Nato smo si ogledali muzej.

Muzej ima svoje prostore že dve leti v nekdanji stavbi zavarovalnice iz 30-ih let prejšnjega stoletja, ki so jo dobili od mesta Dordrecht (tja se je muzej leta 2015 preselil iz Rotterdama).

Sama arhitektura stavbe je zelo svetla in odprta, v kleti in pritličju so razstavnimi prostori s stalno in občasno razstavo, v prvem nadstropju pa je večnamenski prostor, kjer so potekala tudi predavanja simpozija.

Muzej skrbi za okoli 350.000 muzejskih predmetov, ki so na tak ali drugačen način povezani z izobraževanjem: od učbenikov, stenskih slik, črnilnikov, atlasov, fotografij in izobraževalnih filmov do dnevnikov in šolskih torb. Od julija 2015 je na ogled velik del zbirke, in sicer kot stalna zbirka in več občasnih na leto. Trenutno je na ogled razstava o 170-letnici šolske inšpekcije na Nizozemskem.

Prvi dan se je končal z večerjo – kar na razstavnem prostoru med zbirkami in muzejskimi predmeti – in z uvodnim predavanjem direktorja muzeja Tija van Ruitena, ki je predstavil projekt prenove muzeja z naslovom Pogled nazaj v prihodnost, predstavljanje šolske zgodovine za novo obdobje.

Naslednji dan, 6. julija, so se dopoldanska predavanja zvrstila na skupno temo Nove poti. Slišali smo več zelo zanimivih predavanj kolegov iz Nemčije (Matthias Rosch, Stefanie Kollmann), Danske (Lea Cecilie Bennedsen) in kolega Marka Ljubiča, ki je spregovoril o projektu Evropski digitalni šolski muzej – EuDisMus.

Po kosilu, kjer smo v »pedagoški sobi«[»] prijetno kramljali, je sledil drugi sklop predavanj pod naslovom Stari šolski razredi, novi razvoji. Zvrstila so se predavanja kolegov iz Nemčije, iz Bratislave – Slovaške ter kolega Braneta Šuštarja, ki je predstavil projekt Muzeji izobraževanja slovanskih držav in mednarodno sodelovanje razstave. Nato smo se sprehodili do centra Dordrechta, kjer nas je v mestni hiši sprejel župan in nas pogostil s pijačo in prigrizkom.

Tretji dan simpozija smo začeli s plesom in petjem. Kustosinja pedagoginja nas je seznanila s pedagoškimi programi in delom v Pedagoškem muzeju v Kijevu, Ukrajina. Nato smo se seznanili z avtoportretom Cornelisa Jetsesa, Liane iz Nemčije nas je seznanila, kaj vse je mogoče odkriti na takem avtoportretu. Domačin Jacques je govoril o izobraževanju nizozemskih vzhodnih Indonezijcev ter se dotaknil težke kolonialne zapuščine.

Pogled na Onderwijs museum (hrani SŠM, fototeka, foto Mateja Ribarič),

Prav tako je bila zelo zanimiva predstavitev vojnega obdobja na Norveškem. Kolegici iz šolskega muzeja Bergen sta predstavili zelo zanimiv pedagoški program za srednješolce v obliki igre vlog.

Po kosilu v muzeju je sledil še zadnji sklop predavanj: kolega iz Ukrajine je predstavil razstave Pedagoškega muzeja Ukrajine, kolegica iz muzeja v Stavangerju je govorila o tem, kako je šolska zgodovina združena v zgodovino otroštva in otroški muzej. Na koncu sem predstavila razstavo Učilnica v naravi: šolski vrt včeraj, danes, jutri, katera je bila dobro sprejeta.

Popoldne smo se peš odpravili do mestnega centra, se povzpeli na cerkveni zvonik, od koder je bil krasen razgled na mesto, ter si ogledali eno od meščanskih hiš z razkošno notranjo opremo in etnološko zbirko.

Sledil je še zadnji dan simpozija. V soboto dopoldne smo se zbrali v predavalnici na vrhu muzejske stavbe, kjer smo uradno zaključili s simpozijem – z vtisi, predlogi, zahvalami gostiteljem za odlično organizacijo in izpeljavo programa ter z namigom, kje bi se utegnili srečati čez dve leti. Bo to Danska, morda Nemčija?

Sledil je izlet z ladjo do znanih nizozemskih mlinov na veter v Kinderdijk, kjer smo uživali v pogledih na mline, in kratek izlet z ladjico po kanalu.

Simpozij je minil v prijetnem vzdušju, saj ni bil preveč natrpan s predavanji. Tako je več časa ostalo za izmenjavo izkušenj, mnenj, informacij. Dobila sem precej novih idej in zamisli za delo v prihodnje ter stikov s kolegi v drugih šolskih muzejih. Želim si, da bi navezani stiki prerasli v sodelovanje ali kak skupen projekt.

Ljubljana: <http://www.ssolski-muzej.si/slo/symposium2013.php>

Ballarat: <http://www.iasmc2015.com.au/>

Dordrecht: <https://www.onderwijsmuseum.nl/symposium-2017>

Mateja Ribarič

School Memories

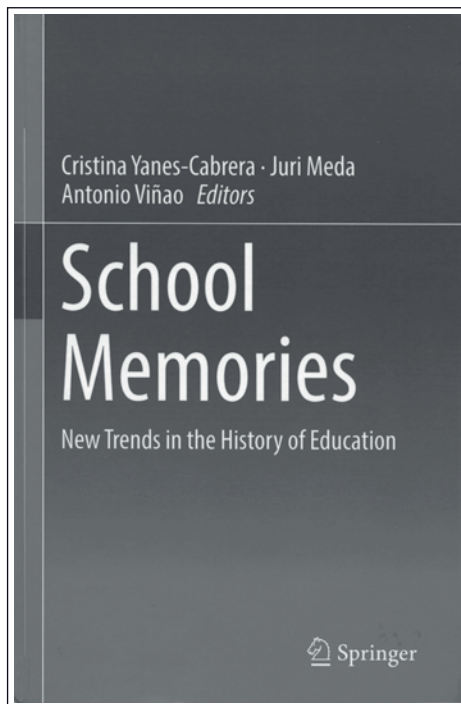
New Trends in the History of Education

(uredniki Cristina Yanes-Cabrera, Juri Meda, Antonio Viñao)

Na italijansko-špansko pobudo raziskovalcev zgodovine šolstva je med 22. in 23. septembrom 2015 v Seville v španski Andaluziji potekal mednarodni simpozij »Spomini na šolo. Nove usmeritve v zgodovinskih raziskavah izobraževanja« (»*School Memories. New Trends in Historical Research into Education: Heuristic Perspectives and Methodological Issues*«). Simpozij je pripravila raziskovalna skupina Zgodovina poučevanja (»History of Teaching« (HUM 206)) Univerze v Seville v sodelovanju s centrom za dokumentacijo in raziskovanje zgodovinskih učbenikov in otroške literature (»Centre for the documentation and research on the history of textbooks and children's literature« (CESCO)) na italijanski Univerzi Macerata, Pedagoškim muzejem na Pedagoški fakulteti Univerze Sevilla, centrom za študije spomina na izobraževanje (»Centre on Education Memory Studies« (CEME)) na Univerzi Murcia in mednarodnim centrom šolske kulture (»International Centre of School Culture« (CEINCE) v Berlanga de Duero).

Od 186 predlogov prispevkov z vsega sveta jih je bilo za predstavitev na konferenci izbranih 70, za objavo v knjigi le 15. Več kot polovica sprejetih predlogov je prišla iz južne Evrope (Italija, Španija in Portugalska), takoj za tem so sledile države z območja Balkana in vzhodne Evrope (Slovenija, Bosna in Hercegovina, Hrvaška, Bolgarija, Grčija, Slovaška, Romunija, Madžarska, Srbija, Poljska in Rusija), države z latinskoameriškega območja (Mehika in Brazilija), Francija in še nekatere druge države (ZDA in Avstralija). Med objavljenimi prispevki jih je največ iz Italije. Sledijo Španija, špansko-italijanska naveza, špansko-nizozemska naveza, Slovenija, Madžarska, Bosna in Hercegovina, Romunija, Rusija in Grčija.

Simpozij je bil tematsko razdeljen na 3 sekcije: spomini posameznikov, politike in spominski kraji ter kolektivni spomini. Med objavljenimi prispevki jih je po nekaj iz posamezne sekcije. Prispevki, ki so bili predstavljeni znotraj sekcije »spomini posameznikov«, se osredotočajo po eni strani na pisne

vire, kot so npr. dnevniki in avtobiografije (Garai Imre in Németh András (*»I am Alone. Only the Truth Stands Behind Me«: An Interpretation of the Life of an Elementary Teacher*), Maria Cristina Morandini (*Telling a Story, Telling One's One Story: Teachers' Diaries and Autobiographical Memories as Sources for a Collective History*)), po drugi strani pa na ustne vire (Fabio Targhetta (*Methodological, Historiographical and Educational Issues in Collecting Oral Testimonies*)).

Iz sekcije »politike in kraji spomina« je med drugim objavljen prispevek Ramone Caramela, ki predstavlja slovesnosti ob odprtju šolskih poslopj v Romuniji (*Celebrating the School Building: Educational Intentions and Collective Representations (The End of the 19th Century)*) ter prispevek dr. Branka Šuštarja iz Slovenskega šolskega muzeja v Ljubljani, ki je raziskoval nagrobne spomenike učiteljev na pokopališčih v nekaterih slovenskih krajih kot obliko spomina na šolo (*Faded Memories Carved in Stone: Teachers' Gravestones as a Form of Collective Memory of Education in Slovenia*).

Objavljeni prispevki iz sekcije »kolektivni spomini« se med drugim osredotočajo na šolo v dokumentarnih in igranih filmih (Simonetta Polenghi (*Remembering School Through Movies: The Films of the Book Cuore (1886) in Republican Italy*), Paolo Alfieri in Carlotta Frigerio (*The Memory of an Ideal School: The Work of Don Lorenzo Milani as Represented by Cinema and Television (1963–2012)*), Anna Debè (*Constructing Memory: School in Italy in the 1970s as Narrated in the TV Drama Diario di un Maestro*), Elena Kalinina (*The Formation of the Teacher's Image in the Russian Soviet Cinema as a Social Myth About Values Creator-Demiurge*), Despina Karakatsani in Pavlina Nikolopoulou (*Aspects of School Life During the After War Period Through the Analysis of Greek Films*)), na vpliv mednarodnega kroženja grafik in tiskov v 19. stoletju pri gradnji mednarodnega šolskega vizualnega spomina (María del Mar del Pozo Andrés in Sjaak Braster (*Exploring New Ways of Studying School Memories: The Engraving as a Blind Spot of the History of Education*)), na kolektivni spomin španske šole skozi razglednice s šolskimi motivi v 20. stoletju (Antonio Viñao in María José Martínez Ruiz-Funes (*Picture Postcards as a Tool for Constructing and Reconstructing Educational Memory (Spain, 19th-20th Centuries)*)), tudi na tiskana poročila posameznih cerkvenih šol v Španiji v 20. stoletju (Pauli Dávila Balsera, Luis María Naya Garmendia in Iñaki Zabaleta (*Memory and Yearbooks: An Analysis of Their Structure and Evolution in Religious Schools in the 20th Century Spain*)).

Skozi pisan nabor prispevkov, ki so objavljeni v angleščini, enemu od uradnih jezikov simpozija, nam knjiga tako med drugim razkriva, kako s pomočjo šolskih spominov dostopamo do preteklosti, kaj ljudje danes vedo o šoli nekoč, nenazadnje pa nam prikazuje tudi delo zgodovinarjev pri raziskovanju šole in določanju, kaj sploh spomin na šolo je.

Maja Hakl Saje

1.19 Objavljena recenzija, prikaz knjige, kritika

Prvi Nacionalni posvet šola in muzeji

Prvi Nacionalni posvet ŠOLA IN MUZEJI je potekal maja 2017 v Mariboru, v organizaciji Zavoda EDUCA izobraževanje iz Nove Gorice, Skupnosti muzejev Slovenije in Zavoda RS za šolstvo. Kot cilj posveta so organizatorji izpostavili dvig muzejsko-pedagoške teorije in prakse v Sloveniji in iskanje sinergij med vrtci, osnovnimi in srednjimi šolami, strnjenih v štirih glavnih vsebinskih sklopih. Do kakšnih ugotovitev so prišli udeleženci in organizatorji, so deloma razkrili tudi rezultati ankete Zavoda EDUCA, izvedene zadnji dan posveta. Prijazno mi jih je posredoval direktor zavoda, gospod Štefan Krapše, vodja izobraževanja in pobudnik posveta, za kar se mu lepo zahvaljujem. Vsi prispevki posveta so dostopni v e-zborniku objavljenih referatov, predstavljenih plakatov in prikazanih delavnic na strani: www.solainmuzeji.si.

Organizator posveta, zasebni Zavod EDUCA izobraževanje iz Nove Gorice, si za lokacijo posveta ni naključno izbral mesta ob Dravi, saj je izhajal iz žlahtne in bogate tradicije slovenske muzejske pedagogike, ki ima korenine prav v Mariboru, kjer so leta 1958 v predhodnici današnjega Muzeja narodne osvoboditve zapolnili prvega slovenskega muzejskega pedagoga.¹

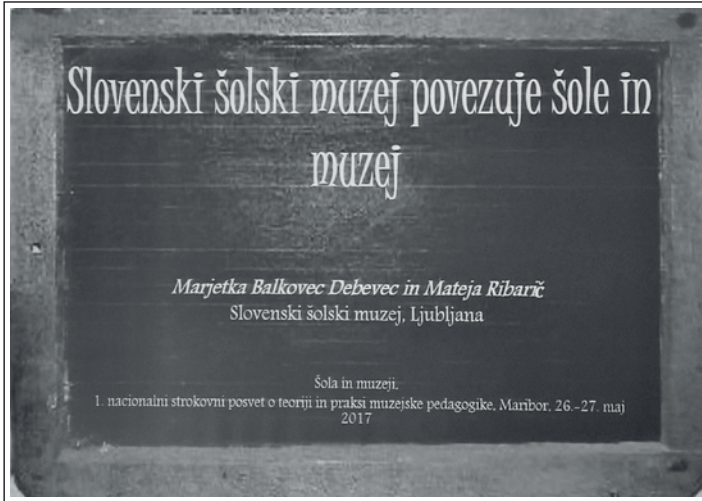
TEMELJNI NAMEN IN AMBICIJA POSVETA

Glavno vodilo, ki so mu organizatorji sledili, je kvalitativni dvig muzejsko-pedagoške teorije in prakse v Sloveniji in iskanje medsebojnih sinergij med vrtci, osnovnimi in srednjimi šolami ter muzeji in galerijami. Kakor je tudi poudaril vodja izobraževanja v Zavodu EDUCA, **Štefan Krapše**, »da ključ uspešnega sodelovanja med vzgojno-izobraževalnimi ustanovami in muzeji, na obisk muzeja na eni strani postaja skrbna pedagoška priprava otrok v vrtcu oziroma v šoli ter prilagojeni pedagoško/didaktični pristopi s strani muzejskih kustosov/pedagogov na drugi strani.«²

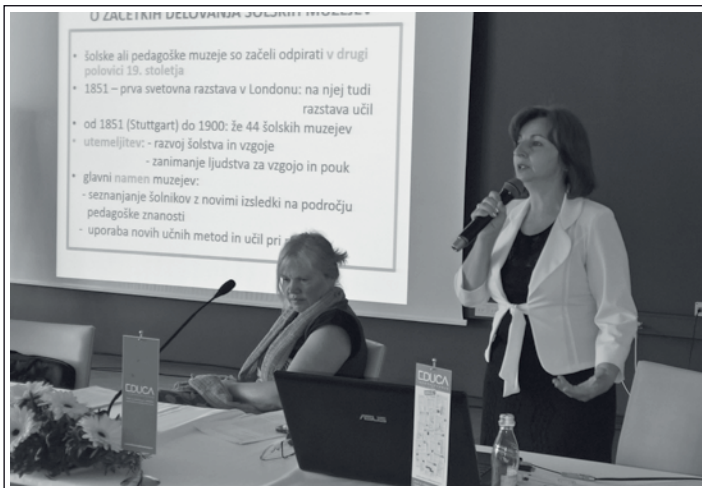
Kako pomembno je medinstitucionalno sodelovanje, je že v prejšnjem stoletju zapisal John Dewey, ki je šolo videl kot smiselno obliko aktivnega učenja in v izobraževanje vključil tudi muzej: »V šoli je veliko skrajno nepomembnih učnih vsebin, ki so polne naučenih dejstev, ki sploh niso dejstva in se jih je treba pozne-

1 Zavod EDUCA izobraževanje iz Nove Gorice se že 26 let uspešno posveča organizaciji strokovnih izobraževalnih dogodkov, posebej izobraževanju na področju javnega sektorja in znotraj le-tega predvsem v vzgoji in izobraževanju. EDUCA je v teh letih izvedla okoli 230 seminarjev, posvetov, konferenc in delavnic s preko 700 uglednimi predavatelji ter z okoli 11.200 zadovoljnimi udeleženci.

2 glej tudi www.sta.si/2391427/na-posvetu-v-mariboru-o-muzejski-pedagogiki

Slovenski šolski muzej povezuje šole in muzej, naslov referata (hrani Taja J. Gubenšek).

Predstavitve Pedagoške dejavnosti v SŠM, Marjetka Balkovec Debevec in Mateja Ribarič (hrani Taja J. Gubenšek).

je odučiti. V knjižnicah in muzejih pa so zbrani, vzdrževani in urejeni najboljši viri preteklosti.«³

Soorganizatorja posveta sta bila **Skupnost muzejev Slovenije**, krovna organizacija slovenskih muzejev in galerij, ki deluje in povezuje v skupnem interesu

3 Ameriški filozof in pedagog John Dewey (1859–1952), predstavnik pragmatistične pedagoške smeri

reševanja izbranih poklicnih in statusnih vprašanj, predstavlja in promovira slovenske muzeje in galerije ter preko njih celotno kulturno in naravno dediščino, in **Zavod RS za šolstvo**, ki je z veseljem sprejel povabilo k sodelovanju na posvetu o teoriji in praksi muzejske pedagogike. Motiv tovrstnega sodelovanja je pojasnila **mag. Natalija F. Kocjančič**, višja svetovalka na Zavodu, ki pravi, da gre »za del inovativne pedagogike, ki bi jo radi vpeljali v slovenski šolski sistem, s poudarkom na vključujoči se šoli, ki se odpira in daje prostor drugačnim učnim okoljem, kot smo jih bili do sedaj običajno vajeni v klasični šoli. Sodobna dognanja nevroznanosti tudi odkrivajo, da kognitivni in psihosocialni razvoj otroka in mladostnika spodbujajo različni dejavniki, predvsem pa spodbudna delovna klima, ki je neposredno povezana tudi z umetnostjo in spodbudnimi učnimi okolji. Tako učno okolje so lahko tudi galerije.«⁴ In gotovo tudi muzeji.

Kot je še poudaril protagonist posveta, g. Štefan Krapše, je dvo-dnevni dogodek predstavljal velik konceptualni, programski, organizacijski in logistični izziv, ki so se ga vsi trije soorganizatorji lotili z veliko vneme in vere v uspeh posveta. Edinstveno »trojno mini javno-zasebno partnerstvo« se je pokazalo kot dobra formula za uspešno izvedbo posveta.

OSREDNJI VSEBINSKI SKLOPI POSVETA

Na posvetu so bili izvedeni štirje sklopi: **učni načrti in muzeji, medpredmetno povezovanje v šolah in muzejih, muzeji in oblikovanje identitete in sodobni muzejsko-pedagoški pristopi in posebnosti muzejsko-pedagoške didaktike.**

Znotraj navedenih tematskih sklopov smo bili deležni izvedbe kar 55

Udeleženci 1. Nacionalnega posveta Šola in muzeji (hrani Taja J. Gubenšek).

4 mag. Natalija F. Kocjančič, Vloga in pomen likovnega izražanja ter spodbujanja ročnih spretnosti v celostnem razvoju otrok in mladostnikov, predavanje na posvetu v Mariboru, 26. maj 2017, glej tudi www.solainmuzeji.si

prispevkov v obliki strokovnih referatov, evalvacij, analiz, študij primerov, delavnic in plakatov. Velik interes po aktivni udeležbi je verjetno botroval tudi temu, da se je organizator odločil za dvodnevni posvet.

PLENARNI PREDAVATELJI IN GOSTJE

Posvet so slavnostno odprli izvršni predstavniki vseh treh soorganizatorjev: dr. Aleksandra Berberih Slana⁵, dr. Vinko Logaj⁶ ter Štefan Krapše⁷. Njim sta se z uvodnim nagovorom pridružili še dr. Metoda Kemperl⁸ iz Pedagoške fakultete Univerze v Ljubljani, ter državna sekretarka iz Ministrstva za kulturo, gospa Damjana Pečnik.

Oba dneva je posvet uvodoma postregel z izbranimi plenarnimi predavanji ekspertov s področja slovenske muzejske pedagogike, didaktike in razvojne psihologije. Nastopili so:

- **Vida Koporc Sedej**, sekretarka na Ministrstvu za kulturo; v svojem predavanju je predstavila *analizo statističnih podatkov šolskih obiskov v muzejih* ter o pedagoških programih v državnih muzejih;
- **dr. Simona Prosen**, asistentka za področje razvojne psihologije na Pedagoški fakulteti Univerze v Ljubljani; v predavanju je spregovorila o *razvojnih značilnostih mladostništva* (kar so nekateri udeleženci še posebej pohvalili),
- **dr. Staša Tome**, doktorica bioloških znanosti in muzejska svetnica, zaposlena v Prirodoslovnem muzeju Slovenije; na predavanju je spregovorila o *povezovanju muzejskih programov z učnimi načrti* (kjer se je razvnela debata o vlogi kustosa pedagoga pri tem),
- **dr. Rajka Bračun Sova**, umetnostna zgodovinarica in doktorica znanosti na področju izobraževanja učiteljev; v predavanju je spregovorila o *razmerju med šolsko in muzejsko pedagogiko*;
- **dr. Metoda Kemperl**, programski vodja posveta, sicer pa izredna profesorica za umetnostno zgodovino na Pedagoški fakulteti Univerze v Ljubljani; leta 2010 je s sodelavci zasnovala nov, dvostopenjski študij muzejske pedagogike; na predavanju je spregovorila o *državlanski vzgoji v umetnostnih muzejih*.

Posveta se je udeležilo skoraj 80 udeleženk in udeležencev. Dve tretjini jih je bilo iz muzejskih in galerijskih vrst, preostala tretjina pa iz vzgojno-izobraževalnih zavodov. Udeleženci so v **anketi Zavoda EDUCA** organizatorjem podelili visoko povprečno oceno 4,53.⁹

5 predsednica Skupnosti muzejev Slovenije

6 direktor Zavoda RS za šolstvo

7 direktor Zavoda EUCA izobraževanje

8 programska vodja prvega nacionalnega posveta Šola in muzeji

9 podatek iz analize oddanih anket po zaključku posveta, vir Zavod EDUCA

Pohvale:

- za zelo dobro organizacijo in zasnovu posveta, brezhibno vodenje, prijaznost organizatorjev iz EDUCE, trud, njihovo ustrežljivost, idejo, zamisel posveta, dobro obveščanje pred dogodkom, ažurnost, sproščeno vzdušje ...;
- za referate, dobre in uporabne teme, vsebine, izbiro tem, velik nabor predavanj, možnost izbire, praktičnost napotkov in idej, raznolikost, odprtost, debatne skupine, udeležence (aktivna diskusija);
- za izbiro določenih referatov – primerov dobrih praks.

Pripombe pa so bile naslednje:

- preveč plenarnih predavanj na prvi dan in preveč neuporabne teorije,
- premalo udeležencev iz šol in vrtcev,
- preveč teorije v začetnem delu, večji poudarek na primerih uspešnih praks,
- premalo časa za diskusijo.
- pogrešani so bili predstavniki MIZŠ.¹⁰

Sicer pa je bilo celotno vzdušje, ki so ga v prepletanju soustvarjali organizatorji, predavatelji in udeleženci posveta, zelo pestro, dinamično, prežeto z »dobro energijo«, koristno za izmenjavo mnenj, pogledov in dobrih praks ter za prijetno medsebojno komuniciranje.¹¹ To je doseglo vrhunec v neformalnem, sproščnem večernem druženju s kulturnim programom, v katerem je nastopil pisatelj, dramatik, scenarist, komediograf, nekdanji politik in učitelj Tone Partljič. Prijetno, sproščeno druženje v prekrasnem ambientu City hotela, s čudovitim pogledom na reko Dravo in na Pohorje, se je mnogim udeležencem zapisalo v srce.

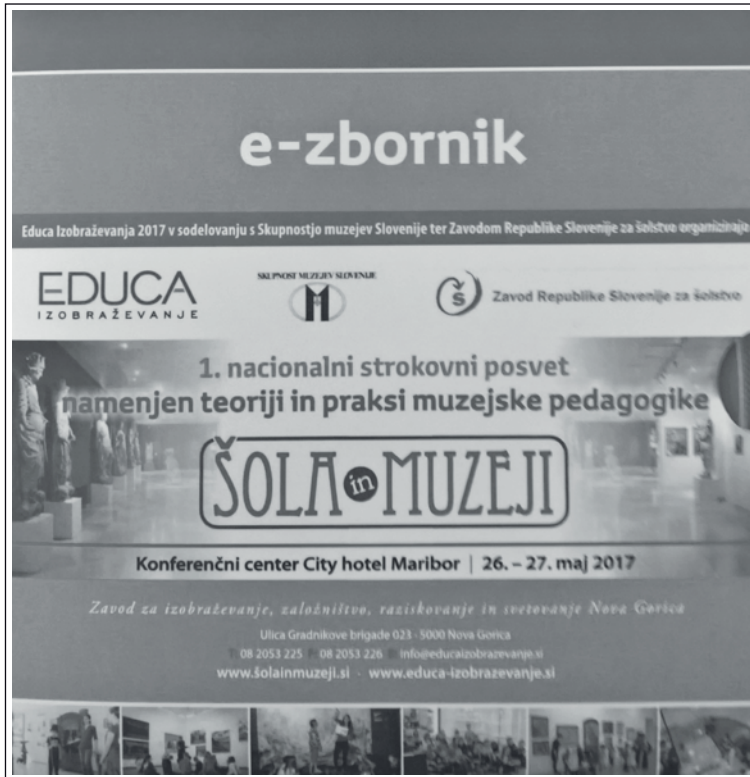
UČINKI POSVETA

Najbrž bo šele čas pokazal, kakšne sledi je za seboj pustil posvet, tako za muzejske pedagoge/kustose kakor tudi za udeležene iz šol oziroma vrtcev. Od zadnjih dveh je bila sicer pričakovana večja udeležba. Po podatkih Zavoda EDUCA in na podlagi komunikacije tekom izvedbe posveta je bilo nedvomno danih obilo pozitivnih mnenj in medsebojnega navdušenja od udeležencev, ki so poudarjali predvsem:

- zanimivost in aktualnost predstavljenih referatov, plakatov in delavnic,
- inovativnost in kreativnost mnogih predstavljenih muzejsko-pedagoških projektov in dobrih praks,
- njihovo praktično in konkretno naravnost ter uporabnost v neposredni praksi,
- potrditev lastnih praks in pristopov,
- željo in ambicijo po tesnejšem medsebojnem povezovanju in izmenjavi izkušenj, pogledov, pristopov ...

¹⁰ Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport

¹¹ Prvi dan je bila moderatorka posveta Tanja Mikolič, sicer knjižničarka iz Sevnice.

Šola in muzeji, e-zbornik (hrani Taja J. Gubenšek).

Kot dodaten »izdelek« posveta so organizatorji pripravili obsežen **e-zbornik**¹² z objavljenimi referati, predstavitvami plakatov oziroma prikazov delavnic. Prebiranje zbornika bo bralcu predstavljalo ne samo vpogled v bogato aktualno muzejsko/pedagoško dogajanje na Slovenskem, temveč tudi morebiten navdih in izziv za lastno pedagoško prakso. Najzanimivejši referati iz omenjenega zbornika oziroma iz posveta bodo po zagotovilu glavnega organizatorja objavljeni v naslednjih dveh številkah **revije EDUCA**.

KAKO NAPREJ?

Organizatorji zatrjujejo, da so v trimesečnem odmiku od posveta dobra uredili misli in vtise ter da je zdaj ravno pravi čas za trezen razmislek o nadaljnji usodi posveta. Posvet je namreč nastal iz prepričanja, da muzejsko/pedagoška stroka in praksa potrebujeta letno strokovno srečanje, na katerem bi si udeleženci izmenjevali poglede in izkušnje ter dobre prakse, hkrati pa bi iskali odgovore na morebitne strokovne ali stanovske dileme, zadrege ter vprašanja.

¹² glej www.educa-izobrazevanje.si

Udeleženke 1. Nacionalnega posveta Šola in muzeji v Mariboru, z leve proti desni: Marjetka Balkovec Debevec, Taja J. Gubenšek, Mateja Ribarič in Jožica Trateški. (hrani Taja J. Gubenšek).

Posvet je bil v osnovi zamišljen tudi kot »žlahtna« komunikacija med muzejskimi pedagogi/kustosi na eni ter šolniki na drugi strani. Tovrstnega sodelovanja in skupnega načrtovanja obiska muzeja oziroma galerije je sodeč po živahnih razpravah na prvem posvetu odločno premalo. Muzeji imajo nedvomno poudarjeno in pomembno izobraževalno funkcijo in njihova vloga se v šolskem sistemu povečuje. Učenci in celo predšolski otroci so pogosti obiskovalci muzeja in se največkrat prvič srečajo z muzejem že v (pred)šolskem obdobju. Ali kot pravi **Cirila Trampuš**: »Namen, ki ga šola kot izobraževalna ustanova želi doseči z obiskom muzeja je ta, da učenci spoznajo muzej in njegovo tematiko, s tem dopolnjujejo učno snov in njihovo znanje ter hkrati izpolnijo tudi vzgojno funkcijo šole. Učence z obiskovanjem muzeja tudi vzgajamo!«¹³

Pomen muzejev za izobraževanje je v tem, da so s svojimi zbirkami, njihovimi predstavitvami na ustrezen didaktično-metodični način izvrstno dopolnilo učni snovi. Pri tem kajpak pustimo popolno avtonomijo tako »muzejski pedagogiki« na eni kakor »šolski pedagogiki« na drugi strani. Vsaka na svoj način prispevata k optimalni pripravi otroka na obisk muzeja/galerije oziroma njegovi izvedbi.

Na anketno vprašanje, *ali so udeleženci letošnjega posveta naklonjeni vsakoletni izvedbi posveta*, je kar 97 % anketirancev odgovorilo pritrdilno, 81 % vprašanih pa je bilo naklonjenih, *da bi posvet dobil tudi mednarodno razsežnost*,

¹³ Cirila Trampuš; Mojca Lampe Kajtna, Obiščimo muzej, DZS, Ljubljana, 1998.

saj bi na ta način prisotni dobili vpogled na pestro in kvalitetno muzejsko/pedagoško dogajanje v naši evropski soseščini.

Torej se organizatorjem obeta izziv nadaljevanja strokovnega posveta z mednarodno udeležbo ter s tem preraščanje enkratnega izobraževalnega dogodka v tradicionalno strokovno druženje. Kajpak, s temeljitim razmislekom o nekaterih manjših programskih in organizacijskih popravkih. Eden od njih je gotovo zgodnejša izbira termina meseca v letu pri organizaciji posveta, ki bo verjetno vplivala tudi na številčnejšo udeležbo predstavnikov vrtcev in šol, kar je s stališča vzgoje in izobraževanja še posebej pomembno.

Taja J. Gubenšek

Šolska kronika – bibliografija

1992–2016

Ob petindvajsetletnici izhajanja Šolske kronike objavljamo bibliografijo vseh prispevkov od leta 1992. Prispevki so urejeni po letih in razdeljeni po rubrikah, v katerih so bili objavljeni. Za Slovenski šolski muzej je bibliografijo zbral in uredil prof. dr. Milan Hladnik, za kar se mu uredništvo Šolske kronike iskreno zahvaljuje.

ČLANKI IN PRISPEVKI

	1 (1992)	6
Ob srebrnem jubileju (<i>Urednica</i>)		
ČLANKI IN RAZPRAVE		
Šole in arhivi (<i>Vlasta Tul</i>)		7–21
Začetki osnovnega šolstva na Polzeli 1797–1830 (<i>Ivanka Zajc – Cizelj</i>)		23–28
Šolski vrt – vznik in izoblikovanje mnogostranskega učno-vzgojnega sredstva po sprejemu avstrijskega državnega ljudsko-šolskega zakona v letu 1869 (<i>Marija Bavdaž</i>)		29–38
Pouk kemije na Slovenskem do prve svetovne vojne (<i>Sonja Jozelj</i>)		39–55
Iz zgodovine osnovne šole v Radovljici (<i>Verena Štekar – Vidic</i>)		57–69
Čednosti dobrega učitelja (<i>Mojca Peček</i>)		71–79
Slovensko šolstvo v Argentini (<i>Mateja Ribarič</i>)		81–102
Pogled na razvoj šolstva na Cerkniskem (<i>Branko Šuštar</i>)		103–120
PRISPEVKI IN GRADIVO		
400 let Jana Amosa Komenskega (<i>Jože Ciperle</i>)		121–124
Šolski prijatelj 1852–1883 (<i>Tatjana Hojan</i>)		125–127
Dokument iz leta 1869 iz zapuščine nadučitelja Matije Hitija iz Doba pri Domžalah (<i>Boris Rozman</i>)		129–132
»Učiteljski tovariš« o šolstvu v Bosni in Hercegovini v prvih letih okupacije 1878 (<i>Branko Šuštar</i>)		133–136
Iz spominov Angele Vode (<i>Tatjana Hojan</i>)		137–142
Kako se je razvijala šola v Spodnji Polskavi (<i>Slavica Pavlič</i>)		143–145
Prispevek Elize Kukovec v slovensko pedagoško zakladnico (<i>Andrejka Nemeč</i>)		147–155
ŠOLSKI ZAPISI		
Kako raziskati zgodovino svoje šole (<i>Branko Šuštar</i>)		163–166
Po »zaraslih« poteh spet v šolo – Šmihel pri Žužemberku (<i>Ivanka Mestnik</i>)		167–171

Kratek pregled zgodovine osnovne šole Milojke Štrukelj (<i>Ana Skerlovnik – Štrancar</i>)		173–175
Šolstvo v Dravogradu do II. svetovne vojne (<i>Danijela Berglez</i>)		177–181
Želje po lastni osnovni šoli v Zadobrovi so se uresničile (<i>Majda Tekavec</i>)		183–185

Uredniški zapis (B. Š.)	2 (1993)	8
Pogovor s prof. Slavico Pavlič, dosedanjo glavno urednico naše revije (<i>Branko Šuštar</i>)		9–12
ČLANKI IN RAZPRAVE		
Raziskovanje šolske zgodovine (<i>Majda Cenčič</i>)		13–18
Šolske kronike – da ali ne? (<i>Vlasta Tul</i>)		19–29
Vzdrževanje šol in učiteljev na Celjskem 1774–1918 (<i>Ivanka Zajc Cizelj</i>)		30–50
O začetkih stikov med slovenskimi in češkimi učitelji (<i>Karel Rýdl</i>)		51–60
Feminizacija učiteljevanja 1869–1941 (<i>Mojca Peček</i>)		61–73
Oris neformalnega izobraževanja odraslih v Ptujju in okolici od druge polovice 19. stoletja do 1918 (<i>Jurij Jug, Viktorija Kolarič</i>)		74–88
Sindikata učiteljev v letih 1945–1950 (<i>Ljiljana Šuštar</i>)		89–99
Slovensko šolstvo v Avstraliji (<i>Mateja Ribarič</i>)		100–114
PRISPEVKI IN GRADIVO		
Ob stoletnici rojstva Gustava Šiliha (<i>Mladen Tancer</i>)		115–122
Andrej Praprotnik. Odnos do sodelavcev Učiteljskega tovariša (<i>Tatjana Hojan</i>)		123–128
Nekaj besed o Rajku Gradniku (<i>Božo Benedik</i>)		129–132
Pravila so za to, da se kršijo. Disciplina, prekrški in kazni na Gimnaziji Poljane (<i>Andreja Kos</i>)		133–147
Osnovna šola Teharje (<i>Metka Bukošek</i>)		148–154
Iz zgodovine šole in kraja Laze (<i>Ivanka Mestnik</i>)		155–164
ŠOLSKI ZAPISI		
Razvoj šolstva v Zgornji Kungoti (<i>Marica Čerič</i>)		183–187
Iz kronike osnovne šole Ljubečna (<i>Jana Draksler</i>)		188–192
Kratek pregled zgodovine šolstva v Žireh (<i>Marija Kokalj</i>)		192–196
Iz zgodovine naše šole – OŠ bratov Juhart Šempeter v Savinjski dolini (<i>Marjeta Mikola</i>)		197–201
Kratek pregled zgodovine šole v Pivki (<i>Sonja Vodopivec</i>)		202–204

Beseda za uvod (Ured.)	3 (1994)	6
ČLANKI IN RAZPRAVE		
Izobraževanje odraslih 1848–1870 (<i>Tatjana Hojan</i>)		7–14
Avstrijska statistika in gimnazije na Slovenskem 1881–1913 (I.) (<i>Elizabeta Hriberšek Balkovec</i>)		15–22

Tehnična inteligenca na Kranjskem pred 1918 (<i>Saša Serše</i>)	23–31
Oris dejavnosti Družbe sv. Cirila in Metoda na šolskem področju (<i>Andrej Vovko</i>)	32–41
Slovenske župnijske osnovne šole v Ameriki 1895–1941 (<i>Darko Friš</i>)	42–57
Mladi Korošci na šolanju v Sloveniji v prvih povojnih letih (<i>Ljiljana Šuštar</i>)	58–66
»Naše učilnice je napolnila živa resničnost.« Potek podržavljanja samostanskih šol in domov v Ljubljani od 1945 do 1947 (<i>Tatjana Šenk</i>)	67–78
Temeljne značilnosti šolske reforme 1953–1962 (<i>Aleš Gabrič</i>)	79–89
Evropa kot pedagoška kategorija v avstrijski zgodovini izobraževanja (<i>Elmar Lechner</i>)	90–105
PRISPEVKI IN GRADIVO	
Maturitetni (zrelostni) izpiti in spričevala v zgodovinskem razvoju (<i>Jože Ciperle</i>)	106–111
Gimnazija z italijanskim učnim jezikom v Kopru (<i>Ivan Marković</i>)	112–119
O šolskem zdravstvu v Ljubljani pred prvo svetovno vojno (<i>Judita Šega</i>)	120–129
Iz mestnega šolskega sveta ljubljanskega 1896–1910 (<i>Branko Šuštar</i>)	130–137
Učitelj med »po-klicem«, protislovjem in brezdcljem. O zgodovini učiteljskega poklica v Angliji v 19. stoletju (<i>Marija Lesjak</i>)	138–149
Josip Bačić, Josip Ribarić in Josip Brnobić, hrvaški prosvetni delavci, istrski emigranti v slovenskih šolah (<i>Božo Jakovljević</i>)	150–156
Iz zgodovine šole v Postojni (<i>Alenka Borjančič</i>)	157–166
Kako se je razvijalo šolstvo v Rovtahn (<i>Olga Pivk</i>)	167–170
Razvoj šolstva v Medvodah (<i>Stanka Jernejc</i>)	171–180
ŠOLSKI ZAPISI	
Kmetijska šola Lože pri Vipavi 1946–1961 (<i>Agata Ploj, Andreja Repič</i>)	187–197
Osnovna šola v Šempasu do prve svetovne vojne (<i>Milena Černe</i>)	197–203
Iz kronike Osnovne šole Hudinja (<i>Jana Draksler</i>)	204–208
Iz zgodovine Osnovne šole Šmarje pri Jelšah (<i>Borislava Arzenšek</i>)	209–215
50 let obnovitve slovenskega osnovnega in srednjega šolstva v Ilirski Bistrici (<i>Ivko Spetič, Melhior Golob, Romana Zidar</i>)	216–222

Spomini na šolska leta 1941–1944 (<i>Elisabeth Sargent, Berta Golob</i>)		223–228
Zapis o šoli na Livku nad Kobaridom 1943–1944 (<i>Joško Kragelj</i>)		229–230
Spomini na prvo službeno mesto – Osnovna šola Drča (<i>Marija Novak</i>)		231–236

ŠOLA IN ZBIRATELJSTVO	4 (1995)	
Šolske zbirke muzejskega in arhivskega gradiva (<i>Matija Žganjar</i>)		7–11
Zbirateljstvo, zbirke, razstavišča in razstave (<i>Aleš Gačnik</i>)		12–19
Zbirateljstvo in razstavna dejavnost (<i>Igor Vodnik</i>)		20–29
Paberkovanje o šolstvu na starih razglednicah (<i>Milan Škrabec</i>)		30–42
ČLANKI IN RAZPRAVE		
Šola kot sredstvo za rekonstitucijo družbenih odnosov. Nastanek javne osnovne šole pri nas (<i>Mojca Peček</i>)		43–56
Obrtnonadaljevalne šole na Kranjskem (<i>Saša Serše</i>)		57–69
Pomen nacionalne vzgoje v šolstvu na Slovenskem v drugi polovici 19. stoletja (<i>Monika Govekar</i>)		70–77
Avstrijska statistika in gimnazije na Slovenskem 1881–1913 (II.) (<i>Elizabeta Hriberšek Balkovec</i>)		78–83
Socialna demokracija in osnovna šola konec 19. in v začetku 20. stoletja (<i>Ivanka Zajc Cizelj</i>)		84–93
Zasebna deška ljudska šola v Salezijanskem zavodu na Rakovniku v Ljubljani (<i>Bogdan Kolar</i>)		94–112
Nadaljnje izobraževanje učiteljstva od 1918 do 1928 (<i>Tatjana Hojan</i>)		113–121
Nemško šolstvo na Gorenjskem v letih 1941–1945 (I) (<i>Ivan Križnar</i>)		122–147
Usoda šol na nekdanjem nemškem jezikovnem območju po odselitvi kočevskih Nemcev (<i>Mitja Ferenc</i>)		148–160
PRISPEVKI IN ŠOLSKI ZAPISI		
»Kako imenitno delo je otroke odgojevati«. Tri razmišljanja učitelja Slavka Flisa iz leta 1869 (<i>Judita Šega</i>)		173–181
Kronika V. razredne ljudske šole v Postojni 1900–1910 (<i>Alenka Borjančič</i>)		182–197
Izobraževanje odraslih v Ljubljanskih društvih do leta 1918 (<i>Olga Pivk</i>)		198–204
Iz zgodovine Gimnazije Celje – Center 1948–1995 (<i>Jože Škorjanc</i>)		205–215
Od pionirjev zgodovinarjev in likovnikov do mladih raziskovalcev zgodovine 1969–1995 (<i>Prvenka Turk</i>)		216–222
Stopinje iz korakov neke dolge poti (<i>Zlata Volarič</i>)		223–232

Uredniški zapis (<i>M. R.</i>)	5 (1996)	8
MUZEJI IN ŠOLE		
Muzej – prostor ustvarjalnosti (<i>Barbara Hanuš</i>)		9–14
Muzej v šoli, šola v muzeju (<i>Irena Škufca</i>)		15–22
Med muzejem in šolo (<i>Marija Lesjak</i>)		23–30
Tam, kjer čas domuje. Muzej in šola, družno z roko v roki (<i>Mirjana Čokl</i>)		31–41
Povezava med muzejem in šolo vodi do zanimivejšega pouka in kvalitetnejšega znanja o preteklosti (<i>Jožica Čampa, Nevenka Granda</i>)		42–47
Muzejsko pedagoško delo v Prirodoslovnem muzeju Slovenije (<i>Ljerka Trampuž, Irena Godnič, Breda Šumi</i>)		48–53
Otroci iz vrtca na obisku v muzeju (<i>Metoda Košir</i>)		54
ČLANKI IN RAZPRAVE		
Herbartov univerzitetni pedagoški seminar (<i>Edvard Protner</i>)		55–68
Strokovna avtoriteta osnovnošolskega učitelja v drugi polovici 19. stoletja (<i>Mojca Peček</i>)		69–78
Pedagoške iveri in reminiscence v dnevniku šolskega dela dr. Franja Žgeča (<i>Mladen Tancer</i>)		79–86
Andrej Karlin in ljubljansko šolstvo do leta 1911 (<i>Branko C. Šuštar</i>)		87–101
Obrtnonadaljevalno šolstvo po letu 1918 (<i>Saša Serše</i>)		102–110
Delo odbora vodij kmečko- in gospodinjskonadaljevalnih šol v letih 1930–1940 (<i>Tatjana Hojan</i>)		111–122
Nemško šolstvo na Gorenjskem v letih od 1941 do 1945 (II. del) (<i>Ivan Križnar</i>)		123–152
»Zdravi, veseli – čvrsto na delo!« Učenci osnovne šole v Vojniku prva leta po drugi svetovni vojni (<i>Ivanka Zajc Cizelj</i>)		153–167
Učenci strokovnih šol v obdobju 1945–1950 (<i>Mateja Jeraj</i>)		168–174
PRISPEVKI IN GRADIVO		
Pouk hidrostatičnosti in hidrodinamike v času Jurija Vege (<i>Stanislav Južnič</i>)		184–188
Slovenska učiteljska organizacija in Učiteljska tiskarna (<i>Tatjana Hojan</i>)		189–200
O ljubljanskem dekliškem liceju – med dokumenti in spomini (<i>Tanja Tomažič</i>)		201–211
Osnovni šoli v Bevkah in Blatni Brezovici do leta 1945 (<i>Andrej Vovko</i>)		212–221
Razvoj železniškega šolstva v Sloveniji (<i>Karol Rustja</i>)		222–233
Mala matura kot oblika zaključnega izpita na stopnji osnovnega izobraževanja v Sloveniji (<i>Bojana Potisk</i>)		234–237
Šolstvo v novomeškem delu Suhe krajine v času od 1945. do 1950. leta (<i>Ivanka Mestnik</i>)		238–247

ČLANKI IN RAZPRAVE	6 (1997)	
Začetki šolstva v Jarenini in zgodovina šolskih stavb (<i>Sandra Kurnik Zupanič</i>)		9–21
»Šiba novo mašo poje.« Šolske kazni konec 19. in v začetku 20. stoletja v Celju pod drobnogledom (<i>Ivanka Zajc Cizelj</i>)		22–32
Učiteljski tečaji pred prvo svetovno vojno na Slapu in Grmu (<i>Tatjana Hojan</i>)		33–43
Politika šolstva in problemi slovenske prosvete v obdobju 1918–1921 (<i>Natalija Glažar</i>)		44–60
Slovensko begunsko šolstvo po letu 1945 (<i>Rozina Švent</i>)		61–77
Štiriindvajset šolskih let Srednje verske šole v Želimljem pri Ljubljani (1967–1991) (<i>Bogdan Kolar</i>)		78–92
PRISPEVKI IN GRADIVO		
170 let ljudske šole na Premu (<i>Vojko Čeligoj</i>)		107–118
160 let šolstva v Grižah (<i>Breda Veber</i>)		119–126
Petdeset let Dijaškega doma Novo mesto (<i>Ivanka Mestnik</i>)		127–139
Srce dvojezičnega šolstva na Koroškem (<i>Franček Lasbaher</i>)		140–150
Življenje in delo dr. Mihajla Rostoharja (1878–1966) (<i>Ana Benedetič</i>)		151–155
Istrski učitelj Matko Krištofić (<i>Božo Jakovljević</i>)		156–158

Uredniški zapis (<i>Mateja Ribarič</i>)	7 (1998)	8
STO LET SLOVENSKEGA ŠOLSKEGA MUZEJA		
Mesto Slovenskega šolskega muzeja v zgodovini slovenskega muzealstva (<i>Slavica Pavlič</i>)		11–15
»Ustanovni očetje« Slovenskega šolskega muzeja v Slovenskem biografskem leksikonu (<i>Andrej Vovko</i>)		16–28
Zbirke Slovenskega šolskega muzeja v zadnjih letih (<i>Stanko Okoliš, Branko Šuštar, Mateja Ribarič, Tatjana Hojan</i>)		29–52
ŠOLSKI MUZEJI V EVROPI		
Pedagoški muzej v Beogradu 1896–1996 (<i>Rastko Jovanović</i>)		55–59
Prispevek Antuna Cuvaja k ustanovitvi Hrvaškega šolskega muzeja v Zagrebu (<i>Ivan Vavra</i>)		60–64
Nastanek češkega Šolskega muzeja in razvoj pedagoške miselnosti 1880–1918 (<i>Karel Rýdl</i>)		65–69
Nastanek Dunajskega šolskega muzeja (<i>Dokumentacijski center dunajskega šolstva</i>) in njegov zgodovinski pregled (<i>Walter Schott</i>)		70–74
O zgodovini šolskega muzealstva na Slovaškem (<i>Ivan Poljak</i>)		75–78

Šolski muzej Leipzig – razpet med izročilom in prenovo, napredkom in reakcionarnostjo (<i>Siegfried Filling</i>)		79–84
ŠOLSTVO NA PRELOMU STOLETJA V SLOVENIJI		
Herbartizem na Slovenskem do 1. svetovne vojne (<i>Edvard Protner</i>)		87–110
Učitelji o možnostih in mejah svoje strokovne avtonomije v drugi polovici 19. stoletja (<i>Mojca Peček</i>)		111–124
Osnovna šola od državnega osnovnošolskega zakona leta 1869 do 1. svetovne vojne (<i>Slavica Pavlič</i>)		125–133
Slovenske učiteljice ob koncu 19. stoletja (<i>Tatjana Hojan</i>)		134–142
Henrik Schreiner – agens mariborskega učiteljišča ob koncu prejšnjega stoletja (<i>Mladen Tancer</i>)		143–149
Prvi učbeniki s kemijskimi vsebinami na Slovenskem 1847–1914 (<i>Saša Aleksij Glažar s sodelavci</i>)		150–162
Kronika enorazredne ljudske šole v Podstenjah 1869–1917 (<i>Rafko Valenčič</i>)		163–174
Ob stoletnici Osnovne šole Sele – Vrhe 1898–1998 (<i>Franček Lasbaher</i>)		175–186
ŠOLSTVO NA PRELOMU STOLETJA V EVROPI		
Obrtne šole v Srbiji 1853–1914 (<i>Ljiljana Taneska</i>)		189–191
Hrvaški šolski sistem konec 19. stoletja (<i>Štefka Batinić</i>)		192–196
Pedagogika in politika v angleškem šolstvu konec 19. stoletja (<i>Elisabeth Foster</i>)		197–201
Hamburško šolstvo 1870–1914 (<i>Reiner Lehrberger</i>)		202–205
Prispevek k zgodovini igrac za predšolske otroke na Slovaškem na koncu 19. in začetku 20. stoletja (<i>Viera Žbirková</i>)		206–213
Ekspanzija in diferenciacija: Vidiki razvoja šolstva v Avstriji na prelomu 20. stoletja (<i>Gerald Grimm</i>)		214–220
Šolske stavbe na pruskem anektiranem ozemlju Poljske 1901–1906 (<i>Ilona Wierzbowska</i>)		221–225
Tisoč let zgodovine šolstva na dvajsetih tisočih metrih: Izobraževalno zgodovinski kolaž slik in tekstov ob avstrijski tisočletnici 1996 (<i>Elmar Lechner</i>)		226–230

ČLANKI IN RAZPRAVE	8 (1999) 1	
Gimnazija, fakultete in ženske (<i>Saša Serše</i>)		7–15
Nadzornik Anton Maier in formalne stopnje (<i>Edvard Protner</i>)		16–31
Zadruga učiteljski dom (1818–1941) (<i>Tajana Hojan</i>)		32–49
PRISPEVKI IN GRADIVO		
Šolski sistemi na Slovenskem v obdobju 1774 do 1963 (<i>France Ostanek</i>)		51–72
Kako je nastajala Šola za ravnatelje (<i>Marija Velikonja</i>)		73–83
Začetki in razvoj Srednje elektro in strojne šole Kranj (<i>Jože Volarič</i>)		84–87

Jubilej prof. Slavice Pavlič (<i>Branko Šuštar</i>)	8 (1999) 2	211–212
ČLANKI IN RAZPRAVE		
Začetki šolstva v Mengšu (<i>Stane Okoliš</i>)		213–233
Razvoj šolstva v Račah (<i>Irena Rošer</i>)		234–247
Visokošolski tehnični tečaj – začetek študija tehnike v Ljubljani (<i>Tatjana Dekleva</i>)		248–257
Slovenske gimnazije po letu 1918 (<i>Aleš Gabrič</i>)		258–278
PRISPEVKI IN GRADIVO		
Prvi študenti Filozofske fakultete na Ljubljanski univerzi (<i>Tea Anžur</i>)		286–293
Dvajset let akcije »Mladi za Celje« (<i>Mojmir Mosbrucker</i>)		294–309

450 LET PRVE SLOVENSKE KNJIGE		
ČLANKI IN RAZPRAVE	9 (2000) 1	
»Obena deshela, ne meisto ne gmaina, ne mogo pres shul« - Usoda protestantskih deželnih šol v Ljubljani, Celovcu in Gradcu (<i>Tadej Vidmar</i>)		9–27
Šolski koledar in slovenski pedagoški listi (1870–1918) (<i>Tatjana Hojan</i>)		28–42
Analiza vsebinskega sklopa o vodi v učbenikih s kemijsko vsebino od 1847 do 1939 (<i>Saša Aleksej Glažar, Iztok Devetak</i>)		43–62
Andrej Tišler (1898–1973), čevljarski mojster in strokovni učitelj iz Tržiča (<i>Tita Porenta</i>)		63–74
PRISPEVKI IN GRADIVO		
Skozi zgodovino Srednje elektrotehniške in računalniške šole v Mariboru (<i>Zdenka Kalc</i>)		75–78
Posebnosti razvoja šolstva v slovenski Istri ali Kako in zakaj se muzealec loti preučevanja posameznega področja (<i>Vlasta Beltram</i>)		79–83
Bogata tradicija Srednje mlekarske in kmetijske šole v Kranju (<i>Marjeta Kralj</i>)		84–88
Spomina vredni – šolstvo zadevajoči dogodki na Pivki – O koledarju za leto 1998 (<i>Alenka Čuk</i>)		89–90
Kronika enorazredne ljudske šole v Šmartnu pod Šmarno goro (<i>Maksimiljan Košir</i>)		91–96
Monografija ob 200-letnici šolstva v Selnici ob Dravi (<i>Greta Nahtigal</i>)		97–100
Prispevek k raziskovanju dekliške vzgoje v ptujskem šolstvu 19. stoletja (<i>Nataša Kolar</i>)		101–106
Kratek povzetek zgodovine splošnega in strokovnega izobraževanja čevljarjev v Tržiču in njegova materialna dediščina, ki jo hrani tržiški muzej (<i>Tita Porenta</i>)		107–110
Mi smo pa od tam doma, kjer se sonce ne smehlja – Šolska zbirka v Zasavskem muzeju (<i>Irena Ivančič Lebar</i>)		111–115

PREŠEREN IN ŠOLSTVO, 200 LET PREŠERNOVEGA ROJSTVA	9 (2000) 2	
»Soldat ne bom, pa tudi medicine doktor bi ne bil rad«. Kratek pogled na šolanje pesnika Franceta Prešerna (<i>Janez Mušič</i>)		201–210
Šolstvo Ribniške doline v Prešernovem času (1805 –1813) (<i>Polona Rigler Grm</i>)		211–227
Prešeren v slovenskih berilih od leta 1941 dalje (<i>Tatjana Hojan</i>)		228–239
ČLANKI IN RAZPRAVE		
Šolska mreža na Slovenskem (<i>Mira Lužnik</i>)		241–253
Šolski koledar med 1919 in 1929 (<i>Tatjana Hojan</i>)		254–273
Učila za pouk fizike v deželah, poseljenih s Slovenci, v drugi polovici 19. stoletja in njihove predstavitve zunaj šol (<i>Stanislav Južnič</i>)		274–295
Tristo let osnovnega šolstva na Ravnah na Koroškem (1. del) (<i>Franček Lasbaher</i>)		296–308
PRISPEVKI IN GRADIVO		
Študenti s slovenskega etničnega prostora na avstrijskih in nemških univerzah. Od popotne palice do rektorskega žezla (<i>Alojz Cindrič</i>)		309–320
70 let Srednje tekstilne, obutvene in gumarske šole v Kranju – tekstilna šola z najdaljšo tradicijo v Sloveniji (<i>Metka Sever</i>)		321–327
Karel Kunc, pisec učbenikov za matematiko in fiziko med obema vojnama (<i>Dušan Modic</i>)		328–332

ČLANKI IN RAZPRAVE	10 (2001) 1	
Šolski koledar med 1929 in 1945 (<i>Tatjana Hojan</i>)		7–22
Tristo let osnovnega šolstva na Ravnah na Koroškem, II. (<i>Franček Lasbaher</i>)		23–46
Judovski študentje s Poljske na ljubljanski univerzi pred 2. svetovno vojno (<i>Mihaela Hudelja</i>)		47–58
PRISPEVKI IN GRADIVO		
Danes Srednja šola Domžale, nekoč pa ... (<i>Tanja Stergar</i>)		59–75
Iz zgodovine osnovne šole Juršinci (Slavko Feguš)		76–88
Zgodovina šole Sv. Jurij v Slovenskih goricah (<i>Stanislav Senekovič</i>)		89–100
Življenje in delo v šolskem poslopu na Zaloški cesti v Mostah od 1913 do danes, I. (<i>Cene Omerzel</i>)		101–113
50 let Glasbene šole Tržič (<i>Tita Porenta</i>)		114–125

ČLANKI IN RAZPRAVE	10 (2001) 2	
Slovenska šolska matica in Popotnik (1900–1941) (<i>Tatjana Hojan</i>)		213–235
Šolski sistemi na Slovenskem v 20. stoletju (<i>Aleš Gabrič</i>)		236–250
Pot učiteljskega društva za ptujski okraj do nemške okupacije leta 1941 (<i>Ljubica Šuligoj</i>)		251–266
PRISPEVKI IN GRADIVO		
Utrinki iz zgodovine ljudske šole na Dobrovi pri Ljubljani (<i>Marjeta Novak</i>)		267–275
Življenje in delo v šolskem posloju na Zaloški cesti v Mostah od 1913 do danes, II. (<i>Cene Omerzel</i>)		276–290

ČLANKI IN RAZPRAVE	11 (2002) 1	
Vzgojni ideali v 17. stoletju (<i>Maja Žvanut</i>)		7–14
Druga svetovna vojna v slovenskih učbenikih za zgodovino (<i>Zoran Radonjič</i>)		15–34
Šolstvo na Kočevskem od druge polovice 19. stoletja do konca prve svetovne vojne (<i>Vanda Trdan</i>)		35–60
Življenje in delo jezikoslovca Rudolfa Južniča (1883–1955) (<i>Stanislav Južnič</i>)		61–78
PRISPEVKI IN GRADIVO		
Uršulinke v Ljubljani 1702–2002 (<i>Marija Jasna Kogoj</i>)		79–89
Učiteljski tovariš kot naslednik Šolskega prijatelja (<i>Tatjana Hojan</i>)		90–97
Kaj je Učiteljski tovariš leta 1876 priporočal šolskim knjižnicam (<i>Tatjana Hojan</i>)		98–106
Po sledih šolstva do trgovske in ekonomske šole v Brežicah (<i>Jasna Županič</i>)		107–114

FRANCE OSTANEK 1902–1989–2002. Srečanje ob 100-letnici rojstva	11 (2002) 2	
Srečanje in razstava ob stoletnici rojstva Franceta Ostanka (<i>Branko Šuštar, Tatjana Hojan</i>)		207–213
Pogled na življenje in delo Franceta Ostanka (<i>Branko Šuštar</i>)		214–218
Življenje za muzej. Predstavljamo vam Franceta Ostanka (<i>Silvo Teršek</i>)		219–222
France Ostanek učitelj v Sodražici, 1925–1929 (<i>Jože Košmrlj</i>)		223–224
France Ostanek, šolski upravitelj v Vodicaх nad Ljubljano 1930–1935 (<i>Francka Rozman</i>)		225–227
Ostanek in kmečkonadaljevalno šolstvo (<i>Tatjana Hojan</i>)		228–230
France Ostanek in sokolstvo (<i>Tomaž Pavlin</i>)		231–237

France Ostanek – moj učitelj v Zgornji Šiški (<i>Ana Benedetič</i>)		238–240
Iz delovanja Franceta Ostanka v Družbi sv. Cirila in Metoda (<i>Andrej Vovko</i>)		241–256
Okruški spominov na Franceta Ostanka (<i>Janez Stergar</i>)		257–260
Dejavnost Franceta Ostanka v sindikatu prosvetnih delavcev med letoma 1945 in 1949 (<i>Ljiljana Šuštar</i>)		261–269
France Ostanek kot referent za manjšinsko šolstvo pri Ministrstvu za prosveto LRS in kot poverjenik za prosveto in kulturo pri Oblastnem ljudskem odboru Ljubljana (<i>Suzana Felicijan Bratož</i>)		270–281
Delo Franceta Ostanka v Slovenskem šolskem muzeju (<i>Slavica Pavlič</i>)		282–286
Ostanek in raziskovanje slovensko-hrvaške meje v Istri (<i>Lilijana Trampuž</i>)		287–294
France Ostanek in metodološka razmišljanja o pisanju zgodovine osnovnega šolstva (<i>Jože Ciperle</i>)		295–299
Vloga Franceta Ostanka pri evidentiranju in zbiranju gradiva o zgodovini šolstva na Slovenskem v tujih arhivih (<i>Stane Okoliš</i>)		300–304
Sodelovanje Slovenskega in Hrvaškega šolskega muzeja med ravnateljstvom Franceta Ostanka (<i>Štefka Batinič</i>)		305–309
Sodelovanje Franceta Ostanka s Pedagoškim muzejem v Beogradu (<i>Branko Šuštar</i>)		310–321
IZ SPOMINOV NA RAVNATELJA FRANCETA OSTANKA		
Spomini na prijatelja Franceta Ostanka v prvih letih mojega učiteljevanja (<i>Ciril Merčun</i>)		323–326
Moje sodelovanje s Slovenskim šolskim muzejem in Francetom Ostankom (<i>Vasilij Melik</i>)		327–328
Leta mojega sodelovanja z ravnateljem Francetom Ostankom (<i>Gvido Stres</i>)		329–332
Moji spomini na ravnatelja Franceta Ostanka (<i>France Strmčnik, Janez Sagadin, Sergej Vrišer, Boris Lipužič, Tilka Urleb, Pepca Živič, Mila Vlasic Gvozdič</i>)		333–340
Spominski zapis o očetu (<i>Majda Ostanek</i>)		341–342
Bibliografija Franceta Ostanka (<i>Tatjana Hojan</i>)		343–351
Za uvod – o urednikih, izdajateljstvu in financiranju revije (<i>Uredništvo</i>)	12 (2003) 1	7–9
ČLANKI IN RAZPRAVE		
»Pedagogika« dr. Ivana Ahčina – doslej nepoznano delo slovenske povojne pedagoške misli (<i>Edvard Protner</i>)		11–30
Italijanska šolska stavbna dediščina med obema vojnama na severnem Primorskem (<i>Ernesta Drole</i>)		31–41

Kamniški šolmošter Ulrik (1296–1312) (<i>Božo Otorepec</i>)		42–45
PRISPEVKI IN GRADIVO		
Zaprašena metodika pouka fizike Franca Hauptmana (<i>Veronika Bartolj</i>)		47–61
Josip Marn in Učiteljski tovariš (<i>Tatjana Hojan</i>)		62–65

ZBORNİK OB RAZSTAVI »STARA ŠOLA NOVO TEPE«. Z odprtja razstave o šolskih nagradah in kaznih »Stara šola novo tepe«: od strahu božjega do otrokovih pravic« v Slovenskem šolskem muzeju, 19. 11. 2003 (<i>Branko Šuštar, Stane Okoliš, Judita Kežman Počkaj</i>)	12 (2003) 2	181–188
ČLANKI IN RAZPRAVE		
Šolske kazni ob uvajanju obvezne osnovne šole na Slovenskem (<i>Stane Okoliš</i>)		189–200
Kako so naši pedagoški časopisi pisali o šolskih kaznih (<i>Tatjana Hojan</i>)		201–223
S šibo je v šoli križ. List 'Slovenski učitelj' o šolskih kaznih in nagradah v začetku 20. stoletja (<i>Branko Šuštar</i>)		224–256
O šolski kazni na pedagoškem tečaju med drugo svetovno vojno (<i>Marjetka Balkovec Debevec</i>)		257–273
Zgodovinski oris razumevanja in pomena pedagoške kazni (<i>France Strmčnik</i>)		274–296
Zakonsko predpisane šolske kazni v gimnazijah na Slovenskem (1849–1914) (<i>Monika Govekar – Okoliš</i>)		297–319
Kazen v sodobni osnovni šoli (<i>Iris Ucman</i>)		320–342
Vzgojni ukrepi v srednji šoli danes (<i>Ludvik Mihelič</i>)		343–358
Učitelj med heteronomno in avtonomno moralnostjo učenca (<i>Jana Kalin</i>)		359–373
O pedagoški vrednosti kazni (<i>Robi Kroflič</i>)		374–384

ČLANKI IN RAZPRAVE	13 (2004) 1	
Klasični jeziki v avstrijskem šolstvu 1849–1870 (<i>Matej Hriberšek</i>)		7–29
Opis pouka o tekočinah na višjih študijah v Ljubljani v 18. stoletju (<i>Stanislav Južnič</i>)		30–43
Poskus obnovitve Slovenske šolske matice (<i>Tatjana Hojan</i>)		44–56
130 let Srednje kmetijske šole v Mariboru (1872–2002) (<i>Mirjana Čokl</i>)		57–70
GRADIVO IN PRISPEVKI		
Vzgojno izobraževalne ustanove kot ustvarjalci in imetniki kulturne dediščine (<i>Ivanka Zajc – Cizelj</i>)		71–82
O zgodovini Osnovne šole Kotlje v luči šolske kronike (<i>Franček Lasbajer</i>)		83–106

ČLANKI IN RAZPRAVE	13 (2004) 2	
Učenec Jurij in učitelj Vega (<i>Stanislav Južnič</i>)		209–225
Pomen slovenskih šolskih knjig in učbenikov pri oblikovanju nacionalne identitete Slovencev v drugi polovici 19. stoletja (<i>Monika Govekar – Okoliš</i>)		226–241
Prvi slovenski priročniki in učbeniki za klasične jezike (1864–1886) (<i>Matej Hriberšek</i>)		242–271
Učiteljski dom v Rogaški Slatini (<i>Tatjana Hojan</i>)		272–292
POGOVOR O BEGUNSKEM ŠOLSTVU V SLOVENSKI ZGODOVINI		
Uvod v pogovor o begunskem šolstvu v slovenski zgodovini. Slovenski šolski muzej, 23. 10. 2003 (<i>Branko Šuštar</i>)		293–295
Slovensko begunsko šolstvo med prvo svetovno vojno (<i>Petra Svoljšak</i>)		296–302
Slovensko begunsko šolstvo na ozemlju Avstrije med prvo svetovno vojno (<i>Gvido Stres</i>)		303–305
Nekaj spominov na begunsko gimnazijo v Lienzu in Peggezu (<i>Kajetan Gantar</i>)		306–312
Moji spomini na zgodnja šolska leta med vojno in po vojni v begunstvu (<i>Jaka Okorn</i>)		313–317
Slovenske šolske knjige v begunskih taboriščih v Avstriji (1945–1948) (<i>Rozina Svent</i>)		318–329
Obnova tržaških slovenskih šol po drugi svetovni vojni in politična emigracija iz Slovenije (<i>Gorazd Bajc</i>)		330–344
Hallersteinova šolska leta na Kranjskem (ob 300-letnici rojstva) (<i>Stanislav Južnič</i>)	14 (2005) 1	9–21
Položaj klasičnih jezikov po prvi svetovni vojni in prizadevanja za ohranitev humanistične izobrazbe (<i>Matej Hriberšek</i>)		22–35
Zlate in črne knjige v Slovenskem šolskem muzeju (<i>Jože Ciperle</i>)		36–44
Od krede in table do računalnika in interneta (<i>Ana Škerlovnik Štrancar</i>)		45–56
Prazniki, zbudite se! (<i>Danica Lorber</i>)		57–71
Zgodba »Zgodovine pedagoške kulture v antični dobi« (<i>Zvonko Perat</i>)		72–86
K tradiciji slovenskega ravnateljstva – ob desetletnici Šole za ravnatelje 1995–2005 (<i>Andrej Koren</i>)		87–102
ZBORNİK OB RAZSTAVI MATURA X LET OB DESETI OBLETNICI SPLOŠNE MATURE 1994/95–2004/05	14 (2005) 2	
UVOD		
Ob deseti obletnici splošne mature v Sloveniji (<i>Milan Zver</i>)		211–215

Veselje in zrelost. Ob razstavi o maturi v Slovenskem šolskem muzeju (<i>Branko Šuštar</i>)	216–220
Zrelostna skušnja. O čem nam pripovedujeta razstava in zbornik Matura X let (<i>Marjetka Balkovec Debevec</i>)	221–231
ČLANKI IN PRISPEVKI	
Od mature do mature. Zgodovinski razvoj mature na Slovenskem od 1849/50 do 1994/95 (<i>Mateja Ribarič</i>)	233–253
Zgodba nekega upora (<i>Peter Vencelj</i>)	254–260
Nova slovenska matura – od snovanja do desete izvedbe (<i>Jožko Budin</i>)	261–280
Populacija kandidatov na desetih maturah in obseg dejavnosti (<i>Darko Zupanc</i>)	281–295
Matura – prava pot na univerzo? (<i>Valentin Bucik</i>)	296–303
Poklicna matura – državni izpit od leta 2002 (<i>Zdenko Medveš</i>)	304–312
Kako matura krmari šolsko ladjo (<i>Barica Marentič Požarnik</i>)	313–323
Posebnosti maturitetnega izpita in položaja slovenščine na maturi (ob 10-letnici mature) (<i>Jerca Vogel</i>)	324–332
Kako smo delali maturo (in preživel)! Angleščina na maturi (<i>Veronika Rot Gabrovec</i>)	333–339
Nemščina na maturi (<i>Ana Marija Muster, Marjeta Sreš</i>)	340–345
Vloga matematike pri splošni maturi in malo širše (<i>Tomaž Pisanski</i>)	346–353
Fizika za naravoslovce ali matura iz fizike skozi desetletje (<i>Mojca Čepič, Vitomir Babič</i>)	354–366
Ali je matura dozorela? Biologija na maturi (<i>Tom Turk</i>)	367–372
Prvih deset let mature iz geografije (<i>Karmen Cunder</i>)	373–380
Ob desetletnici mature iz zgodovine (<i>Božo Repe</i>)	381–389
Spoznaj samega sebe! Psihologija na maturi (<i>Melita Puklek Levpušček</i>)	390–401
Izkušnje pri pripravi in izvedbi mature za kandidate s posebnimi potrebami (<i>Andreja Ogrin, Oton Jerman</i>)	402–406
ŠEGE IN NAVADE MATURANTOV	
O šegah in navadah maturantk in maturantov (<i>Marjetka Balkovec Debevec</i>)	407–416
Od predaje do prodaje ključa. O šegah in navadah maturantov na primeru novomeške gimnazije (<i>Alenka Lamovšek</i>)	417–423
Ko zaplešejo maturanti. O maturantski paradi plesa (<i>Plesna šola Urška, Slovenski šolski muzej</i>)	424–428
SPOMINI NA MATURO	
Velika, magična, monumentalna beseda »Matura«. O maturi 1995 (<i>Bilka Demšar</i>)	430–432
Bili smo prvi – matura 1995 (<i>Tjaša Rajič</i>)	433

O eksterni maturi in fotokopiranju. O maturi 1995 (<i>Agata Tomažič</i>)	434–435
Spomini na maturo 1995 (<i>Beti Vovko</i>)	436–437
Moji spomini na maturo leta 1995 (<i>Natalija Žižič</i>)	438–439
Matura mi je ostala v prijetnem spominu. O maturi 1997 (<i>Damir Arh</i>)	440–441
Zrelostni izpit 1998 (<i>Helena Matičič Hostnik</i>)	442–444
Predstavljala sem si drugače. O maturi 1998 (<i>Valentina Srebot</i>)	445–446
Ko je maturantka Miss Slovenije. O maturi 1998 (<i>Maja Šimec</i>)	447–448
Prvi utrinki po maturi 2005 (» <i>Poljanka</i> «)	449–450
DROBTINICE IZ ŠOLSKE PRETEKLOSTI	
Iz šolskih razgledov: Mat tur tura ra (<i>Tatjana Hojan</i>)	451–452

ZBORNİK PRISPEVKOV OB 75 LETNICI PROF. SLAVICE PAVLIČ	15 (2006) 1	
Jubilej prof. Slavice Pavlič – 75 let in Jesenski pogovori o zgodovini šolstva in o muzealstvu (<i>Branko Šuštar</i>)		11–16
Bibliografija Slavice Pavlič (<i>Tatjana Hojan</i>)		17–33
Prof. Slavica Pavlič – raziskovalka idrijskega šolstva (<i>Mira Hodnik</i>)		34–40
Posebnosti razvoja učiteljskega društva Slomškova zveza v Idriji 1901–1924 (<i>Branko Šuštar</i>)		41–60
Svetovi otrok v starejših obdobjih na Slovenskem (<i>Maja Žvanut</i>)		61–68
Arhivsko gradivo o vrtcih na Goriškem v obdobju med obema svetovnima vojnama (<i>Vlasta Tul</i>)		69–76
Razstava po razstavi – otroški vrtci v Zasavju (<i>Nevenka Hacin</i>)		77–84
Slovenske šole na južnem obronku Gorjancev (<i>Ivanka Mestnik</i>)		85–95
Osnovna šola Zali Log (<i>Vincencij Demšar</i>)		96–105
Meščanski šoli v Slovenj Gradcu (1920–41) in Mežici (1926–41) (<i>Franček Lasbaher</i>)		106–130
Ob 70-letnici stavbe Trgovske akademije v Ljubljani (<i>Ludvik Mihelič</i>)		131–147
Sodobne tendence povezovanja šol in muzejev (<i>Monika Ivančič, Bogomir Novak</i>)		148–153
Koprsko učiteljske in razstava ob njegovi 130-letnici (<i>Mirjana Kontestabile Rovis</i>)		154–160
Muzejsko šolski projekt v Mariboru (<i>Simona Tripkovič</i>)		161–166
Šolske knjižnice zaslužijo svojo zgodovino (<i>Franci Pivec, Polonca Regvart</i>)		167–169
Postojinsko okrajno glavarstvo (ob ponatisu publikacije) (<i>Alenka Čuk</i>)		170–175

Zaznamovanje 60-letnice začetkov partizanskega šolstva na Primorskem (<i>Vlasta Beltram</i>)		176–181
Slovensko šolstvo v coni A Julijske krajine 1945/46 (<i>Metka Gombač</i>)		182–190
Razvoj izobraževanja v policiji (<i>Biserka Debeljak</i>)		191–210
Obvezno šolstvo v obdobju šolske reforme v petdesetih letih 20. stoletja na primeru mariborskih šol (<i>Jure Maček</i>)		211–224
Uvajanje računalništva v slovenske srednje šole in modernizacija pouka naravoslovnih predmetov v sedemdesetih letih dvajsetega stoletja (<i>Boris Lipužič</i>)		225–228
Slavica Pavlič: Sto znamenitih osebnosti v šolstvu na Slovenskem (<i>Štefan Trojar</i>)		229–231

Gruberjeve šolske knjige in demonstracijski pripomočki (<i>Stanislav Južnič</i>)	15 (2006) 2	241–255
Ali je bil A. T. Linhart šolski nadzornik v Idriji? (<i>Stane Okoliš</i>)		256–272
Razvoj in pomen prosvetno izobraževalnega dela družtev na Goriškem in v Trstu v letih 1848–1914 (<i>Monika Govekar – Okoliš</i>)		273–284
Profesorji in učitelji člani Slovenske matice v nekaterih mestih na Slovenskem do prve svetovne vojne (<i>Andrej Vovko</i>)		285–301
Ideološka vzgoja v šoli in mladinskih organizacijah med italijansko okupacijo Primorske (<i>Ingrid Fatur</i>)		302–319
Iz zgodovine šolstva v Povirju pri Sežani (<i>Gabrijela Rebec – Škrinjar</i>)		320–334
Izobraževanje Romov v Sloveniji (<i>Vera Klopčič</i>)		335–351

Dr. Karel Robida (1804–1877), gimnazijski profesor in razrednik Jožefa Štefana (<i>Stanislav Južnič</i>)	16 (2007) 1	7–15
Pedagoški nazori šolnika Andreja Praprotnika 1827–1895 (<i>Dunja Sinobad</i>)		16–34
Pisec slovenskih učbenikov za strokovne šole Henrik Podkrajšek (1858–1928) (<i>Tatjana Hojan</i>)		35–43
Šole Dragarske doline. Boj proti nemštvo za slovensko šolo v Dragi (<i>Prvenka Pivk</i>)		44–66
Šolstvo na Ilirsko-bistriškem kot del raznarodovanja v času italijanske okupacije Primorske (<i>Ingrid Fatur</i>)		67–89
Sto dvajset let venčeseljske ljudske in osnovne šole na Zgornji Ložnici (<i>Edmund Pogorevc</i>)		90–103
Častitljivih 120 let osnovne šole Gornje Sušice (<i>Ivanka Mestnik</i>)		104–112
Osnovna šola Turiška vas v Mislinjski dolini (<i>Franček Lasbaher</i>)		113–120

Vzgoja deklet in podoba učiteljice v tisku konec 19. stoletja (<i>Tanja Dominko</i>)	16 (2007) 2	203–218
Razvoj šolskega radia pred II. svetovno vojno (<i>Veronika Šarec</i>)		219–234
O šoli v Cerknem od njene ustanovitve do leta 1923 (<i>Vida Bajt</i>)		235–249
Šola v Radvanjah pri Mariboru med 1872 in 1918 (<i>Jasna Rosi</i>)		250–263
Šolnik Andrej Praprotnik (1827–1895) (<i>Dunja Sinobad</i>)		264–291
Ob 220-letnici šolstva v Trnovski vasi (<i>Aleš Marđetko</i>)		292–312
Dvojezični zemljevid za šolarje na avstrijskem Koroškem (<i>Franc Kukovica</i>)		313–326

Trubarjeve prve šole (<i>Boris Golec</i>)	17 (2008) 1	7–27
Rektor Frischlin v Ljubljani od 1582–1584 (<i>Stanislav Južnič</i>)		28–50
Primož Trubar v pedagoških revijah »Učiteljski tovariš« in »Popotnik« (<i>Tatjana Hojan</i>)		51–61
200-letnica šolstva na Kapli na Kozjaku (<i>Mihaela Najzar</i>)		62–71
Šolsko leto 1936/37 v Banovinski kmetijsko-gospodinjski šoli na Mali Loki (<i>Ilinka Todorovski</i>)		72–87
Portal dLib.si postaja nepogrešljiv vir za profesionalne in ljubiteljske zgodovinarje (<i>Helena Janežič</i>)		88–93
TEMATSKA ŠTEVILKA REVIJE ŠOLSKA KRONIKA OB RAZSTAVI »UČITELJ V NOVI DRUŽBENI STVARNOSTI MED 1945 IN 1963«	17 (2008) 2	
Ob razstavi »Učitelj v novi družbeni stvarnosti med 1945 in 1963« (<i>Marjetka Balkovec Debevec</i>)		209–228
Katolištvo, socializem in netolerantnost (<i>Aleš Gabrič</i>)		229–245
Verni učitelj v šoli v Sloveniji po letu 1945 (<i>Monika Govekar – Okoliš</i>)		246–272
»Prosvetni delavec« o vlogi in nalogah prosvetnega delavca (<i>Tatjana Hojan</i>)		273–296
Ideološka indoktrinacija učiteljstva v prvih letih po drugi svetovni vojni (<i>Stane Okoliš</i>)		297–329
Učni načrti v osnovni šoli (1944–1963) (<i>Marko Ljubič</i>)		330–349
Učitelji in šolstvo med in po drugi svetovni vojni skozi oči življenjskih zgodb otrok – prisilnih in suženjskih delavcev (<i>Monika Kokalj Kočvar</i>)		350–363
O življenjskih zgodbah učiteljic in učiteljev po letu 1945 (uvod) (<i>Marjetka Balkovec Debevec</i>)		364–366
Iz prgišča spominov (<i>Angelca Kunstelj</i>)		367–374
Šola mojega spomina (<i>Tatjana Drovenik Čalič</i>)		375–392

Profesor z legendarnim znanjem in očetovskim srcem (<i>Vanja Kržan</i>)		393–419
Iz dnevnika mlade učiteljice – Leto upanja in ljubezni (<i>Cilka Dimec – Žerdin</i>)		420–435
Moja učiteljska pot (<i>Mira Hiršel</i>)		436–460
Robidišče (<i>Stane Novačan</i>)		461–468
Moja mama, socialistična učiteljica (1907–1989) (<i>France Štukl</i>)		469–476
Nekaj primerov življenjskih zgodb učiteljev/učiteljic na Škofjeloškem (<i>Helena Matičič Hostnik</i>)		477–497
»Zgodba z naslovne fotografije«. Učiteljica Marija Novak in učenci iz Rovt nad Logatcem (<i>Marjetka Balkovec Debevec</i>)		498–510
»Moj poklic je bil zame izpolnitev mladostne želje.« Iz življenjske zgodbe učiteljice Marije Rozalije Dretnik (<i>Marjetka Balkovec Debevec</i>)		511–520
Šopek spominčic iz dela učiteljice Zofije Rakušček (<i>Marjetka Balkovec Debevec</i>)		521–535
»Moj ideal je vzgojiti dobrega človeka, odkritega človeka ...« Iz pisem prof. Marije Kremenšek, roj. Glavač (<i>Marjetka Balkovec Debevec</i>)		536–546
Spomini o želji biti učiteljica (<i>Zlata Volarič</i>)		547–552
Pot do učitelja, učiteljevanje in potem (<i>Jože Volarič</i>)		553–556
»Doživljaji enoletnega poučevanja v partizanski šoli« (odlomek iz spominskega dnevnika) (<i>Rado Troha</i>)		557–565

Šolstvo na Goričkem od srede 19. do srede 20. stoletja (<i>Ivanka Huber</i>)	18 (2009) 1	7–21
Šolske razmere na Kočevskem v letih 1908–1914 v luči Slovenskega Branika (<i>Andrej Vovko</i>)		22–36
Poldrugo stoletje Osnovne šole v Kostelu (<i>Stanislav Južnič</i>)		37–43
Osnovna šola Črenšovci v Prekmurju 1919–1941 (<i>Kristjan Šadl</i>)		44–61
K zgodovini osnovne šole Libeliče na Koroškem v letih 1820–1922 (<i>Franček Lasbajer</i>)		62–70
Na temeljih Magdalenske osnovne šole je zrastle Osnovna šola Borisa Kidriča v Mariboru (<i>Andreja Podlipnik</i>)		71–89
Osnovna šola na Kopanju pri Grosupljem (<i>Tanja Cukjati</i>)		90–102
Pedagoška profiliranost dr. Ljudevita Pivka in njegov prispevek k slovenski telesni kulturi (<i>Mladen Tancer</i>)		103–108
Nemirni učitelj Maks Ivanetič (1856–1910) (<i>Tatjana Hojan</i>)		109–116

TEMATSKA ŠTEVILKA REVIJE ŠOLSKA KRONIKA OB RAZSTAVI »PROTESTANTSKO ŠOLSTVO NA SLOVENSKEM«	18 (2009) 2	
Razstava »Protestantsko šolstvo na Slovenskem« (<i>Valentina Tominec</i>)		267–326
Uvodni nagovor ob odprtju razstave Protestantsko šolstvo na Slovenskem (<i>Geza Filo</i>)		327–328
Nekaj jezikoslovnih pogledov na protestantsko šolstvo (<i>Kozma Ahačič</i>)		329–346
Šolska določila Trubarjeve Cerkovne ordninge (1564) v širšem kontekstu (<i>Lilijana Žnidaršič Golec</i>)		347–355
Protestantizem in protestantski pisci v Učiteljskem tovarišu (<i>Tatjana Hojan</i>)		356–363
Protestantizem ter vzgoja in izobraževanje odraslih na Slovenskem (<i>Monika Govekar – Okoliš</i>)		364–378
Pedagoška dejavnost Štefana Kuzmiča (<i>Franc Kuzmič</i>)		379–386
Trubar v učbenikih za pouk slovenskega jezika med letoma 1853–1939 (<i>Valentina Tominec</i>)		387–397
Kako nam šolski redi razkrivajo življenje šolarjev v 16. stoletju (<i>Marjetka Balkovec Debevec</i>)		398–413
Trubar in Turjaški – zgodovinska razstava na gradu Turjak (<i>Barbara Žnidaršič</i>)		414–420
Kaj je Trubarjevo leto prineslo slovenski kulturi (<i>Barbara Pečnik</i>)		421–431
Evangeličanski muzej v Brežah – Fresach na Avstrijskem Koroškem (<i>Ladislav Pojbič</i>)		432–433

Zapisi o Pestalozziju v slovenskih pedagoških revijah (<i>Smiljana Brus</i>)	19 (2010) 1	7–28
»Kako vzgojimo svojo deco?« Primarna socializacija deklic na primeru vzgojnega priročnika Milice Stupan (1932) (<i>Vanja Huzjan</i>)		29–60
Zgodovina in kultura šolskih štampiljk (čebelic, zvezdic, deteljic) pri nas (<i>Mojca Kralj</i>)		61–76
Pedagoška knjižnica 1893–1896 – knjižna zbirka Slovenskega učiteljskega društva (<i>Tatjana Hojan</i>)		77–86
Osnovna šola Lemberg 1786–1986 (<i>Romana Kocijan</i>)		87–105
Inovacija najde pot – odmev (<i>Natalija Komljanc</i>)		106–114

RAZSTAVA: ŠOLSKI RADIO SKOZI ČAS	19 (2010) 2	
Ob razstavi »Šolski radio skozi čas« (<i>Mateja Ribarič</i>)		217–241
Glasbeno-izobraževalni program Radia Ljubljana in šolskega radia do II. svetovne vojne (<i>Veronika Šarec</i>)		242–255
Kaj je pisala Prosveta o šolskem radiu? (<i>Tatjana Hojan</i>)		256–262
Radio: škatlica, uporabna v izobraževanju (<i>Leopoldina Plut – Pregelj</i>)		263–281

Arhiv RTV – ohranjeni scenariji in zvočni zapisi (<i>Zdravko Erjavec</i>)		282–285
Ankete o oddajah »Radijska šola« (<i>Vida Šrot</i>)		286–302
Tehnični razvoj radia v svetu in pri nas (<i>Marjan Fedran</i>)		303–316
Sodobna radijska tehnika in kako jo lahko uporabimo za delo v muzeju (<i>Marko Ljubič</i>)		317–333

150 letnica učiteljskega glasila »Učiteljski tovariš«, Uredniški uvodniki med letoma 1861 in 1900 (<i>Tatjana Hojan</i>)	20 (2011) 1–2	7–15
Carskoselski imperatorski licej ali izobraževanje ruske elite 1811–1900 (<i>Simon Malmenvall</i>)		16–30
Utrinki iz življenja otrok v Zasavju v prvi polovici 20. stoletja (<i>Nevenka Hacin</i>)		31–49
Od Vogrskega do padca komunizma. Madžari v slovenskih učbenikih za zgodovino, izdanimi od 1928 do 2005 (<i>Imre Szilágyi</i>)		50–68
Vzgoja in izobraževanje deklet na Goričkem v letih od 1850 do 1950 (<i>Ivanka Huber</i>)		69–84
Metodika pouka zgodovine in izobraževanje študentov – bodočih učiteljev zgodovine na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani od leta 1945 naprej (<i>Daniela Trškan</i>)		85–102

OBLAČILNI VIDEZ UČENCEV IN UČITELJEV SKOZI ČAS	20 (2011) 3	
»Kaj naj oblečem za šolo?«. Ob razstavah o oblačilnem videzu učencev in učiteljev skozi čas (<i>Marjetka Balkovec Debevec</i>)		265–295 304–315
Tone Pavček v Slovenskem šolskem muzeju 18. maja 2009 (<i>Tone Pavček, nagovor</i>)		297–302
Priloga: Slike z različnih razstav o modi v šoli		316–331
Interpretacije oblačilne dediščine v kostumiranju otrok na Slovenskem (<i>Bojan Knific</i>)		333–363
Pregled izobraževalnega sistema oblačilne obrti v različnih časovnih obdobjih (do druge svetovne vojne) (<i>Aleksandra Serše</i>)		364–389
»Obleka govori glasneje kot beseda.« Prispevek k svečani uniformi srednješolskih profesorjev (<i>Maja Hakl</i>)		390–401
Govorica oblačilne kulture učiteljic v Sloveniji do druge svetovne vojne (<i>Alenka Podlogar</i>)		402–422
»V pomoč ubogim roditeljem z obleko za njihove otroke.« Nekaj poročil o obdarovanjih šolarjev v drugi polovici 19. stoletja (<i>Tatjana Hojan</i>)		423–434
Oblačilni videz učencev v prvih berilih in čitankah do konca druge svetovne vojne (<i>Anton Arko</i>)		435–445
Šivalni stroj – revolucija v izdelavi oblačil (<i>Estera Cerar</i>)		446–463

Ēma Arko, Marija Vehar in Alojzija Kristl Novak – uĉiteljice na oddelku Źenska obrtna Źola na DrŹavni obrtni Źoli v Ljubljani (<i>Tatjana Hojan</i>)		464–472
Šolske uniforme po svetu nekoĉ in danes: primeri posameznih drŹav (<i>Mateja Ribariĉ, Tina Palaiĉ, Maja Hakl</i>)		473–492
Kako predstavljajo Źolski muzeji po Evropi obleko v Źoli? (<i>Branko ŹuŹtar</i>)		493–508
Šolske uniforme v Srbiji od sredine 19. stoletja do osemdesetih let 20. stoletja (<i>Liljana Stankov</i>)		509–524
Obleka ne naredi uĉenca – projekt HrvaŹkega Źolskega muzeja (<i>Branka Manin, Elizabeta Serdar</i>)		525–534
Spomini na Źolsko modo (<i>Ivanka Mestnik, Prvenka Turk, Marija Petek</i>)		535–549
NajstarejŹi uĉiteljici Vidi UrŹiĉ v spomin (1903–2011) (<i>Marjetka Balkovec Debevec</i>)		550–551

300 JEANA JACQUESA ROUSSEAUJA 1712–1778	21 (2012) 1–2	
Kaj so pisali naŹi pedagoŹki listi o J.-J. Rousseauju pred stoletjem? (<i>Tatjana Hojan</i>)		7–14
Nekaj slovenskih sreĉavanj z J.-J. Rousseaujem (<i>Branko ŹuŹtar</i>)		15–25
J.-J. R. – vznemirljivi meŹĉan Źeneve. Jean-Jacques Rousseau 1712–1778 Razstava in simpozij v Slovenskem Źolskem muzeju ob jubileju Rousseauja in 250-letnici izida njegovega pedagoŹkega dela Emil ali o vzgoji (1762) (<i>Branko ŹuŹtar</i>)		26–30
R. BoŹkoviĉ na ljubljanskih Źolah (ob 300-letnici rojstva slovitega hrvaŹkega profesorja) (<i>Stanislav JuŹniĉ</i>)		31–40
Didaktiĉna naĉela pri obravnavi nekaterih konceptov v kemijskih uĉbenikov na Slovenskem skozi ĉas (<i>Darinka SikoŹek</i>)		41–52
Narodna Źola (1871–1924), druŹtvo v podporo slovenskemu Źolstvu (<i>Tatjana Hojan</i>)		53–68
Razumevanje discipline in kazni v reviji Popotnik v obdobju od 1880 do 1950 (<i>Marijeta Tesla</i>)		69–81
Primerjava razvoja izobraŹevanja uĉiteljev v drŹavah nekdanje Jugoslavije (<i>Edvard Protner, Zdenko MedveŹ, Źtefka Batiniĉ, Suzana Miovska Spaseva, Vera Spasenoviĉ, SnjeŹana ŹuŹnjara, Vuĉina Zoriĉ, NataŹa Vujisiĉ Źivkoviĉ</i>)		82–100
NemŹke ljudske Źole med letoma 1941 in 1945 v MeŹiŹki dolini (<i>Vinko Skitek</i>)		101–127

Šola za starše v šolskih letih od 2001/02 do 2005/06 (<i>Angelca Kunstelj</i>)		128–136
Stil vodenja pouka pri bodočih učiteljicah, učiteljih in profesorih, profesorjih. Učna ura iz Slovenskega šolskega muzeja kot priprava na poučevanje (<i>Tina Palaić</i>)		137–152

ŠOLSKI ZVEZKI KOT ZGODOVINSKI VIR	22 (2013) 1–2	
Od Macerate do Ljubljane – tuje in domače spodbude in raziskovanja šolskih zvezkov kot zgodovinskega vira (<i>Branko Šuštar</i>)		11–30
Razstava – zgodbe šolskih zvezkov: Pogleди na razvoj šolskih zvezkov na Slovenskem od srede 19. stoletja naprej, Slovenski šolski muzej, Ljubljana 2011–2012 (<i>Branko Šuštar</i>)		31–64
Podoba otrok in otroštva v šolskih zvezkih na Slovenskem (1850–2000) (<i>Milena Mileva Blažič</i>)		65–86
Šolski zvezki v fondih ljubljanske enote Zgodovinskega arhiva Ljubljana (<i>Ljiljana Šuštar</i>)		87–96
Pogleди na šolske zvezke kot zgodovinski vir v Pokrajinskem arhivu v Mariboru (<i>Jure Maček</i>)		97–114
Šolski zvezek kot nosilec zgodovinskega zapisa v fondih vzgojno-izobraževalnih ustanov (<i>Ivanka Zajc Cizelj</i>)		115–123
Šolski zvezki v arhivih uršulinskih samostanov kot zgodovinski vir (<i>Marta Triler</i>)		125–138
Šolski zvezki iz Muzeja Velenje in njihove zgodbe (<i>Mateja Medved</i>)		139–159
Šolski zvezki iz Slatnarjeve tiskarne v zbirki Medobčinskega muzeja Kamnik (<i>Marko Kumer</i>)		160–171
Šolski zvezki v Dolenjskem muzeju Novo mesto (<i>Majda Pungerčar</i>)		172–175
O šolskih zvezkih iz Posavskega muzeja Brežice (<i>Ivanka Počkar</i>)		176–182
Šolski zvezki med Celjani (<i>Marija Počivavšek</i>)		183–189
En župan, en zdravnik, en škof: šolski zvezki razkrivajo osebnosti in sledi časa (<i>Branko Šuštar</i>)		190–203
Šolski zvezki v slovenskih pedagoških revijah med letoma 1900 in 1930 (<i>Tatjana Hojan</i>)		204–217
Šolski zvezki v dvajsetih in tridesetih letih 20. stoletja na primeru Osnovne šole Šmartno pri Litiji (<i>Nataša Kolar</i>)		218–223
»Spomin na učitelja – vzgojitelja«. Iz listov šolskih zvezkov na pedagoškem tečaju v Beli krajini med drugo svetovno vojno (<i>Marjetka Balkovec Debevec</i>)		224–237

Šolski zvezki v slovenskem pedagoškem časopisu v prvem desetletju po drugi svetovni vojni (<i>Anton Arko</i>)	238–243
Vsak zvezek drugače diši. Šolski zvezki družine Gubenšek iz Domžal (<i>Taja Gubenšek</i>)	244–257
ŠOLSKI ZVEZKI IZ DVEH SLOVENSKIH POKRAJIN: PRIMORSKA IN PREKMURJE	
Šolski zvezki v fondih in zbirkah Pokrajinskega muzeja v Novi Gorici (<i>Vlasta Tul</i>)	258–268
Šolski zvezek – pripomoček fašistične raznarodovalne politike: primer šole v Vipavi (<i>Ana Kobal</i>)	269–280
Pripovedovanje šolskih zvezkov v Pokrajinskem muzeju Koper (<i>Vlasta Beltram</i>)	281–286
Šolski zvezki v Pokrajinskem arhivu v Kopru in na razstavi ob 100-letnici izgradnje šolske stavbe v Rakitovcu (<i>Mirjana Kontestabile</i>)	287–294
Šolski zvezki v Tolminskem muzeju – pričevalci življenja ob slovenski zahodni meji (<i>Karla Kofol</i>)	295–300
Šolski zvezki družine Sket iz Postojne (<i>Jana Tomažič Cvetko</i>)	301–310
Šolski zvezek kot pričevalec družbenega časa in prostora: šolski zvezek šestošolke v Končevcih iz leta 1941 (<i>Ivanka Huber</i>)	311–321
Šolski zvezek moje babice iz šolskega leta 1955–56 (OŠ Šalovci v Prekmurju) (<i>Maja Hakl</i>)	322–326
Redovalnica v šolskem zvezku iz leta 1973 (Gornji Petrovci) (<i>Klaudija Sedar</i>)	327–336
ŠOLSKI ZVEZKI V NEKATERIH DRUGIH SLOVANSKIH DRŽAVAH: BOLGARIJA, ČEŠKA, HRVAŠKA, SLOVAŠKA IN SRBIJA	
Pregled razvoja šolskih svezaka u Bugarskoj od sredine 19. do sredine 20. stoljeća (<i>Vera Kisiova</i>)	337–344
Školske sveske iz vremena bugarskog preporoda u Nacionalnom muzeju obrazovanja u Gabrovu (<i>Maja Karagjozova, Mariana Tomitova</i>)	345–352
Šolski zvezki v čeških muzejskih zbirkah in predpisi o uporabi zvezkov v čeških šolah od konca 19. stoletja do druge polovice 20. stoletja (<i>Jan Šimek</i>)	353–363
Pisanke i krasnopisanke iz zbirki Hrvatskoga školskog muzeja u Zagrebu (<i>Vesna Rapo</i>)	364–374
Šolski zvezki v zbirkah Muzeja školstva in pedagogike v Bratislavi (<i>Vladimír Michalička</i>)	375–380
Školske sveske kao izvor za proučavanje istorije školstva i prosvete u Srbiji (<i>Maja Nikolova</i>)	381–397

Dr. Franc Miklošič (1813–1891) v slovenskih pedagoških revijah in njegova berila (<i>Tatjana Hojan</i>)	22 (2013) 3	407–424
Zgodovinski razvoj poučevanja s slikami: slovenske izkušnje (<i>Branko Šuštar</i>)		425–446
(Neliterarna) podoba učitelja 1855–1914 v pedagoškem tisku (<i>Maja Šebjanič</i>)		447–464
»Resna stavba za resni smoter« – deška meščanska šola v Postojni (<i>Nada Trebec</i>)		465–492
Fran Bradač, Milan Grošelj, Anton Sovre: klasična filologija na Univerzi v Ljubljani po letu 1945 (<i>David Movrin</i>)		493–519
Podobe trenutkov – Transgeneracije. O kulturni ustvarjalnosti ljubljanskih srednješolcev (<i>Minka Kuclar</i>)		520–537
Andrej Einspieler (1813–1888) v slovenskih pedagoških glasilih (<i>Tatjana Hojan</i>)		538–540

Polihistor brez univerzitetne izobrazbe – regularno šolanje Janeza Vajkarda Valvasorja (<i>Boris Golec</i>)	23 (2014) 1–2	7–35
Dr. Franc Močnik v slovenskih pedagoških glasilih (<i>Tatjana Hojan</i>)		36–55
Razvoj zakonodaje s področja zasebnih šol na Slovenskem s posebnim poudarkom na zasebnih ženskih učiteljiščih (<i>Edvard Protner</i>)		56–82
Strokovne in gospodinjske šole na Slovenskem med letoma 1848–1914 (<i>Monika Govekar – Okoliš</i>)		83–101
Pedagoške smernice v vzgojno-izobraževalnem procesu skozi učbenike in prosvetne revije v letih 1945–1950 (<i>Anton Arko</i>)		102–114
»Kdor ptičev in gnezd pri miru ne pusti, se od petja in sadja lahko poslovi.« Zaščita ptic v 19. in na začetku 20. stoletja (<i>Ivanka Zajc Cizelj</i>)		115–123
Josip Kobal in njegov pomen za izobraževanje slepih otrok (<i>Jurij Auer</i>)		124–130
Uporaba metode »oral history« pri poučevanju in prvi koraki k znanstveno-raziskovalnem delu (<i>Lidija Czwecko Voler</i>)		131–144
Slovenski učitelji za zgodovino šolstva: Odsek za zgodovino šolstva in delo njenih ustanoviteljev (<i>Tatjana Hojan</i>)		145–151

Tematska številka revije Šolska kronika ob razstavi »PIŠEM, TOREJ SEM!«. ŠOLSKA PISALA IN OPISMENJEVANJE SKOZI ČAS	23 (2014) 3	
Razstava »Pišem, torej sem!« Šolska pisala in opismenjevanje skozi čas, Slovenski šolski muzej, 21. 11. 2012–14. 11. 2014 (<i>Marko Ljubič</i>)		261–299

Uvodni nagovor ob odprtju razstave »Pišem, torej sem!« (<i>Vida Koporc Sedej</i>)		300–301
Nagovor ob odprtju razstave »Pišem, torej sem!« (<i>Miki Muster</i>)		302–304
Od kovinskega stilusa do digitalnega peresa: zgoščena zgodovina pisal (<i>Marko Drpič</i>)		305–330
Začetki in razvoj pisave (<i>Natalija Žižić</i>)		331–351
Pisalni pribor in pismenost kot vir informacij o stopnji romanizacije (zgodnja antika) in pokristjanjenja (pozna antika in slavika) na območju današnje Slovenije (<i>Mojca Vomer Gojkovič, Verena Vidrih Perko</i>)		352–371
»Arma et gladius sunt militis instrumentis ..., penna et cornu scriptoris«. O pisanju v srednjem veku (<i>Janez Mlinar</i>)		372–387
Obstojnost zapisov na papirju (<i>Jedert Vodopivec Tomažič</i>)		388–407
Pomen bl. Antona Martina Slomška za opismenjevanje Slovencev v 19. stoletju (<i>Vinko Škafar</i>)		408–425
»Kdor lepo pisati zna, veliko velja!« Pisala v slovenskih pedagoških glasilih (<i>Tatjana Hojan</i>)		426–437
Pisala v prvih berilih in čitankah do konca druge svetovne vojne (<i>Anton Arko</i>)		438–445
Zgodovinski razvoj in pomen lepopisa v osnovnem šolstvu (<i>Natalija Žižić</i>)		446–459
»Leva roka je grda roka!« O sprejemanju levičnosti v šoli skozi čas (<i>Marjetka Balkovec Debevec</i>)		460–487
Od kamenčkov in tablic do digitalnih tehnologij. Razvoj uporabe različnih likovnih tehnik pri pouku v slovenskih šolah skozi čas (<i>Polona Koželj</i>)		488–504
Pisala v zbirkah Hrvaškega šolskega muzeja (<i>Vesna Rapo</i>)		505–519
Pisava in današnji čas (<i>Borut S. Pogačnik</i>)		525–529
Restavratorsko-konservatorska dela pri razstavi »Pišem, torej sem!« (<i>Franci Kadivec</i>)		530–531

Načrt za organizacijo šolstva v vojvodini Kranjski iz leta 1754 (<i>Teodor Domej</i>)	24 (2015) 1–2	7–24
Matematično in pedagoško poslanstvo dr. Franca Močnika (<i>Milan Hladnik</i>)		25–54
Razstava Z vrlino in delom. Občasna razstava ob 200-letnici rojstva dr. Franca Močnika (1814–1892) (<i>Anton Arko</i>)		55–56
Življenje gojenk v ljubljanski Mladiki (1912–1935) (<i>Anja Dular</i>)		57–69
Splošna matura in njenih drugih deset let (<i>Aleš Drolc, Tjaša Lajovic</i>)		70–91

Anton Lamut (1882–1975), narodnozavedni slovenski učitelj (ob 40-letnici smrti) (<i>Vesna Tomc Lamut</i>)		92–113
240-letnica Splošne šolske naredbe, prvega osnovnošolskega zakona iz leta 1774, BLAŽ KUMERDEJ IN ŠOLSTVO KONEC 18. STOLETJA		
Blaž Kumerdej (1738–1805), slovenski razsvetljenec, pedagog in jezikoslovec. Ob gostovanju potujoče razstave Mestnega muzeja Radovljica v Slovenskem šolskem muzeju ob 240-letnici izida Splošne šolske naredbe, prvega osnovnošolskega zakona iz leta 1774 (<i>Tita Porenta</i>)		114–142
Blaž Kumerdej kot jezikoslovec in prevajalec (<i>Andreja Legan Ravnikar</i>)		143–154

Tematska številka revije Šolska kronika ob razstavi UČILNICA V NARAVI: ŠOLSKI VRT VČERAJ, DANES, JUTRI, Slovenski šolski muzej, november 2014 – september 2016	24 (2015) 3	
Razstava »Učilnica v naravi: šolski vrt včeraj, danes, jutri«. Slovenski šolski muzej, november 2014 – september 2016 (<i>Mateja Ribarič</i>)		261–283
A – ŠOLSKI VRT VČERAJ		
Botanični vrt kot izvor šolskih vrtov (<i>Jože Bavcon, Blanka Rovnjak</i>)		285–296
Šolski vrt – vznik in izoblikovanje mnogostranskega učno-vzgojnega sredstva po sprejemu avstrijskega državnega ljudsko-šolskega zakona v letu 1869 [ponatis članka iz 1. številke leta 1992] (<i>Marija Bavdaž</i>)		297–309
Slovenski pedagoški časopisi o šolskem vrtu do leta 1900 (<i>Tatjana Hojan</i>)		310–337
Prvi kmetijski tečaji za učitelje po sprejetju osnovnošolskega zakona leta 1869 (<i>Tatjana Hojan</i>)		338–348
Šolski vrtovi v osnovnem šolstvu Hrvaške od začetka do 2014 (<i>Emerik Munjiza</i>)		349–376
Šolski vrtovi v ameriški javni šoli – preteklost in prihodnost (<i>Leopoldina Plut Pregelj</i>)		377–400
Izobraževalna reforma v Boliviji: vrnitev šole zemlji (<i>Tina Zgonik</i>)		401–424
Od baročnega samostanskega vrta do betonskih korit (<i>Marta Triler</i>)		425–439
Učitelj Franc Praprotnik, oče mozirskega sadjarstva (<i>Natalija Žižić</i>)		440–450
Vojteh Ribnikar in poslanstvo šolskega vrta (<i>Urška Orešnik</i>)		451–461

Šolski vrt v Bukovščici in Sv. Lenartu v Selški dolini (<i>Neža Trdin</i>)		462–468
Šolski vrt Osnovne šole Kupšinci v Prekmurju (<i>Franc Kuzmič</i>)		469–474
Šolski vrt dvorazredne ljudske šole Sv. Marjeta v Rimskih Toplicah v času Avstro-ogrske monarhije (<i>Jasmina Oblak</i>)		475–486
Marija Bavdaž in njeni šolski vrtovi – intervju (<i>Mateja Ribarič, Maja Hakl Saje</i>)		487–496
B – ŠOLSKE VRT DANES		
Načrtovanje in oblikovanje zunanjih prostorov šole in šolskih vrtov (<i>Alenka Cof</i>)		497–511
Vključitev šolskega vrta v pouk naravoslovja in tehnike v 4. in 5. razredu osnovne šole (<i>Urška Kleč</i>)		512–521
Okoljska vzgoja, izobraževanje in ozaveščanje od vrta do fakultete: Projekt Šolska VRTilnica v programu Ekošola (<i>Dunja Dolinšek</i>)		522–529
Ekovrt v vsak vrtec in šolo? Da, s programom Šolski ekovrtovi! (<i>Urša Šebenik</i>)		530–534
Vrtčevski vrt/igrišče – prostor srečavanja in sodelovanja (<i>Darja Štirn</i>)		535–546
O šolskih vrtovih in poslovanju podjetij na Šolskem centru za pošto, ekonomijo in telekomunikacije v Ljubljani (<i>Rajko Bošnjak</i>)		547–553
Sadjarska kultura v šolskih vrtovih (<i>Janez Gačnik</i>)		554–560

Tematska številka revije Šolska kronika ob razstavi LINGUA LATINA, Razstava o latinščini v osnovni šoli 1958–2015 Slovenski šolski muzej, maj 2015 – december 2015	25 (2016) 1–2	
Lingua Latina – Razstava o latinščini v javni osnovni šoli, Ljubljana 28. 5. 2015–31. 12. 2016 (<i>Anton Arko</i>)		9–10
ČLANKI IN PRISPEVKI		
Latinščina in grščina na poti v katakombe: Josip Osana, dr. Joža Lovrenčič, Marko Bajuk, Ivan Dolenc in dr. Josip Ilc (<i>David Movrin</i>)		11–55
Ovidijeve Metamorfoze 14 v prevodu dr. Joža Lovrenčiča		56–80
Od Skile proti Karibdi: Krnjenje slovenskega klasičnega šolstva (1945–1959) (<i>Matej Hriberšek</i>)		81–104
Pregled pouka latinščine v slovenski javni osnovni šoli (1958–2016) (<i>Aleksandra Pirkmajer Slokan</i>)		105–180
Jezikovna raba in pedagoški proces ali zakaj je učenje latinščine danes še vedno smiselno? (<i>Janja Žmavc</i>)		181–199
Didaktični potencial epigrafskih spomenikov – nekaj primerov iz slovenskega prostora (<i>Julijana Visočnik</i>)		200–213

Vloga rimskih napisov pri pouku latinščine – primer Osnovne šole Prežihovega Voranca Ljubljana (<i>Anja Ragolič</i>)		214–223
Latinščina v digitalnem svetu (<i>Živa Kham Omahen</i>)		224–239
Poskus uvajanja latinščine kot obveznega izbirnega predmeta v zadnjo triado osnovnih šol v Mariboru in okolici: per aspera (<i>Katjuša Kolar</i>)		240–248
SPOMINI		
Kaj nam govorijo spomini? (<i>Anton Arko</i>)		249
Reliquiae reliquiarum osnov humanistične izobrazbe v osnovni šoli (<i>Katarina Šmid</i>)		250–253
Iz osemletne gimnazije v osemletno osnovno šolo (<i>Nada Grošelj</i>)		254–258
Profesor Ciril Miklič v anekdotah učencev (<i>Vanda Brvar Kanop</i>)		259–261
Začetki pouka latinščine na OŠ Ledina (<i>Nada Grošelj</i>)		262–263
Latinščina na OŠ Ludvika Pliberška v Mariboru (<i>Marija Kosi</i>)		264
Spomini na latinščino na Osnovni šoli Mirana Jarca (<i>Dragica Fabjan Andritsakos</i>)		265
Pouk latinščine na OŠ bratov Polančičev v Mariboru v letih 1991–1995 (<i>Marija Strašek Vrecl</i>)		266–267
Latinščina na OŠ Slave Klavore v Mariboru v obdobju od 1991–1995 (<i>Tatjana Polajner</i>)		268–271
Emonka iz Londiniuma (<i>Urša Mali</i>)		272–274
Latinščina na OŠ Trnovo (<i>Ana Ratajč</i>)		275–284
Latinščina na OŠ Šentvid in OŠ Mirana Jarca (<i>Maja Gril Juvan</i>)		285
Trans aequora abiit Chloe (<i>Živa Kham Omahen</i>)		286–292

Izbor člankov o prvi svetovni vojni v pedagoškem časopisu od leta 1914 do leta 1918 (<i>Tatjana Hojan</i>)	25 (2016) 3	303–349
Najstarejša oporoka učitelja v slovenščini. Kulturnozgodovinski oris dokumenta in njegovega avtorja (<i>Boris Golec</i>)		350–373
Vpliv gospodarstva na razvoj izobraževanja v domžalski občini 1864–2002 (<i>Miroslav Stiplovšek</i>)		374–395
Začetki šolanja prve dame slovenske slavistike prof. dr. Marje Boršnik (1906–1982) (<i>Eva Premk Bogataj</i>)		396–405
Šolska kronika štirirazredne ljudske šole v Šmartnem pri Litiji (4. II. 1876–28. 7. 1904) (<i>Erna Jurič</i>)		406–421
70 let gimnazije v Trbovljah. Ne tistim, ki imajo, ampak tistim, ki znajo, je namenjena prihodnost (<i>Nevenka Hacin</i>)		422–437
Šolanje in poučevanje Alme M. Karlin (<i>Rebeka Lovrec Kvartič</i>)		438–453

SPOMINI NA ŠOLO

Iz kronike slovenskih študentov v Beogradu (<i>France Adamič</i>)	5 (1996)	248–253
Pot od vrtnega delavca do učitelja in andragoga (<i>Jože Volarič</i>)		253–258
Utrinek iz davnine (<i>Zlata Volarič</i>)		259–264
Moj razred (<i>Janez Švajncer</i>)		264–266
Služba, da te kap (<i>Snežna Alič</i>)		267–275
Ludvik Rutar – kulturno prosvetni delavec v Lescah (<i>Božo Benedik</i>)		276–278
Učiteljica Dragica Rauter in njeno delo v Šentjurju (<i>Romana Jazbec</i>)		278–280

Prav blizu kruha (<i>Zlata Volarič</i>)	6 (1997)	161–166
Za dom in družino (<i>Janez Švajncer</i>)		167–170
Prvo desetletje mojega učiteljevanja (<i>Marija Nosan</i>)		171–186
Učiteljica z dušo in telesom (<i>Jože Volarič</i>)		187–190

SPOMINI NA ŠOLO S SREČANJA OB STOLETNICI MUZEJA	8 (1999) 1	
Mojih devetdeset let povezanih s šolo (<i>Ciril Merčun</i>)		89–95
Pogovor o tradicijah in izkušnjah slovenskih učiteljev (<i>Jože Kvas</i>)		96–98
Od peresa do računalnika (<i>Tone Logar</i>)		99–101
Iz pedagoške prakse (<i>Antonija Metelko</i>)		102–105
Iz spomina (<i>Berta Golob</i>)		106–107
Moje šolanje pred približno šestimi desetletji (<i>Marija Nosan Petek</i>)		108–117
Razvoj slovenskega šolstva v Škofji Loki (<i>Lojze Malovrh</i>)		118–120
Spomin na mojo učiteljico dr. Ivo Šegula (<i>Majda Mencinger</i>)		121–127
Čas hiti, spomini pa ostajajo (<i>Olga Mohar</i>)		128–132
Nenavadna šola (<i>Dragica Janša</i>)		133–135
Spomini na delovna leta v šoli (<i>Breda Fabjan</i>)		136–137
Krst šolskega svetovalnega dela in pomoč hišnika (<i>Marija Senih</i>)		138–140
Likovni pouk brez potrebščin (<i>Ana Toič</i>)		141–145

Spomin na ravnateljca Albina Preskarja (<i>Janez Švajncer</i>)	8 (1999) 2	311–314
Iz spomina nekega šopka (<i>Zlata Volarič</i>)		315–319
Imela sem srečo (<i>Ivanka Mestnik</i>)		320–324
Obletnica mature (<i>Marinka Pristovšek Zupanc</i>)		325–326
Učiteljica – pripravnica na hribovski enorazrednici (<i>Lidija Nosan</i>)		327–331
Nekoč in danes (<i>Zlata Volarič</i>)	9 (2000) 1	117–118
Zakaj in kako sem delal mojstrski izpit (<i>Jože Volarič</i>)		119–120

V spominjanju (<i>Janez Švajncer</i>)	9 (2000) 2	333–334
Strah in strahec (<i>Zlata Volarič</i>)		335–337
Vsi enaki (<i>Zlata Volarič</i>)	10 (2001) 1	127–128
Za doseg poklica (<i>Janez Švajncer</i>)		129–131
Kdor se začne ukvarjati z željami, mu jih ne zmanjka (<i>Jože Volarič</i>)	10 (2001) 2	291–296
Takrat in zdaj (<i>Zlata Volarič</i>)	11 (2002) 1	115–116
Preizkušnja (<i>Janez Švajncer</i>)		117–119
Spomini na kaznovanje v šoli (<i>Jurij Lovrenc Mrak</i>)	12 (2003) 2	385–392
Pokrajinska kmetijsko-gospodinjska šola na Mali Loki (1930–1944) (<i>Štefanija Rostohar, Nataša Polajnar Frelih</i>)	13 (2004) 1	107–118
Na osnovni šoli v Dobrovniku v letih 1946 in 1947 (<i>Ciril Kavčič</i>)		119–122
Spomini na 35 let učiteljevanja in dogajanja v dvojezičnem šolstvu na avstrijskem Koroškem (<i>Franc Kukovica</i>)	13 (2004) 2	345–358
Spomin na šolski muzej na Ledini (<i>Judita Vodopivec</i>)		359–360
Spomini na 35 let učiteljevanja in dogajanja v dvojezičnem šolstvu na avstrijskem Koroškem (II. del) (<i>Franc Kukovica</i>)	14 (2005) 1	103–109
Spomini na Draga Rostoharja (1886–1950) (<i>Štefanija Rostohar</i>)		110–111
Spomini na predšolska in šolska leta do 1937 v Krškem (<i>Štefanija Rostohar</i>)	15 (2006) 2	353–362
Spomini na osnovno šolo na Jesenicah (1951/52–1959/60) (<i>Mirjana Junc</i>)		363–364
Spomini na Meščansko šolo Litija 1937–1941 (<i>Štefanija Rostohar</i>)	16 (2007) 1	121–127
Lepo doživetje. Obisk pisatelja v vrtcu v Melju v Mariboru (<i>Janez Švajncer</i>)		128–130
Ročno delo – spomin na nekdanji obvezni predmet v šoli (<i>Štefanija Rostohar</i>)	16 (2007) 2	327–330
Dvoje šolskih spominov: Dva kosa kruha. Prevarantka (<i>Zlata Volarič</i>)		331–334
Spomini na učiteljišče v Ljubljani 1960/61–1964/65 (<i>Darinka Kopal, Mirjana Junc</i>)		335–340

Moja učiteljska pot: Iz zgodovine pomožne šole Tržič (<i>Mira Hiršel</i>)	18 (2009) 1	117–131
Spomini na učiteljevanje v Smokvici, Movražu, Podbrežah in Zabičah na Primorskem (<i>Savina Gorišek</i>)		132–142
Ob razstavi »Inovativnost najde pot«: zapisi o uvajanju novosti v šolo (<i>Elica Guzelj, Herman Janež, Ivanka Mestnik, Franček Lasbafer, Miha Mohor, Franci Pivec</i>)	19 (2010) 1	115–131
SPOMINSKI ZAPISI O ŠOLSKEM RADIU	19 (2010) 2	
Spomini na ustvarjanje radijske šole (<i>Pavle Jakopič</i>)		334–350
Radijska šola (<i>Marinka Svetina</i>)		351–363
Radijska šola (<i>Bernardka Galič</i>)		364–365
Ustvarjanje šolskega radia (<i>Ivanka Tompa</i>)		366–371
Spomini na otroška leta z radiem (<i>Janez Janežič</i>)		372–377
Šolski radio BLA-BLA (<i>Darja Miqlič</i>)		378–384
Šolski radio Piramida (<i>Simona Deučman, Matjaž Golia</i>)		385–396
Predstavitve šolskega radia Čvekač (<i>Danica Sedevčič</i>)		397–400
Šolski radio RuMa (<i>Vesna Lukič</i>)		401–402
Evalvacija razstave Šolski radio skozi čas (<i>Jože Rupnik</i>)		403–408
Iz spomina na italijansko in partizansko šolo na Cerkljanskem (<i>Milica Kacin Wohinz</i>)	20 (2011) 1-2	103–117
Med prigodo in moralo. Vzgoja in izobraževanje v Kovorju pri Tržiču med obema vojnama (<i>Mira Hiršel</i>)		118–134
O šolskih dneh na Zdolah po spominih Pepce Živič (1923–2010) (pripravil <i>Branko Šuštar</i>)		135–140
Ljubljanska Vegova gimnazija pred drugo svetovno vojno, med njo in po njej (<i>Henrik Neubauer</i>)	21 (2012) 1-2	153–164
Življenje in delo učiteljice Luiselle Ravalico iz Pirana (<i>Špela Pahor</i>)		165–170
Spomini na osnovno šolo Tomišelj pri Ljubljani (zbrala <i>Mirjana Junc</i>)		171–177
Začeti znova v vasi Leše pri Tržiču 1945–1947. Zapiski o pouku v kmečki hiši, gradnja nove šole, življenje z vaščani (<i>Mira Hiršel</i>)	22 (2013) 3	565–584
Utrinki spominov na osnovno šolo v Spodnji Šiški med 2. svetovno vojno (<i>Branko Lončar</i>)		585–587
Moji šolski spomini na šolo v Tomišlju (<i>Rozalija Snaj,</i> zbrala <i>Mirjana Junc</i>)		588–589
Učenci v stiski (<i>Mira Hiršel</i>)	23 (2014) 1-2	163–165
Kako smo pisali. Spominski zapis o opismenjevanju med obema vojnama (<i>Mira Hiršel</i>)	23 (2014) 3	521–524

JUBILEJI

Jubileji naših šol v letu 1992 in 1993 (<i>Slavica Pavlič</i>) (objavljeno v rubriki ŠOLSKI ZAPISI)	1 (1992)	157–161
Jubileji šol v letu 1994 (<i>Slavica Pavlič</i>) (objavljeno v rubriki ŠOLSKI ZAPISI)	2 (1993)	177–183
Jubileji šol v letu 1995 (<i>Slavica Pavlič</i>) (objavljeno v rubriki ŠOLSKI ZAPISI)	3 (1994)	181–187
Jubileji šol v letu 1996 (<i>Slavica Pavlič</i>) (objavljeno v rubriki PRISPEVKI IN ŠOLSKI ZAPISI)	4 (1995)	161–172
Jubileji šol v letu 1997 (<i>Slavica Pavlič</i>) (objavljeno v rubriki PRISPEVKI IN GRADIVO)	5 (1996)	175–183
Jubileji šol v letu 1998 (<i>Slavica Pavlič</i>) (objavljeno v rubriki PRISPEVKI IN GRADIVO)	6 (1997)	95–106
Jubileji šol v letu 1999 (<i>Slavica Pavlič</i>)	7 (1998)	233–245
Šestdesetletni jubilej profesorice Tatjane Hojan (<i>Branko Šuštar</i>)		246–249
Ob sedemdesetletnem jubileju dr. Franceta Strmčnika (<i>Mladen Tancer</i>)		250–256
Jubileji šol v letu 2000 (<i>Slavica Pavlič</i>) (objavljeno v rubriki PRISPEVKI IN GRADIVO)	8 (1999) 2	279–285
Ob 80-letnem življenjskem jubileju dr. Ivana Furlana (<i>Mladen Tancer</i>)	9 (2000) 1	121–125
Jubileji šol v letu 2001 (<i>Slavica Pavlič</i>)	9 (2000) 2	339–351
Mladen Tancer, sedemdesetletnik (<i>Edvard Protner</i>)		352–355
Ana Benedetič, sedemdesetletnica (<i>Tatjana Dekleva</i>)		356–358
Zdenko Medveš, šestdesetletnik (<i>Janko Muršak</i>)		359–363
Ob osemdesetletnici akad. prof. dr. Vasilija Melika (<i>Branko Šuštar</i>)	10 (2001) 1	133–136
Ob življenjskem jubileju mag. Mladena Tancerja (<i>France Strmčnik</i>)		137–141

Dr. Franjo Čibej (1901–1929) (<i>Slavica Pavlič</i>)	10 (2001) 2	297–298
Ob sedemdesetletnem življenjskem jubileju prof. dr. Milana Divjaka (<i>Mladen Tancer</i>)		299–300
Jubileji šol v letu 2002 (<i>Slavica Pavlič</i>)		301–306
Jubileji šol v letu 2003 (<i>Slavica Pavlič</i>)	11 (2002) 1	121–125
Ob stoletnici realke v Idriji (<i>Janez Kavčič</i>)		126–134
Jubileji šol v letu 2003 (dodatek) (<i>Slavica Pavlič</i>):	11 (2002) 2	353–355
Jubileji šol v letu 2004 (<i>Slavica Pavlič</i>)	12 (2003) 1	67–80
Ob stoletnici učiteljice Vide Uršič (<i>Marjetka Balkovec Debevec</i>)		81–88
Jubileji šol v letu 2005 (<i>Slavica Pavlič</i>)	13 (2004) 1	123–134
Prof. Franček Lasbaher – dejaven proučevalec šolstva na Koroškem (<i>Mladen Tancer</i>)	13 (2004) 2	361–363
Ob 150-letnici rojstva šolnika Jurija Režka (1854–1942) (<i>Ivan Nemanič</i>)		364–368
Jubileji šol v letu 2006 (<i>Slavica Pavlič</i>)	14 (2005) 1	113–126
Jubileji šol v letu 2007 (<i>Slavica Pavlič</i>):	15 (2006) 2	365–379
Pedagoški profil prof. dr. Martina Kramarja (<i>Mladen Tancer</i>)		380–383
Jubileji šol v letu 2008 (<i>Slavica Pavlič</i>)	16 (2007) 1	131–144
Jubileji šol v letu 2009 (<i>Slavica Pavlič</i>)	17 (2008) 1	94–107
Življenjski jubilej zaslužnega prof. dr. Franceta Strmčnika (<i>Mladen Tancer</i>)		108–122
Ob sedemdesetletnem jubileju prof. Tatjane Hojan (<i>Marjetka Balkovec Debevec</i>)		123–130
Ob šestdesetletnem življenjskem jubileju dr. J. Ciperla in dr. A. Vovka		131
Jubileji šol v letu 2010 (<i>Slavica Pavlič</i>)	18 (2009) 1	143–156
Jubileji šol v letu 2011 (<i>Slavica Pavlič</i>)	19 (2010) 1	132–142

Nekaj stoletnih šol v letu 2012 (<i>Tatjana Hojan</i>)	20 (2011) 1-2	141-147
Ob 80-letnem jubileju mag. Mladena Tancerja (<i>France Strmčnik, Tatjana Hojan</i>)		148-154
Cilka Dimec Žerdin – Pobudnica in usmerjevalka posebnega šolstva v Pomurju. Ob osemdesetem življenjskem jubileju (<i>Mladen Tancer</i>)		155-157
Aleksander Videčnik, 90-letnik (<i>Slavica Pavlič</i>)		158-159
Prof. Zdenko Medveš, 70-letnik (<i>Klara Skubic Ermenc</i>)		160-163
Rudolf Lukschanderl (1927-1990) – ustanovitelj šolskega muzeja v Michelstettnu (Avstrija) in začetnik simpozijev šolskih muzejev (<i>Branko Šuštar</i>)		164-169

Nekaj stoletnih šol v letu 2013 (<i>Tatjana Hojan</i>)	21 (2012) 1-2	178-186
Ob petdesetletnici smrti pedagogov Ernesta Vranca, Franja Žgeča in Gustava Šiliha (1961) (<i>Mladen Tancer</i>)		187-192
Andrej Vovko – 65 letnik (<i>Stane Okoliš</i>)		193-195

Nekaj stoletnih šol v letu 2014 (<i>Tatjana Hojan</i>)	22 (2013) 3	541-545
Prof. dr. Danilo Viher – pedagog in pesnik. Ob stoletnici njegovega rojstva (1912-1971-2012) (<i>Mladen Tancer</i>)		546-557
Vesela pomladna epistola. Ob 135-letnici rojstva Otona Župančiča (<i>Minka Kuclar</i>)		558-564

Pred 50. leti je izšel prvi Zbornik za zgodovino šolstva, iz katerega izhaja Šolska kronika (<i>Tatjana Hojan</i>)	23 (2014) 1-2	153-158
--	-------------------------	---------

IN MEMORIAM

V spomin – Antonu Ostercu (1894-1991) (<i>Mladen Tancer</i>)	1 (1992)	187-189
Martin Mencej (1904-1992) (<i>Tatjana Hojan</i>)		189-190
Ivan Andoljšek (1909-1992) (<i>Tatjana Hojan</i>)		190-191
V spomin prof. dr. Mateja Demarina (1899-1992) (<i>Ivan Vavra</i>)		192-193

Tone Demšar (1946-1997) (<i>Andrej Vovko</i>)	6 (1997)	193-195
Mag. Vincenc Žnidar (1914-1997) (<i>Andrej Vovko, Tatjana Hojan</i>)		196-199
Dr. Vlado Schmidt (1910-1996) in Slovenski šolski muzej (<i>Slavica Pavlič, Tatjana Hojan</i>)		199-201

Dr. Rudi Lešnik (1931–1987) (<i>Mladen Tancer</i>)		202–204
Profesorici Sonji Bižal (1934–1997) (<i>Danica Štumerger</i>)		204
Pedagoška podoba Ernesta Vranca (1899–1961) (<i>Mladen Tancer</i>)	8 (1999) 2	333–343
Jože Jurančič (1902–1999) (<i>Tatjana Hojan</i>)		344–347
Pedagoške zgodbe in nezgode pedagoga z Goličave (Pogovor dr. <i>Franceta Strmčnika</i> z Jožetom Jurančičem, 1986)		348–352
Marija (Minka) Pahor, učiteljica (1908–1998) – O križevem potu slovenskih učiteljev (<i>Slavica Pavlič</i>)	9 (2000) 1	127–129
Dragutin Murko (1930–1999) (<i>Branko Šuštar</i>)		130–132
Jože Hudales (1937–1997) – učitelj, pisatelj, kipar in slikar (<i>Stanislav Senekovič</i>)	11 (2002) 1	135–140
Dr. Oskar Autor (1943–1989) (<i>Edvard Protner</i>)	13 (2004) 1	135–138
Nada Lindič (1922–2004) (<i>Tatjana Hojan, Branko Šuštar</i>)	13 (2004) 2	396–370
Učenik Ciril Merčun (1909–2005) (<i>Mira Smrkolj</i>)	14 (2005) 1	127–130
Prof. Tone Turičnik (1933–2005) (<i>Mladen Tancer</i>)	15 (2006) 2	384–386
In memoriam prof. dr. Franc Pediček 1922–2008 (<i>Branko Šuštar, Tatjana Hojan</i>)	17 (2008) 1	132–135
Akademik prof. dr. Vasilij Melik 1921–2009 (<i>Slavica Pavlič</i>)	18 (2009) 1	157–158
Dr. Edvard Dolenc 1960–2009 (<i>Aleš Gabrič</i>)		159–162
Prof. Cene Omerzel 1932–2009 (<i>J. M.</i>)		163–164
In memoriam Vesna Rapo (1961–2014) (<i>Branko Šuštar</i>)	23 (2014) 1–2	159–162
Dr. Andrej Vovko (1947–2015) (<i>Stane Okoliš</i>)	24 (2015) 1–2	155–156
Pregled srednjega šolstva na Dolenjskem (<i>Andrej Vovko</i>)		157–180

IZ MUZEJSKEGA DELA

Razstave v Slovenskem šolskem muzeju 1992 (<i>Slavica Pavlič</i>)	1 (1992)	195–196
Osnovna šola kot »postojanka« gostoljubja (<i>Elmar Lehner</i>)		196–200
Razstave v Hrvaškem šolskem muzeju (<i>Marko Plavić</i>)		200–202

Poročilo o delu v Slovenskem šolskem muzeju 1992 (<i>Slavica Pavlič, Mateja Ribarič</i>)	2 (1993)	205–213
Pedagoške izkušnje ob razstavi »V svetu lutk« (<i>Mateja Ribarič</i>)		213–215
Srednješolska glasila, razstava v Slovenskem šolskem muzeju (<i>Tatjana Hojan</i>)		216–217
Razstavna in druga dejavnost v Hrvaškem šolskem muzeju 1992 (<i>Elizabeta Serdar</i>)		217–219

Poročilo o delu Slovenskega šolskega muzeja 1993 (<i>Andrej Vovko, Mateja Ribarič</i>)	3 (1994)	237–246
Razstava študentov oddelka za likovno pedagogiko (<i>Jože Bartolj</i>)		246–247
Srečna Afrika v Ljubljani (<i>Mateja Ribarič</i>)		248–249
Šolska praznovanja skozi čas (<i>Aleksandra Pavšič Milost</i>)		249–251
Francoski muzeji vzgoje in šolstva Rouen, Saint-Quen-l'Aumone in Chartres (<i>Branko Šuštar</i>)		251–255
Razstavna in druga dejavnost v Hrvaškem šolskem muzeju (<i>Elizabeta Serdar</i>)		255–256

Poročilo o delu Slovenskega šolskega muzeja v letu 1994 (<i>Andrej Vovko, Mateja Ribarič</i>)	4 (1995)	233–244
Iz dejavnosti Hrvaškega šolskega muzeja v Zagrebu 1994/95 (<i>Ivan Vavra</i>)		244–246
Evropski muzeji in otroci (<i>Bronica Golgranc Zakonjšek</i>)		247–249
Otroški muzej – Hermanov brlog, Celje (<i>Bronica Golgranc Zakonjšek</i>)		250–255
Znanstveni simpozij »Poklicno izobraževanje: preteklost, sedanjost, prihodnost«, Ichenhausen 1994 (<i>Jože Ciperle</i>)		255–262
6. mednarodni simpozij šolskih muzejev in šolskozgodovinskih zbirk, Rostock 1995 (<i>Jože Ciperle</i>)		262–265
50 let matematičnih učbenikov (Ob petdesetletnici založbe DZS) (<i>Aleksander Cokan</i>)		265–267

Poročilo o delu Slovenskega šolskega muzeja v letu 1995 (<i>Andrej Vovko, Mateja Ribarič</i>)	5 (1996)	281–288
Razstavna in druga dejavnost v Hrvaškem šolskem muzeju 1995/96 (<i>Elizabeta Serdar</i>)		289–291
In memoriam – Branko Pleše (1922–1996) (<i>Ivan Vavra</i>)		291–293
Šolstvo na Kočevskem nekoč in danes (<i>Andrej Vovko</i>)		294
Od antičnega vrča do majolke. Ob razstavi v Dolenjskem muzeju v Novem mestu (<i>Nevenka Granda</i>)		295–297
Razstava ob 120-letnici Srednje trgovske šole Maribor (<i>Igor Vodnik</i>)		297–298
Doprsni kip dr. Franca Močnika v SŠM (<i>Zvonko Perat</i>)		298–300

Poročilo o delu Slovenskega šolskega muzeja v letu 1996 (<i>Andrej Vovko, Mateja Ribarič</i>)	6 (1997)	207–220
Poročilo o delu Hrvaškega šolskega muzeja 1996/1997 (<i>Elizabeta Serdar</i>)		220–223
7. mednarodni simpozij šolskih muzejev v Leedsu (<i>Mateja Ribarič</i>)		223–225
Spomini na šolo. Razstava v Slovenskem šolskem muzeju (<i>Tatjana Hojan</i>)		226–228
50 let Srednje pomorske šole Portorož (<i>Nadja Terčon</i>)		228–231
»Vsi cvetovi bodočnosti so v semenu sedanjosti« (<i>Vlasta Tul</i>)		231–233
Stalna spominska zbirka o Matiji Čopu (1797–1835) v Žirovnici (<i>Irena Lačen Benedičič</i>)		234–237
Trije muzeji, tri različne kulture (<i>Bronica Gologranc Zakonjšek</i>)		237–240
Doživeti zgodovino (<i>Marija Počivavšek</i>)		241–242

Poročilo o delu Slovenskega šolskega muzeja v letu 1997 (<i>Andrej Vovko, Mateja Ribarič</i>)	7 (1998)	259–270
O razstavi »Od mature do mature« (<i>Branko Šuštar</i>)		271–274
Šolstvo na razstavi »Homo sum ...«. Ivan Hribar in njegova Ljubljana (<i>Branko Šuštar</i>)		274–277
Schola romana et liber latinus – Rimska šola in antična knjiga«. Projekt učencev latinskega jezika OŠ Ledina (<i>Bojana Čirović</i>)		278–286

Poročilo Slovenskega šolskega muzeja za leto 1998 (<i>Branko Šuštar</i>)	8 (1999) 1	147–166
PRIREDITVE OB STOLETNICI SLOVENSKEGA ŠOLSKEGA MUZEJA OD 12. DO 15. OKTOBRA 1998. OKROGLE MIZE / POGOVORI. SLAVNOSTNA AKADEMIJA 15. OKTOBER 1998		167–171

V pozdrav stoletnici: Slovenski šolski muzej 1898–1998 (<i>Branko Šuštar</i>)		172–173
Slavnostni nagovor ministra za šolstvo in šport ob stoletnici muzeja (<i>Slavko Gaber</i>)		173–175
Radosti v starih šolskih klopih – Učna ura naših babic in dedkov (<i>Taja Gubenšek</i>)		176

NE! Razstava o drogah (<i>Mateja Ribarič</i>)	8 (1999) 2	353–355
»Šolski zvonec glasno poje, k sebi vabi mlade roje ...« (<i>Marjetka Balkovec Debevec</i>)		356–359
Sklepne prireditve ob razstavi »Od mature do mature« (<i>Mateja Ribarič</i>)		360
Ob pregledni razstavi likovnih del dijakov ljubljanskih dijaških domov (<i>Mira Narobe</i>)		361–362
Mednarodni simpozij »Zgodovina predšolske vzgoje«, Bratislava, 31. 5.–1. 6. 1999 (<i>Branko Šuštar</i>)		363–366
8. mednarodni simpozij šolskih muzejev in šolskozgodovinskih zbirk, Friedrichshafen ob Bodenskem jezeru, 29. julij–1. avgust 1999 (<i>Stane Okoliš</i>)		367–369
Pedagoški pogledi na Antona Martina Slomška (<i>Mateja Ribarič</i>)		370–372
Šolstvo na Slovenskem skozi stoletja II (1848–1918) – nadaljevanje stalne razstave, 1999 (<i>Branko Šuštar</i>)		373–376

Poročilo Slovenskega šolskega muzeja za leto 1999 (<i>Branko Šuštar</i>)	9 (2000) 1	133–155
Dekleta in šola. Projekt Zgodovinskega arhiva Ptuj (<i>Marjetka Balkovec Debevec, Mateja Ribarič, Branko Šuštar, Saša Serše</i>)		156–163
Kaj bereta slovenski učitelj in učenec (<i>Vesna Janežič</i>)		164–166
Spremljevalni program ob razstavi Kaj bereta slovenski učitelj in učenec (<i>Mateja Ribarič</i>)		167–169

Stalna razstava »Šolstvo na Slovenskem skozi stoletja III (1819–1945)« (<i>Branko Šuštar</i>)	9 (2000) 2	365–368
Od Mravljice, Vrabčkov do Murnov in Sončkov. Razstava glasil ljubljanskih osnovnih šol (<i>Mateja Ribarič</i>)		369–372
Razstava »Stoletni most iz tišine« (<i>Tatjana Hojan</i>)		373–374
Šolstvo na »Temni strani meseca« (<i>Stane Okoliš</i>)		375–380
Razstava 50 let slovenske klasične gimnazije v Trstu »Od cveka do pikona« (<i>Stane Okoliš</i>)		381–383
Razstava »Radosti odkrivanja« v Slovenskem šolskem muzeju (<i>Magda Peršič</i>)		384–386
Razstava o življenju in delu učiteljice Ludovike Kalan (1900–1983) (<i>Davor Kernel</i>)		387–388

Poročilo o delu Slovenskega šolskega muzeja za leto 2000 (<i>Branko Šuštar</i>)	10 (2001) 1	143–163
Ob razstavi Deset let Glasbenega ateljeja Tartini (<i>Marjetka Balkovec Debevec</i>)		164–166
Priroda v zgodovinskem muzeju – zakaj pa ne! (<i>Bronislava Gologranc Zakonjšek</i>)		167–171
Ob razstavi Gimnazija Kranj in sto let njenih matur (<i>Stane Okoliš</i>)		172–173

Stalna razstava »Šolstvo na Slovenskem skozi stoletja IV« (<i>Branko Šuštar</i>)	10 (2001) 2	307–311
1. srečanje muzejskih pedagogov Hrvaške z mednarodno udeležbo, Pulj – Arheološki muzej, 14.–16. junij 2001 (<i>Mateja Ribarič</i>)		311–312
Pred sto leti je bilo ustanovljeno Splošno slovensko žensko društvo, razstava v Arhivu Republike Slovenije (<i>Aleksandra Serše</i>)		313–320
Razstava: Slovenska arhitektura 20. stoletja (<i>Branko Šuštar</i>)		321–322
Mednarodni znanstveni simpozij o Henriku Schreinerju (<i>Mladen Tancer</i>)		323–324
9. Mednarodni simpozij šolskih muzejev in šolsk zgodovinskih zbirk, Bad Leonfelden 2001 (Avstrija). Poročilo o 9. mednarodnem simpoziju šolskih muzejev. (<i>Stane Okoliš</i>)		325–328
Učiteljske organizacije na Slovenskem in njihova idejna usmeritev od srede 19. stoletja do sredine 20. stoletja (<i>Branko Šuštar</i>)		329–339
Od avstrijske k jugoslovanski šoli na Slovenskem (<i>Stane Okoliš</i>)		340–343
Sto let Hrvaškega šolskega muzeja 1901–2001. Šolstvo v 20. stoletju: posvet ob 100-letnici Hrvaškega šolskega muzeja, Zagreb, 25. do 27. 10. 2001 (<i>Branko Šuštar</i>)		344–347
V svetu slikanic. »Od slikovnjaka do Vragobe. Hrvatske slikovnice do leta 1945.« Razstava in katalog Hrvaškega šolskega muzeja (<i>Marjetka Balkovec Debevec</i>)		348–350
Elizabeta Serdar (ur.): Hrvatski šolski muzej 1901–2001. Stalni postav (<i>Tatjana Hojan</i>)		351–352
UČNA URA NAŠIH DEDKOV IN BABIC		
Kako sem postala »Gospodična učiteljica« (<i>Taja Gubenšek</i>)		353–356
Bili smo v Slovenskem šolskem muzeju (<i>Mateja Ribarič</i>)		356–361
Šola ni bila nikoli šala (<i>Alenka Čuk</i>)		362–363
»Stara učilnica« ob 100-letnici Osnovne šole Toneta Čufarja v Mariboru (<i>Tatjana Koren</i>)		364–368

Poročilo o delu Slovenskega šolskega muzeja za leto 2001 (<i>Branko Šuštar</i>)	11 (2002) 1	141–164
Razstava »Univerza v Ljubljani in njeni rektorji« (<i>Tatjana Dekleva</i>)		165–168
Čar čipk. Razstava ob 125 letnici Čipkarske šole Idrija (<i>Marjetka Balkovec Debevec</i>)	11 (2002) 2	357–362
Muzej v katerem ni tišine (Otroški muzej Hermanov brlog / Celje) (<i>Bronislava Gologranc Zakonjšek</i>)		363–369
Razstava Otroški vrtci v Hrastniku, Trbovljah in Zagorju (<i>Nevenka Hacin</i>)		370–383
Poročilo o delu Slovenskega šolskega muzeja v letu 2002 (<i>Branko Šuštar</i>)	12 (2003) 1	89–121
Obisk šolskega muzeja Bergisch Gladbach v Nemčiji (<i>Ksenija Guzej</i>)		122–125
Poročilo o delu Slovenskega šolskega muzeja v letu 2003 (<i>Branko Šuštar</i>)	13 (2004) 1	139–157
»Pokažite kar imate! Predstavitev zgodovine šolstva v muzeju.« 10. mednarodni simpozij šolskih muzejev in šolsko-zgodovinskih zbirk v Bremnu, 2003 (<i>Branko Šuštar</i>)		158–164
Muzej v muzeju. Šolski muzej Nürnberg v Muzeju industrijske kulture (<i>Branko Šuštar</i>)		165–168
Obisk šolskih muzejev v Michelstettnu (Avstrija) in Bratislavi (Slovaška) (<i>Branko Šuštar</i>)		169–175
Ob razstavi Gradnja babilonskega stolpa (Grad Eggenberg, Gradec, Avstrija, 5. april–5. oktober 2003) (<i>Marjetka Balkovec Debevec</i>)		176–179
Spominsko obeležje Mihaelu Peternelu (<i>Slavica Pavlič</i>)		180–181
Jesenski pogovori ob jubilejih v Slovenskem šolskem muzeju (<i>Marjetka Balkovec Debevec</i>)	13 (2004) 2	371–372
Razstava o begunskem šolstvu v 20. stoletju – naše in pri nas (<i>Mateja Ribarič</i>)		373–377
Gostujoča razstava Muzeja novejšje zgodovine Celje Dobra igrača v Slovenskem šolskem muzeju od 25. maja 2004 do 3. novembra 2004 (<i>Marjetka Balkovec Debevec</i>)		378–379
Ali poznate dobro igračo? (<i>Bronica Gologranc Zakonjšek</i>)		380–386
Ob predstavitvi knjige belokranjskih folklornih pripovedi – Zgodbe ne moreš iz žakla zvrnit, Slovenski šolski muzej, 19. aprila 2004 (<i>Marjetka Balkovec Debevec</i>)		387–388

Letno poročilo o delu Slovenskega šolskega muzeja v letu 2004 (<i>Branko Šuštar</i>)	14 (2005) 1	131–150
Kazni v šolah – stvar preteklosti ali strah sedanjosti (ob okrogli mizi v Slovenskem šolskem muzeju v Ljubljani, 10. novembra 2004) (<i>Tanja Tomažič</i>)		151–154
Ob razstavi »Učitelj naj bo« v Slovenskem šolskem muzeju (19. november 2004–5. maj 2005) (<i>Stane Okoliš</i>)		155–158
Kako je nastala muzejska zbirka na OŠ v Mengšu (<i>Irena Sedej – Pečenko</i>)		159–161
Pot do knjige: zgodbe ne moreš iz žaklja zvrnit (<i>Bogomira Kure</i>)		162–168
Razstavna dejavnost Hrvaškega šolskega muzeja 2004 (<i>Elizabeta Serdar</i>)		169–172

Poročilo o delu Slovenskega šolskega muzeja v letu 2005 (<i>Branko Šuštar</i>)	15 (2006) 2	387–413
Razstava Hrvaškega šolskega muzeja »V zabavo in poduk pridnim otrokom in mladini: hrvaški časopisi za otroke in mladino od 1864 do 1945« v Slovenskem šolskem muzeju (maj-september 2005) (<i>Tjaša Obal</i>)		414–417
11. mednarodni simpozij šolskih muzejev in šolskih zbirk v Ittingenu, Švica 2005 (<i>Marjetka Balkovec Debevec</i>)		418–422
Razstava o pedagogu Petru Musiju 1799–1875 (<i>Branko Šuštar</i>)		423–425
Ob 150-letnici Osnovne šole Ledina v Ljubljani (<i>Mateja Ribarič</i>)		426–429
Razstava po desetletju sodobne mature: »Matura X let« (<i>Branko Šuštar</i>)		430–433
Muzej v otroških očeh. Razstava otroških risbic in zapisov. Slovenski šolski muzej, 18. maj–18. oktober 2006 (<i>Mateja Ribarič</i>)		434–437
Razstavna dejavnost Hrvaškega šolskega muzeja 2005 (<i>Elizabeta Serdar</i>)		438–442

Letno poročilo 2006 (<i>Stane Okoliš</i>)	16 (2007) 1	145–169
Hiše učenosti v Ljubljani na starih razglednicah – razstava (<i>Mateja Ribarič</i>)		170–177
Pouk lepopisja v Pedagoškem muzeju v Beogradu (<i>Tijana Lazić</i>)		178–180

KAKŠEN MUZEJ JE PRIJAZEN ZA SLEPE IN SLABOVIDNE (zbornik, del številke)	16 (2007) 2	
---	--------------------	--

Pomen izobraževanja slepih in slabovidnih. Razmišljanja ob razstavi »Edina tema je neznanje. Šolstvo in skrb za slepe in slabovidne na Slovenskem« (Branko Šuštar, Marko Prpič, Luj Šprohar, Sonja Pungertnik, Stane Padežnik, Evgen Bavčar, Roman Brvar, Tomaž Wraber)		341–350
Dostopnost muzejskega učnega okolja za slepe in slabovidne (Tanja Vokič)		351–357
Kaj lahko naredimo muzeji za slabovidne in slepe? Okrogla miza v Slovenskem šolskem muzeju (Branko Šuštar, Ivan Kastelic, Tomaž Wraber, Aksinja Kermauner, Tatjana Vokič, Željka Bosnar Salihagić, Rajka Bračun, Verena Perko, Vida Koporc Sedej, Željka Sušić, Morana Vouk, Bojana Globačnik, Ivan Kordiš, Borut Rovšnik, Saša Poljak Istenič)		358–387
Dediščina Jana Amosa Komenskega v kulturi izobraževanja. Mednarodna konferenca v Pragi (Maja Nikolova)		389–390

Slovenski šolski muzej v letu 2007 – Poročilo o delu (Stane Okoliš)	17 (2008) 1	136–167
Zgodovina šolstva / šolski muzeji in identiteta. 12. mednarodni simpozij šolskih muzejev in šolskozgodovinskih zbirk, Bergen, Norveška 2007 (Marjetka Balkovec Debevec)		168–174
Za vas smo pripravili nove učne ure (Mateja Ribarič)		175–183
Razstavna dejavnost Hrvaškega šolskega muzeja v Zagrebu 2006 in 2007 (Sanja Mikac)		184–189

Slovenski šolski muzej v letu 2008. Poročilo o delu (Stane Okoliš)	18 (2009) 1	165–193
Razstave o preteklosti Univerze v Ljubljani, njeni organizaciji in študijski ureditvi. Zgodovinski arhiv in muzej Univerze v Ljubljani. Ljubljana 2001–2008 (Tatjana Dekleva, Tea Anžur)		194–199
Utrinki iz šolskega življenja v Nepalju pod Everestom (Mateja Ribarič)		200–210
Kratki zapiski o pedagoških muzejih na Iberskem polotoku (Vicente Pena Saavedra)		211–222
Šolski muzeji v Italiji: kratek pregled (Francesca Davida Pizzigoni)		223–229
Šolska muzeja na Norveškem (Bergen in Oslo) in Danski šolski muzej v Kobenhavnu (Branko Šuštar)		230–246

Slovenski šolski muzej v letu 2009 – Poročilo o delu (<i>Stane Okoliš</i>)	19 (2010) 1	145–186
Slike in poučevanje: mednarodne perspektive – 13. mednarodni simpozij šolskih muzejev in šolsko-zgodovinskih zbirk, Rouen (Francija), 1.–4. 7. 2009 (<i>Branko Šuštar</i>)		187–198
Slovenski šolski muzej v letu 2010 – poročilo o delu (<i>Stane Okoliš</i>)	20 (2011) 1–2	170–216
Muzejski kotiček »Šola, učitelji in učenci Trave nekoč« (<i>Branko Šuštar</i>)		217–219
Otroci v partizanski šoli pišejo o italijanskih koncentracijskih taboriščih. Razstava »Ko je umrl moj oče«, risbe in pričevanja iz koncentracijskih taborišč na italijanski vzhodni meji (1942–1943) (<i>Branko Šuštar</i>)		220–224
Slovenski šolski muzej v letu 2011 – Poročilo o delu (<i>Stane Okoliš</i>)	21 (2012) 1–2	196–235
Razstava Od odpora do osamosvojitve: Boj za slovensko šolo (<i>Anton Arko</i>)		236–240
Odprava v otroštvo: pričevanja kot kulturni spomin. 14. mednarodni simpozij šolskih muzejev in šolsko-zgodovinskih zbirk, Brixen/ Bressanone (Italija), 28. 6.–3. 7. 2011. (<i>Branko Šuštar, Marjetka Balkovec Debevec</i>)		241–248
Muzej vzgoje in izobraževanja 'Gabriela Mistral', Santiago de Chile (<i>Tjaša Šuštar</i>)		249–255
RAZSTAVA ŠOLA IZ ZEMLJE: UČENJE VISOKIH ANDOV	22 (2013) 3	
Šola iz zemlje: učenje visokih Andov. Razstava, spremljevalne prireditve in literarni natečaj v Slovenskem šolskem muzeju (junij 2012–maj 2013) (<i>Mateja Ribarič</i>)		591–618
Poročilo o delu Slovenskega šolskega muzeja v letu 2012 (<i>Stane Okoliš</i>)		619–663
Ob 115-letnici Slovenskega šolskega muzeja (1898–2013) (<i>Stane Okoliš</i>)		664–667
15. mednarodni simpozij šolskih muzejev in šolsko-zgodovinskih zbirk, Ljubljana 2013. Povezovanje v šolstvu: učiteljstvo in njihova društva kot spodbujevalci pedagoškega razvoja (zgodovinski in muzejski pogledi) (<i>Maja Hakl, Branko Šuštar</i>)		668–681
Slikanica – moja prva knjiga. Razstava o slovenski slikanici (<i>Polona Koželj</i>)		682–685

Razstava Šola – ključ za razvoj. Šolarji Angole, Malavija in Gane (<i>Tomaž Gorenc</i>)		686–689
Pravi dogodek na pravem kraju. Žirovska generacija '61 v Slovenskem šolskem muzeju, 21. 3. 2013 (<i>Majda Kohne</i>)		690–698
V Slovenskem šolskem muzeju so me osrečili (Milijana Lipovec)		699–700
Obisk šolskega muzeja v Londonu (<i>Nuša Dolinšek</i>)		701–703

Slovenski šolski muzej v letu 2013 – Poročilo o delu (<i>Stane Okoliš</i>)	23 (2014) 1–2	167–224
Pedagoški muzej v Santiagu de Composteli (MUPEGA – Museo Pedagógico de Galicia) – kot svetilnik in povezava ob Atlantiku (<i>Branko Šuštar</i>)		225–237

Slovenski šolski muzej v letu 2014 – Poročilo o delu (<i>Stane Okoliš</i>)	24 (2015) 1–2	181–232
--	-------------------------	---------

Poročilo o delu Slovenskega šolskega muzeja 2015 (<i>Stane Okoliš</i>)	25 (2016) 3	455–515
Pogledi na ISCHE konferenco »Kultura in izobraževanje« in na Muzej izobraževanja v Carigradu (<i>Branko Šuštar</i>)		516–531

DROBTINICE IZ ŠOLSKE PRETEKLOSTI

Uvodnik (<i>Urednica</i>)	10 (2001) 1	175
Velika šola – majhni šolarji (<i>Marjetka Balkovec Debevec</i>)		175–177
IZ STARIH PEDAGOŠKIH LISTOV:		
Mestna dekliška šola (pripravila <i>Tatjana Hojan</i>)		178–179
Pedagoški utrinki (pripravila <i>Tatjana Hojan</i>)		179
Šolski zvonec poje tudi po pouku (<i>Stane Okoliš</i>)		180–182

Kip svobode v New Yorku (<i>Tatjana Hojan</i>)	10 (2001) 2	369
Kje bo učiteljišče v Ljubljani (<i>Tatjana Hojan</i>)		370

IZ STARIH PEDAGOŠKIH LISTOV	11 (2002) 1	
»Mojškra« (<i>Tatjana Hojan</i>)		169–170
O šolskih praznovanjih (<i>Marjetka Balkovec Debevec</i>)		171–172
Šolske proslave: 100 let življenja OŠ Majšperk (<i>Danica Lorber</i>)		173–184

Otroci in tobak (<i>Tatjana Hojan</i>)	12 (2003) 1	127
O šoli Razdrto (<i>Tatjana Hojan</i>)		128–129
Po sledih stare fotografije: Ruska šola na gradu Ponoviče in Hrastovec (<i>Milan Škrabec</i>)		130–132

Šolske kazni in nagrade v slovenskih pedagoških revijah (<i>Tatjana Hojan</i>)	12 (2003) 2	393–396
Petindvajsetletnica mature 1900 v Ljubljani (<i>Tatjana Hojan</i>)	13 (2004) 1	183–185
Iz postojnskega šolskega okraja (<i>Tatjana Hojan</i>)		185
O šolskih muzejih leta 1904 (<i>Tatjana Hojan</i>)		185
Šolski avtobus v OŠ Krško 1929/30 (<i>Štefanija Rostohar</i>)		186
Igre (<i>Tatjana Hojan</i>)	14 (2005) 1	173–174
Kukavica lepo kuka (<i>Janko Messner</i>)		174
Poslopje nekdanje osnovne in meščanske šole v Krškem med letoma 1931 in 1937 (<i>Štefanija Rostohar</i>)		175–176
Učiteljski tovariš ob odkritju Prešernovega spomenika (<i>Tatjana Hojan</i>)		176–177
Dve slavnosti učiteljev ob 25 letnici službovanja v 80. letih 19. stoletja (<i>Tatjana Hojan</i>)		177–178
Ob 40-letnici službovanja (<i>Tatjana Hojan</i>)		178–179
Kaj je ljudska šola (<i>Tatjana Hojan</i>)	15 (2006) 2	443
Kako živi kranjski učitelj (<i>Tatjana Hojan</i>)		443–444
»Pri kosilu je bilo vse mirno« (<i>Tatjana Hojan</i>)		444–445
Vaški učitelji (<i>Danica Lorber</i>)		445–449
Ponovno odkritje učitelja Janeza Stepišnika (<i>Stane Okoliš</i>)		450
Vezna beseda za koncert ob 80-letnici Učiteljskega pevskega zbora Emil Adamič (<i>Jože Humer</i>)	16 (2007) 1	181–186
»Slovenac i Hrvat za uvek bratu brat!« (<i>Tatjana Hojan</i>)		187–189
Iz literarne zapuščine Slavka Froma o šolskem utripu (<i>Mateja Ribarič</i>)		190–193
Slovensko trgovsko šolstvo, 1908 (Pripravila <i>Tatjana Hojan</i>)	17 (2008) 1	197
250 let Vodnikovega rojstva (slika, iz rokopisa)		198–199
Ob prvi številki mladinske revije »Naš rod« leta 1929 (pripravila <i>Tatjana Hojan</i>)	18 (2009) 1	247–248
Starši, učitelji, skerbite da mladina ne bode prezgodaj pila ali kadila tobaka? 1869 (pripravila <i>Tatjana Hojan</i>)	19 (2010) 1	199–201
Roditeljski sestanki na naših srednjih šolah, 1910 (pripravila <i>Tatjana Hojan</i>)		201–202

»Pedagoški – pedagogiški«, 1900 (pripravila <i>Tatjana Hojan</i>)		202–203
»Mala matura«, 1922 (pripravila <i>Tatjana Hojan</i>)		203

Iz kotička gospoda Doropoljskega v 'Zvončku' 1914. Še nekaj o Milici Stupan (<i>Tatjana Hojan</i>)	20 (2011) 1–2	225–229
Iz Vodice, 1898 (pripravila <i>Tatjana Hojan</i>)		228–229
Novomeško gimnazijsko poslopje, 1910 (pripravila <i>Tatjana Hojan</i>)		229

Šolske slavnosti o 50 letnici Slomškove smrti (1912) – Anton Aškerc učiteljem leta 1884 – Boj proti kinematografom (1912) (pripravila <i>Tatjana Hojan</i>)	21 (2012) 1–2	256–259
--	-------------------------	---------

»Šolski muzej je otvorjen!« (Popotnik 1898) (pripravila <i>Polona Koželj</i>)	22 (2013) 3	705–706
--	--------------------	---------

Slovensko učiteljstvo in vojna (Popotnik 1914) (pripravila <i>Tatjana Hojan</i>)	23 (2014) 1–2	239–240
---	-------------------------	---------

Slovenski begunci pred sto leti (Učiteljski tovariš 1915) (pripravila <i>Tatjana Hojan</i>)	24 (2015) 1–2	233
--	-------------------------	-----

POROČILA IN OCENE

Arhivi in šole: s posvetovanja Sodobni arhivi '92 (<i>Branko Šuštar</i>)	1 (1992)	203–204
Simpozij Jezuiti na Slovenskem (<i>Jože Ciperle</i>)		204–206
Mednarodni simpozij Nacionalna vzgoja in evropsko izobraževanje – šola med regionalizmom in internacionalizmom (<i>Jože Ciperle</i>)		206–208
Schermaier Josef, Geschichte und Gegenwart des allgemeinbildenden Schulwesens in Österreich (<i>Jože Ciperle</i>)		209–213
Budkovič Cveto, Razvoj glasbenega šolstva na Slovenskem I (<i>Mateja Ribarič</i>)		213–214
Pavlič Slavica, Predšolske ustanove na Slovenskem 1834–1945 (<i>Ivanka Zajc – Cizelj</i>)		215–216

Charles Jelavich: Južnoslavenski nacionalizmi, Zagreb 1992 (<i>Tatjana Hojan</i>)	2 (1993)	221
Franka Bauk: Povijest školstva i prosvjete u Međimurju, Zagreb 1992 (<i>Branko Šuštar</i>)		222–223
Anali za povijest odgoja I, Zagreb 1992 (<i>Branko Šuštar</i>)		223–225

Razprave in gradivo: revija za narodnostna vprašanja 26–27, Ljubljana 1992 (<i>Branko Šuštar</i>)		225
130 let visokega šolstva v Mariboru, Maribor – Celje 1991 (<i>Branko Šuštar</i>)		225–226
Helmuth Engelbrecht: Geschichte des österreichischen Bildungswesens I–V, Wien 1982–1988 (<i>Jože Ciperle</i>)		226–230
Gotthard Jensen: Idee, Konzeption und Nützung von Schulmuseen, Regensburg 1990 (<i>Jože Ciperle</i>)		230–234
Letna poročila šol – danes za jutri (<i>Mateja Ribarič</i>)		234–236

Manifestativna obeležitev stoletnice rojstva Gustava Šiliha (<i>Mladen Tancer</i>)	3 (1994)	257–258
Ivanka Zajc Cizelj: Mestne šole Celje 1777–1964, Celje 1993 (<i>Branko Šuštar</i>)		258–259
130 let – Zbornik – Državno učiteljsiše – III. gimnazija, Maribor 1993 (<i>Alenka Kačičnik – Gabrič</i>)		259–260
Polde Štukelj: Šolanje za zmago, Ljubljana 1993 (<i>Davorin Vuga</i>)		260–261
Štefan Trojar: Sodobni pogledi na pouk zgodovine, Ljubljana 1993 (<i>Ana Nuša Kern</i>)		261–264
Jaroslav Pánek: Jan Amos Komensky, Pedagoška zbirka Educa, Nova Gorica 1994 (<i>Mladen Tancer</i>)		264–266
Srednja šola za gostinstvo in turizem Maribor 1958–93 (<i>Mateja Ribarič</i>)		266–268
OŠ Glazija Celje, 20 let, Celje 1993 (<i>Mateja Ribarič</i>)		268
Škofijska klasična gimnazija 1993/94, Ljubljana 1993 (<i>Mateja Ribarič</i>)		268–269
Svetlana Kočoska: Maturali smo na kranjski gimnaziji, Kranj 1993 (<i>Mateja Ribarič</i>)		270

Šolstvo v Šentrupertu. Ob 375-letnici šolstva, Šentrupert 1994 (<i>Jože Zupan</i>)	4 (1995)	269–271
Wolfov simpozij v Rimu, Simpoziji v Rimu II, Celje 1994 (<i>Branko Šuštar</i>)		272–273
Andrej Vovko, Mal' položi dar domu na altar. Portret slovenske narodnoobrambne šolske organizacije Družbe sv. Cirila in Metoda 1885–1918 (<i>Tatjana Hojan</i>)		273–274
Razvoj izobraževanja v podjetjih na Slovenskem 1945–1991, Strokovno izobraževalni center Ivan Bertonec, Ljubljana 1994 (<i>Slavica Pavlič</i>)		275–276
Franc Pediček, Edukacija danes. Poglavlja za pedagoško antropologijo, Maribor 1994 (<i>Mladen Tancer</i>)		276–277
Mladen Tancer, Vzgoja in izobraževanje Romov na Slovenskem, Maribor 1994 (<i>Marija Lesjak</i>)		277–278

75 let Univerze v Ljubljani, ur. M. Repež, Ljubljana 1994 (<i>Ervin Dolenc</i>)		279
Uloga Katoliške crkve u razvoju hrvatskog školstva (ur. M. Pranjić, N. Kujundžić, I. Biondić), Zagreb 1994 (<i>Bogdan Kolar</i>)		279–281
Minka Lavrenčič Pahor, Primorski učitelji 1914–1941, Prispevek k proučevanju slovenskega šolstva na Primorskem, Trst 1994 (<i>Slavica Pavlič</i>)		281–282
A magyar nevelés története I., Főszerkesztő Horváth Márton, Budapest 1988 (<i>Saša Serše</i>)		282–283
Yves Gaulupeau, La France a l'école, Paris 1992 (<i>Andrej Vovko</i>)		283–285
Histoire de l'Éducation, št. 61–64, Paris 1994 (<i>Andrej Vovko</i>)		285–286
Ivan Biondić, Raspuća hrvatskog učiteljstva. Od sekularizma do boljševizma, Zagreb 1994 (<i>Andrej Vovko</i>)		286–287
Milan Divjak, Šola, morala, cerkev na Slovenskem: pota in stranpota laičnega moralnega in družboslovnega pouka v osnovni šoli na Slovenskem 1869–1941, Ljubljana 1994 (<i>Branko Šuštar</i>)		287–288
Zdenko Lapajne, Pomožne vede pedagogike za višjo raven zahtevnosti, Nova Gorica 1995 (<i>Branko Šuštar</i>)		288–289
Franc vitez Močnik, Računice za obče ljudske šole, Dunaj 1894, reprint, Cerkno 1994 (<i>Zvonko Perat</i>)		290–292
Zlati Ciciban, Ljubljana 1995 (<i>Mateja Ribarič</i>)		292–294

1000 eves a magyar iskola – 1000 let madžarske šole, Budimpešta 1996 (<i>Saša Serše</i>)	5 (1996)	301–302
Tomo Vereš: Dominikansko opče učilište u Zadru, Zagreb 1996 (<i>Andrej Vovko</i>)		303–304
Ruška latinska šola, 350 let (1645–1995), Ruše 1995 (<i>Jože Ciperle</i>)		304–308
Fritz Osterwalder: Pestalozzi – ein pädagogischer Kult, Weinheim/Basel: Beltz 1996 (<i>Edvard Protner</i>)		309
Šola in čas. Ob 200-letnici osnovnega šolstva na Proseku in Kontovelu in ob poimenovanju šole po Avgustu Černigoju, Prosek-Kontovel 1995 (<i>Andrej Vovko</i>)		310
Dvoje edicij za dva jubileja (<i>Vojko Čeligoj</i>)		310–317
Metka Bukošek, Ivanka Zajc Cizelj: Šolski sveti 1864–1941, Celje 1996 (<i>Vlasta Tul</i>)		317–318
Aleksandra Serše: Strokovno šolstvo v osrednji Sloveniji do leta 1941 s posebnim ozirom na obrtno šolstvo na področju Kranjske, Ljubljana 1995 (<i>Tatjana Hojan</i>)		318–319
Življenje in delo dr. F. Sušnika (1898–1980), Prevalje 1994; Zgod(b)ovina gimnazije, Ravne na Koroškem 1995 (<i>Slavica Pavlič</i>)		319–320

Akademija za igralsko umetnost – 50 let, Ljubljana 1996 (<i>Francka Slivnik</i>)		321–323
50 let Akademije za likovno umetnost, Ljubljana 1995 (<i>Jože Bartolj</i>)		323–324
Milan Marušič: Korenine slovenske šole v Istri, Koper 1995 (<i>Lilijana Trampuž</i>)		325
Cilka Dimec Žerdin: Imeli bomo šolo, Gornja Radgona 1996 (<i>Mladen Tancer</i>)		325–327
Podobe spominov. 40 let Zavoda za šolstvo, Ljubljana 1996 (<i>Prvenka Turk</i>)		327–328
Franček Lasbajer: Koroško šolstvo od preteklosti do sedanjosti, Slovenj Gradec 1996 (<i>Slavica Pavlič</i>)		328–329
40 let Zavoda za šolstvo na Gorenjskem, Ljubljana 1995; 40 let Zavoda za šolstvo na Celjskem, Ljubljana 1996 (<i>Franček Lasbajer</i>)		329–332
Marjan Marinšek: Na celjski gimnaziji zvoni, Velenje 1996 (<i>Ivanka Zajc Cizelj</i>)		332–333
Radovedneži, 30 let VVO Novo mesto, Novo mesto 1995 (<i>Slavica Pavlič</i>)		333–334
Histoire de l'Éducation, Paris 1995 (<i>Andrej Vovko</i>)		334–335
Knjižna bera Pedagoških obzorij Novo mesto (<i>Mladen Tancer</i>)		335–337
»Mal položi dar, domu na altar«, Ljubljana 1995 (<i>Stane Okoliš</i>)		337–339
250 let Gimnazije Novo mesto, Novo mesto 1996 (<i>Stane Okoliš</i>)		339–341

Metka Bukošek: Odsevi preteklosti (<i>Ivanka Zajc Cizelj</i>)	6 (1997)	245–246
Karmen Simonič Mervic: Šolstvo na Črnovrški planoti (<i>Slavica Pavlič</i>)		246–247
Marko Razpet, ur.: Po stopinjah dr. Franca Močnika (<i>Andrej Vovko</i>)		247–248
Dr. Franc Močnik: Metodika matematike za ljudske šole (<i>Zvonko Perat</i>)		248–254
Zgodovina naše šole 1858–1996; Šola v Zaloščah 1907–1978 (<i>Vlasta Tul</i>)		254–255
Brusnice skozi čas (<i>Andrej Vovko</i>)		256–257
Bogdan Kolar: Delo Družbe sv. Frančiška Saleškega na Slovenskem do leta 1945 s posebnim poudarkom na vzgojno-izobraževalnih ustanovah (<i>Branko Šuštar</i>)		257–259
Mateja Kušej: Prve učiteljice, prve pisateljice – kdo jih pozna? (<i>Tatjana Hojan</i>)		259–260
Mirjam Milharčič Hladnik: Šolstvo in učiteljice na Slovenskem (<i>Marija Lesjak</i>)		260–262

Ob 35. obletnici šole in promociji v Fakulteto za kmetijstvo; Srednja kmetijska šola Maribor (<i>Andrej Vovko</i>)		262–263
Dom Ivana Cankarja 1882–1997 (<i>Tatjana Šenk</i>)		263–265
Ervin Dolenc: Kulturni boj (<i>Branko Šuštar</i>)		265–266
Pričevanja, prvo povojno desetletje slovenske osnovne šole v Istri (<i>Vlasta Tul</i>)		267–268
Zbornik Srednja šola Muta 1947–1997 (<i>Franček Lasbaher</i>)		268–270
Cilka Dimec – Žerdin: Leto upanja in ljubezni (<i>Andrej Vovko</i>)		270–271
40 let za boljše šolstvo (<i>Slavica Pavlič</i>)		271–273
40 let Slovenske gimnazije v Celovcu – jubilejni zbornik 1997 (<i>Franček Lasbaher</i>)		273–277
Janez Pastar: Kronika d-razreda Prve gimnazije v Mariboru 1963–1967 (<i>Branko Šuštar</i>)		277–278
Andrej Vovko: Nasmejana zgodovina: popotovanje skozi čas v 189 nasmehih (<i>Branko Šuštar</i>)		279–280
Wilhelm Filla, Elke Gruber, Jurij Jug (ur.): Erwachsenbildung in der Aufklärung (<i>Branko Šuštar</i>)		280–282
Histoire de l'Éducation (<i>Andrej Vovko</i>)		282–283
Pedagogica Historica (<i>Stane Okoliš</i>)		284–286

O šoli in času. Ob 200-letnici šolstva v Selnici ob Dravi (<i>Franček Lasbaher</i>)	7 (1998)	289–293
Danijela Berglez Skušek: OŠ neznanih talcev. Dravograd skozi čas (<i>Franček Lasbaher</i>)		293–296
Učiteljišče, Gimnazija Ledina 130 let (<i>Slavica Pavlič</i>)		296–297
Kubejska skala: Kubed skozi društveno in posvetno življenje (<i>Vlasta Beltram</i>)		297–298
Zbornik ob postavitvi temeljnega kamna za novo telovadnico in 60-letnici stavbe OŠ Mirana Jarca, Črnomelj (<i>Marjetka Balkovec Debevec</i>)		298–299
Gimnazija v Črnomlju: 50 let od ustanovitve (<i>Marjetka Balkovec Debevec</i>)		299–301
50 let Srednje zdravstvene šole Juge Polak Maribor 1947–1997 (<i>Slavica Pavlič</i>)		301–302
50 let Glasbene šole Vinka Vodopivca Ajdovščina (<i>Ada Klinkon</i>)		302–303
Megaron. Zbornik Škofijske klasične gimnazije (<i>Andrej Vovko</i>)		303–305
Letno poročilo Gimnazije Želimlje (<i>Andrej Vovko</i>)		306–307
Histoire de l'Éducation (<i>Andrej Vovko</i>)		307–308
Pedagoška knjižnica – nova knjižna zbirka založništva Jutro (<i>Zvonko Perat</i>)		308–313

Jeja Jamar Legat: Kaibetova hiša na Škofjeloškem Placu (<i>Slavica Pavlič</i>)	8 (1999) 1	177–178
Štiri publikacije o zgodovini osnovnih šol: Goriška šola in njeni ljudje v toku časa, Šolstvo v Renčah 1815–1990, 137 let šolstva v Lučinah, 60 let šolske stavbe, 40 let Osnovne šole Dolenja vas 1950–1999 (<i>Tatjana Hojan</i>)		178–180
Hrvatska gimnazija v Pazinu 1899–1999 (<i>Daniela Juričić Čargo</i>)		180–182
Šolsko svetovalno delo na Koroškem (<i>Mladen Tancer</i>)		182–183
Dijaški dom Nova Gorica, ob 50 letnici, 1947/48–1997/98 (<i>Vlasta Tul</i>)		184–186
Srednja lesarska šola Nova Gorica, 50 let (<i>Vlasta Tul</i>)		186–188
100 let osnovne šole v Šmiklavžu 1899–1999 (<i>Franček Lasbaher</i>)		189–191
Cilka Dimec – Žerdin: Vrtec med goricami (<i>Mladen Tancer</i>)		191–193
50 let: od Usnjarskega tehnikuma do Srednje šole Domžale (<i>Marjeta Demšar</i>)		193–195
Elisabeth J. Foster, Ulla M. Nitsch: Documentation Leeds 1997 (<i>Mateja Ribarič</i>)		196
Histoire de l'Éducation 1998 (<i>Andrej Vovko</i>)		196–198

Drobci z naših poti: zbornik prvih povojnih maturantov učiteljišča v Mariboru (<i>Tatjana Hojan</i>)	8 (1999) 2	377
Davorin Žunkovič – Leopold Verbovšek: V senci zgodovine (<i>Zvonko Perat</i>)		377–380
Zbrana dela Angele Vode, knjiga 1: Spol in upor / spremna študija Mirjam Milharčič Hladnik /; knjiga 2: Značaj in usoda / spremna študija Mirjam Milharčič Hladnik / (<i>Marija Lesjak Reichenberg</i>)		380–383
Šola za ravnatelje (<i>Mladen Tancer</i>)		383–385
50 let tehniškega šolskega centra Nova Gorica (<i>Vlasta Tul</i>)		385–387
Mojca Peček: Avtonomnost učiteljev nekdaj in sedaj (<i>Tatjana Hojan</i>)		387–388
Franc Kukovica: Šolski vsakdan na dvojezičnem Koroškem (<i>Franček Lasbaher</i>)		388–393
Milan Divjak: Šola in človekove pravice. Vzgoja in pouk za človekove pravice v osnovni šoli (<i>Mladen Tancer</i>)		393–395
Zbornik ob 100-letnici šolskega pouka v zgradbi sedanje Osnovne šole Prežihovega Voranca (<i>Maja Grošičar</i>)		395–396
Zavod sv. Frančiška Saleškega, Letno poročilo 1998–99 (<i>Andrej Vovko</i>)		396

Faksimile Močnikove »Perve računice za slovenske ljudske šole (na Dunaji 1871)« (Zvonko Perat)	9 (2000) 1	171–173
Ob knjigi o humorju. France Žagar: Humor v šoli in šola o humorju (Tatjana Hojan)		173–174
Šolstvo v Kočaniji. Kuteževo. Osnovna šola Podgora (Vesna Janežič)		175
Helena Kadivnik: 70 let Osnovne šole Valentina Vodnika (Maja Grošičar)		176
Ljubljanski klasiki 1563–1965. Zbornik ob stoletnici zgradbe Klasične gimnazije v Ljubljani (1899–1999) (Stane Okoliš)		176–178
Ana Benedetič: Poti do univerze (Maja Grošičar)		179
Ivanka Mestnik: Vikend sredi vasi (Marjetka Balkovec Debevec)		179–180
Matevž Oman: Oh, ta šola. Zbornik Osnovne šole Stražišče (Marjetka Balkovec Debevec)		180–181
Jurij Jug: Prispevki k zgodovini izobraževanja odraslih (Monika Govekar – Okoliš)		182–184
Mészáros István, Die Geschichte des tausendjährigen ungarischen Schulwesens (Saša Serše)		185–188
Edvard Protner: Pedagogika in izobraževanje učiteljev (1919–1941) (Mladen Tancer)		188–189
Prireditve ob stoletnici Slovenskega šolskega muzeja od 12. do 15. oktobra 1998. Popravek (ur.)		191

Šola pod Gobavico: zbornik Osnovne šole Mengeš ob 200-letnici javnega šolstva v Mengšu (Tatjana Hojan)	9 (2000) 2	389
Šola v objemu preteklosti in sedanjosti. Ob 200-letnici pouka v Dobrničju (Maja Grošičar)		389–390
Osnovna šola Celje 1777–1919 (Ivanka Zajc – Cizelj)		390–391
Stoji učilna zidana. Šolstvo na Trebanjskem skozi čas 1858–1998 (Maja Grošičar)		391–392
Marjan Marinšek: Moje prvo berilo (Marija Lesjak Reichenberg)		392–394
Dijaški dom Tolmin 1919–1999 (Aleksandra Pavšič Milost)		395
Z ljubeznijo do korenin: zbornik Glasbene šole Nova Gorica (Aleksandra Pavšič Milost)		395–396
Petdeset let Glasbene šole Škofja Loka 1949–1999 (Maja Grošičar)		396–397
Angela Vode: Zbrana dela Angele Vode, knjiga 3: Spomin in pozaba (Marija Lesjak Reichenberg)		397–398
Benjamin Jurman: Kako narediti dober učbenik na podlagi antropološke vzgoje (Zvonko Perat)		398–400
Slovensko nemške šolske vzporednice (Mladen Tancer)		400–401
P. Fister (ur.): Iz arhivov o ljubljanski univerzi (Branko Šuštar)		401–402

Slavica Pavlič: Sto znamenitih osebnosti v šolstvu na Slovenskem (<i>Mateja Ribarič</i>)	10 (2001) 1	183
Karel Ozvald: Kulturna pedagogika – Kažipot za umevanje včlovečevanja in pridanimi sestavki Visokošolski mladini (<i>Zvonko Perat</i>)		184–187
Tone Turičnik: Tudi do roba in (včasih) čez. Utrinki iz pedagoške prakse (<i>Mladen Tancer</i>)		187–189
Aleksander Videčnik: Vijuge in čeri (<i>Slavica Pavlič</i>)		190–191
Vera Hutar: Slovenski rdeči križ (od septembra 1943 do septembra 1944) (<i>Tatjana Hojan</i>)		191–192
100 let vrtca v Solkanu (<i>Vlasta Tul</i>)		192–194
Glasilo podružnične šole Kapla na Kozjaku (<i>Franček Lasbaher</i>)		194–196
Breda Kramar (ur.): Zbornik ob 50-letnici gimnazije Josipa Jurčiča Ivančna Gorica (<i>Andrej Vovko</i>)		197–198
Milena Bon (ur.): Včeraj, danes, vedno, zbornik ob stoletnici gimnazije Poljane (<i>Andrej Vovko</i>)		198–199
Bogdan Kolar et al. (ur.): Vojniški svet v utripu časa (<i>Andrej Vovko</i>)		199–200
Aktuálne otkázky šolského múzejníctva I–VII, Bratislava 1990–1999 (<i>Branko Šuštar</i>)		200–202

Jurij Jug (ur.): Prispevek k zgodovini izobraževanja odraslih (1945–1990) – 3. del (<i>Monika Govekar – Okoliš</i>)	10 (2001) 2	371–374
Zbornik I. gimnazije Maribor ob njeni 150-letnici (1850–2000) (<i>Franček Lasbaher</i>)		375–377
Marija Štupar in Valentina Bernot: 70 let šole Gozd (<i>Nejc Lokovšek</i>)		377–378
Prvih sto let. Gimnazija Jurija Vege (<i>Slavica Pavlič</i>)		378–380
Nada Morato, Stoji učilna zidana (<i>Branko Šuštar</i>)		380–381
100 let šole v Podljubelju (<i>Branko Šuštar</i>)		381–382
A. Rupel – E. Susič: Maturanti goriških slovenskih šol 1946–95 (<i>Marjeta Demšar</i>)		382–383
Riccardo Ruttar: Beneški maturanti (<i>Marjeta Demšar</i>)		383–384
Zbornik Osnovne šole Črna (<i>Franček Lasbaher</i>)		384–386
Pedagoški programi v slovenskih muzejih 2001/2002 (<i>Mateja Ribarič</i>)		386–387
Stane Granda: Prva odločitev Slovencev za Slovenijo (<i>Branko Šuštar</i>)		387–388
Edvard Protner: Herbartistična pedagogika na Slovenskem (1869–1914) (<i>Mladen Tancer</i>)		388–389
France Strmčnik: Didaktika: osrednje teoretične teme (<i>Mladen Tancer</i>)		390–392
Histoire de l'Éducation 1999, 2000 (<i>Andrej Vovko</i>)		392–393

Nada Pungerčar (ur.), Šola piše svoje zgodbe, Zbornik ob 75-letnici Srednje ekonomske šole v Mariboru (<i>Andrej Vovko</i>)		393–395
Ludvik Toplak (gl. ur.), 25 let Univerze v Mariboru (<i>Andrej Vovko</i>)		395–396
Nekaj novih publikacij v knjižnici Slovenskega šolskega muzeja (<i>Marjeta Demšar</i>)		397

Kristina Šamperl Purg: Razmerje med mestom in vasjo kot problem slovenskega narodnega gibanja na primeru Ptuja in okolice pred prvo svetovno vojno (nekateri vidiki) (<i>Branko Šuštar</i>)	11 (2002) 1	185–186
Katarina Lenarčič: 90 let šolstva na Drenovem Griču. OŠ Log – Dragomer (<i>Tatjana Hojan</i>)		186–187
Sonja Vodopivec (ur.): 160 let šole v Zagorju 1842–2002 (<i>Tatjana Hojan</i>)		188
180 let OŠ Vinica (<i>Marjetka Balkovec Debevec</i>)		189–190
Irene Žele: Iz šole v življenje (<i>Franček Lasbaher</i>)		190–192
190 let šolstva in 25 let šole v Leskovcu pri Krškem (<i>Franček Lasbaher</i>)		192–195
Histoire de l'Éducation 2001 (<i>Andrej Vovko</i>)		195–196

Monika Govekar: Disciplina in vzgojni režim v gimnazijah na Slovenskem v letih 1849–1914 (<i>Peter Vodopivec</i>)	11 (2002) 2	385–387
Od ljudske šole do devetletke. Zbornik ob 110 letnici prve šolske stavbe v Šmartnem v Tuhinju (<i>Slavica Pavlič</i>)		387–388
Irena Žgank Golič: Ob 100-letnici podružnične šole Gotovlje 1901–2001 (<i>Tatjana Hojan</i>)		388–390
Zbornik 100 let šole v Velikem Podlogu (<i>Marjeta Demšar</i>)		390–391
Vlasta Tul (ur.): Vzgojnovarstveni zavod Ilke Devetak Bignami Tolmin 1901/02–2001/02 (<i>Tatjana Hojan</i>)		391–393
Doroteja Lešnik Mugnaioni (ur.): Nasilje – nenasilje (<i>Marjetka Balkovec Debevec</i>)		393–394
Franček Lasbaher: Slovensko – avstrijske šolske vzporednice (<i>Jana Sterže</i>)		394–396
Nekaj novih publikacij v knjižnici Slovenskega šolskega muzeja (<i>Marjeta Demšar</i>)		397–398

Franjo Emanuel Hoško: Franjevačke visoke šole u kontinentalnoj Hrvatskoj (<i>Branko Šuštar</i>)	12 (2003) 1	133–134
Jasminka Ledić: Dnevnik Mladena Lokara: Uvod u povjest djetinstva i mladosti (<i>Igor Radeka</i>)		134–138
Marija Čmak: Lepa učiteljica (<i>Tatjana Hojan</i>)		138–139

Sabina Ž. Žnidaršič: Ora et labora – in molči, ženska! (<i>Branko Šuštar</i>)		139–140
Angela Fujs: Šolska pot (<i>Tatjana Hojan</i>)		140–141
Irena Destovnik: Moč šibkih. Ženske v času kmečkega gospodarjenja (<i>Marjetka Balkovec Debevec</i>)		141–142
Koroški koledar 2001. Dvojezično šolstvo na Koroškem (<i>Marjetka Balkovec Debevec</i>)		142–143
Izseljenec: življenjske zgodbe Slovencev po svetu; Aleksej Kalc s sodelavci: Poti in usode: selitvene izkušnje Slovencev z zahodne meje (<i>Branko Šuštar</i>)		143–144
Edvard Protner (ur.): Delo in pedagoški nazori Henrika Schreinerja (<i>Andrej Vovko</i>)		144–146
Bibliografija šolstva v Prekmurju (<i>Franc Kuzmič</i>)		147–174

Dr. Mira Cencič, Moč domoljubja – biografija o tigrovcu Antonu Rutarju (<i>Jurij Rosa</i>)	13 (2004) 1	187–189
Peter Ribnikar (pripravil za objavo): Sejni zapisniki Narodne vlade Slovencev, Hrvatov in Srbov in deželnih vlad za Slovenijo 1918–1921, 1. del (<i>Branko Šuštar</i>)		190
Djordje Krstić: Mileva & Albert Einstein: ljubezen in skupno znanstveno delo (<i>Tatjana Hojan</i>)		191–192
Zbornik: 130 let Srednje kmetijske šole Maribor (<i>Srečko Reher</i>)		192–194
Zbornik: Čas, ki živi (<i>Slavica Pavlič</i>)		195–196
Dr. Fran Viljem Lipič, Topografija c.-kr. deželnega glavnega mesta Ljubljane, prevod in spremne študije (<i>Branko Šuštar</i>)		196–197
Franček Lasbaher, Vpogledi v koroško kulturno in šolsko kroniko (<i>Mladen Tancer</i>)		197–198
Aleksandra Žakelj, Jožef Klemenčič 1903–1963. Življenje in delo (<i>Slavica Pavlič</i>)		198–199

Stanko Šimenc: Med politiko in stroko (<i>Tatjana Hojan</i>)	13 (2004) 2	389–390
Zdenka Golub, Metka Gumilar, Alenka Kutnjak: Skupaj odkrivamo zimske radosti: zimska šola v naravi (<i>Tjaša Obal</i>)		390–391
Anali za povjest odgoja, Vol. 2, Školstvo u XX. stoljeću (<i>Marjetka Balkovec Debevec</i>)		391–392
Kastelic, A., Mikulan, M.: Mladostnik in droga: priročnik za starše in učitelje (<i>Tjaša Obal</i>)		392–394
Marija Barbara Soko, Rafael Krvina: 110 let šolstva na Vrhu Sv. Treh Kraljev (<i>Marjetka Balkovec Debevec</i>)		394–396
Letopis Ljubljanskega kolegija Družbe Jezusove (1596–1691): Historia annua Collegii Societatis Iesu Labacensis (<i>Stane Okoliš</i>)		396–397

Didaktika (<i>Mladen Tancer</i>)	14 (2005) 1	181–183
Franc Pediček: Iz vodnjaka spominov: moj življenjepis v zgodah polokroglih (<i>Tatjana Hojan</i>)		183–184
Milko Mikola: Religija, Cerkev in šola v dokumentih občinskih komitejev ZKS Zgodovinskega arhiva Celje (<i>Branko Šuštar</i>)		184–186
Milan Pahor: Slavljanska sloga. Slovenci in Hrvati v Trstu: od avstro-ogrške monarhije do italijanske republike (<i>Branko Šuštar</i>)		186–188
Josef Schwegel: Na cesarjev ukaz: spomini politika in diplomata (<i>Branko Šuštar</i>)		188–189
Gimnazija Črnomelj – 60 let. Zbornik Gimnazije Črnomelj 1994–2004 in 95 let poklicnega in strokovnega izobraževanja v Črnomlju 1909–2004 (<i>Marjetka Balkovec Debevec</i>)		189–191
Vida Matičič: Od enorazrednice do devetletke. Ob 190-letnici šolstva na Logaškem in ob 120-letnici šolske stavbe v Gornjem Logatcu (<i>Mateja Ribarič</i>)		191–192
Nada From Potočnik: Naš Slavko. Literarna zapuščina (<i>Mateja Ribarič</i>)		192–193
Histoire de l'Éducation 2002, 2003 (<i>Andrej Vovko</i>)		193–196
Jure Maček: Šolstvo v Mariboru med prvo in drugo svetovno vojno, Splošnoizobraževalno šolstvo v Mariboru po drugi svetovni vojni (<i>Mojca Horvat</i>)		196–197
Franceska Žumer, Andreja Dvornik, Tatjana Rupnik: Osnovna šola Poljane. Jubilejni zbornik ob 50-letnici šole (<i>Marjeta Demšar</i>)		198–199

Vrednotenje naroda (<i>Franček Lasbaher</i>)	15 (2006) 2	451–452
Pričevanja učiteljstva – Dvojezične ljudske šole na Koroškem po letu 1945 (<i>Franček Lasbaher</i>)		452–455
200 let šolstva v Radgoni (<i>Fanček Lasbaher</i>)		455–457
170 let šolstva v Mislinji (<i>Fanček Lasbaher</i>)		457–459
Naših 60 let – Gimnazija Brežice 1945–2005 (<i>Franček Lasbaher</i>)		459–461
Angelca Žerovnik, Otroci s posebnimi potrebami (<i>Tjaša Obal</i>)		462–463
Ob 60-letnici Gimnazije Šentvid (<i>Mateja Ribarič</i>)		463
Branka Ujaković, ABC za odrasle: opismenjevanje odraslih u 20. stoljeću (<i>Branko Šuštar</i>)		464–466
100 let Osnovne šole Javorje (<i>Slavica Pavlič</i>)		466–467
Osnovna šola Godovič 1879–2004 (<i>Slavica Pavlič</i>)		467–468
Renata Hvala, Osnovna šola Vojsko 1881–1999 (<i>Slavica Pavlič</i>)		468
200 let šole Kozje (<i>Marjetka Balkovec Debevec</i>)		469–471

Božo Jakovljevič, Iz prošlosti hrvatskoga školstva u Istri (<i>Božo Jakovljevič</i>)		471–473
Fritz Pregl, Die quantitative organische Mykroanalyse: Kvantitativna organska mikroanaliza (<i>Franček Lasbafer</i>)		473–475
Ena ptička priletela, Zbornik ob 50-letnici glasbene šole Radovljica 1956–2006 (<i>Tita Porenta</i>)		476–477

Naš razred. Spomini prvih povojnih maturantov Gimnazije Jurija Vege v Idriji. Idrijski maturanti generacije 1956, Idrija 2006, 158 str. (<i>Slavica Pavlič</i>)	16 (2007) 1	195
---	--------------------	-----

Osnovna šola Frana Albrehta Kamnik: 1963–2003. Zbornik ob 40. obletnici dograditve nove šole, 2003 (<i>Olga Šmidovnik</i>)	16 (2007) 2	391–393
Zlati jubilej maturantov 8.c, šolsko leto 1955/1956. Spomini, ur. Marija (Milena) Lešnjak idr., Ljubljana, 2007 (<i>Marjetka Balkovec Debevec</i>)		393–394
Kronika naše generacije. Gaudeamus igitur – po petdesetih letih, ur. Peter Colnar, Kranj 2007 (<i>Marjetka Balkovec Debevec</i>)		394–395
Aleksander Videčnik, Iz mojih zapisov, Mozirje 2007, 366 str. (<i>Slavica Pavlič</i>)		395–396

Šolska reforma 1953–1963 (Aleš Gabrič), Ljubljana: Inštitut za novejšo zgodovino 2006 (<i>Jože Ciperle</i>)	17 (2008) 1	190–191
Varstvo arhivske in muzejske kulturne dediščine Univerze v Ljubljani (Knjižnica arhiva in muzeja Univerze, I.), 2007 (<i>Boris Golec</i>)		192–195
Ljubljanska univerza in njeni študenti 1945–1960. Fotografski zbornik III. del, ur. Jože Ciperle: Univerza v Ljubljani, 2007 (<i>Tatjana Dekleva</i>)		195–196

Poročila in ocene: Histoire de l'Éducation (<i>Valentina Tominec</i>)	18 (2009) 1	249–250
Madlen Benthin: Die Vertreibung des Deutschen aus Ostmitteleuropa (<i>Branko Šuštar</i>)		250–252
Vesna Rapo: Zdravlje i škola (<i>Branko Šuštar</i>)		252–255
Vrhniški razgledi (<i>Marjetka Balkovec Debevec</i>)		256–257

Moskovskoe detstvo. Pamjat pokolenii, Moskva: Muzejni centr RGGU, 2008 (<i>Anton Arko</i>)	19 (2010) 1	204–205
Marina Jurjevna Juhnevič: Obrazovatel'nij muzej (pedagogičeskij, školnij, detskij), Moskva, Biblioteka STOiK, 2007 (<i>Matej Hrstar</i>)		206–207

Education from the Past to the Present: Pedagogical and Didactic Lessons from the History of Education, ed. Johanna Hopfner, Edvard Protner, Maribor 2009 (<i>Zdenko Medveš</i>)	20 (2011) 1-2	230–234
Martin Kramar, Pouk, Nova Gorica: Educa, Melior, 2009 (<i>Mladen Tancer</i>)		235–236
Histoire de l'Éducation, 2009, št. 121–124, Institut national de recherche pédagogique, Paris 2009 (<i>Valentina Tominec</i>)		237–238
Stane Okoliš, Zgodovina šolstva na Slovenskem, Ljubljana: Slovenski šolski muzej 2009 (<i>Andrej Vovko</i>)		239–241
160 let šole v Jelšanah: povežujemo z 205-letnico šolstva na Jelšanskem, Jelšane 2010 (<i>Franček Lasbafer</i>)		242–245
School Exercise Books. A Complex Source for a History of the Approach to Schooling and Education in the 19th and 20th Centuries (edit. Juri Meda, Davide Montino, Roberto Sani), Firenze 2010 (<i>Branko Šuštar, Metka Gombač, Tjaša Šuštar, Danijel Haromet</i>)		246–255

Publikacije o preteklosti Univerze v Ljubljani, njeni organizaciji in študijski ureditvi. Zgodovinski arhiv in muzej Univerze v Ljubljani, Ljubljana 2009/2010 (<i>Tea Anžur</i>)	21 (2012) 1-2	261–265
Povabilo – 15. mednarodni simpozij šolskih muzejev in šolsko-zgodovinskih zbirk, Ljubljana, 26.–29. 6. 2013 (SŠM, ZZDS, ICOM)		267–272

Zbornik prvih maturantov učiteljsišča v Celju 1948–1952 (<i>Polona Koželj</i>)	22 (2013) 3	707–709
Marjan Marinšek, Tonček je prišel (<i>Maja Hakl</i>)		710–711
Šola Prade nekoč in danes. Zbornik prispevkov ob 100-letnici šolskega poslopja in 145-letnici ustanovitve šole (<i>Tomaž Gorenc</i>)		712–714
Znanje je luč: vzgoja in izobraževanje skozi čas s poudarkom na dekliški uršulinski šoli na loškem gradu (<i>Neža Hrovat</i>)		715–717

Spoznavamo korenine in širimo krila: zbornik ob 210-letnici šolstva v Apačah (<i>Maja Hakl Saje</i>)	23 (2014) 1-2	241–243
Sonja Pečjak, Medvrstniško nasilje v šoli (<i>Matej Hrastar</i>)		244–245
100 let šole v Bukovščici (1912-2012) (<i>Neža Trdin</i>)		246–247
Jaz, mi in drugi: Podobe mojega sveta (<i>Marjetka Balkovec Debevec</i>)		248–249

Šolstvo v Domžalski občini: zbornik ob 150-letnici ustanovitve osnovne šole v Domžalah (<i>Miroslav Stiplovšek</i>)	24 (2015) 1–2	234–237
Gimnazija Črnomelj po sedmih desetletjih (1944/45–2014/15). Mozaik. Glasilo Srednje šole Črnomelj, jubilejna izdaja ob 70-letnici Gimnazije Črnomelj (<i>Marjetka Balkovec Debevec</i>)		238–241
Pot domov (<i>Neža Trdin</i>)		242–243
Pol stoletja našega poslanstva v slovenski šoli. »Stati inu obstati« (<i>Polona Koželj</i>)		244–245
Šola v mozaiku časa: zbornik ob 25-letnici OŠ Loka Črnomelj (<i>Marjetka Balkovec Debevec</i>)		246–248

Mednarodni simpozij »Spomini na šolo / School Memories / La memoria escolar. Nove usmeritve v zgodovinskih raziskavah izobraževanja (Sevilla, 22.–23. september 2015) (<i>Branko Šuštar</i>)	25 (2016) 3	532–541
Šolski center Postojna – 70 (<i>Alenka Čuk</i>)		542–546
Šole pišejo svojo zgodovino (<i>Polona Koželj</i>)		547–548

BIBLIOGRAFIJA

Bibliografija za slovensko zgodovino šolstva 1985–1989 (<i>Marjeta Demšar</i>)	1 (1992)	217–232
Bibliografija in zgodovina šolstva (<i>Tatjana Hojan</i>)	2 (1993)	165–169
Bogat zgodovinopisni opus Zbornika za zgodovino šolstva in prosvete (<i>Mladen Tancer</i>)		170–176
Bibliografija za slovensko zgodovino šolstva 1990–1995 (<i>Marjeta Demšar</i>)	6 (1997)	322
Bibliografija o muzejski pedagogiki (<i>Franc Kuzmič</i>)		323

Koledar SŠM 2018

Leto 2018 bo bolj prijazno in naklonjeno s koledarjem

Slovenskega šolskega muzeja. Letošnja tema je

Dostopno in plemenito

ob 200-letnici ustanovitve prve javne glasbene šole v Ljubljani

dnevi prazniki svetovni dnevi lunine mene z uro sončni vzhodi in zahodi godovna imena pomembni dnevi ikone godovnih imen vremenski in glasbeni pregovori glasbila predhodni in prihodni mesec zodiakalna znamenja slovenska imena mesecev začetki letnih časov počitnice setveni koledar beležke

format (odprt): 32 x 62,2 cm

Naj vas in vaše bližnje lepe podobe na temo glasbenega šolstva spremljajo iz meseca v mesec. Naročite koledar po ugodni ceni 8,00 €, za večje količine (nad 10 izvodov) nudimo popust!

Naročila in informacije: tel.: 01 251 30 24, e-pošta: solski.muzej@guest.arnes.si

Avtorji prispevkov Šolske kronike št. 3, 26/L, 2017

Jan Dominik Bogataj, študent Teološke fakultete, Univerza v Ljubljani in Studium Biblicum Franciscanum v Jeruzalemu, Ljubljana.

Tanja Cukjati, mag. pedagoških znanosti, učiteljica razrednega pouka na OŠ Šmarje – Sap, Ljubljana.

Taja J. Gubenšek, samostojna ustvarjalka v kulturi, sodelavka SŠM, Domžale.

Maja Hakl Saje, univ. dipl. zgodovinarica, sodelavka SŠM, Ljubljana.

Milan Hladnik, izr. prof., dr. matematičnih znanosti, Fakulteta za matematiko in fiziko Univerze v Ljubljani, v p., Idrija.

Tatjana Hojan, prof. slovenskega jezika, bibliotekarska svetovalka SŠM v p., Ljubljana.

Mateja Jevšnik, prof. zgodovine in geografije, OŠ Radlje ob Dravi.

Miha Mali, univ. dipl. bibliotekar, bibliotekar, SŠM Ljubljana.

Simon Malmenvall, univ. dipl. rusist, mag. zgodovine, Ljubljana.

Matej Prevc, diplomant antičnih in humanističnih študijev, Ljubljana.

Mateja Ribarič, prof. zgodovine in sociologije, muzejska svetovalka, SŠM Ljubljana.

Branko Šuštar, dr. zgodovinskih znanosti, muzejski svetnik, SŠM Ljubljana.

Sodelavci Šolske kronike št. 3, 26/L, 2017

Anton Arko, prof. zgodovine in ruščine, kustos, Slovenski šolski muzej (naprej SŠM) Ljubljana.

Marjetka Balkovec Debevec, mag. znanosti s področja etnologije in prof. zgod., muzejska svétnica, SŠM Ljubljana.

Boris Golec, dr. zgodovinskih znanosti, izr. prof. na Oddelku za zgodovino Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, znanstveni svétnik na Zgodovinskem inštitutu Milka Kosa, ZRC SAZU Ljubljana.

Ksenija Guzej, prof. likovne umetnosti, organizator/informator, SŠM Ljubljana.

Maja Hakl Saje, univ. dipl. zgodovinarica, sodelavka SŠM, Ljubljana.

Tatjana Hojan, prof. slovenskega jezika, bibliotekarska svetovalka SŠM v p., Ljubljana.

Marjan Javoršek, oblikovalec, sodelavec SŠM, Ljubljana.

Matjaž Kavar, računalniško oblikovanje, Brezovica, Kropa.

Marija Lesjak Reichenberg, mag. socioloških znanosti, svétnica, Zavod Republike Slovenije za šolstvo, vodja Založbe, Ljubljana.

Marko Ljubič, prof. zgodovine in univ. dipl. pedagog, svetovalec, višji kustos, SŠM Ljubljana.

Miha Mali, univ. dipl. bibliotekar, bibliotekar, SŠM Ljubljana.

Zdenko Medveš, dr. pedagoških znanosti, zaslužni prof., Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, v p.

Stane Okoliš, mag. zgodovinskih znanosti, direktor Slovenskega šolskega muzeja, Ljubljana.

Mojca Peček-Čuk, dr. pedagoških znanosti, prof. na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani.

Leopoldina Plut Pregelj, dr. pedagoških znanosti, doc. za didaktiko na Filozofski fakulteti Univerze v Ljubljani; Washington, ZDA.

Edvard Protner, dr. pedagoških znanosti, prof. na Filozofski fakulteti Univerze v Mariboru.

Mateja Ribarič, prof. zgodovine in sociologije, muzejska svetovalka, SŠM Ljubljana.

Branko Šuštar, dr. zgodovinskih znanosti, muzejski svétnik, SŠM Ljubljana.

Valentina Tominec, prof. slovenskega jezika in književnosti, Idrija.

Maja Visenjaka - Limon, prof. angleškega jezika, prevajalka, Ljubljana.

Navodila avtorjem in avtoricam / Instructions to contributors

Šolska kronika: revija za zgodovino šolstva in vzgoje, ki jo izdaja Slovenski šolski muzej v Ljubljani, **objavlja izvirne prispevke** s področja zgodovine šolstva in pedagogike pa tudi poročila in ocene posvetovanj, razstav in publikacij s to tematiko.

Prispevke prebere uredniški odbor oziroma recenzenti, ki se odločijo, ali je prispevek primeren za objavo ali pa ga po potrebi s pripombami vrnejo avtorju v dopolnitev. Recenzijski postopek je anonimen. Za trditve v prispevku odgovarjajo avtorji.

Oblika prispevka

Vsa za objavo oddana besedila naj bodo v elektronski obliki, napisana v programu Word. Velikost pisave naj bo 12 z 1,5 razmikom med vrsticami. Prispevke lahko pošljete tudi po elektronski pošti na naslov: solski.muzej@guest.arnes.si.

Znanstveni in strokovni članki naj bodo v obsegu do ene avtorske pole (do 16 strani običajnega tipkopisa) ali okoli 5.500 besed oz. okoli 35.000 znakov s presledki. Avtorji morajo svoje v objavo oddane prispevke posredovati jezikovno ustrezne. Članek mora vsebovati tudi:

- **izvleček** (v obsegu od 5 do 10 vrstic) z opisom prispevka in
- **povzetek** (v obsegu od 10 do 12 vrstic) z glavnimi ugotovitvami.
- **ključne besede** (3 do 5 besed)

Slikovne priloge (3–4 na članek)

Fotografije, skice in risbe naj bodo poskenirane (vsaj 300 dpi) in dodane z besedilom prispevkov v elektronski obliki, označene z zaporedno številko. V besedilu mora biti jasno razvidno, kam slikovne priloge sodijo. Slik ne vstavljajte v besedilo.

Podnapisi slik naj bodo s točno navedenim virom dodani na koncu besedila, ležeče.

Podnapis za slikovno gradivo iz publikacij:

Opis (Ime Priimek avtorja: Naslov, letnica, str., številka strani).

Primer: Šolarji na vasi (Ferdinand Bobič: *Preljubo Veselje, o kje si doma, 1939, str. 1*).

Podnapis za ostalo slikovno gradivo:

Opis (hrani ustanova/oseba, foto Ime Priimek).

Primer: *Delavnica lepomisja (hrani SŠM, fototeka, foto Marijan Javoršek).*

Primer: *Učitelj matematike (hrani Janez Novak).*

Navajanje opomb

Opombe naj bodo pisane enotno, na dnu vsake strani, velikost pisave 10.

navajanje virov

arhivski viri

Vire navajamo v skladu s predpisi posameznega arhiva, sicer pa:

Arhiv/ustanova, oddelek, številka fascikla/škatle: Vsebina.

SŠM, arhivska zbirka, fasc. 9: Spisi trivialke v Trnovem v Ljubljani (1831–1870).

spletni viri:

Če gre za knjižno delo v digitalni različici, potem navedemo tako, kot bi navedli ustrezno delo v tiskani obliki in za piko dodamo: spletni naslov (pridobljeno: dan. mesec. leto)

Za vsak drug spletni vir zapišemo: spletni naslov (pridobljeno: dan. mesec. leto)

Primer: <http://www.ssolski-muzej.si/slo/aboutmuseum.php?page=9> (pridobljeno: 12. 3. 2015)

navajanje literature*monografije:*

Ime Priimek, *Naslov dela*, kraj: Založba, leto izdaje, str. številka strani.

Primer: Jože Ciperle, Andrej Vovko, *Šolstvo na Slovenskem skozi stoletja*, Ljubljana: Slovenski šolski muzej, 1987, str. 123.

serijske publikacije:

Ime Priimek, Naslov članka, *Naslov revije*, številka letnika, leto izdaje, št. številka zvezka, str. številka strani.

Primer: Tatjana Hojan, Nekaj stoletnih šol v letu 2013, *Šolska kronika : zbornik za zgodovino šolstva in vzgoje*, 23, 2013, št. 3, str. 542.

zborniki in katalogi:

Ime Priimek, Naslov članka, *Naslov zbornika* (ur. Ime Priimek urednika), kraj (brez vejice) leto izdaje, str. številka strani.

Primer: Mateja Ribarič, *Zgodovina šolskih stavb na Slovenskem, Hiše učenosti na Slovenskem na starih razglednicah* (ur. Mateja Ribarič), Ljubljana 2006, str. 15.

ponovne opombe:

Če se ponovna opomba sklicuje na isto delo kot opomba pred njo, se zapiše: Prav tam ali Ibid., številka strani. Če gre za isto stran: Prav tam ali Ibid.

Če se ponovna opomba sklicuje na delo, ki ni bilo omenjeno neposredno pred njo: Priimek avtorja (brez vejice) leto izida, str. številka strani.

Primer: Ciperle, Vovko 1987, str. 125.

Viri in literatura

V tem sklepnem poglavju morajo biti po abecednem vrstnem redu navedeni najprej vsi viri in nato vsa literatura, ki so v prispevku citirani v opombah.

Vire navajamo v skladu s predpisi posameznega arhiva (kot v opombah).

Literaturo navajamo tako, da najprej zapišemo: Priimek, Ime: – od tod naprej pišemo enako kot v opombah, le da ne navajamo strani.

Podatki o avtorju

Vsak pisec naj izpolni priložen obrazec s podatki o avtorju. Ob oddaji besedila prispevka naj **avtor posreduje izjavo**, da pošilja svoj izviren, še neobjavljen prispevek, ki ga ni poslal v objavo še kakšni drugi publikaciji. Poleg tiskane objave v Šolski kroniki se avtor strinja tudi s spletno objavo članka ter objavo določenih podatkov o avtorju.

